METODIKA KOMPLEXNÍ IDENTIFIKACE A OCHRANY ATRIBUTŮ HODNOT HISTORICKÝCH MĚST A JEJICH VEŘEJNÝCH PROSTORŮ PRO ZÁCHRANU A ZACHOVÁNÍ JEJICH AUTENTICITY

Projekt NAKI II:
PŮVOD A ATRIBUTY PAMÁTKOVÝCH HODNOT HISTORICKÝCH MĚST ČESKÉ REPUBLIKY,
DG16P02R025

Příjemce-koordinátor: České vysoké učení technické v Praze

Příjemce: Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, v. v. i.

Typ výsledku: N_{metS} – certifikovaná metodika

Rok: 2019

Oponenti: Ing. Karel Zoch, prof. Ing. arch. Petr Hrůša

Obsah

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

A. ———— CÍL METODIKY ... 8
PREAMBULE ... 9
A.1 ZADÁNÍ PROJEKTU ... 11
A.1.1 Cíle projektu ... 11
A.1.2 Cíle Metodiky ... 12
A.2 SMYSL METODIKY ... 13
A.3 ÚČEL METODIKY ... 15

B. ———— METODICKÁ VÝCHODISKA ... 16
B.1 URBANISTICKÝ KONTEXT ... 17
B.1.1 Obecně ... 17
B.1.2 Premisy pro urbanistický kontext ... 18
B.1.3 Logické vazby strukturální analýzy ... 19
B.1.4 Kontext kulturního dědictví ... 20
B.2 PRÁVNÍ RÁMEC ... 22
B.2.1 Širší právní kontext ... 22
B.2.2 Vytyčení právního rámce ... 24
B.2.3 Instrumentář památkové péče ... 27
B.2.4 Proces pořízení dokumentace ... 30
B.2.5 Aktéři účastní na procesu památkové péče ... 32
B.3 SOUVISEJÍCÍ TEORIE A METODIKY ... 35
B.3.1 Související teorie ... 35
B.3.2 Související metodiky ... 37

C. ———— TERMINOLOGIE ... 40
C.1 ÚVOD ... 41
C.2 POJMY – PAMÁTKOVÁ PÉČE ... 42
C.3 POJMY – URBANISMUS ... 46
C.4 POJMY – KRAJINA ... 54

D. ———— POSTUP A METODY ... 56
D.1 ZÁKLADNÍ METODA ... 57
D.1.1 Obecně ... 57
D.1.2 Podklady ... 58
D.1.3 Premisy ... 59
D.1.4 Jevy, atributy, vztahy ... 60
D.1.5 Princip hodnocení ... 63

D.2 ZÁKLADNÍ MAPOVÝ SOUBOR 3x3 ... 64
D.2.1 Existující a pořizované podklady ... 65
D.2.2 Založení základního mapového souboru 3x3 ... 66
D.2.3 Město v krajině (jevy v měřítku 1:15000) ... 68
D.2.4 Vnitřní město (jevy v měřítku 1:5000) ... 75
D.2.5 Městské jádro (jevy v měřítku 1:2000) ... 81
D.3 DÍLČÍ MAPOVÉ SOUBORY ... 94
D.3.1 Proměny jevů v čase ... 95
D.3.2 Proměny atributů v čase ... 99
D.3.3 Průmět atributů na uliční síť ... 102
D.3.4 Struktura sítě – Space Syntax ... 104
D.4 ANALÝZY URBANISTICKÉHO VÝVOJE ... 106
D.4.1 Město a krajina ... 108
D.4.2 Morfologie a topografie ... 109
D.4.3 Místo před založením města ... 110
D.4.4 Založení města ... 111
D.4.5 Hradby a veřejný prostor ... 112
D.4.6 Vývoj města ... 114
D.4.7 Příběhy o městě ... 115
D.4.8 Památková péče ... 116
D.5 ANALÝZY PŮDORYSNÉ OSNOVY ... 117
D.5.1 Kontext metody ... 119
D.5.2 Principy metody ... 121
D.5.3 Příklady analýz půdorysné osnovy ... 123
D.5.4 Ověřování metody a její limity ... 126
D.5 ANALÝZY OBRAZU MĚSTA ... 127
D.6.1 Městská krajina ... 128
D.6.2 Charakter prostředí ... 129
D.6.3 Posouzení kontextu ... 130
D.6.4 Pohledy na město ... 131
D.6.5 Prostorová posloupnost pohledů ... 137
D.6.6 Fotografování městského prostředí ... 139
D.6.7 Prostorová jedinečnost města ... 141
D.7 ANALÝZY UŽÍVÁNÍ HISTORICKÉHO JÁDRA ... 143
D.7.1 Předmět analýz ... 144
D.7.2 Metoda ... 145
D.7.3 Trendy ... 147
D.7.4 Indikátory ... 151
D.7.5 Analýza využití parteru ... 160
D.8 ANKETNÍ ŠETŘENÍ, CÍLENÉ ROZHOVORY ... 161

E. ———— HODNOCENÍ 166
E.1 HODNOTY A HODNOCENÍ 167
E.2 HODNOTY A HODNOCENÍ 170
E.2.1 Pořízení dokumentace 170
E.2.2 Podklady pro hodnocení 171
E.2.3 Soubory fenoménů 172
E.2.4 Kritéria posuzování a hodnocení 174
E.2.5 Způsob hodnocení 175
E.3 PŘÍKLADY DÍLČÍHO HODNOCENÍ 177
E.3.1 Příklad 1 177
E.3.2. Příklad 2 183
E.4 PŘÍKLAD ZÁVAZNÉHO STANOVISKA 186

F. ———— BIBLIOGRAFIE 190
F.1 PŘÍMO CITOVANÉ PUBLIKACE 191
F.2 OSTATNÍ PUBLIKACE 197

Základní údaje

METODIKA KOMPLEXNÍ IDENTIFIKACE A OCHRANY ATRIBUTŮ HODNOT HISTORICKÝCH MĚST A JEJICH VEŘEJNÝCH PROSTORŮ PRO ZÁCHRANU A ZACHOVÁNÍ JEJICH AUTENTICITY

Součást projektu:

PŮVOD A ATRIBUTY PAMÁTKOVÝCH HODNOT HISTORICKÝCH MĚST ČESKÉ REPUBLIKY

Financovaného z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní identity České republiky (NAKI II, Identifikační kód projektu: DG16P02R025) Ministerstva kultury České republiky.

Příjemce-koordinátor
České vysoké učení technické v Praze,
statutární zástupce: doc. RNDr. Vojtěch Petráček, CSc., rektor
Řešitel příjemce-koordinátor: prof. Ing. arch. Jan Jehlík

Příjemce
Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, v. v. i.,
statutární zástupce: doc. Ing. Stanislav Pospíšil, PhD, ředitel
Řešitel příjemce: Ing. arch. Tomáš Drdácký

Zpracovatelé Metodiky
prof. Ing. arch. Jan Jehlík
Ing. arch. Tomáš Drdácký
JUDr. PhDr. Jiří Plos
Ing. arch. Jana Zdráhalová, PhD.
Ing. arch. Vít Rýpar

Spolupráce:
Ing. arch. Jan Sedlák (obraz města)
Doc. Ing. arch. Miroslav Cikán (teorie)
prof. Ing. arch. Michal Kohout (proměny užívání města)
Mgr. Jiří Čtyroký, PhD. (GIS)
Ing. arch. Petr Buryška (zpracování dat, grafika)
Ir. André Loits (triangulační metoda vytyčení města)

Zpracování podkladů:
Ing. arch. Helena Cuřínová
Ing. arch. Šárka Jahodová
Ing. arch. Veronika Peňázová
Jaroslav Buzek
Ing. Jan Bryscejn
Ing. arch et Mgr. Klára Nedvědová
Ing. Tomáš Zadražil
Ing. arch. Annamaria Bohuniczky

Typ výsledku
N_{metS} - certifikovaná metodika

Forma
Certifikovaná „Metodika komplexní identifikace a ochrany atributů hodnot historických měst a jejich veřejných prostorů pro záchranu a zachování jejich autenticity“ (v tištěné a elektronické verzi).

Cíl (2. etapa projektu)
Vytvoření Metodiky identifikace komplementárních atributů funkčních a relačních (nehmotných) kvalit, kritických pro udržitelnost hodnot památkových měst, jejich autenticitu a návrh inovativních nástrojů jejich ochrany v procesech územního plánování a památkové péče.

A.

CÍL METODIKY

PREAMBULE

Dochované, rozvíjené a pro budoucí generace ve své různorodosti dostupné přírodní a kulturní bohatství je významným, societou sdíleným statkem. Je sdílenou hodnotou, resp. souborem hodnot – hodnotovým rámcem, jemuž se dostává výrazu již ústavním pořádkem České republiky, jak plyne výslovně z ustanovení čl. 35 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod: *„(1) Každý má právo na příznivé životní prostředí. / (3) Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.“*

Vývoj struktury městského osídlení na území České republiky byl v základních rysech ukončen na přelomu 15. a 16. století, a to jako výsledek předchozího středověkého městského vývoje evropské křesťanské civilizace (založené na recepci antické kultury a civilizace: řecké, římské a židovské a v rané fázi též arabské), postupně uskutečněného v několika vlnách, z nichž nejvýznamnější je zakladatelské a kolonizační úsilí pozdních Přemyslovců. I když v následujících stoletích procházela města i celková struktura městského osídlení na tomto území různými vývojovými peripetiemi (zejména zatěžujícími válečnými konflikty, resp. morovými vlnami, opakovanými požáry, hladomory a proměnami klimatu), jádrem zůstával jejich středověký charakter, který si většina měst uchovala i v období nástupu industriální revoluce, i v období následujícím až po dnešek.

Jádrem středověkého města je koexistence profánní a sakrální moci, vyjádřená nejen stavbami profánními (měšťanská zástavba, radnice, tržnice, opevnění; ale také šlechtická sídla – hrady, posléze zámky a paláce) a sakrálními (chrámy, kostely, kaple) a jejich soubory (například klášterní celky), ale též – a z hlediska urbánního především – veřejnými prostranstvími (náměstí-tržiště, uliční a cestní síť) a jejich vzájemnými hierarchickými vazbami. Jinak řečeno: stavby a jejich soubory a veřejná prostranství v krajinném kontextu a jejich kompoziční (hierarchické) uspořádání je societou sdíleným *obrazem* (podobou) města, jakožto výrazem historické vrstevnatosti a různorodosti jako výslednice soužití různých kulturních vlivů a soužití různých etnik (zejména Čechů, Němců a Židů).

Obraz města byl ve své konfiguraci a kompozici postupně rozvíjen, přičemž zásahy prováděné v městských strukturách více či méně tento obraz respektovaly. Historická centra mnoha měst si díky svému dlouhodobému kontinuálnímu vývoji dodnes uchovala velmi pestrou a různorodou urbánní a krajinnou i architektonickou strukturu, obvykle reprezentovanou nejvýznamnějšími stavbami a prostranstvími. Přestože některé z těchto nejvýznamnějších staveb a prostranství již ztratily svoji původní funkci (své původní poslání) a způsob využití městských struktur doznal podstatných změn, uspořádání těchto struktur naopak často tyto změny absorbovalo bez větších strukturálních projevů; představují tak pravidelně v městském prostředí hierarchicky významnou, nebo alespoň societou stále ještě takto vnímanou pozici.

Z urbanistického hlediska se jedná pravidelně o vnitřně *strukturované celky*, jejichž *„součásti vykazují významná specifika, která musí být pro uchování celkové hodnoty a charakteru statku ve své diverzitě chráněna, především cestou lokálně i věcně diferencovaného přístupu. Těmito součástmi jsou menší, urbanisticky sourodé či funkčně autonomní celky (lokality), které vytvářejí hodnotu celku.“* (Sedlák et Cikán, 2018).

Podstatnou a viditelnou složkou obrazu města je přítomnost trvalých procesů, jejichž projevem je osvojená schopnost *obývání*. Projevem kvality osvojení je vztah k místu – *identifikace* s ním. Intenzita identifikace se prohlubuje rozvíjením hodnoty místa a jeho zapamatováníhodných znaků – *hodnot památky*. Intenzita této identifikace narůstá, je-li zachována kontextuální vazba mezi těmito znaky.

Kulturní proces tkví v osvojování klíčů k porozumění řeči komplexního *obrazu situace*, které je památka součástí. Úkolem památkové péče je udržení sdělnosti situace, jíž je památka základní součástí, a podporovat a rozvíjet porozumění této situace běžným člověkem. Základní vlastností památky v širší situaci je její antropologická povaha, kdy nelze z této situace vyloučit kulturní působení člověka. *Autenticita* – pravost tkví v hloubce a udržitelnosti tohoto trvalého cyklického dialogu generací a opravdovosti obsahu sdělení. Tato vlastnost má svoji hmotnou i nehmotnou povahu.

Ve veřejném zájmu je udržitelnost stability kulturního obrazu města, jako komplexního *kulturního dědictví* předatelného dalším generacím s přidanou hodnotou kvalit tradovatelné současnosti. Kvality nemusí být vždy pozitivní, má-li být zachována autenticita výpovědi, zvláště je-li památka nedílnou součástí životního prostředí jako celku a má-li být vyhodnocena komplexní environmentální situace, ve které se památka nachází. Hodnota památky je jednou z mnoha hodnot, které jsou v rámci komplexu životního prostředí v současnosti váženy. V protikladu k jiným než památkovým hodnotám, může být např. požadavek na kompoziční harmonii či původnost. Vyváženost hodnot prostředí znamená i pochopení a respekt ke všem relevantním hodnotám, které se situace účastní, včetně vzájemného respektu a vyvážených zájmů jedince a společnosti.

Vlastností současnosti je schopnost uložit a uchovat velké množství informací. Hodnotou současnosti je schopnost tyto informace vyhodnotit a využít je k dalšímu budoucímu rozvoji a jeho predikci. To předpokládá schopnost zobrazení informací a tvorby ideálně komplexního modelu a jeho zobrazitelnost v čase. Budeme-li mít relevantní obraz hmotných a nehmotných procesů a budeme-li znát i jejich historické tendence – trendy, bude pak možné predikovat a vyhodnotit směřování možné budoucnosti a usilovat o optimalizaci cílového obrazu.

Je tak dnes možné (ba nezbytné) experimentálně (mj. na digitálním modelu) ověřovat *udržitelnost* památky v předpokládaných situacích bez toho, abychom provedli chybný a zásadně nevratný krok. V tomto kontextu je třeba naplňovat účelovou databázi informacemi o *situaci památky* a o památce samé, digitalizací příslušných dat a informací, a zdokonalováním virtuálního obrazu, včetně postupné digitalizace archivní dokumentace, a především její indexace. Lze tak zachytit zásadní informace o fyzickém stavu, které dávají příležitost návratu do historických situací, možnost jejich zpětné analýzy a remodelace či anastylózy v okamžiku destrukce objektu nebo celé kulturní situace. Tyto tendence přesahují zatím relativně kulturně stabilizovaný lokální rámec, mají však zásadní přesah do globálního rámce, kde dochází k trvalé likvidaci kulturních hodnot světového významu a je v zájmu kulturní civilizace tyto informace sbírat v oblastech především ohrožených válečným konfliktem. Tuto pojistku bychom měli mít i v našem kontextu. Tato metodika přispívá k takovým opatřením, její metody sledují trend současné světové experimentální památkové péče.

Památková péče může být v urbanistickém měřítku efektivně realizována pouze, dokáže-li zohledňovat žitou realitu, předvídat a v rámci vlastního plánování účinně koordinovat probíhající změny, nikoli na ně pouze pasivně reagovat. To vyžaduje systematický přístup v několika úrovních. Především se jedná o sběr informací o území, které umožní monitorovat změny, včas rozpoznat probíhající trendy i jejich potenciální dopad a jejich účinnou komunikaci jednotlivým aktérům. Dále jde o efektivní správu a přizpůsobování systémů pod přímou kontrolou veřejné správy, tj. především veřejných prostranství, občanské, krajinné a technické infrastruktury, ale i aktualizací pravidel, předpisů a poskytováním metodické podpory. Obecně je rovněž nutné přesunout část pozornosti od objektově zaměřené péče i k zájmu o památkové hodnoty a jevy projevující se v urbanistickém měřítku a dále na probíhající děje a procesy, neboť ty jsou přirozenou součástí památkového prostředí, zásadně ovlivňují jeho vnímání a současně naznačují tendence, které se dříve či později budou ve fyzickém prostředí manifestovat. Jedině tak bude možné zajistit přirozenou proměnu památkového prostředí, vědomě nastavovat optimální míru zachování jeho fyzické podoby, stejně jako vnímané *identity* a *autenticity*.

A.1
ZADÁNÍ PROJEKTU

A.1.1 Cíle projektu

„Metodika komplexní identifikace a ochrany atributů hodnot historických měst a jejich veřejných prostorů pro záchranu a zachování jejich autenticity“ (dále jen Metodika) je jedním z výsledků projektu NAKI II DG16P02R025 (dále jen Projekt). Cílem projektu bylo vytvoření nástrojů a metodiky k určení základních prvků komplexní identity historických měst České republiky pro identifikaci a ochranu jejich památkových hodnot, zejména jejich veřejných prostor a velmi cenných dokladů tvůrčí středověké lokace.

Cíl 1. etapy: Vytvoření komplexní (inovativní) analýzy krajinných, urbánních a architektonických atributů fyzického uspořádání vybraných historických českých, moravských a slezských měst z hlediska jejich komplementarity s kulturně-civilizačními a sociálně-ekonomickými aktivitami a jevy, z hlediska jejich vztahů a zajištění udržitelnosti chráněných památkových hodnot; postup rekonstrukce triangulace historických sídel s identifikací skrytých geometrických vztahů. Tento cíl je v souladu se specifickým cílem č. 1.1 Výzkum a jeho uplatnění – historické vědní obory a archeologie a konkrétní tematickou prioritou b) výzkum a vývoj metodik a nástrojů se zaměřením na původ a vývoj sídelních areálů.

Cíl 2. etapy: Vytvoření Metodiky identifikace komplementárních atributů funkčních a relačních (nehmotných) kvalit, kritických pro udržitelnost hodnot památkových měst, jejich autenticitu a návrh inovativních nástrojů jejich ochrany v procesech územního plánování a památkové péče, v souladu se specifickým cílem č. 2.1 Výzkum a jeho uplatnění - kulturní dědictví a území s historickými hodnotami, prioritou d) výzkum a vývoj nástrojů pro péči o architektonické dědictví a historické a urbanistické struktury a jejich rozvoje, včetně dopadů moderní architektury na kvalitu kulturně historických hodnot území, pro integraci do územního plánování a rozvojových aktivit společnosti, včetně zhodnocení významu nezastavěných a zastavěných území,

Cíl 3. etapy: Vytvoření map atributů komplexní identity vybraných Městských památkových rezervací ČR. Tento cíl je v souladu se specifickým cílem č. 2.2 Technologie a postupy pro ochranu kulturního dědictví, konkrétní tematickou prioritou b) výzkum a vývoj specializovaných map s obsahem identifikovaným s historickým, kulturním, hospodářským a společenským vývojem historického území českého státu ve všech oblastech kulturního dědictví, včetně interpretačních a aplikačních metodik.

Cíl 4. etapy: Diseminace a publicita výsledků experimentálního vývoje – Uspořádání výstavy Map atributů komplexní identity historických měst-vybraných památkových rezervací ČR a vydání kritického katalogu map.

A.1.2 Cíle Metodiky

Cílem a účelem 2. etapy bylo vypracování metodiky pro komplexní analýzu a hodnocení historického prostoru z hlediska vývoje utváření města, to jest jeho uspořádání (struktur) a způsobů využití (činností, funkcí) a identifikace základních nosných krajinných, urbánních a architektonických struktur (uspořádání) a převažujících aktivit (využití) – „genetického kódu města“, jeho proměn v souvislosti s inovacemi technickými a technologickými, urbánními a architektonickými i sociálně ekonomickými (využití) pro účely komplexního posuzování vlivů a dopadů nových investičních záměrů a projektů na krajinné, urbánní a architektonické prostředí historických měst z hlediska zájmů památkové péče a s přihlédnutím k dopadům sociálním a hospodářským. Výsledky jsou aplikovatelné v procesu územního plánování jakožto součást územně analytických podkladů a pro vypracování plánů památkové péče (plány ochrany, management plány).
Tato etapa zahrnuje v první fázi definici a identifikaci integrálně vnímaných kvalit historických měst, zejména jejich veřejných prostor. Metodika navrhuje hodnocení veřejného historického prostoru, a to nejen z hlediska fyzického uspořádání a jeho funkčních (nehmotných) kvalit. Na základě studia současných přístupů k této problematice budou definovány faktory, které se podílejí na vytváření funkčních hodnot místa. Pro tyto faktory jsou navrženy metody jejich sledování a hodnocení.

A.2
SMYSL METODIKY

Město (osídlení/sídliště) je ze své podstaty živá a proměnlivá struktura vlastnická a uživatelská; prosazování zájmů památkové péče naráží v takovém prostředí na jiné oprávněné (a zároveň kolizní) zájmy, neboť krajinné a urbánní prostředí je prostředí živé a proměnlivé – takové prostředí klade památkové péči podstatně větší odpor než prostředí jednotlivých staveb. Věci a děje, jejichž účel zanikl nebo byl podstatně oslaben, hrozí i zánikem fyzickým; kde se věci či děje stávají nesamozřejmými ve své každodennosti a přestávají být součástí žitého světa, hrozí jejich zánik, byť jsou i nositeli paměti či tradice (nebo mají svůj hlubší smysl a důvod, který zůstává v konkrétní situaci nerozpoznán).[1]

Velmi specifickým případem této situace je skutečnost, že město je vždy záležitostí society, jde o průnik mnoha zájmů a hodnotových orientací členů této society. Kolize, které v souvislosti se stanovováním podmínek památkové péče nastávají, jsou mnohovrstevnatější a různorodější. Na základě zkušenosti s modernistickým přístupem k městu se již v šedesátých a počátkem sedmdesátých let objevují snahy pojmout památkovou péči o urbánní celky nově, s přihlédnutím k jejich specifičnosti. Lapidárně to vyjadřuje například Proklamace ze Štýrského Hradce (1974), shrnující zásady takového přístupu do sedmi bodů (Jiřík, 1991 in Sedlmayr, 1992):

„1. město je zapotřebí vidět jako celek a život v něm nemůže být pouze kvantifikován;
2. je nutno přejít od „kosmetiky“ historických měst k jejich skutečné revitalizaci;
3. proces revitalizace by měl zvýšit úroveň kvality bytů v historických jádrech;
4. po neúspěších předcházejících řešení je zapotřebí uspořádat nově dopravu;
5. při soutěžích v rámci historických jader je nutno požadovat novou uměleckou orientaci architektů;
6. je nutno podporovat občanské iniciativy;
7. je zapotřebí požadovat zákonnou ochranu historických měst.“

Smyslem a posláním této metodiky (a tohoto výzkumu) je nalézat nástroje pro rozpoznání těch věcí a jevů, které jsou podstatné pro zachování toho, co tvoří nutný základ krajinné a urbánní stability, a zároveň pro rozpoznání věcí/jevů povahy proměnlivé a rozvíjející se – a prostřednictvím takových nástrojů napomoci nalézat smysluplnou rovnováhu mezi oběma – tato rovnováha představuje vlastní smysl „péče“, přičemž rozvoj vhodného právního a věcného instrumentária je orientován pro účely památkové péče na poli krajinném a urbánním (popřípadě architektonickém).

Z dosavadních poznatků výkonu památkové péče a jejího právního základu plyne, že stávající instrumentárium, zejména v samém oboru památkové péče, neposkytuje efektivní ochraně urbánního prostředí (a to jak v širším krajinném rámci, tak v jeho průmětu do objektové ochrany) dostatečnou oporu, resp. že instrumentárium, které by bylo použitelné, není využíváno z různých věcných a procesních důvodů.

Dále z uvedených skutečností vyplývá, že nejsou (alespoň v minimální potřebné míře) vyjasněny a ustáleny principy urbánní regulace (v širším krajinném i architektonickém kontextu) z hlediska zájmů památkové péče. Existují tak vedle sebe vzájemně nedostatečně provázané nebo dokonce zcela neprovázané systémy územního plánování (obecně principy urbanistické a krajinné) a systém památkové péče, který vychází primárně z objektového pojetí, které více či méně úspěšně promítá do urbánní roviny – velmi často pouhými obecnými deklaracemi, které jsou pro účinnou i účelnou péči o kulturní bohatství minulosti zcela nedostatečné. Památková péče si nevystačí pouze s obecnými deklaracemi – musí popsat specifické důvody a rozsah péče pro konkrétní chráněná území a vytvořit tak (hodnotový) základ pro dosažení (celo)společenské shody na rozsahu péče.

---

[1] **Jiří PLOS, Památková péče, architektura a urbanismus pro 21. století – změny nezbytné pro kvalifikovaný výkon památkové péče, Senát Parlamentu ČR, předneseno 16. 05. 2006**

Smyslem práce proto bylo vytvoření metodiky identifikace komplementárních atributů, kritických pro udržitelnost hodnot památkových měst, pro jejich autenticitu a návrh inovativních nástrojů jejich ochrany v procesech územního plánování a památkové péče. Kromě toho může být Metodika dále využívána při prezentaci hodnot historického urbanismu. Je založena na relativně komplexním hodnocení měst, inovativních metodách využívajících počítačově podporované zobrazovací techniky odpovídající mezinárodním standardům řízení měst za účasti veřejnosti. Významně tak doplňuje a obohacuje výstupy dalších projektů NAKI v oblasti historického urbanismu. Konkrétním cílem bylo formulovat a vymezit obecné standardní podklady a nástroje pro posouzení rozvoje měst v rámci výkonů aktérů územního a stavebního rozvoje v rámci památkové péče, resp. pro posouzení míry památkové hodnoty specifikovaných urbánních/urbanistických jevů a atributů. Jinak řečeno, jde o specifikaci urbánních jevů a atributů s *památkovým potenciálem*.

A.3
ÚČEL METODIKY

Město je živá a proměnlivá struktura, složená z mnoha vrstev. Obsahuje fyzické jevy a projevy, jako jsou jednotlivé domy, paláce, bloky, kašny, sochy, uliční síť, náměstí nebo parky, a jevy a projevy nemateriální, smýšlení, jednání a chování jednotlivců i societ v celém průběhu života města. Obě tyto složky městské kultury, hmotná a nehmotná jsou vzájemně nedílně provázány, jako takové musí být i zkoumány a posuzovány. Hmotná část města je výsledkem života lidí, jejich způsobu užívání prostoru, jejich tradic a zvyklostí. Naopak lidské chování je do určité míry ovlivňováno prostředím, ve kterém žijí.

Podobně jako UNESCO požaduje při hodnocení statků pro jejich zápis na seznam světového dědictví identifikovat jejich výjimečnou světovou hodnotu (OUV), sleduje i tato Metodika výjimečné hodnoty našich sídel. Jsou to zejména, podobně jako při hodnocení OUV, atributy fyzické nebo hmotné povahy (Kučová a Bukovičová 2018), jako jsou v případě urbanistického přístupu historické objemy budov, historická stavební a uliční čára, uliční síť, atd. Vedle těchto atributů je hodnotou města i jeho kultura, která se váže k sociálním, komunitním, ekonomickým nebo religiózním potřebám obyvatel jak v prostoru, tak v čase (Getty Institute, 2000).

Podpora kvality života nejen ve městech s památkovou ochranou je cílem každé péče. V případě měst s režimem památkové ochrany se požadavek na kvalitu života, jakou je obytnost města a podpora bydlení ve městě, podpora pěší dopravy, dostupnost služeb, atd. může dostat do kolize s požadavky na zachování atributů fyzické povahy. Pojem autenticita se tak dostává do další polohy – nejde jen o pravdivé vyjádření atributů, jako jsou tvar a pojetí, materiály a hmotná podstata, užití a funkce, tradice, technologické postupy a systémy řízení a péče, umístění a prostředí. Je vhodné sledovat i postoje a obraz, jaký si o městě vytvářejí jeho obyvatelé, tak jak to požadují zprávy Getty Institute (2000, 2002). Tato metodika nabízí nástroje, které jednotlivé hodnoty města, ať už fyzické či nehmotné, pojmenují a zdokumentují. Nabízí tak podklady pro informované rozhodování o městě.

Účelem této práce bylo proto vypracování logicky strukturovaných metod pro komplexní analýzu a hodnocení historického prostoru z hlediska vývoje utváření města, to jest jeho uspořádání (struktur) a způsobů využití (činností) a identifikace základních nosných krajinných, urbánních a architektonických jevů a převažujících aktivit včetně jejich nehmotných projevů. To vše pro účely posuzování vlivů a dopadů nových záměrů a projektů na krajinné, urbánní a architektonické prostředí historických měst z hlediska zájmů ochrany kulturních hodnot a péče o ně. Výsledky jsou aplikovatelné v procesu územního plánování jakožto součást *územně analytických* a *územně plánovacích podkladů, územně plánovacích dokumentací* a pro vypracování *plánů památkové péče* a pro posuzování konkrétních *projektů*. Metodika zahrnuje v první rovině definici a identifikaci integrálně vnímaných kvalit historických sídlišť, zejména jejich veřejných prostor.

Metodika je určena především k posuzování a hodnocení atributů prohlášených městských památkových rezervací jakožto nejhodnotnějších projevů městského urbanismu, případně městských památkových zón. Svojí univerzalitou, postavenou především na uceleném souboru urbanistických kritérií, doplněných o kritéria krajinná a architektonická, umožňuje posuzování a hodnocení dalších památkově chráněných území, zejména památkových zón, ale též jiných částí měst a vesnic.

Metodika vychází ze současného právního stavu (de lege lata) a nabízí metody a nástroje, které lze i za současného, ne zcela uspokojivého právního stavu využít. Jedná se zejména o některé plánovací nástroje, byť využitelné s různou mírou účinnosti. Příslušný výzkum však tento rozměr překračuje a formuje požadavky na nezbytné změny právního prostředí (de lege ferenda), a to jak v památkové péči samé, tak v širším právním okolí.

B.

METODICKÁ VÝCHODISKA

B.1
URBANISTICKÝ KONTEXT

B.1.1 Obecně

Tato Metodika předkládá poznávání *urbánního vzorce* historických měst. Jinými slovy, je zde představen analytický proces pojmenování, uspořádání a hodnocení konstitutivních parametrů tvořících jedinečný obraz historického městského osídlení v kontextu České republiky. Z tohoto pohledu je *urbanistická hodnota* měst pojímána nejen jako součet jednotlivostí (objektů), ale i jako relativně komplexní informace o celku a jeho logických (stavebních) částech. Z této informace vyrůstají následné urbánní hodnoty, i ty dnešní. Ty vycházejí např. ze způsobu založení a následného vrstvení města, s cestami, parcelací, vytyčením bloků, umístěním, formou a rolí klíčových objektů, s geometrickými vztahy atp. Tento přístup lze zjednodušeně chápat jako komplementární metodu k metodám poznávání architektonických hodnot historických objektů a souborů, resp. k metodice ochrany ucelených částí urbanizovaných území vykazující významné kulturní hodnoty a péče o ně. Jedná se o dvě cesty k témuž, jedna od jednotlivosti k celku, druhá od celku k jednotlivosti. Místem „setkání“ těchto cest je městská parcela (*městiště*) se zpravidla stavebním objektem.

Ambicí této metodiky je doplnit stávající metody a přístupy památkové péče na základě znalostí současného urbanistického poznání a tím obohatit a posílit památkovou péči a její výkon, aniž by byly její existující priority zpochybňovány. Pro péči o hodnoty města je rovnocenně důležitá péče současně o celek, části i jednotlivosti. Jako celek lze pro tento účel chápat město v jeho správních hranicích, jako část jeho středověké jádro, jako jednotlivosti jednotlivé objekty či dílčí soubory.

Jinak řečeno, důležité jsou jednotlivosti i celek. Celku města se věnuje urbanistická nauka. Pomocí této nauky je město mapováno pomocí příslušných *jevů* a *atributů*. A pro památkovou péči je podstatná jejich *stabilita* v čase. Proto podstatným nástrojem památkové péče v urbánním měřítku je porovnávání míry kvantitativních a kvalitativních *změn* těchto jevů a atributů. Zásadními atributy jsou *topografická* charakteristika (např. situace jevu v rámci vyššího celku), *morfologická* charakteristika (např. výšková hierarchie jevů) a *typologická* charakteristika (např. pozice archetypálních jevů).

B.1.2 Premisy pro urbanistický kontext

Urbanismus je primárně nauka o utváření a uspořádání relativně uceleného a svébytného celku osídlení. Podstatné hodnotové atributy tudíž obsahují informace o *jevech a atributech* podporujících strukturální a behaviorální celistvost měst.

Celek města je tvořen přírodní a kulturní vrstvou. Podstatné hodnotové atributy tudíž obsahují informace o *založení, vývoji a obrazu* osídlení. Celek města je také ústrojně uspořádán z částí a prvků. Podstatné hodnotové atributy tudíž obsahují informace o *organizaci, členění a skladbě* (kompozici) osídlení.

Forma města je mj. odvozena od polohy a pozice v rámci krajiny. Podstatné hodnotové atributy tudíž obsahují informace o *morfologii, topografii a typologii* osídlení.

Osídlení je nedílnou součástí krajiny a městské jádro je nedílnou součástí celku města. Podstatné hodnotové atributy tudíž obsahují informace o vazbách všech těchto tří základních částí osídlení (*krajina – intravilán – jádro*).

Městské jádro je pro celé město konstitutivním, a proto stabilizujícím prvkem. Podstatné hodnotové atributy jádra tudíž obsahují informace o jevech tuto *stabilitu* udržujících. Základním atributem oné stability jádra je jeho *centralita* (Polydorides, 1983) ve smyslu fyzickém, psychickém i duchovním; jak centralita jádra v rámci celku současného, tak centralita profánních a posvátných institucí (Eliade, 2006, s. 44-45).

Koncepční ochrana stabilizujících fenoménů celku (sídliště) umožňuje větší variabilitu rozvoje jeho částí a jednotlivostí. Historické jádro lze mj. citlivě revitalizovat pomocí rekonstrukce a regenerace celku, resp. vzájemných vazeb jeho částí. Tvorba veřejného prostoru je podstatným nástrojem péče o město a o jeho urbánně-památkové hodnoty.

Za základní kulturní hodnotu lze tudíž považovat *urbánně-památkovou substanci* historického jádra památkově chráněných měst (rezervací či zón) ve smyslu jejího *utváření* (uspořádání a využití), *charakteru* (obrazu), *rozhraní* a širších *vazeb*. Tuto substanci lze primárně zobrazit, popsat a předepsat pomocí obecně ustálených jevů a atributů: údajů o založení a *vývoji*, *pozice* v krajině, *ohraničení* ucelených jednotek, *sítě* cest a dělení pozemků, tvaru, využití a orientaci *veřejného prostranství* (uliční vzor, stavební čára), tvaru, využití a orientaci *stavební hmoty* atd. Z těchto základních parametrů jsou dále odvozovány podrobnější (např. parter) či kombinované (např. charakter) údaje. Posuzována je potom relevantní *historická stopa*, *autenticita* a *míra stability* těchto parametrů ve vztahu k míře stability chráněného celku či subcelku.

B.1.3 Logické vazby strukturální analýzy [2]

1. Urbanistické hodnoty historických městských center jsou dány mj. jejich pozicí v rámci celého osídlení (celé obce), resp. vazbami mezi historickým městským jádrem a jeho okolím.

2. Městské jádro je organickou částí celku města a současně město je organickou součástí krajiny; aktuální kvalita všech vývojových vrstev a částí města vychází z jejich vnitřních hodnot, vzájemných vztahů a kvalit rozhraní jednotlivých částí a vrstev.

3. Město je organizováno (stratifikováno) primárně na základě vztahů středu, hranice *zastavěného a nezastavěného* území a krajinného zázemí.

4. Město je členěno primárně na základě specifikace lokálních charakteristik, resp. vymezením jeho dílčích částí, z nichž historické městské jádro je lokalitou konstitutivní.

5. Město je komponováno primárně na základě skladby a vzájemných vztahů *stavební a přírodní hmoty*, volného prostoru a činností a dějů v něm probíhajících.

6. Skladba (kompozice) hmoty je dána primárně tvarem a uspořádáním stavebních a přírodních objektů, prostorová skladba města je dána primárně sítí *veřejných a neveřejných prostorů*, dějová skladba je dána primárně využitím a přístupností jednotlivých částí města a prostupností celého osídlení.

7. Výše uvedené fenomény lze popisovat a jejich vlastnosti interpretovat jednak na principech agregace projevů (abstrakce elementu), jednak pomocí geometrických kritérií: *měřítka + proporcí + vazeb*, jednak pomocí jejich charakteristických projevů: *morfologie + topografie + typologie*.

8. Skladba hmoty je proto identifikovatelná pomocí měřítka, proporcí a vazeb městských *parcel a staveb*, resp. jejich tvarem, umístěním a typem. Zobrazuje se primárně v duálním vztahu „zastavěné/nezastavěné“, popisuje se pomocí pozice na pozemku, orientací vůči veřejnému prostoru a velikostí, resp. základními rozměry. Součástí popisu, případně i zobrazení hmoty je i charakteristika střešní krajiny.

9. Skladba prostoru je identifikovatelná pomocí měřítka, proporcí a vazeb *cest a míst*, resp. jejich tvarem, umístěním a typem. Zobrazuje se primárně v duálním vztahu „veřejné/neveřejné“ a „zpevněné/nezpevněné“, popisuje se pomocí pozice v rámci sítě, orientací vůči středu a velikostí, resp. základními rozměry. Součástí popisu, případně i zobrazení prostoru je i sekvenční charakteristika veřejného prostoru (Cullen, 1961).

10. Skladba dějů je identifikovatelná pomocí měřítka, proporcí a vazeb aktivit a užití hmoty a prostoru, resp. jejich tvarem, umístěním a typem. Zobrazuje se primárně ve vztahu „pohyb – pobyt“, popisuje se pomocí pozice v rámci celku, orientací vůči středu a velikostí, resp. základními kapacitami. Základní typologická řada dějů: bydlení/práce/rekreace/doprava nebo bydlení – produkce – služby. Pozn.: prvotně jsou identifikovány oblasti s většinou bytů, oblasti s většinovými zaměstnavateli a klíčové oblasti a místa relaxace, kultury a kultu. Součástí popisu, případně i zobrazení dějů jsou i zásadní vlastnické poměry.

11. Výše uvedené jevy jsou dále odstupňovány v hierarchii významnosti na hodnotové škále.

12. Výsledná syntéza informací vychází z dílčích analytických souborů – mapování podstatných stop historického vývoje v měřítcích: a) předmětu zkoumání – jádra, b) přímých vazeb – rozhraní jádra a intravilánu, c) zprostředkovaných vazeb – sítě cest a míst v rámci krajiny.

---

[2] **viz Jan Jehlík (2016)**

B.1.4 Kontext kulturního dědictví

Kontext statku kulturního dědictví [3] je část prostředí spjatá s významem statku. [4] Prostředí tak samo o sobě nemusí být chráněným kulturním statkem, ale přispívá k jeho významu či k možnosti tento význam docenit. Rozsah kontextu je proměnlivý a jedinečný pro každý statek a aktuální stav jeho poznání; definice kontextu v *Si-anské deklaraci* (UNESCO 2015) v prvním článku doslova uvádí: *„Kontext zahrnuje kromě fyzických a vzhledových aspektů i spolupůsobení s přírodním prostředím; minulé i přítomné sociální a duchovní praktiky, zvyky, tradiční znalosti, využití či aktivity a další formy nehmotných kvalit kulturního dědictví vytvářející a formující prostor, stejně jako současný a dynamický kulturní, společenský a ekonomický kontext.“*

V české památkové péči se pro popis prostorového rozsahu kontextu obvykle používá pojem *prostředí kulturní památky,* definovaný stanoviskem Ministerstva kultury: *„V případě prostředí kulturní památky jde tedy o předmět ochrany přímo svázaný s kulturní památkou a jeho užití je na místě tam, kde je určitá kulturní památka (ať movitá či nemovitá) nějak úzce spjata se svým okolím. Pokud by bylo toto okolí narušeno, umenšily by se hodnoty kulturní památky a její uplatnění v kontextu, v němž je začleněna. V takovém případě je předmětem ochrany nejen kulturní památka jako taková, ale i toto její okolí, v němž je začleněna.“* a dále: *„Prostředí kulturní památky je nutno striktně odlišovat od ochranného pásma podle § 17 zákona o státní památkové péči.“*[5]

V České republice zatím není k dispozici metodika, která by celistvě specifikovala postup specifikace *rozsahu* kontextu či *způsobu* kterým je kontext spjat s významem chráněného kulturního statku. Kromě uvedeného stanoviska Ministerstva kultury a *Si-anské deklarace* je možné částečně využít vybraných metodik vydané Národním památkovým ústavem, např: *Novostavby v památkově chráněných sídlech* (2004) či Ústavem územního rozvoje, např: *Principy a zásady urbanistické kompozice v příkladech* (2015). Pro účel této metodiky však nejsou dostatečně podrobné, proto je doporučujeme doplnit o další níže uvedená hlediska vycházející především z doporučení organizace *Historic England* (2017a).

Pro kontext statku kulturního dědictví (specifikaci jeho rozsahu, relevance a způsobu, kterým je statek v kontextu zasazen) obecně platí:

- Nemůže být stanoveno s konečnou platností; z důvodu stálé proměny okolního prostředí i nových informací o významu statku musí být v souvislosti s navrženými úpravami vždy znovu posouzeno.

- Plošně rozsáhlé kulturní statky, zejména památkové zóny a rezervace zpravidla zahrnují kromě svého vlastního kontextu i další kulturní statky a jejich kontexty. Ty se mohou vzájemně překrývat, avšak posuzovány musí být vždy v souvislosti s významy toho kulturního statku, se kterým jsou spjaté.

- Cílem péče o kontext[6] není bránit jeho proměně, ale specifikací jeho vztahu k významu kulturního statku napomoci proměně s žádoucím dopadem na význam chráněného kulturního statku a možnosti jeho docenění.

---

[3] **V zahraniční literatuře označován též jako *setting* (en), *le contexte* (fr), *el entorno* (es), *das Umfeld* (de) apod. Volba výrazu kontext pro český překlad byla učiněna z důvodu jeho srozumitelnosti (v porovnání s alternativními možnostmi zasazení či situace). Je dobré mít na paměti, že anglickojazyčném prostředí se *setting* a *context* rozlišují i ve smyslu *úžeji*, či *šířeji* souvisejícího prostředí.**

[4] **Statkem kulturního dědictví je obecně myšlen celek nemovitosti, areálu, území či jejich soubor, který je při posuzování pojímán jako objekt kulturního významu (památka či architektonické dědictví) bez ohledu na konkrétní, právně definovaný rozsah ochrany. Nemovité kulturní statky mají velmi proměnlivou velikost: od prvků a objektů drobné architektury po územní celky památkových zón a rezervací.**

[5] **Viz Stanovisko Ministerstva kultury, odboru památkové péče č.j. 11357/2005 ze dne 9. srpna 2005**

[6] **Zejména není-li sám zapsanou kulturní památkou**

- Ovlivňuje-li kontext význam statku negativně, je žádoucí usilovat o jeho zlepšení. Kontext poškozený necitlivým stavebním zásahem nezaniká; je žádoucí, aby následné stavební úpravy vedly k posílení jeho zbývajících kvalit a k utlumení negativního dopadu na význam statku.

- K docenění významu kulturního statku mohou silně přispívat jak kontexty připomínající období jeho formování, tak i kontexty odrážející postupnou proměnu okolí.

- Význam kontextu má přímou souvislost s významem statku a možností tento význam docenit; nesouvisí s množstvím lidí, kteří ho mohou konzumovat.

- V úvahu je třeba brát všechny součásti kontext, zejména pokud je pro význam statku podstatná navržená prostorová kompozice (zformovaná v době vzniku statku či následným vývojem jeho okolí, např. orientací cest), může být plošný rozsah kontextu rozsáhlý, nespojitý i pohledově přerušený.

- Při specifikování rozsahu kontextu musí být pečlivě zvažováno, jaké vlastnosti prostředí se skutečně pojí k významu statku a těmi, které jsou pouze obecnými rysy charakteru okolní krajiny či kladnými vlastnostmi bez vazby na význam statku. Péče o kontext nemůže být efektivní, pokud by byl kontext příliš volně či široce definován.

- Při specifikování *pohledového kontextu* mají být zaznamenávány místa a směry pohledů, ze kterých výjimečně vyniká: <u>původní návrh či využití kulturního statku</u>, <u>scéna nezamýšlené krásy</u>, <u>historická asociace spojená se statkem</u> (např. dějiště bitev), <u>kulturní asociace spojená se statkem</u> (související se záznamem statku v umění, např. básní či obrazem), či <u>vazba na přírodní jev spojená se statkem</u>.

Pro doporučený postup posouzení kontextu viz kap. D.6.3.

B.2
PRÁVNÍ RÁMEC

B.2.1 Širší právní kontext

Kromě základního cíle výzkumu, kterým bylo vypracování metodiky pro identifikaci, analýzu a hodnocení urbanisticko-památkových fenoménů měst a jejich veřejných prostorů pro účely památkové péče, především pro záchranu a zachování jejich historicky se vyvinuvší autenticity a integrity, byl posouzen stav právní regulace v příslušné oblasti. S ohledem na předmět výzkumu

- byla v rozsahu popsaného právního rámce posouzena ustanovení bezprostředně upravující podmínky péče o chráněná území se zvláštním zřetelem k účinnosti této ochrany a nástrojům a postupům, které má památková péče k dispozici podle platné právní úpravy (stav de lege lata), a to stávající instrumentář a jeho právní základ; stávající procesy a účinnost uplatňování zájmů památkové péče v urbanismu

- byly v rozsahu popsaného právního rámce posouzeny zásadní *deficity* právních předpisů upravujících podmínky péče o chráněná území se zvláštním zřetelem k účinnosti této ochrany a nástrojům, které by měla mít památková péče k dispozici (návrh právních změn de lege ferenda – doporučení), a to navrhovaný instrumentář a doporučená právní úprava; návrh procesních úprav pro zvýšení účinnosti uplatňování zájmů památkové péče v urbanismu.

Otázkou, která se v souvislosti s přípravou oborových a plánovacích dokumentů pro památkovou péči klade, je smysl a účel právní úpravy, rozsah a míra regulace a vhodnost instrumentáře. Současně je třeba se ptát, jak právo ovlivňuje *stabilitu* a *variabilitu* urbánních (včetně krajinných) struktur z hlediska památkové péče a jejího instrumentáře? Je vůbec vhodné instrumentárium k dispozici? A seznáme-li, že ano, je vhodně aplikováno? A opírá se o dostatečně propracovanou teorii?

Stabilitou pro účely památkové péče rozumíme především přiměřené a účelné zachování stavu dle *identifikovaných*, *popsaných* a *sdílených* hodnot; pro účely zachování stability se uplatní především ty typy regulace a instrumentária (hmotného a procesního), které mají povahu ochrannou (pasivní/restriktivní). Variabilitou pro účely památkové péče rozumíme především přípustné a možné proměny stavu dle *identifikovaných*, *popsaných* a *sdílených* hodnot; pro účely dosažení žádoucí variability se uplatní především ty typy regulace a instrumentária (hmotného a procesního), které mají povahu tvůrčí (aktivní, iniciační). Rozhodnutí o míře stability a variability je rozhodnutím o povaze (rozsahu a míře) regulace a o vypořádání střetů různorodých *zájmů*, které v území mezi jednotlivými aktéry nastávají (kap. E – *Hodnocení*).

A proč právě v památkové péči? Město je ze své podstaty živým organizmem, a tudíž prosazování zájmů památkové péče naráží v takto komplexním prostředí na jiné oprávněné zájmy. Tak široký soubor požadavků a potřeb klade památkové péči podstatně větší odpor, než tomu bývá u vybraných jednotlivostí (jakkoliv např. obnova staveb sloužících bydlení, popřípadě dalším živým účelům bývá též problematická). Věci, jejichž účel zanikl nebo byl podstatně oslaben, hrozí i zánikem fyzickým; kde se stávají nesamozřejmými ve své každodennosti a přestávají být součástí žitého světa, hrozí jejich zánik, byť jsou i nositeli paměti nebo mají svůj hlubší smysl a důvod, který zůstává v konkrétní situaci nerozpoznán. Smyslem a posláním tohoto výzkumu je nalézat nástroje pro rozpoznání těch jevů, které jsou podstatné pro zachování toho, co tvoří nutný základ krajinné a urbánní stability, a zároveň pro rozpoznání jevů povahy proměnlivé a rozvíjející se. A prostřednictvím takových nástrojů napomoci nalézat smysluplnou rovnováhu mezi *stabilitou* a *variabilitou* – tato rovnováha představuje vlastní smysl „péče“.

Jak jsme uvedli výše, povaha (rozsah a míra) regulace, jsou základním předmětem této Metodiky a jí předcházejícího výzkumu. Kladou se v této souvislosti minimálně následující otázky:

- co a proč regulovat, do jaké míry a v jakém rozsahu?
- jak stabilní nebo flexibilní má regulace být?
- jaké nejvhodnější nástroje k regulaci využívat a ke kterým typům regulace jsou které nástroje vhodné?
- jak učinit regulaci srozumitelnou jejím adresátům a tudíž aplikovatelnou?

Nutno důrazně připomenout, že správné nastavení podmínek regulace je zásadně důležité pro další činnost: důsledkem přemíry či nevhodnosti regulace je, že

- podvazuje invenci a hledání možností vhodných a potřebných změn (inovací) v konkrétních situacích;
- vede k hypertrofii nároků, ale zároveň k atrofii povinností (k oslabování osobní odpovědnosti);
- oslabuje možnosti individuálních řešení konkrétních případů v obecně stanoveném a sdíleném rámci.

Smyslem a účelem je proto vymezit přesněji a určitěji rámec činnosti památkové péče a navrhnout kroky pro její zkvalitnění (v toto případě pro oblast urbánně-památkovou). Základem dalších úvah proto musí být především popis vhodných nástrojů pro kvalitní výkon památkové péče, vyloučení nepodstatného a soustředění na podstatné, vyloučení balastu – a takto postavený koncept poté včlenit do právního a institucionálního rámce, vymezit standard odborných a správních výkonů a standard odborné dokumentace či správních aktů.

Kulturní památkou v urbanistickém měřítku je ucelená *urbánní forma* (resp. soubor jevů tvořících město v *důležitých etapách* jeho vývoje), která je významným dokladem historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti. (volně dle § 2 zákona č. 20/1987 Sb.). Přitom památkové rezervace a památkové zóny jsou území, jejichž charakter a prostředí určuje větší či menší míra zastoupení nemovitých kulturních památek (volně dle § 5 zákona č. 20/1987 Sb.), a které vykazují významné kulturní hodnoty. *Plány ochrany památkových rezervací a památkových zón* stanoví způsob zabezpečení kulturních hodnot památkové rezervace a památkové zóny z hlediska státní památkové péče. (§ 6a zákona č. 20/1987 Sb.). *Odůvodnění plánu ochrany* obsahuje obecný popis kulturních hodnot památkové rezervace nebo památkové zóny, podrobný popis kulturních hodnot památkové rezervace nebo památkové zóny podle ucelených souborů staveb nebo jednotlivých staveb, ploch a veřejných prostranství (vyhláška MK č. 420/2008 Sb.). Kulturní hodnotou v kontextu této Metodiky (urbánně-památková hodnota) jsou *kvalitní reprezentanti urbánních celků či subcelků, které v relativně ucelené a autentické formě dokumentují důležitou etapu vývoje urbanismu a svědčí o vývoji a rozmanitosti duchovní nebo hmotné kultury daného období, jsou významné svou vzácností a hodnotou stáří a jsou širší veřejností vnímány jako součást národní respektive evropské identity pro jejich hlubokou vazbu na významné historické epochy, události nebo tradice* (volně dle Obecných kritérií pro prohlášení národních kulturních památek).

B.2.2 Vytyčení právního rámce

Současný právní rámec výkonu památkové péče tvoří především mezinárodní úmluvy, jejichž je Česká republika signatářem, které ratifikovala a přistoupila k nim, tj., učinila je integrální součástí právního řádu České republiky. Jedná se zejména o sjednání *Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví* (vydané ve *Sbírce zákonů* sdělením FMZv č. 159/1991 Sb.), a o sjednání *Úmluvy o ochraně architektonického dědictví Evropy* (vydané ve *Sbírce mezinárodních smluv* sdělením MZv č. 73/2000 Sb.m.s.). Z hlediska souvislosti urbánního prostředí s krajinou (jakožto kulturním fenoménem) je základním mezinárodním právním dokumentem *Evropská úmluva o krajině* (publikované ve *Sbírce mezinárodních smluv* sdělením MZv č. 12/2017 Sb.m.s.; toto znění nahradilo znění publikované pod č. 13/2005 Sb.m.s.). Vedle těchto mezinárodních úmluv existuje též řada mezinárodních odborných dohod a dokumentů, obvykle vydávaných odbornými institucemi, které mají doporučující (metodický) charakter. Tyto dokumenty jsou výslovně a důsledně odkazovány v části týkající se metod a metodik.

Základ památkové péče o urbánní i krajinné prostředí stanovuje *Úmluva ochraně světového kulturního a přírodního dědictví* (OSN, 1972) v čl. 1 takto: *„Pro účely této Úmluvy jsou za „kulturní dědictví“ považovány:*

- *památníky: architektonická díla, díla monumentálního sochařství a malířství, prvky či struktury archeologické povahy, nápisy, jeskynní obydlí a kombinace prvků, jež mají výjimečnou světovou hodnotu z hlediska dějin, umění či vědy;*
- *skupiny budov: skupiny oddělených či společných budov, které mají z důvodu své architektury, stejnorodosti či umístění v krajině výjimečnou světovou hodnotu z hlediska dějin, umění či vědy;*
- *lokality: výtvory člověka či kombinovaná díla přírody a člověka a oblasti zahrnující místa archeologických nálezů mající výjimečnou světovou hodnotu z dějinného, estetického, etnologického či antropologického hlediska.“*

Obdobně čl. 1 *Úmluvy o architektonickém dědictví Evropy* (Rada Evropy, 1985) stanoví, co se rozumí architektonickým dědictvím: *„Pro účely této Úmluvy se výrazem „architektonické dědictví“ rozumí následující nemovité statky:*

1. *památky: všechny budovy a konstrukce pozoruhodné svým historickým, archeologickým, uměleckým, vědeckým, společenským nebo technickým významem, včetně jejich vestavěného zařízení a výbavy,*
2. *architektonické soubory: homogenní skupiny městských nebo venkovských budov pozoruhodné svým historickým, archeologickým, uměleckým, vědeckým, společenským nebo technickým významem, které jsou navzájem dostatečně spojité, aby představovaly topograficky vymezitelné jednotky,*
3. *místa: kombinovaná díla člověka a přírody, jimiž jsou oblasti částečně zastavěné a dostatečně charakteristické a homogenní, aby byly topograficky vymezitelnými jednotkami, která jsou pozoruhodná svým historickým, archeologickým, uměleckým, vědeckým, společenským nebo technickým významem.“*

A konečně třetí z uvedených základních úmluv, *Úmluva o krajině* (Rada Evropy, 2000), vymezuje základní pojmy užívané touto úmluvou: *“Pro účely této úmluvy:*

a. *"krajina" znamená část území, tak jak je vnímána lidmi, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů;*
b. *"krajinná politika" znamená vyjádření všeobecných zásad, strategií a pokynů kompetentními veřejnými orgány, které umožňuje přijetí specifických opatření, zaměřených na ochranu, správu a plánování krajiny;*
c. *“cílová kvalita krajiny“ znamená vyjádření požadavků a přání lidí na charakter prostředí, v němž žijí, formulované pro danou krajinu kompetentními veřejnými orgány;*
d. *"ochrana krajiny" znamená činnosti směřující k zachování a udržení význačných nebo charakteristických vlastností krajiny, utvářených přírodní konfigurací a/nebo lidskou činností a právem považovaných za její historickou hodnotu;*
e. *"správa krajiny" znamená činnost, která má z hlediska udržitelného rozvoje zajistit pravidelnou péči o krajinu s cílem řídit a harmonizovat změny, které jsou způsobeny sociálními, hospodářskými a environmentálními procesy;*
f. *"plánování krajiny" znamená cílevědomé činnosti zaměřené na zvyšování kvality, obnovu nebo tvorbu krajiny.”*

s upřesněním jejich rozsahu ve čl. 2: *„S výhradou ustanovení článku 15 se tato úmluva vztahuje na celé území smluvních stran a pokrývá přírodní, venkovské, městské a příměstské oblasti. Zahrnuje pevninu, vnitrozemské vodní plochy a mořské oblasti. Týká se jak krajin, které mohou být považovány za pozoruhodné, tak krajin běžných a narušených.“*

Základní zásady péče o kulturní bohatství jsou též součástí ústavního pořádku České republiky, jak plyne výslovně z ustanovení čl. 35 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (Česká národní rada, 1992):

„1. Každý má právo na příznivé životní prostředí. (...)

3. Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem."

Zároveň je však ustanovením čl. 11 (zejména odstavce 1, 3 a 4) důsledně chráněno vlastnické právo:

„1. Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Dědění se zaručuje. (...)

3. Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.

4. Vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu."

a konečně je ustanovením čl. 34 téže Listiny chráněna tvůrčí duševní činnost a kulturní bohatství:

„1. Práva k výsledkům tvůrčí duševní činnosti jsou chráněna zákonem. (...)

3. Právo přístupu ke kulturnímu bohatství je zaručeno za podmínek stanovených zákonem."

Pro výkon památkové péče sám je rozhodující právní úpravou zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, který byl sice opakovaně novelizován, avšak moderním trendům památkové péče již nepostačuje. Tento zákon byl postupně proveden řadou prováděcích právních předpisů, zejména hned v počátku vyhláškou MK č. 66/1988 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů, následně vyhláška MK č. 187/2007 Sb., kterou se stanoví obsah a náležitosti plánu území s archeologickými nálezy, a vyhláška MK č. 420/2008 Sb., kterou se stanoví náležitosti a obsah plánu ochrany památkových rezervací a památkových zón. Zásadní problém spočívá již v samotné definici, jíž jsou vymezeny pojmy rezervace (§ 5 odst. 1), postrádající urbanistický a krajinný rozměr: *„Území, jehož charakter a prostředí určuje soubor nemovitých kulturních památek, popřípadě archeologických nálezů, může vláda České republiky nařízením prohlásit jako celek za památkovou rezervaci a stanovit podmínky pro zabezpečení její ochrany. Tyto podmínky se mohou v potřebném rozsahu vztahovat i na nemovitosti na území památkové rezervace, které nejsou kulturními památkami."* a zóny (§ 6 odst. 1), které na jedné straně vymezuje chráněné území s menším podílem kulturních památek, na druhé straně se ovšem výslovně – alespoň v obecné rovině – zmiňuje i o historickém prostředí a krajině: *„Území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty, může Ministerstvo kultury po projednání s krajským úřadem prohlásit opatřením obecné povahy za památkovou zónu a určit podmínky její ochrany."*

Většina právních předpisů, jimiž jsou chráněná území prohlašována, postrádá buď zcela, nebo v podstatné míře jakékoliv specifikace předmětu ochrany (s výjimkou vytyčení hranic). Odkazovaná prováděcí vyhláška k zákonu o státní památkové péči (vyhláška MK č. 66/1988 Sb.), v níž je provedení § 6 zákona věnováno ustanovení § 2, žádné zásadní nastavení přesnějších pravidel neobsahuje a víceméně pouze jinými slovy popisuje to, co zákon sám:

„1. Pro prohlášení památkové zóny podle § 6 odst. 1 zákona je určující charakteristika významných kulturních hodnot území, vymezení hranice památkové zóny, popis předmětu ochrany a péče, stanovení podmínek pro stavební a další činnosti směřující k ochraně území a zvýšení kvality životního prostředí.

2. Území památkové zóny, popřípadě jejího ochranného pásma, je-li zřízeno, vyznačí příslušný orgán územního plánování při pořizování územně plánovacích podkladů a územně plánovací dokumentace v souladu se zvláštními předpisy. Nebyla-li pro území památkové zóny zpracována potřebná územně plánovací dokumentace, nebo je-li současná územně plánovací dokumentace v rozporu se zájmy státní památkové péče na území památkové zóny, dá ministerstvo kultury podnět příslušnému orgánu územního plánování k pořízení potřebné územně plánovací dokumentace, jejímu doplnění či změně."

Předmět památkové péče byl dále právně upraven konvolutem mnoha dalších podzákonných právních předpisů, zejména nařízení vlády (jimiž se vyhlašují památkové rezervace a prohlašují nemovité národní kulturní památky), vyhlášek MK (jimiž se vyhlašují památkové zóny a prohlašují nemovité kulturní památky), resp. dosud platných správních aktů nebo právních předpisů vydávaných v minulosti k tomu oprávněnými subjekty.

Nad tento právní rámec nutno připomenout, že tématu památkové péče se dotýká též celá řada souvisejících zákonů, mezi nimiž zásadní roli plní *zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu* (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, *zákon č. 500/2004 Sb., správní řád*, ve znění pozdějších předpisů, *zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny*, ve znění pozdějších předpisů, *zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivu na životní prostředí*, ve znění pozdějších předpisů, *zákon č. 360/1992 Sb., o výkonu profese*

autorizovaných architektů a o výkonu profese autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě, ve znění pozdějších předpisů. Velmi významnou roli plní rovněž soubor zákonů o územní samosprávě, zejména *zákon č. 128/2000 Sb., o obcích* (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, *zákon č. 129/2000 Sb., o krajích* (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů a *zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze,* ve znění pozdějších předpisů.

Podzákonný právní rámec tvoří jednak předpisy přímo navazující na zákon o státní památkové péči, které uvádíme výše, jednak prováděcí předpisy k dalším uvedeným zákonům. Jedná se zejména o prováděcí vyhlášky ke stavebnímu zákonu, vnitřní řády profesní; vyhlášky, resp. opatření obecné povahy, jimiž byly vydány územně plánovací dokumentace, pokud obsahují výčet staveb nebo vymezení území se zvláštním „památkovým“ charakterem).

Pro účely památkové péče v oblasti urbanismu tvoří základní právní úpravu zejména vyhlášky upravující podmínky ochrany zvláště chráněných území, a to jednak obsahu a náležitostí plánů území s archeologickými nálezy, jakož (a zejména) plánů ochrany památkových rezervací a památkových zón. Právě tyto právní předpisy však trpí vážnými deficity, neboť památková péče prakticky zcela rezignovala na konkrétní pojmenování principů a nastavení parametrů vhodné památkově-urbánní regulace a reálně se omezila pouze na popis případů, u nichž je upuštěno od povinnosti vyžádat si stanovisko dotčeného správního orgánu. Není vyjasněn ani obsah takových dokumentů, ani způsob jejich vzniku a zejména takových podmínek projednání, které by z těchto dokumentů učinily věrohodný základ pro rozhodování orgánů památkové péče v území.

Dalším jevem oslabujícím výkon památkové péče v území je způsob prohlašování těchto území podzákonnými prováděcími předpisy. Zpravidla se omezují na vymezení obvodu chráněného území a opis základních principů rozhodování podle zákona o státní památkové péči. Neobsahují zpravidla, kromě územního vymezení, žádné konkrétní důvody prohlášení, specifické právě pro to které území. S tím souvisí mj. rezignace na možnost ochrany statků kulturního dědictví, které nejsou chráněnou kulturní památkou, ale významně její hodnotu ovlivňují (např. trasy historických cest).

B.2.3 Instrumentář památkové péče

Pro urbánně-památkovou oblast

I. Podle zákona o památkové péči a jeho prováděcích právních předpisů:

Zákon o státní památkové péči, jeho prováděcích předpisy a mezinárodních úmluvy týkající se památkové péče

- prohlášení NNKP a NKP (§ 2 až § 4)
- vyhlášení zóny nebo rezervace (městské a venkovské) a zóny krajinné (§ 5 a § 6)
- plán ochrany území rezervací, zón a území s archeologickými nálezy (§ 6a[7] + § 2 prováděcí vyhlášky)
- rozhodnutí (§ 44a)
- (závazné) stanovisko (§ 14 odst. 1 a 2 + § 44a)
- programy podpory (MK / MŽP)

Vyhláška MK č. 420/2008 Sb., kterou se stanoví náležitosti a obsah plánu ochrany památkových rezervací a památkových zón a vyhláška MK č. 187/2007 Sb., kterou se stanoví obsah a náležitosti plánu území s archeologickými nálezy:

textová část (§ 1 odst. 2)

- výčet nemovitostí, které jsou kulturní památkou (s identifikačními údaji podle katastru nemovitostí)
- výčet nemovitostí, které nejsou kulturní památkou (s uvedením výčtu druhu prací na nich, u nichž je vyloučena povinnost vyžádat si předem závazné stanovisko podle § 14 odst. 2 zákona, popsaný identifikačními údaji podle katastru nemovitostí)
- stanovení způsobu zabezpečení kulturních hodnot rezervace nebo zóny
- doba závaznosti plánu ochrany
- odůvodnění plánu ochrany

grafická část (§ 1 odst. 3)

- výkres s vyznačením nemovitých kulturních památek / nemovitých národních kulturních památek / historicky výkres s označením nemovitostí, které nejsou kulturní památkou, u nichž je zcela nebo zčásti vyloučena povinnost vyžádat si předem závazné stanovisko orgánů památkové péče podle § 14 odst. 2 zákona o památkové péči
- výkres, ve kterém je vyznačen způsob zabezpečení kulturních hodnot památkové rezervace nebo památkové zóny z hlediska státní památkové péče

další náležitosti (§ 1 odst. 4 a 5)

- výkresy se zpracovávají zpravidla v měřítku 1:1000 nebo 1:2000
- rozsah územní ochrany a vytyčení hranic řešeného území vedené po hranici parcel

odůvodnění (§ 1 odst. 6)

- obecný popis kulturních hodnot památkové rezervace nebo zóny
- podrobný popis hodnot podle ucelených souborů staveb nebo jednotlivých staveb, ploch a veřejných prostranství
- důvody pro vyloučení povinnosti dle § 14 odst. 2 zákona

Z obsahu obou citovaných vyhlášek je zřejmé, že naprosto postrádají smysl a účel právní úpravy vedoucí k identifikaci památkově významného charakteru území a nastavení vhodných parametrů regulace a nástrojů na její prosazení. Nemáme-li za to, že se tak stalo výčtem nemovitostí, které jsou kulturní památkou a naproti tomu (sic!) výčtem nemovitostí, které nejsou památkou. Obecná konstatování o „zabezpečení kulturních hodnot rezervace nebo zóny“ nemohou plnit roli právního „vodítka“ pro obsah, formu, způsob přípravy, zpracování, projednání a oponenturu či recenzi a konečně vydání vyhláškami předví

---

[7] **„Krajský úřad může po projednání s ministerstvem kultury, orgánem územního plánování a příslušnou obcí jako dotčenými orgány vydat opatření obecné povahy o ochraně památkové rezervace nebo památkové zóny nebo jejich částí (dále jen „plán ochrany“), ve kterém se stanoví způsob zabezpečení kulturních hodnot památkové rezervace a památkové zóny z hlediska státní památkové péče, a ve kterém lze určit, u jakých nemovitostí, nejsou-li kulturní památkou, ale jsou v památkové rezervaci nebo památkové zóně, nebo u jakých druhů prací na nich, včetně výsadby a kácení dřevin na veřejných prostranstvích (dále jen „úprava dřevin“), je vyloučena povinnost vlastníka (správce, uživatele) vyžádat si předem závazné stanovisko podle §14 odst. 2.“**

II. Podle zákona stavebního a jeho prováděcích právních předpisů:

Zákon o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) a jeho prováděcích předpisy

- územní plán (§ 18, § 19 odst. 1 písm. d., e. a o.)[8] + § 43 až 57 + Příloha č. 7 část I odst. 2 písm. f. / (zásady územního rozvoje / politika územního rozvoje)
- územně analytické podklady (§ 26)
- regulační plán (§ 61 až 75)
- územní studie (§ 30)
- rozhodnutí (územní / stavební / společné - § 76 an.)
- (závazné) stanovisko (§ 4 + § 175 až § 177 + § 149, resp. § 136 odst. 6 SŘ)
- programy podpory (MMR)

Pro účely podpory odborného i správního výkonu památkové péče se jeví jako vhodný nástroj regulační plán, avšak pouze za předpokladu změny procesních parametrů, v současnosti nastavených stavebním zákonem jak pro plány regulační, tak zejména pro plány územní. Již v současnosti je použitelným nástrojem územní studie, jejíž škála použití je velmi široká. Územní studie skýtá relativně pružný způsob ověřování možností uspořádání a využívání území, a to pro území velmi různorodá jak velikostí, tak charakterem. Pořízení územní studie a vložení dat o ní do evidence územně plánovací činnosti (§ 30 odst. 4) umožňuje velmi široké praktické využití, neboť umožňuje škálu přístupů od komplexního zpracování podmínek využití a uspořádání území až k dílčím, oborově zaměřeným tématům. V případě pořízení územní studie, jejíž data byla vložena do evidence, se stává územní studie kvalifikovaným územně plánovacím podkladem, pro rozhodování v území neopominutelným. Stavební úřad, popřípadě ostatní správní úřady, které rozhodují v území, jsou zavázány užít studii jako povinný podklad pro rozhodnutí, avšak mohou rozhodnout odchylně od jejího obsahu, jestliže z jiných kvalifikovaných podkladů taková možnost důvodně vyplyne; odchylné rozhodnutí musí být, pochopitelně, řádně a kvalifikovaně odůvodněno. Územní studií nelze zejména založit vyvlastňovací titul (vymezit veřejně prospěšnou stavbu nebo opatření), vymezit zastavěné území a měnit podmínky využití území stanovené územně plánovací dokumentací. Územní studie však může být koncipována též jako dokument ověřující možnosti případných změn, který bude následně využit jako základ pro zahájení procesu změny územně plánovací dokumentace. Stejně jako podle dosavadní právní úpravy je možné cele nebo zčásti přenést náklady spojené s pořízením územní studie – obdobně též regulačního plánu – na toho, kdo dal k pořízení podnět nebo jehož zájmům v rozhodující míře prospívá a slouží.

III. Podle zákona o ochraně přírody a krajiny a jeho prováděcích právních předpisů:

Vyhláška MŽP č. 45/2018 Sb., o plánech péče, zásadách péče a podkladech k vyhlašování, evidenci a označování chráněných území. Jde o komplexněji pojatý předpis, obsahující nejen obsáhlá hmotně právní ustanovení, nýbrž i nutná ustanovení povahy procesně právní:

- obsah plánů péče o národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památky a přírodní památky a jejich ochranná pásma a o chráněné krajinné oblasti a postup jejich zpracování; obsah zásad péče o národní parky a jejich ochranná pásma a postup jejich zpracování a projednání; obsah a náležitosti záměrů na vyhlášení nebo změnu zvláště chráněného území nebo jeho ochranného pásma
- podmínky a náležitosti zpracování, projednání, schválení a vydání plánů péče a zásad péče (§ 7)

---

[8] **„Úkolem územního plánování je zejména: a) zjišťovat a posuzovat stav území, jeho přírodní, kulturní a civilizační hodnoty, b) stanovovat koncepci rozvoje území, včetně urbanistické koncepce s ohledem na hodnoty a podmínky území (...) d) stanovovat urbanistické, architektonické a estetické požadavky na využívání a prostorové uspořádání území a na jeho změny, zejména na umístění, uspořádání a řešení staveb a veřejných prostranství, e) stanovovat podmínky pro provedení změn v území, zejména pak pro umístění a uspořádání staveb s ohledem na stávající charakter a hodnoty území a na využitelnost navazujícího území, (...) o) uplatňovat poznatky zejména z oborů architektury, urbanismu, územního plánování a ekologie a památkové péče.“**

IV. Podle zákona o výkonu povolání autorizovaných architektů a o výkonu profese autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě:

Zákon o výkonu povolání autorizovaných architektů a o výkonu povolání autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě a vnitřní řády k jeho provedení a profesních standardů výkonových a dokumentačních, v souběhu se stavebním zákonem a zákonem o obcích (obecním zřízením) - § 84 odst. 2 písm. a) a y)

- § 17 písm. d) – působnost autorizovaného architekta
- § 18 písm. b) – působnost autorizovaného inženýra

V případě staveb, které jsou zvláštním předpisem, územním plánem nebo rozhodnutím příslušného orgánu územního plánování označeny za architektonicky nebo urbanisticky významné;[9] možnost odchýlení se od urbánního a architektonického charakteru místa (rozsudek NSS ze dne 20. 05. 2010, vydaný pod čj. 7 As 17/2010-101).

[9] **„Pokud je to účelné, textová část územního plánu dále obsahuje: (...) f) vymezení architektonicky nebo urbanisticky významných staveb, pro které může vypracovávat architektonickou část projektové dokumentace jen autorizovaný architekt.“ (Příloha č. 7 k vyhlášce č. 500/2006 Sb. Náležitosti obsahu územního plánu, I. Obsah územního plánu, odst. 2)**

B.2.4 Proces pořízení dokumentace

Metodika je určena zejména pro účely využití orgány památkové péče v rozsahu jejich odborné a správní činnosti. Pro účely efektivního prosazení zájmů památkové péče je však nutno využít shora uvedeného instrumentáře v širší škále. Pro tento účel navrhuje Metodika následující proces pořízení dokumentů k ochraně památkových hodnot chráněných území měst (s obecnějším využitím v plánovací a rozhodovací sféře obcí). Autoři metodiky jsou přesvědčeni, že pro její účinné a účelné uplatnění je nutno využít standardizovaných postupů, popřípadě takové postupy učinit součástí právního řádu přímo ve sféře památkové péče.

Pro účely pořízení dokumentu s regulativními dopady (*plán památkové ochrany/péče*; alter.: *regulační plán s prvky památkové péče*) a pro určení jevů, atributů a vztahů rozhodných pro stanovení podmínek výkonu památkové péče v území považujeme za standardní následující okruhy fází a výkonů:

1. Podnět ke zjišťování původu a atributů urbánně-památkových hodnot
   - prohlášení NNKP a NKP (§ 2 až § 4)
   - smysl a účel dokumentu
   - obsah a forma podání podnětu

2. Rozhodnutí o pořízení dokumentů (podmínky a náležitosti)
   - schválení záměru zjistit původ a atributy památkových hodnot města
   - vyhledání a ustanovení pořizující osoby/instituce
   - vyhledání a ustanovení zpracovatele

3. Vstupy / přípravné činnosti
   - shromáždění existujících podkladů a návrh na jejich průběžné doplňování
   - vypracování studií pro účely identifikace témat, kolizí a problémů a jejich popis
   - průběžná tvorba a aktualizace komplexní informační databáze
   - aktualizace podkladů pro účely analýzy, posouzení a vyhodnocení památkového potenciálu:
     - územně analytické podklady (doplnění a revize)
     - památkový katalog (IISPP)
     - místní GIS
     - historie založení, stavby a vývoje města

4. Provedení analýz
   - právních
   - věcných:
     - urbanistických (včetně souvisejících krajinných)
     - architektonických (ve vztahu k urbánním charakteristikám)
     - archeologických a obecně historických (ve vztahu k urbánním charakteristikám)
     - sociálně psychologických (mentálně kognitivních) a sociálně ekonomických

     (vždy se zaměřením na identifikaci památkových hodnot a památkového potenciálu)
   - doplňujících pro posouzení památkového potenciálu

5. Posouzení a vyhodnocení urbánně-památkového potenciálu
   - posouzení jevů, atributů a vztahů
   - příprava podkladů pro konkrétní zjištění

6. identifikace, evidence a specifikace urbánně-památkových jevů, atributů a vztahů
   - určení významové hierarchie zjištěných jevů, atributů a vztahů, jejich památkového potenciálu a zjištěných památkových hodnot
   - určení jevů, atributů a vztahů rozhodných pro stanovení podmínek regulace pro výkon památkové péče
   - evidence urbanistických jevů, atributů a vztahů již v minulosti zjištěných:
     - s památkovým potenciálem
     - památkově významných

7. Stanovení souboru ochranných a aktivních regulativních opatření

- vypracování návrhu plánu památkové ochrany/péče (alter.: vypracování návrhu regulačního plánu s prvky památkové péče), zejména stanovení podmínek pro
  - ochranu dochovaných urbánně-památkových hodnot (podmínky omezující);
  - podporu vytváření nových vrstev urbánních (včetně souvisejících krajinných) a architektonických v kontextu stávajících kulturních hodnot;
- vypracování oponentního řízení;
- projednání návrhu;
- schválení a vydání dokumentu *plán památkové ochrany/péče* (alter.: *regulační plán s plánem památkové péče*).

8. Implementace plánu památkové péče/ochrany

- při správě památkově (kulturně) cenného území, zejména pro
  - pořízení aktualizací plánů ochrany, popřípadě jiných vhodných dokumentací nebo podkladů;
  - vytvoření kvalitní databáze pro rozhodování, doplnění a aktualizace územně analytických podkladů (popřípadě jejich restrukturalizace);
  - účely případné aktualizace prohlášení
- při rozhodování o aktivních investicích, resp. nakládání památkově hodnotnými součástmi majetku města;
- při správních řízeních (vydávání správních rozhodnutí, resp. podmiňujících správních úkonů).

B.2.5 Aktéři účastní na procesu památkové péče

Památková péče podle koncepce současné právní úpravy je prezentována primárně jako výkon veřejné moci, a to specificky státu (zákon o státní památkové péči), jemuž odbornou podporu skýtají odborné instituce buď založené pro tento účel (Národní památkový ústav), nebo existující jako součást odborné sféry vědecko-výzkumné a univerzitní (ústavy AV ČR, univerzitní pracoviště se zaměřením na dějiny umění, obecné dějiny, archeologii, architekturu, urbanismus a inženýrství, umělecké školy vzdělávající konzervátory a restaurátory). Nicméně při jakýchkoliv úvahách týkajících se aktérů, nutno rozlišovat mezi různými aktéry a různou pozicí, kterou v celém procesu zaujímají, jakož i nástroji, jimiž pro tento účel disponují. Účastníky/aktéry/činitele můžeme podle sociálních (sociálně ekonomických, právních) statusů a jejich místa v rozhodovacích procesech při správě obce i pro účely památkové péče dělit na

1. Veřejnou moc
- státní správu:
  - ústřední orgány státní správy (ministerstvo kultury, další kooperující ministerstva a úřady)
  - dotčené správní orgány/úřady a jejich podpůrné odborné organizace (Národní památkový ústav členěný na ústřední pracoviště, územní odborná pracoviště na úrovni krajů a správy památkových objektů v péči státu
  - správní orgány územních a personálních samospráv vykonávající přenesenou působnost:
    - krajské úřady a Magistrát hl. m. Prahy
    - úřady obcí s rozšířenou působností
- samosprávy územní:
  - kraje
  - obce (obce, obce s přenesenou působností, obce s rozšířenou působností)
- samosprávy personální (profesní/zájmové)
- soudní moc (zejména správní soudnictví)

2. Veřejnost
- laickou (občané/spolky / uživatelé území)
- odbornou (architekti, inženýři, restaurátoři a konzervátoři, archeologové, zpracovatelé stavebně historických průzkumů a podobně)
- osoby (fyzické, právnické): vlastníci/investoři-stavebníci/vlastníci-správci infrastruktury.

Památkovou péčí nutno tudíž rozumět několik vrstev.

Jak uvedeno výše, základem je výkon „státní památkové péče“ ve smyslu zákona, jímž dlužno rozumět ten rozsah památkové péče, který přísluší orgánům státu – to jest jednak výkon státu sám (ústřední orgány památkové péče), jednak výkon státní správy v přenesené působnosti, prováděný kraji a obcemi s rozšířenou působností jakožto dotčenými správními orgány s působností vydávat závazná stanoviska do řízení podle stavebního zákona, popřípadě vydávat za podmínek stanovených v zákonu o státní památkové péči a ve správním řádu též (výjimečně) samostatná správní rozhodnutí (netýkají-li se staveb a územního plánování; například ve věcech konzervování a restaurování, archeologických výzkumů a podobně).

Památkovou péčí (nestátní) je též samosprávná činnost obcí, vyjádřená (v souladu s programovými dokumenty vydávanými vládou a ministerstvem kultury) jednak případným zahrnutím takové činnosti do programu rozvoje obce [§ 84 odst. 1 písm. a) obecního zřízení], jednak s využitím územně plánovacích postupů [§ 6 stavebního zákona] a zařazením určitých částí území a staveb (resp. jejich souborů) mezi architektonicky a urbanisticky významné.

Vedle toho je však součástí památkové péče v širším smyslu slova (v souladu se zákonem o státní památkové péči) též činnost vlastníků a uživatelů památek; jejich nakládání s památkou (§ 14 památkového zákona), a to jak s jednotlivými objekty, tak s městským prostředím, je pro výsledek památkové péče klíčový.

A konečně vedle těchto tří skupin specifickou skupinu tvoří specializovaní profesionálové se zvláštní odbornou způsobilostí (archeologové, restaurátoři/konzervátoři, zpracovatelé stavebně historických průzkumů) a pro účely projektování (včetně plánování autorizovaní architekti, urbanisté a civilní inženýři. Aktéři se zvýšenou mírou odpovědnosti za průběh plánové činnosti na úseku památkové péče jsou právě zpracovatelé územně plánovacích dokumentací a podkladů.

Procesy (kontinuálního) utváření města s významným památkovým potenciálem představují velmi komplexní procesy s účastí širokého okruhu dotčených aktérů ve shora uvedeném rozlišení na veřejnost a veřejnou moc, hájící zájmy soukromé i veřejné, a dále na aktéry individuální a skupinové. Základními nástroji obhajoby veřejných zájmů disponují především orgány veřejné moci, reprezentované jednak orgány státu vykonávající státní správu, a to buď přímo (stát), nebo v přenesené působnosti (orgány územních samospráv), jednak orgány územních samospráv při výkonu samosprávných činností (a rozhodnutí), popřípadě též činností v přenesené působnosti. Zvláštního postavení se dostává v celém rozhodovacím procesu správním soudům, jejichž rozsudky významným způsobem ovlivňují aplikaci práva v území. Zvláštního postavení se dostává též orgánům profesních samospráv, pokud jimi spravovaná činnost dopadá do plánovacích a projektových procesů (zejména architekti, inženýři a technici činní ve výstavbě).

Vedle orgánů stání správy a samospráv v procesu památkové péče však disponují v různých fázích průběhu této činnosti a s různou mírou intenzity též jednotlivci a skupiny uživatelů, vlastníků, investorů, jakož i laické a odborné veřejnosti. Všichni tito aktéři užívají pro prosazení svých zájmů celou řadu nástrojů, a to nástroje

<u>1. Politické a programové</u>
- komplexní *program rozvoje obce*
- jednotlivé politiky města (sociální, bezpečnostní, zdravotní atd.) a další podklady
- strategický plán / operační plán
- programy (účelové podpory) státu / politiky státu

<u>2. Právní a správní</u>
- legislativní (související s přípravou novel předpisů, nových předpisů nebo jejich rušení)
- správní
  - správní rozhodování ve správních řízeních (standardy)
  - kontrolní / inspekční funkce
  - iniciační funkce
  - organizační / koordinační / metodické funkce

<u>3. Věcné/odborné (zpravidla plánovací a projektové)</u>
- urbanisticko-architektonické a krajinné, včetně územně technických
- stavebně technické
- infrastrukturní

<u>4. Ekonomické</u>
- majetkové (způsob nakládání majetkem)
  - správa a údržba majetku a jeho případné převody (nabývání / prodeje)
  - investiční činnost
- finanční
  - veřejné financování (nakládání s veřejnými rozpočty; rozhodování o investiční činnosti a vytváření nezbytných fondů)
  - soukromo-veřejné financování (public privat partnership)
  - soukromé financování

<u>5. informační systémy (informace) / základní registry / významné informační systémy</u> včetně výzkumných, vzdělávacích (osvětových);

tyto nástroje mohou využívat při výstavbě v památkově hodnotném prostředí různí aktéři v různém čase, s různou perspektivou a s různou intenzitou (Jehlík, 2015; Plos, 2018). Jejich konkrétní formy využití však již nejsou předmětem tohoto výzkumu a metodiky.

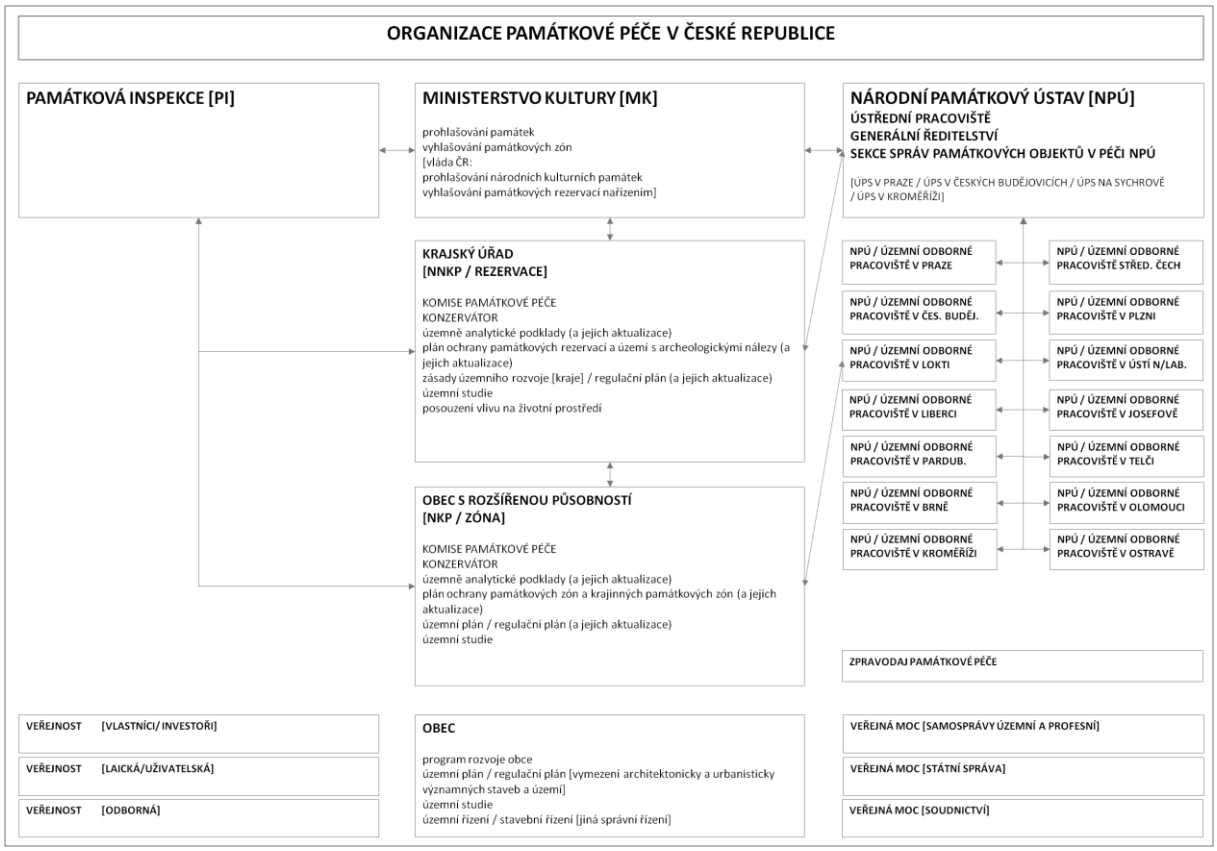

tab B—1 Organizace památkové péče v České republice

B.3
SOUVISEJÍCÍ TEORIE A METODIKY

B.3.1 Související teorie

Předpokladem pro úspěšné pojetí památkové péče v urbanistickém kontextu je provázání současných teorií urbanismu a památkové péče. Z hlediska aktuálních urbanistických témat vycházejících z fyzické morfogeneze jsou klíčová následující paradigmata, resp. klíčové pojmy: *duch místa / genius loci* (Norberg-Schulz, 1994), *obraz města / city image* (Lynch, 1960), *topografie osídlení / urban topography* (Valena, 1991; Kostof, 1991), *jazyk vzorů / pattern language* (Alexander, 1977), *městská struktura / urban structure* (Salingaros, 2014), *prostorová skladba / space syntax* (Hillier, 2007), *urbánní tvarosloví / urban morphology* (Conzen, 1969), *veřejný prostor / public space* (Gehl, 2000; Carmona, 2010).

Obecně zde platí, že prostorová struktura je podstatným fenoménem v rámci reálné památkové péče, a že taxonomie substancionálních jevů a atributů je zásadním nástrojem pro stanovení podmínek nakládání s městským jádrem. Z hlediska aktuálních urbanistických témat vycházejících z behaviorálních vazeb jsou klíčová následující paradigmata: *udržitelnost* (sustainability) viz James (2010), *odolnost* (resilience), *přizpůsobení* (adaptation), *nabídka* (affordance) viz Gibson (1986). Obecně zde platí, že sociální struktura je podstatným fenoménem v rámci reálné památkové péče, a že *životaschopnost* (viability) a *životadárnost* (vitality) městského prostředí daná výše uvedenými kategoriemi je zásadním nástrojem pro stanovení podmínek nakládání s městským jádrem. Z uvedených teorií a přístupů je zřejmé, že na města je nutné pohlížet současně jako na množiny objektů i jako na ucelené jednotky. Proto jsou jejich chráněná historická jádra památkou jako kompaktní množina hodnotných objektů a současně jako jasně identifikovatelný autentický subcelek a organická část celku. Památková ochrana je zde aplikovaná primárně prostřednictvím fyzických atributů a parametrů materiálního (hmota, prostor) prostředí, jež je vztažným jevem pro jevy nehmotné. Tyto jevy (a nemateriální hodnoty) pak souvisí s pamětí celého území, tj. jeho historií (resp. vývojem) a stabilitou originálního obtisku významných cest, míst a oblastí (území) s jejich odpovídajícím využitím a postavením v rámci celkové hierarchie města. Koncepční ochrana stabilizujících fenoménů celku města tak umožňuje větší variabilitu rozvoje jeho částí a jednotlivostí (tzn. i jeho jádra) při zachování jejich autenticity. Teprve na základě naplnění výše uvedených ambicí a následných postupů lze identifikovat a klasifikovat „urbanistické hodnoty“ mj. jako jeden z jevů územně analytických podkladů (jev A11 dle Přílohy č. 1 k vyhlášce č. 500/2006 Sb.). V tomto kontextu uvedený výzkum navazuje na *Metodiku identifikace a klasifikace území s urbanistickými hodnotami* (Kuča et Kučová, 2015). Není to však jediný cíl výzkumu.

V koncepční rovině vychází Metodika mj. z dokumentů:

Values and Heritage Conservation (Getty Institute, 2000) – utváření silných vazeb a kontaktů pospolitosti s kulturně významnými místy, objekty a lokalitami

The Historic Urban Landscape (Bandarin et van Oers, 2014) – chráněná území s okolním urbánním prostředím jako celistvá jednotka

The Structure of the Ordinary – Form and Control in the Built Environment (Habraken, 1998) – urbánní hodnota jako výsledek prostorového napojení historického jádra na zbytek města; urbánní struktura jako výsledek formování primárně historickými cestami, který v tomto rámci reprezentuje nejtrvanlivější stopu vývoje osídlení

Space is the Machine: A Configurational Theory of Architecture (Hillier, 1996) – tvorba vhodných propojení historického jádra se zbytkem města jako předpoklad pro přirozený pohyb. Každodenní využití historických částí města je předpokladem pro péči místních obyvatel o vytváření přirozených vztahů s historickým centrem.

Dokument z Nara o autenticitě (ICOMOS, 1994) – podpora a péče o autenticitu a integritu chráněných území a objektů a jejich vhodné začlenění do života obce

Si-anská deklarace o zachování kontextu stavebního, plošného a územního kulturního dědictví (ICOMOS, 2005) – principy a doporučení pro péči o kontext z hlediska významu a hodnoty statku kulturního dědictví

Florentská deklarace o kulturním dědictví a krajině jako lidských hodnotách (ICOMOS, 2014) – principy a doporučení k hodnotám kulturního dědictví a krajiny podporující harmonický rozvoj demokratické společnosti

Washingtonská charta – *Charta pro zachování historických měst a urbanizovaných území*, též: *Mezinárodní charta pro záchranu historických měst* (ICOMOS, 1987) – výčet hodnot (atributů/faktorů), které je třeba uchovat:

„a. městská forma definovaná osnovou a parcelací,
b. vztahy mezi zastavěnými, vegetačními (zelenými) a nezastavěnými (volnými) prostory,
c. formální vzhled (interiér a exteriér) zástavby tak, jak je určená svou strukturou, objemem, stylem, měřítkem, materiálem, barvou a dekorem,
d. vztahy mezi městem či městským prostředím a jeho kontextem; přirozeným i člověkem vytvořeným,
e. různá využití (funkce) města či městského prostředí získaná v průběhu času.“

Principy z Valleta pro zabezpečení a management historických měst, obcí a urbanizovaných území (ICOMOS, 2011a) – výčet prvků k zachování:

„1. Autenticita a integrita historických měst, jejichž základní charakter je vyjádřený charakterem a soudržností jejich hmotných i nehmotných prvků, zejména:
   a. urbánní vzorec určený strukturou ulic, pozemků, vegetačních ploch a vztahy mezi zástavbou vegetací a volnými prostory;
   b. forma a vzhled (interiéru a exteriéru) zástavby tak, jak je určená svou strukturou, objemem, stylem, měřítkem, materiálem, barvou a dekorem;
   c. vztahy mezi městem či městským prostředím a jeho kontextem; přirozeným i člověkem vytvořeným;
   d. různá využití (funkce) města či městského prostředí získaná v průběhu času;
   e. kulturní tradice, tradiční technologie, duch místa a vše co přispívá k identitě místa;
2. Vztahy mezi celkem místa, částmi, které ho utvářejí, jeho kontextem i částmi které tento kontext utvářejí;
3. Společenská tkáň a kulturní diverzita;
4. Neobnovitelné zdroje (minimalizace jejich spotřebovávání, podpora opětovného využití a recyklace).“

B.3.2 Související metodiky

Předkládaná metodika vychází jednak z metod a metodik již na toto či příbuzné téma zpracovaných, jednak respektuje metodické standardy památkové ochrany a péče v měřítku jednotlivých objektů. Níže uvedené práce byly informačními zdroji pro tuto Metodiku, která se tak dostává do tohoto širokého spektra způsobu nahlížení na urbánní kontext památkové ochrany a péče. Uvedeny jsou kromě názvu, autorů a datace klíčová témata související s touto prací.

Principy památkového urbanismu (Kuča et Kučová, 2000) – obsahuje cíle a hlavní zásady památkové obnovy historických měst a vesnic a způsoby vyhodnocování památkové hodnoty sídel a strategii jejich obnovy; mj. specifikuje důležité jevy historické urbanistické struktury sídla: půdorysná osnova sídla; parcelace; půdorysná skladba zástavby; hmotová skladba zástavby; dominanty; kompoziční vztahy prostoru

Guidance on Heritage Impact Assessment for Cultural World Heritage Properties (ICOMOS, 2011b) doporučená pro posuzování vlivů na OUV zapsaných statků na seznamu světového kulturního a přírodního dědictví, bez specifikace, jak identifikovat a vyhodnocovat jednotlivé atributy památkových hodnot příslušné lokality

Metodika pro Plány ochrany památkových rezervací a památkových zón (Kuča, Kratochvílová et Kučová, 2012) – návodná metodika z procesního a zákonného hlediska při vyjadřování v rámci povolování stavebních činností v prostorech památkových zón

Metody identifikace hodnot historických sídel, parků a zahrad a jejich zachování (Kuča et Kučová, 2015) – aplikace a rozvíjení nových metod identifikace hodnot v chráněných územích (NAKI DF12P01OVV044)

Metodika tvorby standardizovaného záznamu krajinné památkové zóny (Kučová et al. 2014) – prohloubení poznatků o kulturně-historických hodnotách kulturní krajiny zaměřené na zhodnocení a rozvinutí systému ochrany a péče v rámci kategorie krajinných památkových zón (NAKI DF12P01OVV001V)

Metodika identifikace a klasifikace území s urbanistickými hodnotami (Kuča et Kučová, 2015) – celostní pohled na území republiky, napomáhá jak popisu urbanistických hodnot jako jevu pro ÚAP, tak současně umožňuje objektivní identifikaci památkově nejhodnotnějších území.

Management plán ochrany světového kulturního dědictví – historického centra Prahy (Sedlák et Cikán, 2018) Plán správy historického centra Prahy formulující cíle a opatření k zachování *výjimečné hodnoty památky*

Metodika zadávání územních plánů (Jehlík et al., 2015) – metodický postup zadávání územních plánů vzešlý z širokého výzkumu aktuálních projevů a zásadních tendencí rozvoje českých měst v evropském kontextu

Metody průzkumu místa / veřejného prostoru (Gehl, 2015) – metody a nástroje potřebné k znovuobnovení městského života jako důležité složky plánování.

Novostavby v památkově chráněných sídlech (Kuča, Kučová et Kibic, 2004) – posuzování zástavby v městských a vesnických památkových rezervacích a zónách v České republice

Metodiky Ústavu územního rozvoje (MMR-UÚR, 2016)

Metodické řady organizace Historic England (2019a, 2019b, 2018, 2017a, 2017b, 2015)

Metodiky organizací Landscape Institute & Institute of Environmental Management and Assessment (2018, 2013, 2011)

Metodika Ortsbildpflege und Ortsbildqualität (Archicultura, 2009)

Tato práce vychází z mnoha zdrojů, její formát je však natolik specifický a původní, že v takto koncipovaném analytickém komplexu nebyla s dobrým vědomím nalezena srovnatelná zahraniční metodika. Na základě poznání daného osobními zkušenostmi autorů výzkumu a Projektem samým lze soudit, že propojení odborných znalostí v oblasti urbanismu a sféře památkové péče je stále ve fázích bádání. Ukazuje se, jak důležité je hledat a nalézat společnou řeč a metodologické přístupy obou oblastí. Je to složité především proto, že urbanismus pokrývá jak sféru vystavěného prostředí (tzn. statických jevů), tak oblast prostředí žitého (tzn. dynamických jevů), jak struktury hodnotné, tak tuctové, jak celky osídlení, tak jejich části. Památková péče se věnuje především jevům hodnotným z hlediska jejich historické autenticity a primárně v objektovém měřítku. Překryv zájmů těchto dvou mimořádně významných polí je zřejmý, odlišné bývají hlavně metodiky a metody bádání. Co obě sféry zcela určitě propojuje je mimořádný zájem o uchování *kulturních hodnot* ve všech měřítcích a vývojových vrstvách projevu lidského umu. Protože uchování těchto hodnot je podstatou kolektivní paměti soužití a osídlení, zásadní součástí hodnot obecně civilizačních. Dalo by se zjednodušeně říci, že zájmem obou disciplín je *kontext*, teritoriální, formativní, informační, resp. *fyzický, mentální, spirituální*. A je vždy otázkou, zda jej posuzujeme z materiálního směru, či naopak ze směru *zážitku, prožitku a užitku*. Architektura a urbanismus pracují většinově s fyzickou formou a do ní promítají složky nehmotné. Základem této Metodiky je proto databáze v prostoru materializovaných jevů a databáze nemateriálních jevů je k té první přiřazovaná. Proto byly jako zahraniční příklady a vzory brány pro tento projekt především práce, které postupují obdobnou metodou a vyhledávána příbuzná výzkumná pracoviště. Příkladem tohoto „příbuzenství“ budiž níže uvedená bádání:[10]

Transitions in urban form and building typology Valencia 1865-1966 – Universidad Politécnica de Valencia, Departamento de Urbanismo, Luis C. Alonso de Armiño Pérez, Professor Doctor in ETSAV et al.

Urban Morphology, Urban Morphometrics – Urban Design Studies Unit, University of Strathclyde, Glasgow, Sergio Porta, Professor of Urban Design and Director of UDSU, et al.

The urban revolution of Compact City – Joan Busquets, Barcelona, 2014 et. al. The research center The Urbanism Laboratory of Barcelona (LUB) and Polytechnic University of Catalonia (UPC) assigned to the ETSAB Urban Planning Department.

[10] **Uvedená témata jsou pojmenovaná v angličtině z důvodu sjednocení a na základě relevantních anglických verzí výstupů.**

V souvislosti s tématem byly v minulosti zpracovány zejm. tyto metodiky:

Metodika CTIA (Cultural Tourism Impact Assessment) projektu PICTURE (Dupagne et al. 2007) – východisko pro řešení komplexnější metodiky hodnocení dopadu developerských projektů na kulturně historické hodnoty veřejného prostoru

Metodika pořizování Plánů ochrany (resp. Plánů zachování a zhodnocení) historické podstaty města – V polovině devadesátých let byla v rámci výzkumného úkolu MK ČR 52/1996 po vzoru z Francie (dle A. Mélissinose) zpracována, Tato práce mimo jiné navrhla využití databáze GIS pro systém dokumentace, metodiku ekononomického a mimoekonomického hodnocení a zásady plánu ochrany historických měst. Pilotně byl plán zpracován pro město Telč (Drdácký et al., 1998), (Drdácký, 2001).

Identifikace prostorových kvalit historického území a zejména sídel – Laboratoř experimentálního modelování university v Lutychu (LEM); hlavní výsledky využity např. v evropském projektu SUIT 5.RP EK a byly testovány i v ČR (Drdácký et Sutherland, 2003).

Metodika hodnocení dopadů moderní architektury na kvality historického prostředí využívá výše zmíněných zobrazovacích technik a hodnocení experty i veřejností (Drdácký et Teller, 2006).

Sustainable Development of Urban Historical Areas through an active Integration within Towns, Guidance for the Environmental Assessment of the Impact of certain plans, programmes or projects upon the heritage value of historical areas, in order to contribute to their long-term sustainability (Dupagne et al., 2004)

Hypotetická metoda triangulace středověkých sídel nad předlokační zástavbou pro město Brusel (Loits, 2006); aplikace metody: Analýza lokace českých měst, např. v Telči (Drdácký et al., 2013) a Sibiu (Loits, 2005).

C.

TERMINOLOGIE

C.1
ÚVOD

Pro účely této metodiky vymezujeme okruh pojmů. Některé z uvedených pojmů jsou vymezeny platnou právní úpravou, a to jednak mezinárodními úmluvami, které Česká republika ratifikovala a k nimž přistoupila, jednak českými vnitrostátními právními předpisy. Řada z uvedených pojmů je různě definována též v teorii památkové péče, v dosud vydaných metodických dokumentech, popřípadě dalších souvisejících textech.

Zejména česká právní úprava však trpí, a to nejen v oboru památkové péče, značnými terminologickými problémy. Užívané pojmy, a to dokonce zcela fundamentální, například v zákonu o státní památkové péči, jsou vymezeny nedostatečně (*památka, rezervace*), nebo nejsou definovány vůbec (*kulturní statek*), resp. nevystihují dostatečně přesně smysl a účel (v památkové péči se stále ještě můžeme setkat s terminologií poplatnou minulosti). Český právní řád navíc trpí obecně mnoha inkonzistencemi, resp. duplicitami, přičemž používané pojmy bývají mnohdy nesouřadné i uvnitř jednoho právního předpisu (za jiné uvádíme například pojem stavební dozor ve stavebním zákonu – rozpor mezi § 2 odst. 2 písm. d) proti znění § 132).

Základní okruh pojmů zahrnuje pojmy bezprostředně související s památkovou péčí a vytvářející její pojmové zázemí. Jedná se především o pojem „památková péče“ a „památka“. Naší snahou je podat takový výměr pojmů, který je dostatečně přesným rámcem pro následnou aplikaci v šíři, kterou rozhodování v památkové péči vyžaduje, a to v souladu se základními principy výkladovými, uplatňovanými při interpretaci právních předpisů, neboť i touto metodikou popsané odborné podklady a postupy mají svůj (implementační) právní rámec.

Zásadním sledovaným účelem je co nejširší propojení terminologie urbanistické (včetně podstatné terminologie krajinné) a terminologie památkové a vytvoření společného metodického základu aplikovatelného v různých právních a politických dokumentech vydávaných v souvislosti s památkovou péčí.

Pro účely této Metodiky jsou pojmy seřazeny do tří bloků, a to pojmů památkové péče přímo se vztahujících k památkové péči v urbánním prostředí, souvisejících pojmů urbanistických a souvisejících pojmů krajinářských. Některé z uvedených pojmů přesahují výměr pojmového bloku, do něhož jsou zařazeny, avšak lze je využít pro popis a interpretaci i v dalších blocích – tak zejména pojmy měřítko, proporce, režim, zátěž.[11]

[11] **Hlavními zdroji právní terminologie jsou tyto publikace: Jehlík (2015, B, str. 142 an.); Plos a Štěpán (2001) a Plos (1998, 2013)**

C.2
POJMY – PAMÁTKOVÁ PÉČE

Pojmy přímo se vztahující k památkové péči v urbánním prostředí

Péče / památková péče

Péčí se rozumí činný (tvořivý, přetvářející) vztah člověka, resp. society ke světu, a to jak k přírodnímu a krajinnému prostředí, tak k prostředí urbánnímu, ke stavbám a jejich souborům i k interiéru, tj. k architektuře jakožto ke světu umělému, člověkem vytvořenému, a to ve všech měřítcích a projevech; součástí péče je ochrana i tvorba; péčí se rovněž rozumí vztah člověka k ostatním osobám a societě/societám (sociální prostředí) jakožto prostředí nehmotnému.

Památkovou péčí se rozumí péče o dochované kulturní a krajinné bohatství, zahrnující jak ochranu vytvořeného prostředí, tak podporu (aktivní přístup k) jeho důvodné proměně a (k) vytváření nových vrstev poskytováním kvalifikovaných informací vymezujících vhodné postupy a limity v historicky cenném prostředí.

Památka / kulturní památka / přírodní (krajinná) památka

Památkou či *kulturní památkou* se rozumí významný hmotný i nehmotný doklad historického vývoje, životního způsobu a prostředí osob a societ od nejstarších dob do současnosti v jeho bohatosti a různorodosti, jakožto projev tvůrčích schopností člověka a societ z nejrůznějších oborů lidské činnosti (uměleckých, umělecko-řemeslných, řemeslných a technických), a to jednak pro její hodnoty historické, umělecké, vědecké a technické, jednak (anebo) pro přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem.

Krajinnou památkou či *přírodně-krajinnou památkou* se rozumí významný doklad historického vývoje a bohatosti a různorodosti přírodních složek životního prostředí člověkem utvářeného/přetvářeného (krajiny), životního způsobu a prostředí osob a societ od nejstarších dob do současnosti, jakožto projev tvůrčích schopností a práce člověka a societ z nejrůznějších oborů lidské činnosti a jejich vlivu a projevů v přírodním prostředí.

Památkově chráněné území / památková rezervace / památková zóna / ochranné pásmo

Památkově chráněným územím se rozumí vymezené území obce nebo města nebo jeho ucelené části s dochovaným historicky významným charakterem krajinným, urbánním a architektonickým a/nebo s výskytem jednotlivých kulturních památek a jejich souborů, vykazujícím významné kulturní hodnoty.

Památkovou rezervací se rozumí zvláštním právním předpisem nebo správním aktem (rozhodnutím/opatřením obecné povahy) vymezené území obce nebo města nebo jeho ucelené části s dochovaným mimořádně historicky významným charakterem krajinným, urbánním a architektonickým, tj. s mimořádně dochovanou urbánní (a krajinnou) strukturou a/nebo s vysokým podílem mimořádně významných jednotlivých kulturních památek a jejich souborů.

Památkovou zónou se rozumí zvláštním právním předpisem nebo správním aktem (rozhodnutím/opatřením obecné povahy) vymezené území obce nebo města nebo jeho ucelené část s dochovaným historicky významným charakterem krajinným, urbánním a architektonickým, tj. s dochovanou urbánní (a krajinnou) strukturou a/nebo s vyšším podílem významných jednotlivých kulturních památek a jejich souborů.

Ochranným pásmem památkově chráněného území se rozumí zvláštním právním předpisem nebo správním aktem (rozhodnutím/opatřením obecné povahy) vymezená plocha obkružující území památkové rezervace nebo památkové zóny, určená k ochraně hodnot, pro něž bylo území památkové rezervace nebo památkové zóny vyhlášeno

Kultura

Kulturou se rozumí činný vztah člověka, resp. society (pospolitosti/společenství) k přírodnímu prostředí a jeho pojímání při utváření (tj. uspořádání a využívání) vystavěného prostředí prostřednictvím techné, tj. souboru specifických znalostí, vědomostí, schopností a dovedností; kultura je soubor pravidel, zvyklostí a organizace života člověka a society. *„Na rozdíl od civilizace, která navozuje představu jakéhosi společenského stavu, fungujícího uspořádání společnosti, jež zajišťuje občanům svobodu, bezpečí a určité pohodlí, označuje tedy kultura něco jiného: to, oč je třeba usilovat, o co se člověk musí usilovně starat. Patří sem jistě jazyk a vzdělanost, zkušenosti a techniky, náboženství, umění i věda.“* Jan Sokol (2014).

Statek / kulturní statek / památkový statek / statek (světového) kulturního dědictví

Statkem či *kulturním statkem* se rozumí hmotné statky (věci/výrobky) anebo nehmotné statky (činnosti/služby), které jsou výsledkem určité činnosti člověka nebo society, popřípadě jsou výsledkem nějakého děje nebo procesu, a pořizují se proto, aby mohly být buď jednorázově spotřebovány, nebo postupně spotřebovávány při jiné činnosti, resp. ději nebo procesu. Statky lze z hlediska jejich přínosu a potřebovávání/poskytování dělit na veřejné a soukromé; veřejnými statky se rozumí takové statky, jejichž přínos je rozptýlen v celém společenství víceméně nedělitelně, na jeho spotřebě se podílejí nebo mohou podílet všichni bez ohledu na skutečnost, zda o to jako jednotlivci stojí; soukromými statky se rozumí statky z hlediska spotřeby/poskytování oddělitelné pro jednotlivce, aniž jsou ostatní členové společenství nuceni takový statek spotřebovávat nebo přijímat – jinak řečeno: aniž jiným ze spotřeby takového statku určitým jedincem vznikají vnější náklady a přínosy.

Památkovým statkem či *statkem kulturního dědictví* se rozumí hmotné anebo nehmotné statky, které jsou výsledkem určité činnosti, resp. procesu anebo děje v minulosti se zvláštním významem pro současnost a budoucnost; výraz statek světového dědictví *„v sobě zahrnuje obecně různé druhy světových památek od jednotlivých staveb, přes jejich areály až po rozsáhlá území“* (Kučová 2009, s. 53).

Civilizace

Civilizací se rozumí vyšší stupeň organizace society (od pospolitosti přes společenství ke společnosti) na základě práva a ve formách mocenských (stát), charakterizovaná primárně existencí písma, městských struktur a technologickými a sociálně-ekonomickými inovacemi; označuje vysokou úroveň duchovního a materiálního vývoje society.

Autenticita / pravost / ryzost / hodnověrnost / původnost / autenticita v památkové péči

Autenticitou se rozumí projev vlastností spočívajících v *pravosti*, *ryzosti*, *původnosti* či *hodnověrnosti* osob, resp. societ, věcí nebo skutečností, a to událostí nebo skutků (dějů nebo činů); autenticita znamená rovněž skutečnost, reálnost, resp. původnost ve smyslu hmotné podstaty věci (krajiny, osídlení či stavby), a to ve smyslu autenticity historické (pro účely památkové péče), přičemž je předmětem zkoumání míra této autenticity.

Autenticitou v památkové péči se rozumí především původnost rozpoznaných vrstev krajinných a urbánních struktur, resp. míra původnosti vztažená vždy ke konkrétním vrstvám a známým atributům takto rozpoznané vrstvy, přičemž míra autenticity je spolu s dalšími charakteristikami předpokladem pro rozhodnutí o rozsahu památkové péče, to jest především ochrany, ale také případné přípustnosti (nebo nepřípustnosti) změn (tvorby nových vrstev).

Integrita / celistvost

Integritou se rozumí míra úplnosti a *celistvosti*, resp. intaktnosti, (nedotčenosti anebo neporušenosti) přírodních a kulturních statků a jejich atributů a (pro)jevů, a to včetně všech prvků nezbytných pro její vyjádření.

identita / totožnost / shodnost / stejnost / identita v památkové péči

Identitou se rozumí fenomén/jev spočívající v *totožnosti*, to jest (úplné nebo podstatné) *shodnosti*, *stejnosti* nebo rovnosti osob, resp. societ, věcí nebo skutečností (událostí nebo skutků); v souvislosti s hmotným prostředím se rozumí identitou shodnost ve smyslu hmotné podstaty věci (krajiny, osídlení či stavby), a to ve smyslu identity historické (pro účely památkové péče), přičemž je předmětem zkoumání míra této identity v jednotlivých vrstvách.

Identitou v památkové péči se rozumí shodnost nebo stejnost (totožnost) dochované krajinné a urbánní struktury, resp. jedinečnost dochované stavby/objektu nebo jejich více či méně ucelených souborů v kontextu historického vývoje, vývojové kontinuity a míry proměnlivosti a stability; pro účely památkové péče musí být především identifikovány rozhodné stavy, neboť typickým rysem stavu a vývoje krajiny, urbánního prostředí a staveb je jejich proměna a vrstevnatost (které mohou být hodny ochrany i samy o sobě).

Atribut / komplementární atribut / urbánní atribut v památkové péči / atributová hodnota (či atribut) v GIS

Atributem se rozumí podstatná, tj. neodlučitelná anebo nezbytná vlastnost osob, resp. societ, věcí nebo skutečností, a to událostí nebo skutků (dějů nebo činů); znakem/příznakem se rozumí výjimečná rozlišující vlastnost, charakteristika, charakteristický rys.

Komplementárními atributy se rozumí soubory vzájemně se doplňujících a synergicky působících hmotných atributů krajinných, urbánních a architektonických a atributů nehmotných s památkovým potenciálem.

Urbánním atributem v památkové péči se rozumí podstatná, to jest neodlučitelná anebo nezbytná vlastnost prokazující původnost, vývojové stáří a kontinuitu urbánního (včetně krajinného a architektonického) prostředí s významným památkovým potenciálem.

Atributová hodnota v GIS (attribute value) je homonymum označující virtuální data přiřazená k jednotlivým prvkům v geografickém informačním systému (GIS). *Atributem* (atributovým typem) se v GIS rozumí určitá vlastnost (např. objem), *atributovou hodnotou* konkrétní hodnota této vlastnosti pro určitý prvek (např. 50 m^3).

Hodnota / vlastnosti hodnot

Hodnotami se rozumí specifické vlastnosti sociálních a přírodních jevů pro člověka a pospolitost / společenství / společnost, projevující se svým kladným významem; hodnota jako sociální jev je skutečností „subjektivní“ v tom smyslu, že se formuje – obdobně jako zájem – v procesu dohod/rozprav konkrétních societ; hodnota jevu nevyplývá pouze z jeho vnitřní struktury a vnějšího projevu, ale především z toho, že byl zahrnut do sociální sféry a stává se nositelem určitých sociálních vztahů a významů.

Hodnoty jsou historicky v různé míře proměnlivé, různorodé a vrstevnaté/hierarchické (hodnoty přírodní / krajinné / kulturní, resp. kulturně civilizační: urbanistické, architektonické, ale také sociální, ekonomické).

Hodnotou se tudíž rozumí společenstvím sdílený kladný (nebo záporný) význam, přičemž hodnoty mohou být poté, kdy o nich bylo dosaženo základní shody a dostalo se jim aprobované právní formy veřejného zájmu, dokonce mocensky vynucovány; soubory sdílených hodnot pak tvoří určitý rozhodovací rámec.

Vlastnostmi hodnot se rozumí jejich subjektivnost a/nebo objektivnost, relativnost (vztahovost), rozpornost (koliznost) a hierarchičnost (významová vrstevnatost).

Zájem / zájmem v památkové péči

Zájmem v památkové péči se rozumí primárně ochrana krajinného, urbánního a architektonického prostředí pro zjištěné, ověřené, zdůvodněné, prohlášené a sdílené mimořádné hodnoty (ochrana); zájmem v památkové péči je rovněž součinnost při stanovování vhodných podmínek pro vytváření nových vrstev krajinného, urbánního a architektonického prostředí (tvorba).

Potřeba / základní potřeby / vyšší potřeby
Potřebou se rozumí subjektivně pociťovaný nedostatek něčeho nezbytného; naplněním potřeby je tato potřeba uspokojena. Uspokojování potřeb osob a societ je základním předpokladem pro vymezení hodnotového rámce a dosažení shody na něm.

Základní potřeby (potřeby povahy deficitní) jsou potřeby tvořící základnu, jsou vývojově starší; jedná se zejména o potřeby fyziologické, bezpečí, sounáležitosti a úcty (Maslow); jsou to nevyhnutelné potřeby, bez kterých člověk není schopen přežít.

Vyšší potřeby (potřeby povahy růstové) jsou potřeby vývojově mladší; jedná se zejména o potřeby seberealizace a sebepřesahu (Maslow); jejich uspokojování není nezbytné a lze je v čase odložit.

Charakter / Charakter v památkové péči

Charakterem se rozumí soubor podstatných přírodně krajinných, urbánních a architektonických, sociálně ekonomických, to jest kulturně civilizačních vlastností/rysů (zejména umístění v území, intenzita a kvalita zastavění, typ zastavění a míra stability), jejich projevů a jejich vzájemných vztahů a vazeb v celkové urbánní a krajinné struktuře, které určují celkový ráz území a podmínky a požadavky na utváření, to jest na uspořádání a využití území. Charakter je kvalitativním znakem; charakter elementu je jeho vlastností v rovině objektivní (jev) i v rovině subjektivní (vliv). Je racionálně popsatelný v omezené míře (např. v rámci měřítek, proporcí a vazeb), nicméně lze je referenčně dobře srovnávat s obdobnými prostředími či elementy, lze také relativně dobře posoudit fyzický i psychologický dopad určité kvality (Jehlík, 2016).

Charakterem v památkové péči se pro účely této metodiky rozumí především rozpoznané shodnosti nebo stejnosti (totožnosti) dochované krajinné a urbánní struktury, resp. jedinečnosti a vzácnosti dochované stavby/objektu nebo jejich více či méně ucelených souborů; charakter musí být vždy zkoumán (obdobně jako jednotlivě též autenticita a identita) v širším kontextu vývoje krajiny, urbánního prostředí nebo architektury, přičemž pro účely památkové péče musí být především identifikovány rozhodné stavy, neboť typickým rysem stavu a vývoje krajiny, urbánního prostředí a staveb je jejich proměna a vrstevnatost (které mohou být hodny ochrany i samy o sobě)

C.3
POJMY – URBANISMUS

Pojmy urbanistické povahy související s památkovou péčí

Intravilán / extravilán

Intravilánem se rozumí současně zastavěná a ucelená ohraničená část správního/katastrálního území obce, zahrnující pozemky a plochy zastavěné a určené k zástavbě, jakož i pozemky a plochy nezastavěné a nezastavitelné uvnitř vytyčených hranic zastavěného území, která je současně hranicí mezi intravilánem a extravilánem; tato hranice je obvykle vedena po společném vnějším obvodu zastavěných a přiléhajících ploch; součástí intravilánu nejsou osamělé budovy, menší osady, popřípadě osamocené průmyslové a zemědělské budovy či areály v extravilánu.

Struktura

Strukturou se pro účely této práce rozumí vnitřní stavba prvků a částí v rámci uspořádaného celku určitých vlastností (způsob složení, vnitřního uspořádání nějakého objektu), vykazující zřetelnou míru pravidelnosti a zákonitosti; rozumí se jí též souhrn vztahů mezi prvky nějakého seskupení s účelně uspořádanými prvky, částmi nebo složkami celku podle jednotícího principu či plánu. Z hlediska míry abstrakce (projekce) lze rozlišit meta-strukturu, nomo-strukturu a infra-strukturu. Metastruktura zobrazuje, popisuje a předepisuje podstatné fenomény širších vazeb, fyzická struktura (nomo struktura) zobrazuje, popisuje a předepisuje vlastní (vnitřní) stavbu sídla, resp. jeho organizaci, členění a skladbu, infrastruktura zobrazuje, popisuje a předepisuje služebné systémy podporující tvorbu a udržení fyzické struktury s odkazem na principiální fenomény metastruktury.

Hranice

Hranicí se rozumí myšlená anebo zobrazená čára, zejména mezi intravilánem a extravilánem (urbánním a krajinným územím), mezi lokalitami, mezi veřejným prostranstvím a blokem a mezi zastavitelnou a nezastavitelnou částí bloku.

Rozhraní

Rozhraním se rozumí souvislý pás území (dotčených pozemků nebo jejich částí) při hranici umožňující v určité míře její překročení, v němž se rozhoduje o umísťování staveb nebo o stanovení podmínek využití a uspořádání území s přihlédnutím ke stanoveným různým způsobům utváření území (viz také pojem ekoton)

Rozhraní je územím, kde se stýkají a překrývají (vrství) charaktery sousedících teritorií. Jedná se tedy o krajinný či urbánní prostor vymezený ne hranicemi, ale vlivy a vazbami sousedství. Pro rozeznání těchto vazeb je nezbytné studovat jak charakteristiky sousedících teritorií, tak – a to především – přechodová místa či přechodové linie. Rozhraní je územím, kde jedno přechází v druhé, a tak vzniká třetí. Hranice je zlomem, kde jedno končí a druhé začíná. Posuzujeme mj. propustnost rozhraní vzhledem k propustnosti a návaznosti sousedících území. Klasickým příkladem rozhraní je veřejný prostor, např. ulice či náměstí. (Jehlík, 2016).[12]

---

[12] **„V ekologii přírody jsou rozhraní oblastmi, kde organismy jsou v rámci svého prostředí více interaktivní, ve smyslu kontaktu různých druhů nebo přírodních podmínek. Hranice je limitem; územím, za kterým mohou určité druhy zbloudit. Toto jsou tedy dvě varianty ohraničení“ (Sennett, 2009).**

Uliční čára / stavební čára / čára zastavění

Uliční čárou se rozumí myšlená hranice vymezující veřejné prostranství a území bloku.

Stavební čárou se rozumí myšlená hranice vymezující část pozemku určenou k zastavění od nezastavitelné části pozemku, a to jak směrem do veřejného prostranství (stavební čára), tak směrem do hloubi pozemku/nitra bloku (čára zastavění).

Centrum

Centrem se rozumí území soustřeďující ve zvýšené míře a četnosti vysoce různorodé, ve více úrovních a směrech uspořádané a uskutečňované činnosti, děje a stavby a zařízení místního, celoměstského a nadměstského dosahu v rovnováze různorodých činností, dějů a staveb a zařízení, s významným podílem území veřejných prostranství.

Jádro / historické jádro

Jádrem či *historickým jádrem* se rozumí specificky vymezená základní a podstatná část centrálního území města (nebo původních částí osídlení), související zpravidla se vznikem města a jeho nejrannějším vývojem, mající zvláštní význam pro celek města; jedná se z principu o komplexní fenomén (oproti periferii), a to jak z hlediska fyzické a dějové struktury, tak z hlediska vývojového (historického) souvrství.

Pozemek / parcela / stavební parcela / pozemková parcela

Pozemkem, *parcelou*, *stavební parcelou*, *pozemkovou parcelou*, *geometrickým určením nemovitosti a katastrálního území, polohovým určením nemovitosti a katastrálního území, výměrou parcely, katastrálním územím, katastrální mapou, geometrickým plánem* a *identifikací parcel* se rozumí pojmy vymezené a užívané obecně závazným právním předpisem (ustanovení § 2 zákona č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí České republiky – *Katastrální zákon* ve znění pozdějších předpisů). Nejmenší jednotkou území se z hlediska správního řízení územního, stavebního, popřípadě souvisícího rozumí *pozemek/parcela*.

Městiště / městská parcela

Městištěm se rozumí parcela nebo soubor parcel vytvářející ucelenou územní jednotku určenou k postupnému zastavování městskými stavebními strukturami. Současně je městiště nejmenší logickou skladebnou jednotkou urbánního bloku. V mapování a analýzách *základního mapového souboru* (kap. D.2 a D.3) používáme pro městiště technické označení *městská parcela*. V textu jsou dál uváděny většinou oba pojmy společně, jako ekvivalentní. *Městiště / městská parcela* tvoří z hlediska prostorového uspořádání města, vztahu jeho veřejných a neveřejných částí, jeho proporcí a měřítka, tvorby stavební typologie atp., klíčový fenomén.

Veřejný prostor / veřejné prostranství

Veřejným prostorem se rozumí vědomě formovaný kontinuální útvar vymezený prostorem neveřejným, zpravidla urbánními bloky. Míra veřejnosti odpovídá míře „přístupnosti bez omezení“ (viz pojem veřejné prostranství). Veřejný prostor je územím, kde průmět hmoty, prostoru i dějů tvoří individuální urbánní kvalitu. Urbanismus pracuje s měřítkem obce, tedy celku sídla a krajiny. Onen celek drží pohromadě sítí či kostrou veřejného prostoru. Veřejný prostor musí mít proto vnitřní řád, jasný tvar a charakteristiku. Je tedy v jádru stejnou stavbou jako dům. Liší se jen rozměry a způsobem užívání. Lze jej chápat a zažívat ve dvou polohách: psychické a fyzické. (Jehlík, 2016)

Veřejným prostranstvím se bez ohledu na vlastnictví k pozemkům rozumí všechny ulice, náměstí, parky a ostatní prostory přístupné každému bez omezení, sloužící obecnému užívání, z jejichž užívání nelze nikoho vyloučit, a to včetně veřejných prostranství, u kterých je stanoven časový, polohový nebo činnostní režim užívání; standardem veřejných prostranství se rozumí vymezení ulice a ostatních veřejných prostranství odpovídajících charakteru území, zejména podmínkám jeho účelného využití a uspořádání, ochrany obrazu města a respektu urbánní charakteristiky konkrétního místa. Veřejná prostranství se vymezují tak, aby byla zajištěna obslužnost lokality a prostupnost územím zejména pro pěší a cyklisty; ulice a cesty se přednostně navzájem propojují.

Blok / urbánní blok / městský blok / soubor bloků

Urbánním/městským blokem se rozumí ucelená územní jednotka (zpravidla uzavřený polygon), tvořená souborem pozemků, jedním pozemkem nebo jeho částí, a vymezená zejména hranou veřejného prostranství, příp. cestami, vnější hranicí humen, popřípadě hranicí lesa nebo vodní plochy. *Urbánní/městský blok* je tak de facto opozitem veřejného prostranství, je územím neveřejným, jakkoliv režim přístupnosti může být v jednotlivých případech různý (na škále „přístupné – nepřístupné"). Základní skladebnou jednotkou *urbánního/městského bloku* je *městiště* (viz výše). Z uvedeného plyne, že plochy *urbánních/městských bloků* (vnitřně členěných na jednotlivá *městiště*) a *veřejných prostranství* dohromady tvoří plochu *intravilánu*, a dále, že jsou tyto jednotky rozhodujícími fenomény půdorysného rozvrhu města. *„Urbánní blok"* určený k zastavění se někdy nazývá *„stavební blok"*. Je třeba oba tyto pojmy nezaměňovat za pojem *„domovní blok"*, což je prostorová typologická forma urbánního bloku.

Souborem bloků se rozumí ucelená územně vymezená rozsáhlejší část lokality tvořená celistvým souborem bloků shodných zásad uspořádání a využívání území, s ne dostatečně samostatným a nezávislým postavením v uspořádání města a v jeho chodu.

Areál

Areálem se rozumí zvláštní případ částí území (urbánního bloku nebo lokality, či jejich dílů), které podléhají místnímu (polohovému), popřípadě časovému režimu, nejsou členěná veřejnými prostranstvími, jsou ohrazená a jsou obvykle jednoúčelově využívaná. Z hlediska otevřenosti a přístupnosti areálu veřejnosti se rozlišují areály:

- otevřené, se stanoveným časovým a provozním režimem pro zpřístupnění areálu veřejnosti,
- uzavřené, veřejnosti nepřístupné.

Lokalita

Lokalitou se rozumí část (vnitroměstského nebo předměstského, popřípadě příměstského) intravilánu/čtvrti (plocha nebo soubor ploch) vymezená územně plánovací dokumentací na základě převažujícího charakteru; lokality jsou základním stavebným prvkem územního plánu; jsou to části území vymezené na základě převažujícího charakteru a nemusí se nutně krýt s hranicemi městských částí, ani katastrálních nebo jinak vymezených území.

Proluka

Prolukou se rozumí:

1. blok nebo část bloku dosud nezastavěná v území jinak převážně zastavěném, určená územně plánovací dokumentací k zastavění způsobem odpovídajícím svým charakterem okolní zástavbě;
2. nezastavěný pozemek nebo soubor pozemků ve stávající souvislé zástavbě včetně nezastavěného nároží, který je určen k zastavění způsobem, odpovídajícím svým charakterem okolní zástavbě, zpravidla vymezen uliční anebo stavební čárou, čárou zastavění a hranicemi sousedních pozemků zastavěných, nebo k zastavění určených, resp. štítovými stěnami dvou protilehlých staveb (přičemž za zvláštní případ protilehlosti se považuje nároží).

Parter

Parterem se rozumí první nadzemní podlaží (přízemní) staveb městského urbánního prostředí, zpravidla strukturálně zvýrazněné a určené k poskytování služeb veřejnosti v nebytových prostorech.

Koridor

Koridorem se rozumí plocha s podstatně převažujícím liniovým/podélným určením/charakterem/vlastností, vymezená/určená osou a dvěma krajnicemi tvořícími rozhraní nebo hranici s různými odlišně využívanými částmi území (plochami).

Morfologie

Morfologií se rozumí vyjádření tvaru krajinných a urbánních struktur v území podle jeho charakteristických znaků; s morfologií může být spojeno určení podmínek a požadavků na utváření, to jest uspořádání a využívání území; podstatu tvaru můžeme specifikovat z hlediska vymezení, velikosti a orientace (řecké *morfé*).

Topografie

Topografií se rozumí výškopisné a polohopisné vyjádření lokalizace krajinných a urbánních fenoménů podle jejich charakteristických znaků; s topografií může být spojeno určení podmínek a požadavků na utváření, to jest uspořádání a využívání území. Umísťování (lokace) je kotvením k celku. Proto má fixace, popis a charakteristika místa tak velký význam – je z něj odvozována (řecké *topos*).

Typologie

Typologií se rozumí určitý způsob poznání a uspořádání světa, hledání a ustanovování sjednocujících znaků (obecných i specifických) a s tím související stanovení určitých generalizujících i diferencujících pravidel (regulací). Typologie v kontextu urbanismu je nauka o kategorizovatelném projevu urbánní formy.
Lze konstatovat, že existují společné jednotící znaky charakterizující určitý projev tvaru a místa.
Typus je základním významem těchto elementů v konkrétním (převážně fyzickém) projevu. Existují dvě základní typologické linie – strukturální a činnostní. Strukturální linie primárně sleduje formování fyzické dispozice a kompozice objektů a sídla a je vyjádřena stavební typologií a prostorovou typologií. Činnostní linie primárně sleduje možnosti a způsoby užívání objektů a sídla a je vyjádřena funkční typologií. Z hlediska působení a stability lze rozpoznat archetyp, typ a atyp. Archetyp je projevem stabilizovaným v řádu věků a v rozsahu celé kulturní oblasti. Je součástí či principem kolektivního vědomí a podvědomí. Je většinou abstrahovatelný do podoby symbolu. Typ je projevem stabilizovaným v řádu generací a je vyjádřením shody na efektivním uspořádání a využití sídla. Je smysluplnou agregací nejmenších elementů do opakovatelných jednotek, které nesou obdobné významy. Typ je nástrojem přirozeného čtení sídla, prostředkem jeho stabilizace a standardizace. Atyp je projevem smysluplným jen v rámci archetypálně a typově stabilizovaného prostředí. Jen v rámci takového prostředí je schopen sdělit svojí informaci. Je buď vyjádřením potřebného napětí, mimořádnosti situace, nebo nové vývojové vrstvy. Svévolné použití atypů vede k nesrozumitelnosti sídla a v důsledku i celé obce. (Jehlík, 2016)

Forma nebo druh něčeho, vyznačující se podstatnými kvalitativními znaky; základní tvar (praobraz, prototyp); vzor; příklad; model; vyhraněný soubor znaků či vlastností, jež nejsou pouze obecné (nepřísluší všem objektům), ani pouze jedinečné (nepřísluší jedinému objektu) a které ve svém zobecnění charakterizují objekt v rámci určitého systému.

Základní jednotka typologie charakterizovaná jako představitel určité (vymezené) skupiny, který má všechny základní znaky společné všem jednotlivcům nebo který zvláště výrazně zobrazuje (vyjadřuje) společné znaky všech (více) jednotlivců.

Obraz města

Obrazem města se rozumí obecně společenstvím sdílená (mentální) představa o utváření města (nejmenší společný jmenovatel / průnik), zejména o jeho uspořádání a členění, jehož základní prvky – *významné jednotliviny* (body nebo jejich ucelené soubory), *linie* (rozhraní/rozmezí/pásy/koridory), *plochy* nebo *matrice* – představují kognitivní strukturu, zpravidla hierarchicky uspořádanou (stratifikovanou a diferencovanou); pospolitosti, společenství, resp. společnosti pak spojují s jednotlivými prvky takto popsané struktury v její celistvosti/celostnosti zvláštní významy/smysl anebo účel. *Obraz města* (Lynch, 1960) je proměnlivý odraz živého komplexního systému, který vždy zahrnuje stejnou měrou to, co pozorovatel vidí, i to, co o městě ví.

Dominanta

Dominantou se rozumí jev/skutečnost/vlastnost urbánní nebo krajinné struktury intravilánu nebo extravilánu (zpravidla stavba nebo soubor staveb, popřípadě zvláště výrazný krajinný prvek) hierarchicky (svým významem) se vymykající z obvyklých nebo převažujících urbánních nebo krajinných struktur (souvislostí/kontextu), s formativními důsledky pro utváření a uspořádání souvisejícího území.

Reliéf

Reliéfem se rozumí popis vnějšího výškopisného (výškového) obrysu krajinných a urbánních struktur; s reliéfem může být spojeno určení/předpis podmínek a požadavků na utváření, to jest uspořádání a využívání území.

Horizont

Horizontem se rozumí myšlená hranice viditelného zemského povrchu na rozhraní mezi zemským povrchem a oblohou [průsečnice nákresny s vodorovnou rovinou vedenou středem promítání (nejčastěji okem)]; tato hranice určuje pro účely uspořádání a využívání území popsanými/určenými krajinnými nebo urbánními atributy a zároveň určuje důsledky pro rozhodování v území; horizont je pohledová linie oddělující povrch země od oblohy (mez obzoru viděná ze stanoviště pozorovatele). V přeneseném smyslu se při rozboru kompozice pojem horizontů používá i pro siluety (obrysy) jednotlivých pohledových plánů (např. silueta města vystupujícího ve středním plánu nad horizont okolní krajiny v pozadí).

Obzor

Obzorem se rozumí okraj/mez části zemského povrchu přehlédnutelný/á z určitého/určeného stanoviště, s níž/nímž jsou spjaty určité kvality/souvislosti utváření, zejména uspořádání urbánních, popřípadě krajinných struktur s formativním vlivem na podmínky uspořádání a využívání části intravilánu nebo extravilánu, jehož je určené stanoviště součástí.

Pohled / pohledové zobrazení / pohledový kužel / pohledový kontext / chráněný pohled

Pohledem či *pohledovým zobrazením* se rozumí plošné zobrazení části prostředí viditelné z prostorově definovaného místa výhledu (stanoviště pozorovatele) ve směru k pozorovanému předmětu (objektu či území a jejich souborů) obecně zahrnující popředí (část výjevu, která je nejblíže k pozorovateli), pozadí (část výjevu, která se nachází za pozorovaným předmětem) a střední plán (část výjevu mezi popředím a pozadím). Posuzovaný pohled je prostorově určen místem výhledu a *pohledovým kuželem*. Šířka záběru pohledu je určena úhlem rozhledu (vrcholovým úhlem půdorysného průmětu pohledového kuželu).

Pohledovým kuželem se rozumí prostorová reprezentace pohledu abstraktním tělesem, respektive jeho půdorysným průmětem (např. v plánu), která vymezuje koridor spojující stanoviště pozorovatele (ve vrcholovém budu kuželu) a obrys pozorovaného předmětu přiměřeně zvětšený o relevantní rozsah jeho kontextu (v rovině rovnoběžné s podstavou kuželu).

Pohledovým kontextem se rozumí ta část *kontextu kulturního dědictví,* která je v *pohledu* viditelná.

Chráněným pohledem se rozumí prostorově definovaný pohled (místem výhledu, pozorovaným předmětem a pohledovým kuželem), kterému je přisouzena zvláštní hodnota pro význam chráněného kulturního statku a určen režim její ochrany.

Panorama / chráněné panorama

Panoramatem se rozumí typ pohledu a zobrazení charakteristický širokým záběrem. Předmětem tohoto pohledu bývá soubor objektů či území se vzájemně se prolínajícími pohledovými kontexty, respektive viditelná část (historické) městské krajiny.

Chráněným panoramatem se rozumí prostorově definovaný panoramatický pohled (místem výhledu, pozorovaným předmětem a pohledovým kuželem), kterému je přisouzena zvláštní hodnota pro význam chráněného kulturního statku a určen režim její ochrany.

Průhled / vista / chráněný průhled (urbánní či krajinný)

Průhledem se rozumí typ pohledu a zobrazení zpravidla vymezený *rámováním* (v popředí či středním plánu, prvky určujícími šířku záběru). U průhledu je rámování podstatnou součástí pohledového kontextu.
V přeneseném smyslu se pojem průhledu používá i pro významnou dálkovou *pohledovou vazbu* mezi místem a objektem či dvěma objekty s limitovaným až žádným záběrem okolního pohledového kontextu.

Chráněným průhledem čili *chráněným urbánním průhledem* či *chráněným krajinným průhledem* se rozumí průhled (či pohledová vazba) vymezený linií či koridorem (zpravidla ulicí) se záměrným, popřípadě nezáměrným pohledovým ukončením (*pohledový cíl* či *point de vue*), které má zvláštní hodnotu v obrazu osídlení. Chráněný průhled nesmí být vizuálně narušován nebo přerušován.

Veduta / dynamická veduta / prostorová posloupnost pohledů

Vedutou se rozumí vyobrazení (historické) městské krajiny zpravidla kresbou, malbou či fotografií. Obdobně jako pohled bývá prostorově definovaná, ale je vždy do nějaké míry subjektivní, autorskou interpretací obrazu města.

Dynamickou vedutou čili *prostorovou posloupností pohledů* se rozumí interpretovaná posloupnost pohledů s prostorově definovanou trasou vnímaná v čase.

Pohledový prvek / pohledový (panoramatický) celek / pohledová hrana

Pohledovým prvkem se rozumí část předmětu či kontextu pohledu, která se výrazně uplatňuje v *pohledovém zobrazení*. Mezi pohledově významné prvky patří zejména plochy *pohledových/panoramatických celků* (charakterem sourodých částí), vzájemně a vnitřně dělené liniemi *pohledových hran* (rozhraní celků) a definiční body či polygony pohledově poutavých prvků (atraktorů) a pohledových dominant. Pohledově výrazné prvky je možné posuzovat pouze u prostorově definovaných zobrazení. Postup jejich stanovení a posouzení je vždy expertní a řídí se obecnými principy obrazové kompozice.

Scenérie / krajinná scenérie / střešní krajina

Scenérií či *krajinnou scenérií* se rozumí vzhled *krajiny* ve smyslu prostředí zachyceného v pohledovém zobrazení.

Střešní krajinou se rozumí část *scenérie* čili pohledový celek tvořený převážně volným řazením střešních partií jednotlivých staveb (střešní roviny čili hladiny zástavby). Součástí střešní krajiny jsou dále stavební dominanty a urbanisticky významná průčelí v pohledech vystupující nad hladinu střech.

Proporce

Proporcí se rozumí určení vzájemných souvislostí (míry harmonie) částí a celku; vědomí vzájemnosti de facto celek stabilizuje – celek se odvozuje od částí, části od celku. Jako proporční (rozměrově související) se u matematického vztahu mají alespoň dva stejné poměr. Na jedné straně lze takto např. odvozovat poměr fasád u náměstí z poměru jeho stran apod., na straně druhé lze volně pracovat s odvozováním či scelováním v rámci přibližných relací; úvaha vychází z předpokladu, že části se mají k sobě navzájem stejně jako každá z nich k celku, resp. že každý dílčí akt ovlivňuje celek; práci s proporcemi lze také nazvat vyvažováním či harmonizací.

Měřítko

Měřítkem se rozumí určení velikostních proměnných hodnot, zejména délky, šířky, výšky a plošné výměry staveb a zařízení a jejich souborů, popřípadě ploch nebo jinak vymezených/určených částí území a jejich vzájemný poměr; měřítko je měrným vztahem části k celku, přičemž onen celek je jakožto vztažný element vždy zase jen částí vyššího celku. Měřítko je poměrem, proto tedy např. velkým měřítkem nazýváme situaci, kdy je vztažená část oproti vztažnému celku relativně velká (dům v rámci ulice, ulice v rámci ostatních ulic atp.; jedná se de facto o poměr mezi částí sídla a jeho celkem, resp. mezi jedincem a okolím. Stejným způsobem lze pojmout i měřítko krajiny.

Zrnitostí se rozumí proporční a měřítkové vztahy stavebních jednotek či částí (zrn) v rámci daného souboru či systému, resp. poměr daného celku či subcelku a jeho charakteristických dílů (např. poměr plochy parcely a urbánního bloku).

Režim

Režimem se rozumí určení časových, polohových, popřípadě personálních podmínek výskytu, četnosti, soustředěnosti a účinků (zátěže) staveb, zařízení, popřípadě činností a dějů, nebo zvláštních podmínek výkonu správy ve vymezeném území; zvláštním případem časového režimu jsou stavby, zařízení nebo činnosti dočasné, jimiž se rozumí stavby, zařízení nebo činnosti s omezeným časovým režimem existence, vyplývajícím z určení území, popřípadě z určení stavby, zařízení nebo činnosti.

Zátěž

Zátěží se rozumí souhrn limitních a rizikových působků a četnost vlivů staveb, zařízení nebo činností či dějů na prostředí a obytnou pohodu města a krajiny, kvalitu sousedství a určení těchto vlivů ve vymezených/určených částech území; z hlediska vnějšího působení zátěže se rozlišují stav a provoz staveb, objektů a zařízení, popřípadě činnosti a děje:

- omezující, charakterizované objektivně stanovitelnými mezemi vnějšího působení vlivů na stavby a zařízení, popřípadě činnosti anebo děje,
- obtěžující, charakterizované nepříznivě vnímanými subjektivními i objektivními důsledky vnějšího působení staveb a zařízení, popřípadě činností a dějů, zejména exhalacemi, polétavým prachem, hlukem, vibracemi anebo pachem na okolí,
- ohrožující (znečišťující a havarijní), charakterizované mimořádně vysokým stupněm negativního vnějšího působení staveb a zařízení, popřípadě činností a dějů na okolí.

Riziko

Rizikem se rozumí hrozba negativního vnějšího působení staveb anebo zařízení, popřípadě činností znečištěním nebo havárií s mimořádně nebezpečnými důsledky pro stav prostředí a pro veřejné zdraví

Limit

Limitem se rozumí právní nebo věcné omezení způsobů využití a uspořádání území nebo umístění a užívání staveb a zařízení, přičemž:

- právním limitem se rozumí zákonem, nařízením, vyhláškou, opatřením obecné povahy, anebo správním rozhodnutím stanovené:
  - podmínky a požadavky,
  - ochranná pásma a chráněná území,
- věcným limitem se rozumí:
  - limity využití a uspořádání území, dané charakterem území a podmínkami a možnostmi jeho vývoje,
  - technické limity využití území, dané technickou reálností a technologickou vyspělostí a podmínkami.

Prostupnost / prostupnost urbánním územím

Prostupností urbánním územím se rozumí pěší, popřípadě též cyklistická průchodnost urbánní sítí pozemních komunikacích (účelových cest či stezek) určených zejména k pěšímu, cyklistickému a smíšenému pohybu, umožňující průchodnost zastavěným územím.

Obytnost

Obytností se rozumí vlastnost krajinných, urbánních a architektonických struktur a veřejného prostoru, vhodných pro pobyt osob.

Veřejná vybavenost

Veřejnou vybaveností se rozumí krajinná infrastruktura, dopravní a technická infrastruktura a infrastruktura občanská a produkční; podle okolností zahrnuje

a. plošně charakterizované části území, zpravidla bloky a pozemky nebo jejich soubory, určené pro umístění rozsáhlejších částí veřejné vybavenosti, které se v rámci lokality značí obvodovou hranicí,
b. liniové části území tvořené soubory pozemků a určené k umístění jednotlivých infrastrukturních sítí, které se značí v rámci lokality jako linie, popřípadě hranicemi koridoru/pásu (nikoliv však veřejné prostranství),
c. jednotlivé stavby anebo zařízení, určené pro umístění a provoz zařízení na sítích, popřípadě zařízení samostatných, které se značí v rámci lokality jednotlivou lokalizovanou značkou/symbolem.

Míra využití území k zastavění

Míra využití území k zastavění se rozumí poměr zastavitelnosti/nezastavitelnosti stanovené / určené / vymezené části území, a to lokalitu, plochu, blok anebo pozemek/parcelu. Míru využití území stanovenou pro lokalitu nelze užít pro plochu, blok a pozemek/parcelu; míru využití území stanovenou pro plochu nelze užít pro lokalitu, blok a pozemek/parcelu; míru využití území stanovenou pro blok nelze užít pro lokalitu, plochu a pozemek/parcelu; míru využití území stanovenou pro pozemek/parcelu nelze užít pro lokalitu, plochu a blok.

Území podle předpokládané míry změn /stabilita / transformace / rozvoj

Územím podle předpokládané míry změn se rozumí intravilán a extravilán (urbánní a krajinná území a jejich struktury):

a. *stabilizovaný* s předpokladem zachování dosavadního charakteru, s možností dílčího doplňování a dílčích změn při zachování charakteru,
b. *transformační* s předpokladem rozsáhlejšího doplnění, popřípadě změny dosavadního charakteru,
c. *rozvojový* s předpokladem zásadní změny charakteru založením nové urbánní nebo krajinné struktur.

C.4
POJMY – KRAJINA

Vybrané pojmy krajinné povahy související s památkovou péčí

Krajina / krajina extravilánová / krajina intravilánová

Krajinou se rozumí člověkem obývané, vnímané a obhospodařované (kultivované) území (ekumena), jehož charakter je výsledkem působení přírodních a lidských činitelů a jejich vzájemných vztahů (krajina jakožto kultivovaná příroda).

Krajinou extravilánovou se z urbánního hlediska rozumí krajina vně zastavěného území, zahrnující nezastavěné lokality a plochy přírodě blízkých i umělých kultur a úprav s převažujícími aktivitami hospodářskými, rekreačními a ekologicko-stabilizačními různorodého charakteru, zejména:

- vodní plochy a toky,
- lesy různého určení a pozemky určené k plnění funkce lesa,
- zemědělský půdní fond s různorodými kulturami a způsoby využití (pole, louky, vinice, chmelnice apod.).

Krajinou intravilánovou se z urbánního hlediska rozumí krajina uvnitř zastavěného území, zahrnující nezastavěné a nezastavitelné plochy a pozemky umělých úprav s převažujícími aktivitami rekreačními a ekologickými pro:

- vegetační prvky městského charakteru, které tvoří zpravidla parkově upravené plochy a parky, historické zahrady a památky zahradního umění,
- vegetační prvky uličního parteru, které tvoří vegetační doprovod veřejných prostranství spojených s jiným základním způsobem využití a uspořádání území,
- základní kompoziční osy systému vegetace, významné pro obraz města a jeho částí, zejména osa řeky a osy významných vodních toků v území, celoměstsky významná stromořadí, jimiž se rozumí pásy vzrostlých stromů, navrhovaných s ohledem na příčný profil stávajících a navržených komunikací, s ohledem na charakter a funkci okolní zástavby i přilehlých volných ploch a konečně s důrazem na rozmístění v území a na stanovištní podmínky,
- hlavní a vedlejší osy vegetační sítě.

Významný krajinný prvek

Významným krajinným prvkem se rozumí ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny utvářející její typický vzhled nebo přispívající k udržení její stability; významnými krajinnými prvky zákonem chráněnými jsou lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní niv; dále jsou jimi jiné části krajiny, které zaregistruje orgán ochrany přírody jako významný krajinný prvek.

Krajinná infrastruktura / územní systém ekologické stability / interakční prvek / ekoton

Krajinnou infrastrukturou se rozumí ucelené a vzájemně propojené části krajiny s relativně komplexně zastoupenou škálou od jednotlivých přírodních prvků po ucelené ekosystémy, se zvýšeným významem pro uchování biodiverzity a stability krajiny a jejího vodního režimu, s převažujícím zastoupením přírodních složek; součásti *územního systému ekologické stability* tvoří soustava biocenter a biokoridorů.

Interakčním prvkem se rozumí osamocený přírodní prvek, popřípadě rozptýlená vegetace, zpravidla situované v intenzivně využívaných a málo stabilních územích, doplňující územní systém ekologické stability a napomáhající posílení biodiverzity a stability krajiny; zvláštním případem interakčního prvku je remíz, jímž se rozumí lesík nebo skupinka stromů a keřů v zemědělské krajině, sloužící jako přirozený úkryt fauně.

Ekotonem se rozumí rozhraní (přechodná zóna) mezi společenstvy (biocenózami), kde dochází k plynulé přeměně jedné biocenózy v druhou. V těchto místech překrývání vzniká přechodové společenstvo (o šířce od několika centimetrů až po desítky kilometrů), v němž se projevuje ekotonální efekt, jímž se rozumí skutečnost,

že v ekotonu jakožto proniku sousedních biocenóz je soustředěn vyšší počet druhů (vyšší stupeň biodiverzity) než v kterékoli z obou sousedních biocenóz, popřípadě s výskytem druhů specifických pouze pro toto rozhraní; typickým příkladem ekotonu je křovinatý lem na kraji lesa, kde se stýká lesní a luční společenstvo.

Prostupnost extravilánem / prostupnost krajinným územím

Prostupností extravilánem či krajinným územím se rozumí pěší, popřípadě též cyklistická průchodnost krajinou sítí účelových cest mimo intravilán (zastavěné území); tyto cesty se považují za významnou součást krajiny ve smyslu obecné právní úpravy (zákon o ochraně přírody a krajiny).

Park / lesopark / příměstský park

Parkem se rozumí ucelená kompaktní část extravilánové či intravilánové krajiny s komponovanou a udržovanou vegetací, s podstatnými estetickými kvalitami, určená přednostně k rekreačním odpočinkovým nebo sportovním činnostem/aktivitám, nepřiléhající ke stavbě nebo souboru staveb (stavby mohou být za stanovených podmínek příslušenstvím parku).

Lesoparkem (parkovým lesem) se rozumí park na lesních půdách, jehož součástí jsou kompaktní plochy lesních porostů s převažující nebo výlučnou funkcí rekreační a s vyloučenou, popřípadě omezenou funkcí hospodářskou, doplněné o komponované součásti a příslušenství (cesty, altány, vyhlídky, terasy a podobně).

Příměstským parkem se rozumí park situovaný na periferiích sídlišť/sídel nebo v jejich blízkosti, v němž jsou ve zvýšené míře zastoupeny prvky urbánního/městského prostředí s menší hustotou osídlení. Ochrana přírodních hodnot, jakož i ekologické, ekonomické, rekreační, kulturní, vzdělávací a územně rozvojové funkce mohou koexistovat podporovány veřejnou politikou a plánovacími dokumenty, s plným zapojením obyvatel.

D.

POSTUP A METODY

D.1
ZÁKLADNÍ METODA

D.1.1 Obecně

Urbánní prostředí je standardně analyzováno s příslušnou mírou abstrakce odvozené od jeho mapové projekce v určitém měřítku. Tato projekce (*zobrazení / popis / předpis*) obsahuje jevy a atributy vybrané pro daný účel, zde pro účely památkové péče. Uspořádání jevů (prvků) a atributů se provádí pomocí mapování, zde v rámci geografického informačního systému (GIS). Výstupem tohoto mapování jsou *soubory map s odborným obsahem*. Jevy (prvky) jsou zde identifikovány a fixovány graficky na podkladě příslušného mapového díla, jejich atributy jsou jim přiřazeny v rámci GIS databáze. GIS je proto základním prostředím, v jehož rámci se odehrávají veškeré základní analytické úkony při hodnocení (nejen) urbánního prostředí historických měst. Tato Metodika má primárně analytický charakter. Je zde předpokládáno, že existuje funkční teoretická a právní báze, a na tomto základě tak Metodika formuluje postupy tvorby ucelených informačních souborů a metod jejich rozborů pro následné hodnocení *jevů, atributů* a *vztahů*. Toto hodnocení konkrétní situace se následně může odehrávat v několika interpretačních formách:

- formě přímého expertního výkladu dané analytické informace;
- přípravě podkladu pro zpracování podrobnější analytické dokumentace
- přípravě podkladu pro zpracování normativního dokumentu (např. regulačního plánu).

V duchu běžného procesu poznávání je samozřejmé, že uvedené kroky (viz tab D–1) vedoucí od obecného pojetí (paradigma) k legitimnímu rozhodnutí (výrok) se navzájem stále ovlivňují. Že tudíž každodenní činnost pomáhá zpřesňovat či modifikovat abstraktní teorie či právní prostředí. Jakkoliv tedy je jádrem této Metodiky analytický proces mapování historických měst, jsou přirozenou a nezbytnou její součástí i přesahy do „sousedících“ oblastí (právní a interpretační), jakkoliv nejsou jejím základním předmětem.

OBECNÉ	NORMATIVNÍ	DESKRIPTIVNÍ	REGULATIVNÍ	ROZHODOVACÍ
teorie, paradigma	právo, definice	mapování, analýzy	interpretace, projekt	řízení, výrok

tab D—1 Kroky procesu poznávání a rozhodování

D.1.2 Podklady

Pro potřebné analýzy jsou zvoleny hodnověrné podklady ilustrující zásadní etapy vývoje českých historických měst. Základní informační základnou je standardizované *mapování*, pro něž jsou vybrána, zpracována a upravena příslušná grafická díla umožňující vzájemnou kompatibilitu a komparabilitu. Ta jsou doplněna informacemi z dobových textových, obrazových dokumentů a terénními průzkumy.
Klíčovou úvahou pro analýzy je otázka, jak stabilní v čase a prostoru je *prostorová, hmotová a dějová* struktura historického města. Proto je podstatou mapování jak projekce podstatných *jevů, atributů a vztahů*, tak informace i o jejich proměnách. Metodou je pak *zobrazení, popis a předpis* (interpretace) fenoménů v různých časových obdobích odrážející tak jejich vývoj (Jehlík et al., 2015). Míra abstrakce předmětu zkoumání vychází z urbanistického měřítka, tedy z měřítka celku města, který je na jedné straně vsazován do kontextu krajiny, na druhé straně dělen na urbánní části a jednotky.

Základním projekčním nástrojem mapování je verifikovatelné zkompletování systematicky tříděných dat a informací, resp. *jevů, atributů a vztahů* v rámci základního mapového souboru (kap. D.2). Současně taková standardizovaná báze vytváří i stabilní matrici pro „měkká“ data a nestrukturalizované údaje. Jako zásadní nástroj pro uvedené činnosti je vytvořen digitální mapový základ s podstatnými tříděnými jevy, atributy a vztahy v rámci databázového systému GIS, který je na principu sdíleného geodetického systému dále propojitelný s jinými územně lokalizovatelnými databázemi.

Míry změn parametrů veřejných prostranství, rozsahu zastavěnosti, typu parcelace, tvaru objektů, obydlenosti území atp jsou zkoumány pomocí komparativní metody. Jsou proto ze *základního mapového souboru* vygenerována a interpretována dílčí schémata (kap. D.3) pro porovnání parciálních jevů a projevů. Současně jsou pořízeny fotografické soubory (kap. D.6) metodicky mapující městské *veduty*, *visty* a *střešní krajiny*, resp. *obraz* a morfologii města a charakteristická *rozhraní*.

Metodologický přístup k mapování vychází z projekce (zobrazení) jevu ve dvourozměrném zobrazení daného fenoménu na vztažném pozadí „figure – ground“ (Fortis, 2010). Mapování se volně odkazuje na kategorizaci jevů vycházející z teorie Kevina Lynche (2004), který za klíčové prvky (mentálního) obrazu osídlení považuje „cesty, uzly, okraje, oblasti a významné prvky“ (paths, nodes, edges, districts, landmarks). Základním fenoménem pro sestavování a spasování map a tedy i pro následnou komparaci jevů z různých časových období je síť cest jako ustavující urbanizační vklad do území: „*Historické cesty jsou pamětí naší krajiny. Díky nim je možné zjistit mnoho informací o struktuře a vývoji osidlování krajiny a jejich změnách v čase“* (Martínek et al., 2013, s. 6).

V rámci výzkumného projektu bylo zpracováno 26 českých a moravských historických měst s památkovými rezervacemi. Jedním z výsledků výzkumu jsou proto „Mapy atributů komplexní identity historického města“ – 6x tzv. mapa s odborným obsahem – komplexní (České Budějovice, Litomyšl, Telč, Jihlava, Pelhřimov, Kadaň) a 20x tzv. mapa s odborným obsahem – lokační (Český Krumlov, Domažlice, Horšovský Týn, Hradec Králové, Jičín, J. Hradec, Kolín, Kroměříž, Lipník nad Bečvou, Litoměřice, Moravská Třebová, Nové Město nad Metují, Nový Jičín, Olomouc, Plzeň, Prachatice, Slavonice, Třeboň, Úštěk, Znojmo). Pro zde uvedený výsledek výzkumu (Metodika) byl jako příklad vybrán Pelhřimov, pro některé jevy a atributy České Budějovice, Telč ad.

D.1.3 Premisy

Základní informací o formě urbánně-památkové substance je relativně ucelená sada údajů dochovaných na základě věrohodných záznamů a současně reálně udržitelná či rekonstruovatelná v současných podmínkách. Je třeba zkoumat a posuzovat, jaká historická období jsou nosná pro stanovení takové informační kostry. Zvolenou metodou je primárně zobrazení, popis (analýza) a následná interpretace památkové substance jako ústrojného subcelku osídlení pomocí proměn (kvantitativních i kvalitativních) příslušných jevů, jejich atributů a jejich vztahů.

Premisy:

- Památková rezervace (resp. zóna) je památkou jako relativně kompaktní množina hodnotných objektů a současně jako jasně identifikovatelný autentický celek (urbánně-památková substance);
- Památková ochrana je aplikovaná prostřednictvím materiálních a nemateriálních jevů a atributů urbánního prostředí;
- Materiální i nemateriální hodnoty souvisí s pamětí a obrazem osídlení v celém jeho rozsahu a vývoji, mj. se stabilitou vzorce významných cest, míst a oblastí včetně jejich způsobu využití a postavení v rámci celkové hierarchie;
- Podmínkou pro přirozenou vitalitu města a jeho jádra je přirozená a pohodlná prostupnost města a krajiny, *dostupnost* významných cílů a obytnost veřejného prostoru;
- Prostupnost lze v rámci mapování vyjádřit sítí cest, dostupnost sítí míst, obytnost veřejného prostoru mírou kontinuity veřejného parteru (budov a prostranství), mírou obydlenosti přilehlých objektů a prostorovými proporcemi a měřítkem;
- Posuzování významu hmoty, prostoru a dějů má dynamických charakter a je závislé na relativně úplné uspořádané kolekci dat a informací, optimálním nástrojem je prostředí GIS.

Vysoký potenciál urbánně-památkové hodnoty lze obecně stanovit u těchto jevů:[13]

- Síť a hierarchii historických cest a míst a stop ohrazení středověkého města (*půdorysná osnova*);
- Topografii, morfologii a typologii veřejného prostoru historického jádra a jeho rozhraní (*půdorysná skladba zástavby*);
- Topografii, morfologii a typologii urbánních bloků, resp. uliční a stavební čáru; hladinu a střešní krajinu zástavby; proporční vztahy stavebních objektů a jejich využití (*hmotová skladba zástavby*);
- Topografii, morfologii a typologii městských parcel – městišť, resp. pozici, skladbu, tvar a využití pozemků (*parcelace*).

Tyto jevy (a jejich příslušné atributy) lze považovat u památkově chráněných území za hodnoty – etalony pro *rozhodování* o míře ochrany či intervence, resp. o míře jejich stability. Každý z těchto fenoménů je třeba posuzovat na základě podrobného průzkumu a následného rozhodnutí o dané hodnotě.

[13] **Pojmy v závorce viz pro srovnání s pojmy Metodiky identifikace a klasifikace území s urbanistickými hodnotami (Kuča et Kučová, 2015)**

D.1.4 Jevy, atributy, vztahy

Na základě výše uvedených podkladů a požadavků na informace je zkoumána následující soustava jevů, atributů a vztahů. Tyto obecné fenomény jsou dále detailněji rozpracovávány v rámci GIS (kap. D.2) a následných analytických metodách.

JEVY hmotné | nehmotné

- **Síť** linie a body: cesty, místa, hradby
- **Plochy** intravilán, části měst, veřejná prostranství, urbánní bloky, městské parcely
- **Objemy** přírodní masy a objekty, stavební masy a objekty
- **Činnosti** jednotlivci, pospolitosti, společenství

ATRIBUTY charakteristiky

- **Topografie** (lokalizace) např.: poloha, pozice, orientace
- **Morfologie** (tvarosloví) např.: geometrie, rozměry, hustota
- **Typologie** (přiřazení) např.: forma, status, využití/činnosti
- **Historie** (vývoj) např.: dějiny, stáří, autenticita

VZTAHY celek | části | jednotky

- **Proporce** vzájemné atributové vztahy hmotných i nehmotných jevů
- **Měřítko** etalon (hodnoty) pro porovnání hmotných i nehmotných jevů
- **Vazby** hierarchické a významové pozice hmotných i nehmotných jevů
- **Stav** kvalitativní a kvantitativní proměna jevů a atributů

tab D—2 Systematika mapování: jevy, atributy a vztahy

Tyto (a všechny další) jevy a atributy se promítají na základě měřítka zobrazení (resp. ohniska projekce) a stavu vývoje (resp. historické etapy) do *Základního mapového souboru* v matici 3x3 (kap. D.2), kde v jednom směru je měřítková osa, ve druhém vývojová osa:

MĚŘÍTKO PROJEKCE měřítko tištěné mapy

- **Město v krajině** 1:15000 – nosným jevem je síť cest a míst (pohybu a pobytu)
- **Vnitřní město** 1:5000 – nosným jevem je struktura veřejných prostorů a urbánních bloků
- **Městské jádro** 1:2000 – nosným jevem je skladba městských parcel a stavebních objektů
- **Městský detail** ad lib – nosným jevem je charakteristika jednotlivých prvků

FÁZE VÝVOJE rozhodná etapa

- **Středověk/novověk** založení osídlení a města
- **Pol. 19. stol.** stabilizace základu novodobé struktury
- **Pol. 20. stol.** extenzivní rozvoj, vznik nových čtvrtí
- **Zač. 21. stol.** proměny krajiny v urbánní souvrství

tab D—3 Systematika mapování: měřítko a fáze vývoje

Měřítko projekce

Měřítko města a krajiny umožňuje sledovat hodnoty *historického urbanismu* zejména ve smyslu respektování historických tras mezi chráněnou částí sídla a významnými místy v krajině. Příkladem je propojení města s původní historickou osadou, duchovním centrem (klášterem, poutním místem atd.), místem významným ve smyslu obživy obyvatel v minulosti, jako například dolem. Propojení může být fyzické, například cesty, pěšiny, zaniklé poutní cesty. V tomto smyslu uznávané hodnoty odpovídají jevům z územně analytických podkladů jako historické cesty/urbanistické hodnoty. Druhým přístupem k hodnotě propojení města a krajiny je vizuální kontakt v různých rozměrech a významech (viz D.6). Klíčovými jevy v tomto měřítku jsou *cesty, místa, oblasti, krajinné prvky* jako součásti systému osídlení. Zásadní hodnotou je zde kvalita a stabilita sítě. Jde tudíž o vztahy v rámci regionálního kontextu, o vnější vlivy na chráněná území a na celek města (vystavěnou i krajinnou složku).

Měřítko vnitřního města zasluhuje mimořádnou pozornost. V případě památkových rezervací se zde stýká prostředí s památkovou ochranou a část města, kde mimo potencionální ochrannou zónu památkové rezervace není žádný režim, který by ovlivňoval zásahy v rezervaci samotné. Toto přechodové území má navíc potenciál mimo ochranu hodnot uvnitř rezervace, ovlivnit i celkové zapojení chráněné části a celku sídla. Příkladem hodnot *historického urbanismu* v prostoru mezi územím památkové rezervace a okolní městskou tkání je fyzické nebo vizuální propojení mezi stavbami nebo místy s duchovním charakterem (kostelem, kaplí atd.) a historickým jádrem, i když takové propojení prochází mimo území s plošnou památkovou ochranou. Dalším takovým příkladem je architektura nebo veřejný prostor bezprostředně přiléhající k území s památkovou ochranou. Vymezené památkově chráněné území má přirozeně svou hranici, nicméně člověk zažívá prostor města jako jeden celek a dojem například z ulic vedoucí na hraně rezervace je výrazně ovlivněn i objekty a prostory mimo chráněnou plochu. Klíčovými jevy v tomto měřítku jsou *veřejná prostranství zpevněná a nezpevněná, urbánní bloky, objekty obytné a významné občanské zástavby* jako prvky určující základní prostorové rozvržení města. Zásadní hodnotou je zde kvalita a stabilita rozhraní. Jde tudíž o vztahy v rámci intravilánu, o přímé souvislosti s chráněnými územími (vzájemné vazby částí měst).

Měřítko historického městského jádra, jehož podstatným fenoménem je památková rezervace, předpokládá v chráněném území jen drobné změny. Urbánně-památkové hodnoty zde lze vztahovat ke stabilitě příslušných jevů a atributů. Proměny, které reagují zejména na měnící se požadavky života ve městě, mají respektovat parametry uvedené např. v publikaci „Principy památkového urbanismu“ (Kuča, Kučová, 2000), jako je půdorysná osnova sídla, parcelace, půdorysná skladba zástavby, hmotová skladba zástavby, dominanty a kompoziční vztahy prostoru. Podrobný popis architektury a urbanistického detailu je samozřejmým komplementem k výše uvedenému. Velkým tématem v tomto území je místní způsob života, resp. míra a způsob využití historického centra obyvateli a návštěvníky města (viz D.7 a D.8). Klíčovými jevy v tomto měřítku jsou *uliční prostranství, stavební objekty, městské parcely (městiště)* jako prvky určující urbánní prostorovou stavbu a její měřítko. Zásadní hodnotou je zde kvalita a stabilita struktury (hmotné i nehmotné). Jde tudíž o vztahy v rámci historického města, o přímé souvislosti chráněného území a jeho *rozhraní* (kontaktní vazby přes hranici rezervace či zóny a v rámci ochranného pásma).

Měřítko městského detailu umožňuje zkoumat kontext a vzájemné vztahy vybraných objektů a souborů, resp. vybrané urbánní situace nemovitého statku kulturního dědictví. Jedná se především o proporční charakteristiky individuálního prvku v rámci lokality či místa, a to především o proporce významové (např. symbolické), tvarové (např. hierarchické) či poziční (např. iniciační). Jde stále o urbanistické měřítko, ale o pohled od jednotlivosti k celku, o zobrazení, popis a interpretaci vybraného dílčího jevu a jeho vlivu na okolí i na celek osídlení. Významně se zde projevuje kulturní hodnota stavebních i nestavebních objektů, struktura, textura, materiály či barvy prvků, využití objektů a prostranství atp. Klíčovými jevy v tomto měřítku jsou významné fenomény *uličních prostranství,* významné *stavební objekty,* významné *výtvarné a kultovní objekty* jako prvky určující rozvrh pevných stabilizujících bodů města. Zásadní hodnotou je zde kvalita a stabilita formy a pozic prvků. Jde tudíž o kulturní hodnoty sítě konstitutivních prvků, nezávisle na jakémkoliv vnějším systému.

Fáze vývoje

Pro reálné porovnávání struktury měst v jednotlivých vývojových fázích, resp. v procesu jeho vývoje jsou stanovena následující období, pro něž jsou zpracovány příslušné kartografické podklady a příslušná data (kap. D.2, D.4, D.5).

„Opevněné město“ (fáze zakládání města), zde jsou podstatné informace o zrodu a formě konstitučních vzorců; podkladem pro mapování a následné analýzy jsou průzkumy, zprávy a obrazy a další dokumenty dokladující principy založení, vytyčení a stavění města.

„Kompaktní město“ (fáze od pol. 19. stol. k zač. 20. století), zde jsou podstatné informace o zrodu a formě moderního města, jde o fázi stabilizace základu novodobé sídelní struktury; podkladem pro mapování a následné analýzy jsou informace ze *stabilního katastru* doplněné o podstatné informace z vojenských mapování, účelových mapování a dalších dobových dokladů.

„Moderní město“ (fáze od zač. 20. stol. do pol. 20. století), zde jsou podstatné zde podstatné informace o proměnách a formě současného města, jde o období extenzivního rozvoje měst a vzniku nových čtvrtí, o přestrukturování krajiny pozemkovou reformou; podkladem pro mapování a následné analýzy je *katastrální mapa* doplněná o podstatné informace z leteckých snímků, státních mapových děl, účelových mapování a dalších dobových dokladů.

„Decentralizované město“ (současnost), zde jsou podstatné informace o tendencích a budoucích potřebách města, jde o období proměny krajiny v urbánní síť; podkladem pro mapování a následné analýzy je *katastrální mapa* doplněná o podstatné informace z leteckých snímků, státních mapových děl, odborných map a místních šetření.

D.1.5 Princip hodnocení (dále kap. E)

Posuzování urbánně-památkových hodnot je podmíněno (kromě odborné erudice a znalosti konkrétní situace) výkladem uspořádaného souboru informací, resp. analýzou a interpretací standardizované *datové báze*. Je proto nejprve na základě výše zmíněných principů vytvořen *Základní mapový soubor 3x3* v GIS (kap. D.2) obsahující všechna relevantní data o *jevech a atributech* v předem dané struktuře. Na podkladě této báze jsou vygenerovány Dílčí mapové soubory (kap. D.3) obsahující údaje o jednotlivých funkčních subcelcích (parcely, objekty, cesty apod.). Tyto dvě úrovně zobrazení a popisu umožňují na základě logických postupů a dílčích metod provádět dílčí rozbory: Analýzy urbanistického vývoje (kap. D.4), Analýzy půdorysné osnovy (kap. D.5), Analýzy obrazu města (kap. D.6), Analýzy užívání historického jádra (kap. D.7), Anketní šetření (kap. D.8) apod.
Nad takovým souborem informací lze teprve provádět operace vedoucí závěrečnému *hodnocení*. Toto hodnocení na jedné straně vyžaduje komplex podkladů a logických vývodů (*konvergentní* přístup), na druhé straně je vždy individuálním (jakkoliv týmovým) expertním vyjádřením stavu znalostí a postojů (*divergentní* přístup).[14]

Potenciál *urbánně-památkových* hodnot lze tak na základě výše zmíněných principů a podkladů podrobněji zkoumat tak, že posuzujeme uvedené *jevy, atributy a vztahy* v uvedených *měřítcích* projekce a fázích jejich *vývoje*:

HODNOTA (POTENCIÁL) jevy | atributy | vztahy *Jsou-li v daném kontextu:*

- **Autentické** původní urbánní struktura a obraz města či místa s původními atributy jevů
- **Relativně úplné** komplexní urbánní struktura a obraz města či místa s převažujícími památkově hodnotnými jevy
- **Jedinečné či vzácné** urbánní struktura a obraz města či místa jinde se v daném kontextu neopakující
- **Potenciálně stabilní** reálně udržitelná urbánní struktura a zachovatelný obraz města či místa

tab D—4 Potenciál urbánně-památkové hodnoty (kap. E.2)

[14] **Viz *dimenzi operací* dle Joy Paul Gilforda: *poznávání – pamatování – konvergentní myšlení* (vyvíjení logických závěrů za uplatnění jediného možného postupu) – *divergentní myšlení* (generování více možných alternativ z dané informace) – *hodnocení* (určení významu dané informace). (Guilford, 1967)**

D.2
ZÁKLADNÍ MAPOVÝ SOUBOR 3x3

GIS – Geografický informační systém

Základní mapový soubor 3x3 je název sady tematických vrstev obsažených ve specializované databázi v prostředí *geografického informačního systému* (GIS). Je připravený dle postupu popsaného touto metodikou a poskytuje set účelových map, podkladů pro identifikaci charakteristických vlastností urbánní struktury, nezbytnou pro rozhodnutí o jejích urbanistických hodnotách.

GIS je v současnosti standartním prostředím pro ukládání, správu i sdílení dat a informací prostorového či geografického charakteru. Vzhledem k vývoji standardů územní správy i plánování[15] považují zpracovatelé metodiky tento systém pro zpracování komplexních urbanistických analýz za nezbytný; jeho využití je kvalitativně a časově přínosné, jak pro urbanistické rozbory, které hodnocení předcházejí, tak i pro následné využití hodnocení ve správní a projekční praxi. Snadné sdílení informací o urbanistických hodnotách území s odbornou i širší veřejností, které GIS umožňuje, je nadto významným předpokladem efektivní péče o hodnoty kulturního dědictví.

Doporučené uspořádání a využití GIS při identifikaci a ochraně hodnotných atributů historických měst ve třech časových fázích – od pořízení podkladů, přes analýzu a posouzení, po veřejnou prezentaci hodnot a návrh péče o ně:

PODKLADY existující a pořizované (připojená či vložená a průběžně aktualizovaná data)

- **Analýzy a studie** georeferencované historické mapy, rekonstrukce a hodnocení
- **Archiválie** georeferencované archivní mapy, plány a popisy
- **GIS databáze** celostátní: RÚIAN, ZABAGED, DTM CR, IIS PP, AIS CR, CZ_RETRO apod.
  místní: ÚMPS, obecní GIS apod. dle dostupnosti a relevance
  komerční a otevřené: dle relevance jako doplňkové zdroje

MAPOVÁNÍ – ANALÝZY *Základní mapový soubor 3x3*

- **Mapování** model stávajícího stavu a historického vývoje urbanistické struktury města
- **Analýzy** rozbor sledovaných jevů a atributů urbanistické struktury

EVIDENCE identifikovaných urbanisticko-památkových hodnot a jejich ochrany (veřejně přístupná online)

- **Identifikace hodnot** přehled identifikovaných hodnot (památkově chráněných i nechráněných)
- **Návrh péče a rozvoje** přehled směrných návrhů péče a rozvoje identifikovaných hodnot
- **Rozsah ochrany** přehled platného rozsahu památkové ochrany (zpřesněný dle IIS PP)
- **Změna ochrany** přehled návrhů na změnu rozsahu či upřesnění památkové ochrany

tab D—5 Uspořádání a využití GIS pro efektivní ochranu a péči o urbanistické kulturní dědictví

[15] **V souvislosti s očekávanou novelou stavebního zákona, viz Vrbová (2019)**

D.2.1 Existující a pořizované podklady

1. Výchozí (primární data pro založení a tvorbu map s odborným obsahem):

- *Registr územní identifikace, adres a nemovitostí* RÚIAN;
- *Základní báze geografických dat České republiky* ZABAGED – data polohopisu a výškopisu;
- *Databáze registru sčítacích obvodů a budov* RSO českého statistického úřadu;
- *Integrovaný informační systém Národního památkového ústavu* IIS PP – databáze *památkového katalogu* v *Ústředním seznamu kulturních památek České republiky* ÚSKP ČR;
- *Technické mapy obce* (TMO), specificky data *účelové mapy povrchové situace* ÚMPS;
- *Digitální technická mapa České republiky* DTM CR (v přípravě);
- *Archeologický informační systém České republiky* AIS CR, *data archeologických výzkumů a nálezů* (v přípravě).

2. Doplňkové (pomocná data pro tvorbu map s odborným obsahem):

- *Retrospektivní geografický informační systém sídelních lokalit Čech, Moravy a Slezska* CZ_RETRO;
- *Archivní mapy a plány* – georeferencované soubory skenovaných map, plánů a indexovaných popisů;[16]
- *Archivní letecké snímkování* – georeferencovaný soubor skenovaných leteckých snímků;[17]
- *Územně plánovací dokumentace* – místní a regionální územně plánovací dokumentace a podklady;
- Databáze otevřené (např.: *drobnepamatky.cz* či *Open Street Map*);
- Databáze komerční, (např. služba *Google Street View* či *Mapy.cz – Panorama*),

3. Pořizované (podklady doplňované do GIS dohledáním, digitalizací, georeferencí a zpracováním):

- *Archivní mapy a plány* – doplnění existující databáze mapovými podklady z místně relevantních archivů; mapové podklady jsou indexací v GIS vzájemně provázány se souvisejícími písemnostmi (popisy, protokoly apod.) a zejména u starších cizojazyčných mapování doplněny patřičným výkladem;
- *Archivní územně plánovací dokumentace* – soubor archivní dokumentace a plánovacích podkladů, průzkumů a rozborů; mapové podklady a související písemnosti jsou provázány indexací v GIS;
- *Archivní rozbory a hodnocení* – soubor již zpracovaných dokumentací a hodnocení území památkové či stavebně-historické povahy; mapové podklady a související písemnosti jsou provázány indexací v GIS;
- *Archivní pozemní snímkování a zobrazení* – sběr archivních snímků a zobrazení území; obrazové materiály jsou v GIS provázány s místy a směry jejich pořízení;
- *Současné pozemní snímkování* – doplnění archivního pozemního snímkování a zobrazení srovnatelným záznamem současného stavu a jejich vzájemné provázání indexací v GIS;
- *Studie urbanistického vývoje* – syntéza zaměřená na urbanistický vývoj území sestavená převážně na základě zpracovaných historiografických prací a archivních map a plánů; do GIS se přednostně zařazují *historické mapy a plány* (rekonstrukce historických situací), a následně, v průběhu mapování doplňují informace o významu a vazbách jednotlivým prvků map s odborným obsahem;
- *Informace z terénních průzkumů a zaměření* – doplňované operativně v průběhu mapování; doplňují se zejm. atributové hodnoty zakreslených prvků a zpřesňují se data a informace z výchozích geodatabází.

---

[16] **Mezi nejznámější georeferencované databáze archivních map a plánů patří např. virtuální mapová sbírka Historického ústavu AV ČR (chartae-antiquae.cz) či vojenská mapování a mapy stabilního katastru prezentované *Ústředním archivem zeměměřictví a katastru ČÚZK* a *Laboratoří geoinformatiky Fakulty životního prostředí Univerzity J.E.Purkyně*. Ostatní dokumenty bývají zpravidla dostupné ve státních archivech, zejm. *Národním archivu* a *Moravském zemském archivu v Brně*, a dále v obecních a muzejních archivech.**

[17] ***Národní archiv leteckých měřických snímků* (VGHMÚř ve spolupráci s ČUZK). Část leteckých měřičských snímků LMS z 50. let je v georeferencované a spojené formě zpřístupněná Českou informační agenturou životního prostředí (CENIA) – snímkování doporučujeme porovnat vůči ostatním archivním leteckým snímkům (zejména u měst bývají dostupné LMS i ve vyšší kvalitě).**

D.2.2 Založení základního mapového souboru 3x3

Základní mapový soubor 3x3 (kap. D.1.4) je zpracován v minimálním rozsahu tří měřítek pro tři časová období (pol. 19., pol. 20. a zač. 21. stol.). Prostředí GIS ve své podstatě umožňuje práci s daty napříč měřítky, avšak datová struktura vrstev a tříd mapového souboru a je záměrně navržena tak, aby prvky byly vytvářeny, editovány, analyzovány i prezentovány vždy s ohledem na příslušné měřítko zobrazení (tj. relevantní míru podrobnosti a abstrakce v rozsahu od 1:2000 do 1:15000).

Soubor základních map slouží analýze struktury městského prostředí ve vztahu k její časové proměně porovnáváním charakteristických atributů, které jsou v různých obdobích vzájemně porovnatelné.
V této kapitole je uveden obsah jednotlivých fází přípravy map s přehledem využití obecně dostupných podkladů. Podrobný postup s návodnými příklady je publikován v samostatné příloze metodiky (viz webové stránky *Ústavu urbanismu FA ČVUT v Praze*).

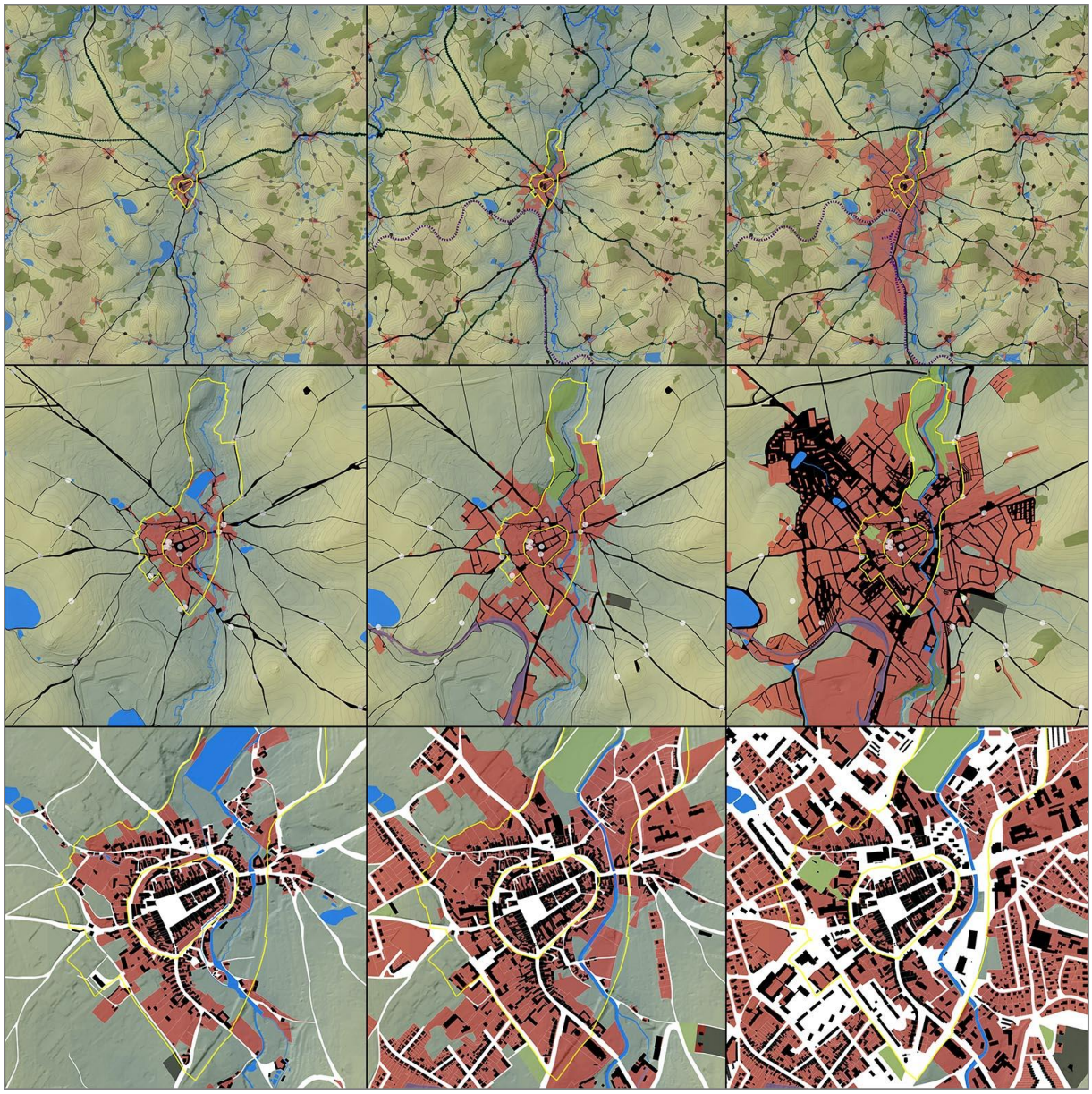

fig D—1 ***Základní mapový soubor 3x3* – ukázka výchozího zobrazení na příkladu Pelhřimova (žlutá linie značí hranici městské památkové rezervace a jejího ochranného pásma)**

I. Stanovení rozsahu mapování

Plošný rozsah mapování se odlišuje v závislosti na měřítku mapování i s ohledem na jedinečný charakter města.

Pro měřítko města v krajině (1:15000) doporučujeme rozsah pokrývající současné správní území posuzovaného města i katastry obcí k němu přiléhající. Rozsah je vhodné upravit (zvětšit či zmenšit) s ohledem na zachycení území historicky s městem souvisejících (např. tras poutních cest, vrchnostenských sídel, komponované krajiny apod.). Orientační velikost rozsahu u okresního města představuje kružnice o poloměru větším 5 Km.

Pro měřítko vnitřního města (1:5000) doporučujeme rozsah pokrývající plochu současného souvislého intravilánu posuzovaného města. Rozsah je možné upravit (zvětšit či zmenšit) s ohledem na smysl analýzy, kterým je posouzení struktury veřejných prostranství a zástavby vnitřního města (krajinné prvky, pozemková struktura extravilánu či prostorově oddělené struktury místních částí a okolních obcí nejsou primárním předmětem posuzování této účelové mapy). Orientační velikost rozsahu u okresního města představuje kružnice o poloměru 1-5 km.

Pro měřítko městského jádra (1:2000) doporučujeme rozsah mapování pokrývající plochu památkově chráněného území včetně ochranného pásma a přilehlé městské zástavby. Rozsah je možné upravit (zvětšit či zmenšit) s ohledem na smysl analýzy, kterým je detailní posouzení struktury veřejných prostranství a zástavby městského jádra ve vztahu k okolní městské struktuře (ta by měla být v analýze pokryta alespoň do hloubky odpovídající poloměru vlastního památkově chráněného území). Orientační velikost rozsahu u okresního města představuje kružnice o poloměru do 1 km.

II. Stanovení mapovaných období

Mapovaná období se pro jednotlivá města mohou lišit s ohledem na specifický účel mapování, dostupnost a kvalitu archivních podkladů. Standartní mapování popsané touto metodikou se vztahuje ke třem obdobím: současnosti, polovině 20. století a první polovině 19. století. Cílem mapování není rekonstrukce stavu městského prostředí k přesnému datu, spíše k období (danému časovým rozptylem využitých podkladů).

Současnost zachycuje stav měst v době pořízení, popřípadě zpracování aktuálních mapových pokladů. Mapování současného stavu by mělo být průběžně aktualizováno např. v souvislosti s novým hodnocením či s významnou aktualizací dat podkladů (např. censu).

Polovina 20. století zachycuje stav měst v době nastupujícího modernismu a zániku evidence pozemkového katastru. Mapování se doporučuje vztáhnout k pořízení poválečných leteckých měřičských snímků, zachycujících skutečnou podobu území.

První polovina 19. století zachycuje stav měst v době nástupu industrializace. Mapování se doporučuje vztáhnout k době pořízení originálních map či císařských otisků stabilního katastru.

Starší období je možné ve standardu této metodiky mapovat jen v ojedinělých případech, tehdy kdy se dochovaly archivní mapy svou podrobností srovnatelné se stabilním katastrem. Obecně doporučujeme, vzhledem k pracnosti zpracování starších podkladů a vyšším nárokům na spolupráci s historiky a archeology, rekonstruovat starší historické stavy pouze formou připojených schémat (podobně jak je to popsáno v případě analýzy půdorysné osnovy v kapitole D.5).

III. Obecný postup mapování

Prvním krokem mapování je zaznamenání současného, výchozího stavu území. Vychází se přitom z dat veřejných databází RÚIAN a ZABAGED, upravených dle dostupných podkladů, terénních průzkumů i znalostí zpracovatele tak, aby odpovídalo faktickému stavu území.

Následuje regresivní rekonstrukce stavu území v polovině 20. století a následně v první polovině 19. století. Během ní jsou jednotlivé prvky novějšího stavu porovnávány se dřívějším stavem interpretací archivních pramenů a historiografických prací. Prvky, které jsou v obou srovnávaných obdobích identické, se přenášejí z novějšího mapování do staršího, čímž je zachována vyšší přesnost zaměření, charakteristická pro současné mapování. Při rekonstrukci dřívějšího stavu se odstraňují prvky, které ve starším období neexistovaly; upravují se prvky, jejichž forma byla ve starším období odlišná; doplňují se prvky, které se do novějšího období nedochovaly.

*D.2.3 **Město v krajině** (jevy v měřítku 1:15000)*

Cesty – liniové prvky složené z přímých segmentů vedených osou veřejně přístupných pozemních komunikací

fig D—2 Cesty – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

Základem dat současného stavu je polohopisná databáze ZABAGED zpřesněná dle leteckého snímkování, terénního průzkumu a doplňkových zdrojů (komerční mapové aplikace apod.); stav poloviny 20. století je rekonstruován dle podkladů státní mapy odvozené, leteckých měřičských snímků a doplňkových zdrojů (autoatlasy, orientační plány apod.); stav první poloviny 19. století je rekonstruován dle map stabilního katastru a doplňkových zdrojů (druhé vojenské mapování, mapy okresů apod.).

Atributy přisouzené při mapování:

Hierarchie – ukazatel rozlohy územního celku, pro který je posuzovaná cesta významná (dosah): *nadregionální, regionální, městské, lokální, doplňkové;*

Využití – ukazatel charakteru dopravy, který daný úsek cesty umožňuje: *smíšené, motorové, pěší;*

Forma – ukazatel prostorového uspořádání výsadby stromů v příčném profilu cesty: *třída, alej, stromořadí pravé, stromořadí levé, stromořadí v ose, prostá;*

Úroveň – ukazatel prostorového uspořádání úseku cesty vůči terénu: *pozemní, nadzemní, podzemní;*

Vazba – indexové odkazy a popisy prostorových souvislostí úseků cest s jinými prvky mapování identifikovaných při terénních průzkumech a rozborech podkladů (např. orientace na stavební dominantu apod.);

Význam – popis kulturních a historických významů jednotlivých cest (např. názvy, významné události, rituální významy tras apod.).

Zdroj – odkaz na relevantní zdroje informací o jednotlivých mapovaných prvcích (např. mapa, databáze, letecké snímkování, písemný popis apod.).

Místa – bodové prvky umístěné v těžišti místotvorných objektů, staveb či areálů s kulturním významem

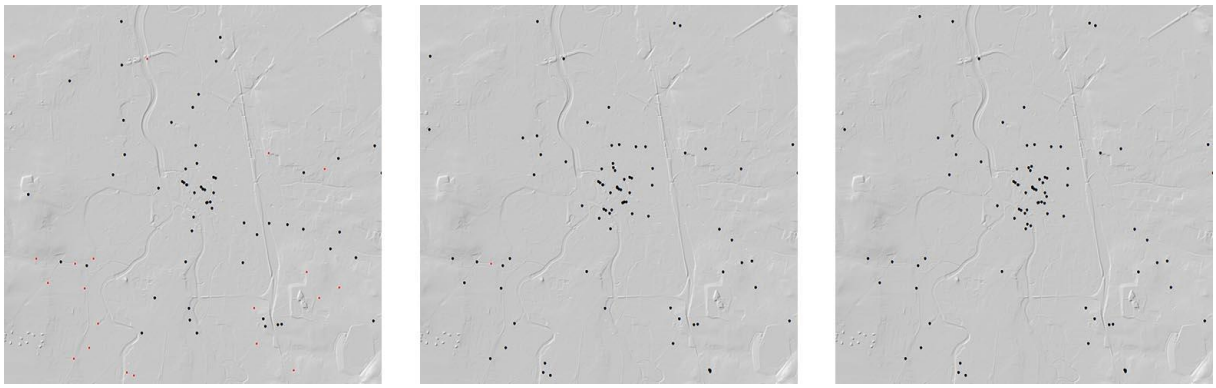

fig D—3 Místa – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

Základem dat současného stavu je polohopisná databáze ZABAGED, rozšířená o vybrané prvky IIS PP (ÚSKP ČR) a prvky otevřených databází (např. drobnepamatky.cz apod.), upravená dle terénních průzkumů a doplňkových zdrojů (komerční mapové aplikace např. služba Panorama apod.); stav poloviny 20. století je rekonstruován dle podkladů státní mapy odvozené, třetího vojenského mapování a doplňkových zdrojů (např. orientační plány apod.); stav první poloviny 19. století je rekonstruován dle map stabilního katastru (především indikačních skic), map druhého a prvního vojenského mapování a místně specifických zdrojů.

Atributy přisouzené při mapování:

Typ – ukazatel typu objektu či místa: *kříž, muka, socha, pomník, kašna, zvonice, kaple, kostel, hřbitov, jiný objekt, jiné místo, jiný areál;*

Výška – údaj o výšce objektu, pokud je vertikální dominantou (např. výška kostelní věže apod.);

Hierarchie – ukazatel rozlohy územního celku, pro který je posuzovaný objekt významný (dosah): *nadregionální, regionální, městský, lokální, doplňkový;*

Stav – ukazatel existence či stavu objektu v mapovaném období: *ano, ne, předpoklad, torzo;*

Vazba – indexové odkazy a popisy prostorových souvislostí míst či objektů s jinými prvky mapování identifikovaných při terénních průzkumech a rozborech podkladů (např. vazba kalvárie na cestu z náměstí apod.);

Význam – popis kulturních a historických významů jednotlivých míst a objektů (např. názvy, významné události, asociativní a rituální významy apod.);

Zdroj – odkaz na relevantní zdroje informací o místu či objektu (např. mapa, text či terénní průzkum).

Názvy – bodové prvky umístěné v místech nesoucí toponymum (místní či pomístní jméno)

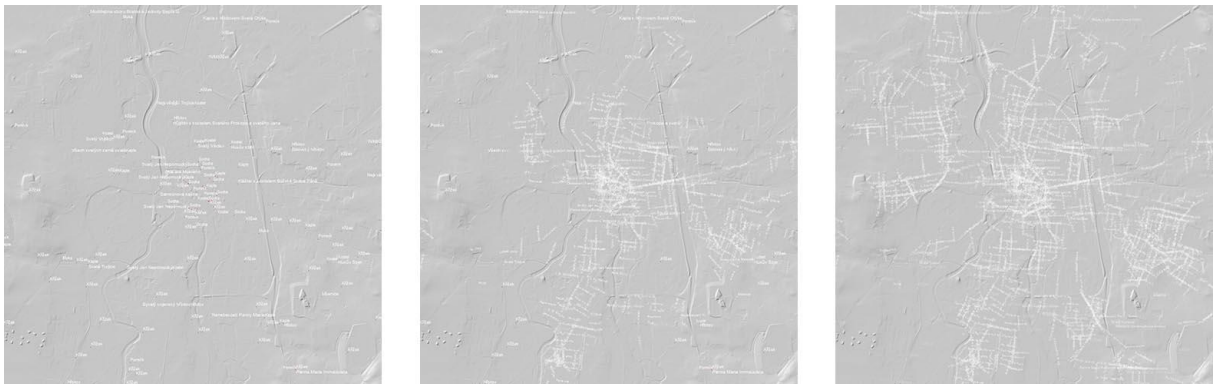

fig D—4 Názvy – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

Základem dat současného stavu je polohopisná databáze ZABAGED doplněná daty z turistických map a doplňkových zdrojů (komerčních a otevřených mapových aplikací apod.), upravená dle doporučení znalců místního území; stav poloviny 20. století je rekonstruován dle podkladů státní mapy odvozené, a doplňkových zdrojů (např. orientačních plánů apod.); stav první poloviny 19. století je rekonstruován dle indikačních skic stabilního katastru a místně specifických zdrojů

Atributy přisouzené při mapování:

Název – plný název toponyma;

Typ – ukazatel typu označení: *místní, pomístní*;

Hierarchie – ukazatel rozlohy územního celku, pro který je posuzovaný objekt významný (dosah): *nadregionální, regionální, městský, lokální, doplňkový*;

Význam – popis kulturních a historických významů jednotlivých toponym;

Zdroj – odkaz na relevantní zdroje informací o toponymu (např. mapa, text či rozhovor).

Zastavěné plochy – zástavba a souvisejí plochy zahrad a areálů včetně veřejných prostranství uvnitř obcí

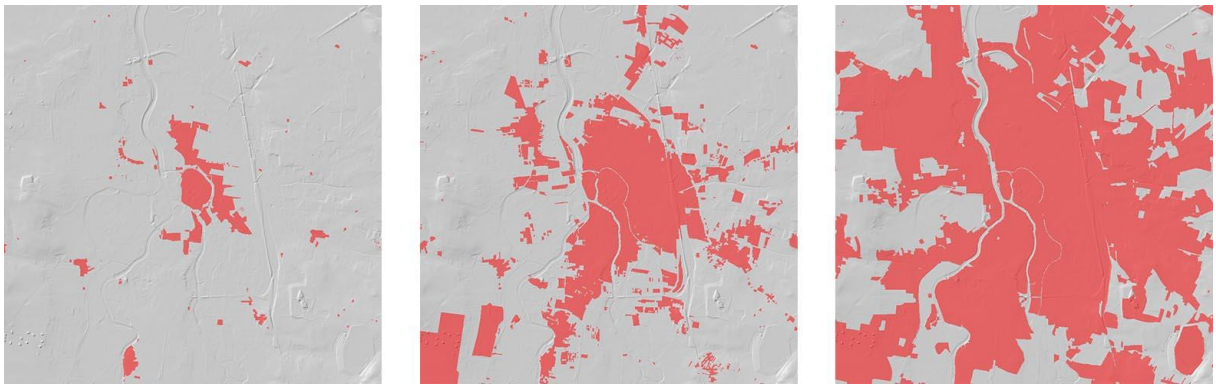

fig D—5 Zastavěné plochy – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

Základem dat současného stavu je polohopisná databáze ZABAGED zpřesněná dle leteckého snímkování, terénních průzkumů a doplňkových zdrojů (komerčních mapových aplikací apod.); stav poloviny 20. století je rekonstruován dle podkladů státní mapy odvozené, leteckých měřičských snímků a doplňkových zdrojů (orientační plány apod.); stav první poloviny 19. století je rekonstruován dle map stabilního katastru a doplňkových zdrojů (účelových map městské fortifikace apod.). Zastavěné plochy jsou rozděleny dle správních hranic a sčítacích obvodů s využitím databází RÚIAN, CZ_RETRO a archivních mapových podkladů ÚA ČUZK.

Atributy přisouzené při mapování:

Vazba – indexové odkazy a popisy prostorových souvislostí mezi jednotlivými částmi intravilánu (např. farní, správní či statistická příslušnost);

Význam – popis kulturních a historických významů jednotlivých částí intravilánu;

Zdroj – odkaz na relevantní zdroje informací o jednotlivých mapovaných prvcích.

Krajinné prvky – plošné a liniové prvky lesů, parků, vinic, sadů, stromořadí, vodních ploch a vodotečí

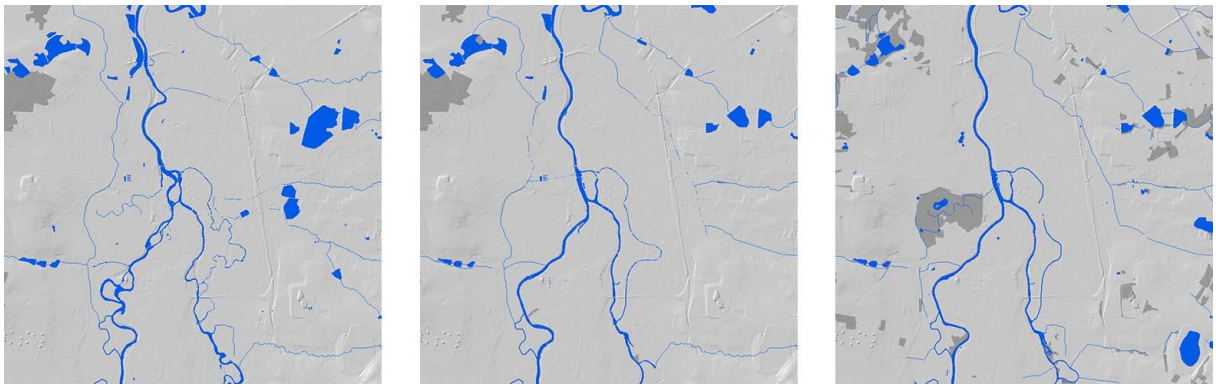

fig D—6 Krajinné prvky – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

Základem dat současného stavu je polohopisná databáze ZABAGED doplněná dle leteckého snímkování, terénních průzkumů a doplňkových zdrojů (komerčních mapových aplikací apod.); stav poloviny 20. století je rekonstruován dle podkladů státní mapy odvozené, leteckých měřičských snímků a doplňkových zdrojů (orientační plány apod.); stav první poloviny 19. století je rekonstruován dle map stabilního katastru a doplňkových zdrojů (druhého vojenského mapování apod.).

Atributy přisouzené při mapování:

Typ – ukazatel typu krajinného prvku: plošné prvky: *lesy, parky, sady, vinice* a *vodní plochy*, liniové prvky: *stromořadí a vodoteče;*

Vazba – indexové odkazy a popisy prostorových souvislostí krajinných prvků s jinými prvky mapování identifikovaných při terénních průzkumech a rozborech podkladů (např. vazba k panskému dvoru apod.);

Význam – popis kulturně a historicky významných krajinných prvků;

Zdroj – odkaz na relevantní zdroje informací o jednotlivých mapovaných prvcích.

Technické stavební dominanty – bodové a liniové prvky vysílačů, komínů, větrných turbín, stožárů, sil, chladících věží, věžových vodojemů, těžní a jiné věže, nadzemních elektrovodů, nadzemních produktovodů a železničních tratí

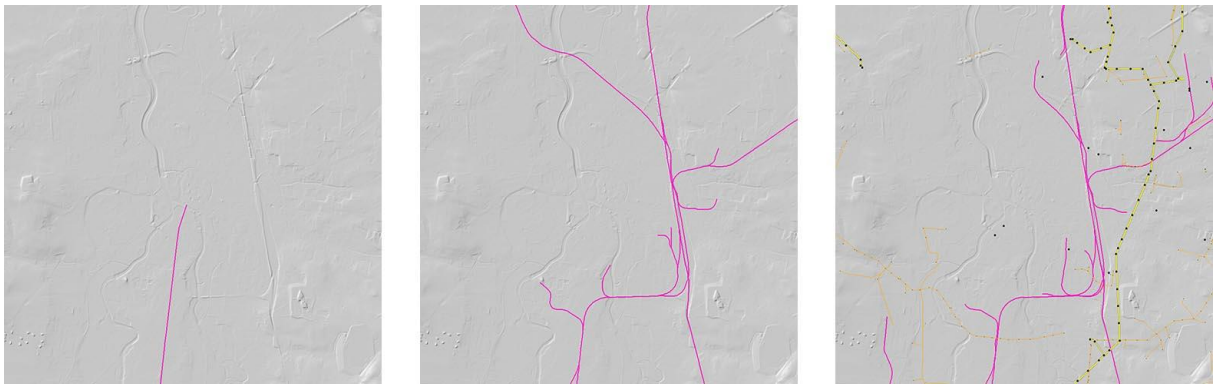

fig D—7 Technické stavební dominanty – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

Základem dat současného stavu je polohopisná databáze ZABAGED zpřesněná dle terénních průzkumů a doplňkových zdrojů (územních analytických podkladů, komerčních mapových aplikací apod.); stav poloviny 20. století je rekonstruován dle podkladů státní mapy odvozené, leteckých měřičských snímků a doplňkových zdrojů (účelových technických map); stav první poloviny 19. století je rekonstruován dle map stabilního katastru a doplňkových zdrojů.

Atributy přisouzené při mapování:

Typ – ukazatel typu Technické stavební dominanty: bodové prvky: *vysílače, komíny, větrné turbíny, stožáry, sila, chladící věže, věžové vodojemy, těžní a jiné věže*, liniové prvky: *nadzemní elektrovody, nadzemní produktovody a železniční tratě;*

Výška – údaj o výšce stavební dominanty, pokud je vertikálního charakteru (např. výška komínu či stožáru vysokého napětí apod.);

Vazba – indexové odkazy a popisy prostorových souvislostí prvků s jinými prvky mapování;

Význam – popis kulturně a historicky významných technických stavebních dominant;

Zdroj – odkaz na relevantní zdroje informací o jednotlivých mapovaných prvcích.

Území – plošné prvky sídelních jednotek, katastrálních, památkově chráněných, historických apod.

fig D—8 Území (katastrální) – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

Základem dat současného stavu je polohopisná databáze RÚIAN; průběh hranic ve 20. a 19. stol. je rekonstruován dle archivních mapových podkladů ÚA ČUZK a specializované databáze CZ RETRO.

Atributy přisouzené při mapování:

Typ – ukazatel typu území, např.: *katastrální území, farnost, správní území, základní sídelní jednotka* apod.

Zdroj – odkaz na relevantní zdroje informací o průběhu a typu hranic.

Atributy stanovené výpočtem

Statistické budovy (datová vrstva *budovy s číslem domovním a vchody* dle censů od roku 2011, použitá pro aglomeraci k územním prvkům odlišného rozsahu, než jaké jsou pro statistiky censů v současnosti využívány);

Parcely (počet, mezikvartilové rozpětí ploch, mezikvartilová střední hodnota ploch, směrodatná odchylka ploch vypočítány ze souboru všech *městských parcel* v územním prvku);

Zastavěnost (*koeficient* vypočtený podílem zastavěné plochy souboru všech *domů* vůči ploše územního prvku);

Hrubá podlažní plocha (vypočtená celkovým součtem hrubých podlažních ploch všech *domů* v územním prvku);

Jednotky obytné zástavby (*počet, celková plocha* vypočítány součtem *městských parcel* v územním prvku, u nichž je určující využití obytné);

Jednotky občanské zástavby (*počet, celková plocha* vypočítány součtem městských parcel v územním prvku, u nichž je určující využití občanské).

D.2.4 Vnitřní město (jevy v měřítku 1:5000)

Krajinné prvky – plošné prvky lesů, vinic, sadů a vodních ploch

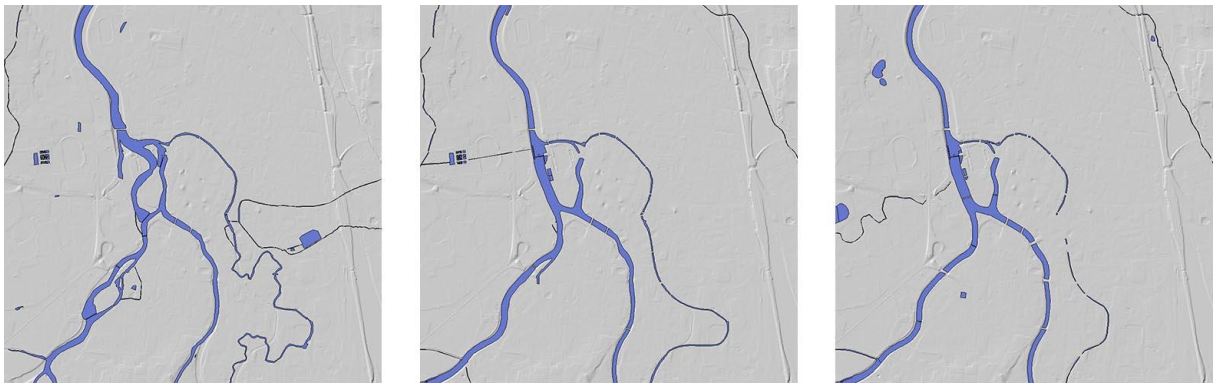

fig D—9 Krajinné prvky – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

Základem dat současného stavu je mapa katastru nemovitostí z databáze RÚIAN (ISKN) zpřesněná dle dat technické mapy obce (účelové mapy povrchové situace ÚMPS – tam, kde je k dispozici), leteckého snímkování, terénních průzkumů a doplňkových zdrojů (komerční mapové aplikace apod.); stav poloviny 20. století je rekonstruován dle archivních leteckých měřičských snímků, map pozemkového katastru a doplňkových zdrojů; stav první poloviny 19. století je rekonstruován dle map stabilního katastru a doplňkových zdrojů (místních archivních map a zobrazení). Tato datová třída zpřesňuje mapování v měřítku 1:15000, od kterého se odlišuje absencí typů park a stromořadí.

Zpevněná veřejná prostranství – plošné prvky (náměstí, ulice, průchody, cesty, silnice, dálnice, předprostory, parkoviště) vymezené z hlediska užívání a přístupnosti dle skutečnosti (viz zákon č. 128/2000 Sb., § 34.), zahrnují veřejná prostranství převážně zpevněná, včetně nezpevněných povrchů, které jsou jejich součástí.

fig D—10 Zpevněná veřejná prostranství – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

Základem dat současného stavu je mapa katastru nemovitostí z databáze RÚIAN (ISKN) zpřesněná dle dat technické mapy obce (účelové mapy povrchové situace ÚMPS – tam, kde je k dispozici), leteckého snímkování, terénních průzkumů a doplňkových zdrojů (komerční mapové aplikace apod.); stav poloviny 20. století je rekonstruován dle archivních leteckých měřičských snímků, map pozemkového katastru a doplňkových zdrojů (orientačních plánů, archivních snímků apod.); stav první poloviny 19. století je rekonstruován dle map stabilního katastru a doplňkových zdrojů (místních archivních map, zobrazení, stavebněhistorických či archeologických výzkumů).

Plochy zpevněných veřejných prostranství jsou vymezeny expertním posudkem s přihlédnutím k charakteru a typologii prostranství. Expertně se stanovuje například hrana ulice vůči předprostoru či nezpevněnému prostranství v okolí modernistické zástavby (tzv. uliční čára) či plocha náměstí (která zahrnuje např. i parkově upravené povrchy či zastavěné plochy drobné architektury, např. pomníky, kašny, kaple či kiosky). Pro všechna mapovaná období se poté expertně stanovuje rozdělení na jednotlivé úseky veřejných prostranství pro účel navazujících analýz (viz segmenty uličních prostranství v mapování 1:2000)

Atributy přisouzené při mapování:

Typ – ukazatel typu prvku zpevněného veřejného prostranství: *náměstí, ulice, průchod, cesta, silnice, dálnice, předprostor, parkoviště;*

Hierarchie – ukazatel rozlohy územního celku, pro který je posuzovaná cesta významná (dosah): *nadregionální, regionální, městské, lokální, doplňkové* (hodnota je stejná jako u překryvného prvku cesty v mapování 1:15000);

Využití – ukazatel charakteru dopravy, který prvek veřejného prostranství umožňuje: *smíšené, motorové, pěší* (hodnota je stejná jako u překryvného prvku cesty v mapování 1:15000);

Význam – popis kulturních a historických významů prvku veřejného prostranství (zpřesnění popisu cesty v mapování 1:15000);

Zdroj – odkaz na relevantní zdroje informací o mapovaném prvku.

Nezpevněná veřejná prostranství – plošné prvky (parky, hřbitovy, zatravněná prostranství, obecní pastviny) vymezené z hlediska užívání a přístupnosti dle skutečnosti (viz zákon č. 128/2000 Sb., § 34.), zahrnují veřejná prostranství převážně nezpevněná, včetně zpevněných povrchů, které jsou jejich součástí.

fig D—11 Nezpevněná veřejná prostranství – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

Základem dat současného stavu je mapa katastru nemovitostí z databáze RÚIAN (ISKN) zpřesněná dle dat technické mapy obce (účelové mapy povrchové situace ÚMPS – tam, kde je k dispozici), leteckého snímkování, terénních průzkumů a doplňkových zdrojů (komerční mapové aplikace apod.); stav poloviny 20. století je rekonstruován dle archivních leteckých měřičských snímků, map pozemkového katastru a doplňkových zdrojů (orientačních plánů, archivních snímků apod.); stav první poloviny 19. století je rekonstruován dle map stabilního katastru a doplňkových zdrojů (místních archivních map, zobrazení, stavebněhistorických či archeologických výzkumů).

Plochy zpevněných veřejných prostranství jsou analogicky ke zpevněným veřejným prostranstvím vymezeny expertním posudkem s přihlédnutím k charakteru a typologii prostranství.

Atributy přisouzené při mapování:

- *Typ* – ukazatel typu prvku zpevněného veřejného prostranství: *park, hřbitov, zatravněné prostranství, obecní pastvina;*
- *Význam* – popis kulturních a historických významů prvku nezpevněného veřejného prostranství;
- *Zdroj* – odkaz na relevantní zdroje informací o mapovaném prvku.

Městské bloky – plošné prvky neveřejných prostranství vymezené v rámci intravilánu inverzně k prostranstvím veřejným z hlediska užívání a přístupnosti dle skutečnosti (viz zákon č. 128/2000 Sb., § 34.), zahrnují plochu zástavby, zahrad a areálů s omezenou přístupností.

fig D—12 Městské bloky – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

Základem dat současného stavu je mapa katastru nemovitostí z databáze RÚIAN (ISKN) zpřesněná dle dat technické mapy obce (účelové mapy povrchové situace ÚMPS – tam, kde je k dispozici), leteckého snímkování, terénních průzkumů a doplňkových zdrojů (komerční mapové aplikace apod.); stav poloviny 20. století je rekonstruován dle archivních leteckých měřičských snímků, map pozemkového katastru a doplňkových zdrojů (orientačních plánů, archivních snímků apod.); stav první poloviny 19. století je rekonstruován dle map stabilního katastru a doplňkových zdrojů (místních archivních map, zobrazení, stavebněhistorických či archeologických výzkumů).

Plochy městských bloků jsou analogicky k veřejným prostranstvím vymezeny expertním posudkem s přihlédnutím k charakteru a typologii zástavby. Pro všechna mapovaná období se expertně stanovuje dělení městských bloků na jednotlivé úseky městských parcel pro účel navazujících analýz (viz městské parcely 1:2000). Městské bloky jsou rovněž členěny dle správních hranic a sčítacích obvodů s využitím databází RÚIAN, CZ_RETRO a archivních mapových podkladů ÚA ČUZK.

Atributy přisouzené při mapování:

Zdroj – odkaz na relevantní zdroje informací o mapovaném prvku.

Atributy přisouzené při mapování:

Statistické budovy (datová vrstva *budovy s číslem domovním a vchody* dle censů od roku 2011 vypočtená součtem dílčích hodnot aglomerovaných překryvem definičních bodů polygonovým prvkem městského bloku: *SUM_BYT* – počet bytů v budově, *BUDOBYTSL* – trvalý pobyt obyvatel, *BUDOBYOSL* – obvyklý pobyt obyvatel);

Parcely (*počet, mezikvartilové rozpětí ploch, mezikvartilová střední hodnota ploch, směrodatná odchylka ploch* vypočítány ze souboru městských parcel v bloku);

Jednotky obytné zástavby (*počet, celková plocha* vypočítány součtem městských parcel v bloku, u nichž je určující využití obytné);

Jednotky občanské zástavby (*počet, celková plocha* vypočítány součtem městských parcel v bloku, u nichž je určující využití občanské);

Uspořádání parcel (*škálová hodnota v rozsahu <-1;1>* vypočtená prostým průměrem typu uspořádání jednotlivých parcel v městském bloku při stanovených hodnotách: *podélné = -1*; *neurčité = 0*; *příčné = 1*);

Převažující typ vnitrobloku (vypočten plošnou převahou typu v souboru městských parcel: *zcela zastavěný, oddělené dvory, společný prostor, nevymezený*);

Zastavěnost (*koeficient* vypočtený podílem zastavěné plochy souboru všech *domů* vůči ploše městského bloku);

Hrubá podlažní plocha (vypočtená součtem hrubých podlažních ploch souboru všech *domů* v městském bloku);

Podlažnost (*celkové maximum* a *mezikvartilová střední hodnota* vypočtené ze souboru hlavních stavebních objektů všech městských parcel v městském bloku);

Výška střešní hladiny (*celková střední hodnota* vypočtená ze souboru výšek střešních hladin hlavních stavebních objektů v městském bloku);

Relativní podlažnost zástavby (míra sourodosti přisouzená dle velikosti směrodatné odchylky[18] *podlažnosti* souboru hlavních stavebních objektů v městském bloku): *vyrovnaná* (stejná), *sourodá* (se směrodatnou odchylkou menší než cca 1 podlaží), *nesourodá* (s větší směrodatnou odchylkou);

Relativní výška střešní hladiny (míra sourodosti přisouzená dle velikosti celkové směrodatné odchylky[18] *výšek střešní hladiny* souboru *všech* městských parcel v bloku: *vyrovnaná* (se směrodatnou odchylkou menší než cca 1 m), *sourodá* (se směrodatnou odchylkou menší než cca 3 m), *nesourodá* (s větší směrodatnou odchylkou);

Převažující typ zastřešení (výpočtem určený ze souboru hlavních stavebních objektů postupem o dvou krocích:
1. učením obecně *šikmého* či *rovného* typu zastřešení vypočtením jeho plošné převahy;
2. určením konkrétního typu zastřešení plošně převažujícího v určujícím obecném typu dle předchozího kroku): *šikmé štítové*, *šikmé okapové*, *šikmé všesměrné, rovné* (včetně nízkých), *rovné s ustoupením;*

Parcelní průčelí (*celková délka, mezikvartilové rozpětí, mezikvartilová střední hodnota*, *směrodatná odchylka* vypočtené ze souboru úseků společných hranic městských parcel a veřejných prostranství (*uličních* i *neuličních*).

Zastavěnost průčelí (*koeficient* vypočtený podílem celkové délky *domovních průčelí na uličním rozhraní* vůči celkové délce *parcelních průčelí*);

Parter (koeficient vypočtený podílem celkové délky *aktivního parteru* na celkové délce domovních průčelí);

Výška průčelí (*celková střední hodnota* vypočtená ze souboru výšek průčelí hlavních stavebních objektů v městském bloku);

Relativní výška průčelí (míra sourodosti přisouzená dle velikosti celkové směrodatné odchylky[18] *výšek průčelí* souboru *všech* městských parcel v bloku: *vyrovnaná* (se směrodatnou odchylkou menší než cca 1 m), *sourodá* (se směrodatnou odchylkou menší než cca 3 m), *nesourodá* (s větší směrodatnou odchylkou).

---

[18] **Prahové hodnoty směrodatné odchylky pro určující míru sourodosti jsou určeny heuristicky s platností vždy pro celek posuzovaného města či jeho specifickou lokalitu. Vzhledem ke strukturální a morfologicko-topografické různorodosti českých měst se různí i jejich specifické prahové hodnoty, pročež je při jejich určení třeba postupovat s citem a porozuměním situaci.**

Drážní pozemky – plošné prvky drážních pozemků, zahrnují plochy související se železniční tratí či nádražím s výjimkou pozemků s charakterem městské zástavby (např. výpravních budov apod.), které jsou součástí městských bloků, či úrovňových přejezdů a nádražních předprostorů, které jsou součástí veřejných prostranství.

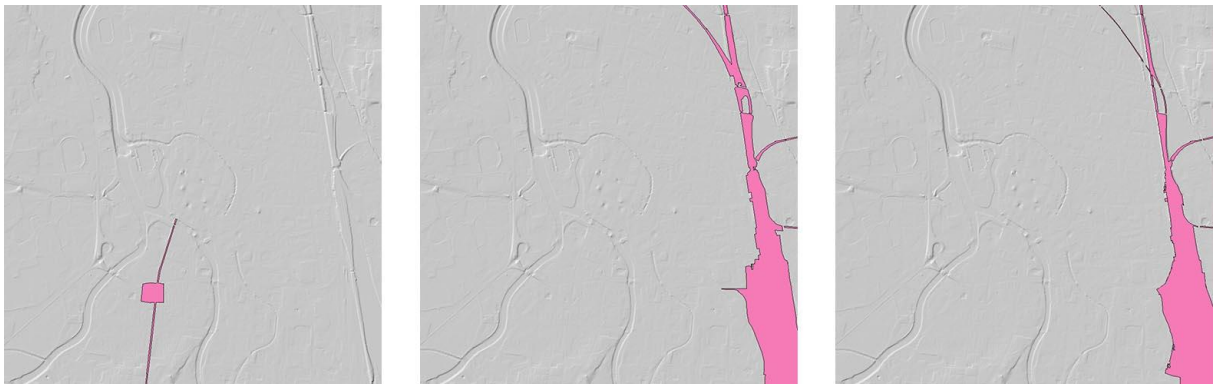

fig D—13 Drážní pozemky – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

Základem dat současného stavu je mapa katastru nemovitostí z databáze RÚIAN (ISKN) zpřesněná dle dat technické mapy obce (účelové mapy povrchové situace ÚMPS – tam, kde je k dispozici), leteckého snímkování, terénních průzkumů a doplňkových zdrojů (komerční mapové aplikace apod.); stav poloviny 20. století je rekonstruován dle map pozemkového katastru, archivních leteckých měřičských snímků, a doplňkových zdrojů (účelových plánů, archivních snímků apod.); stav první poloviny 19. století je výjimečně rekonstruován dle map stabilního katastru a doplňkových zdrojů (místních archivních map a zobrazení).

Atributy přisouzené při mapování:

Zdroj – odkaz na relevantní zdroje informací o mapovaném prvku.

D.2.5 *Městské jádro* (*jevy v měřítku 1:2000*)

Uliční prostranství – plošné prvky náměstí, ulic, průchodů, cest a silnic vymezené jako úseky zpevněných (...)

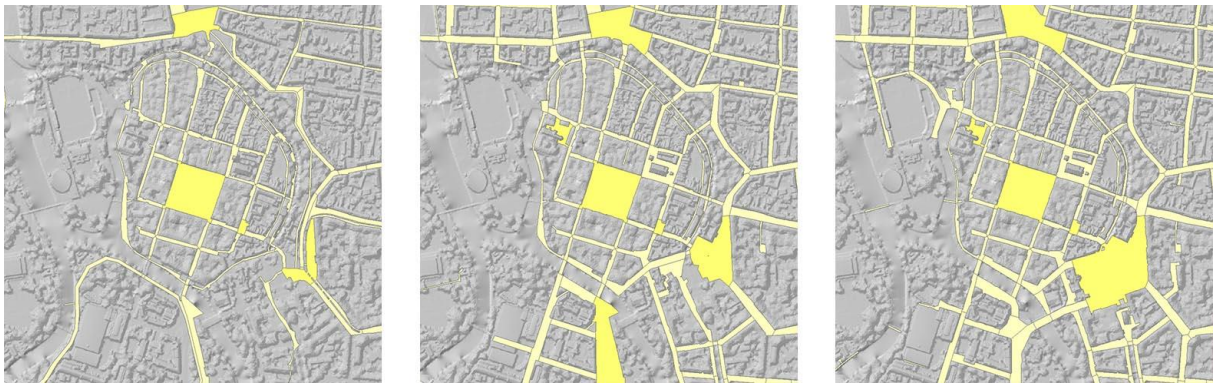

fig D—14 Uliční prostranství – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

(...) veřejných prostranství. Uliční prostranství a jejich vnitřní dělení (segmenty) jsou vymezeny expertním posudkem s přihlédnutím k charakteru a typologii prostranství; délka jednotlivých segmentu je určena křížením s uličním prostranstvím srovnatelné či vyšší typologické úrovně či dosahu (atribut hierarchie), či při zásadní typologické proměně přilehlé zástavby.

Základem dat současného stavu je mapa katastru nemovitostí z databáze RÚIAN (ISKN) zpřesněná dle dat technické mapy obce (účelové mapy povrchové situace ÚMPS – tam, kde je k dispozici), leteckého snímkování, terénních průzkumů a doplňkových zdrojů (komerční mapové aplikace apod.); stav poloviny 20. století je rekonstruován dle archivních leteckých měřičských snímků, map pozemkového katastru a doplňkových zdrojů (orientačních plánů, archivních snímků apod.); stav první poloviny 19. století je rekonstruován dle map stabilního katastru a doplňkových zdrojů (místních archivních map, zobrazení, stavebněhistorických či archeologických výzkumů).

Atributy přisouzené při mapování:

Typ – ukazatel typu prvku uličního prostranství: *náměstí, ulice, průchod, cesta, silnice, dálnice* (hodnota převzatá z mapování zpevněného veřejného prostranství 1:5000);

Hierarchie – ukazatel rozlohy územního celku, pro který je posuzovaná cesta významná (dosah): *nadregionální, regionální, městské, lokální, doplňkové* (převzatá hodnota);

Fronta – ukazatel půdorysné sourodosti domovní fronty posuzovaný ve směru od uličního segmentu, určuje se: *vyrovnaná*, *sourodá*, *nesourodá*, *žádná;*

Využití – ukazatel charakteru dopravy, který prvek veřejného prostranství umožňuje: *smíšené, motorové, pěší* (převzatá hodnota);

Význam – popis kulturních a historických významů prvku uličního prostranství (převzatá hodnota);

Zdroj – odkaz na relevantní zdroje informací o prvku.

Atributy stanovené výpočtem (zvlášť pro jednotlivá *uliční prostranství* a jejich *segmenty*):

Výpočtu atributů předchází rozdělení prvků *uličních prostranství* na jednotlivé *segmenty* odpovídající počtu stran uličního prostranství (např. typická ulice je osově na dva segmenty, typické náměstí na čtyři apod.).

Přiléhající parcely (*počet, celková plocha, mezikvartilové rozpětí ploch, mezikvartilová střední hodnota ploch, směrodatná odchylka ploch* a výpočtem určený *výčet* městských parcel sdílejících společný úsek hranice nenulové délky s polygonem uličního prostranství včetně jeho podloubí);

Přímo připojené parcely (*počet, celková plocha, mezikvartilové rozpětí ploch, mezikvartilová střední hodnota ploch, směrodatná odchylka ploch* a výpočtem určený *výčet* městských parcel sdílejících společný úsek hranice nenulové délky s polygonem uličního prostranství (včetně jeho podloubí), na kterém leží definiční bod hlavního vstupu na městskou parcelu);

Všechny připojené parcely (*počet, celková plocha, mezikvartilové rozpětí ploch, mezikvartilová střední hodnota ploch, směrodatná odchylka ploch* a výpočtem určený *výčet* městských parcel sdílejících společný úsek hranice nenulové délky s polygonem uličního prostranství (včetně jeho podloubí), na kterém leží definiční bod hlavního vstupu na městskou parcelu, a těch městských parcel, které nepřiléhají k uličnímu prostranství, ale jejichž vstupy leží na hraně přilehlých neuličních veřejných prostranství (včetně jejich podloubí) v menší než prahové vzdálenosti;

Všechny parcely (*počet, celková plocha, mezikvartilové rozpětí ploch, mezikvartilová střední hodnota ploch, směrodatná odchylka ploch* a výpočtem určený *výčet* městských parcel zahrnující *přiléhající* i *všechny připojené parcely*);

Jednotky obytné zástavby (*počet, celková plocha* vypočítány součtem *všech připojených parcel,* u nichž je určující využití obytné);

Jednotky občanské zástavby (*počet, celková plocha* vypočítány součtem *všech připojených parcel,* u nichž je určující využití občanské);

Přímé vstupy (vypočítány součtem definičních bodů vstupů ležících na hranici polygonu *uličního prostranství* včetně jeho podloubí);

Všechny vstupy (vypočítány součtem definičních bodů vstupů ležících na hranici polygonu *uličního prostranství* (včetně jeho podloubí) či na hraně přilehlých polygonů *neuličních veřejných prostranství* (včetně jejich podloubí) a v menší než prahové vzdálenosti od něj);

Přímé hlavní vstupy (vypočítány součtem definičních bodů hlavních vstupů ležících na hranici polygonu uličního prostranství včetně jeho podloubí – je rovný počtu *parcel přímo připojených*);

Všechny hlavní vstupy (vypočítány součtem definičních bodů hlavních vstupů ležících na hranici polygonu uličního prostranství (včetně jeho podloubí) či na hraně přilehlých polygonů neuličních veřejných prostranství (včetně jejich podloubí) a v menší než prahové vzdálenosti od něj – je rovný počtu *všech připojených parcel*);

Uliční hrany (*celková délka* vypočtená součtem úseků hranic *uličního prostranství* sdílených s polygony *městských bloků* či *neuličních veřejných prostranství* se zanedbáním *podloubí*);

Otevřené uliční hrany (*celková délka* vypočtená součtem úseků hranic uličního prostranství sdílených s polygony neuličních veřejných prostranství);

Otevřenost uliční hrany (*koeficient* vypočtený podílem délky *otevřené uliční hrany* vůči délce *uliční hrany*);

Parcelní průčelí (*počet, celková délka, mezikvartilové rozpětí, mezikvartilová střední hodnota, směrodatná odchylka* vypočtené ze souboru úseků společných hranic *všech* parcel a všech veřejných prostranství: *uličních* i souvisejících *neuličních*);

Parcelní fronta (*počet, střední hodnota, celkové minimum, celkové maximum* vypočtené ze souboru délek spojitých úseků *parcelních průčelí*);

Domovní průčelí (*počet, celková délka, mezikvartilové rozpětí, mezikvartilová střední hodnota, směrodatná odchylka* vypočtené ze souboru jednotlivých domovních průčelí na městských parcelách, které se k úseku uličního prostranství váží);

Domovní fronta (*počet, střední hodnota, celkové minimum, celkové maximum* vypočtené ze souboru spojitých úseků *domovních průčelí*);

Zastavěnost průčelí (*koeficient* vypočtený podílem celkové délky *domovních průčelí na uličním rozhraní* vůči celkové délce *parcelních průčelí*);

Zastavěnost uliční hrany (*koeficient* vypočtený podílem celkové délky *domovních průčelí na uličním rozhraní* vůči celkové délce *uliční hrany*);

Relativní zastavěnost průčelí (míra sourodosti přisouzená dle velikosti celkové směrodatné odchylky[19] *zastavěnosti průčelí* souboru *všech parcel*: *stejná* (se směrodatnou odchylkou menší než 0,04), *sourodá* (se směrodatnou odchylkou menší než 1), *nesourodá* (s větší směrodatnou odchylkou);

Úroveň přízemí (výpočtem určená ze souboru domovních průčelí *všech* parcel jako délkově převažující: *vyrovnaná*, či *výškově posunutá* (zahrnující *zvýšenou i sníženou* úroveň);

Relativní úroveň přízemí (míra sourodosti přisouzená dle velikosti celkové směrodatné odchylky[19] *úrovní přízemí* souboru *domovních průčelí* všech *parcel* (přepočet: vyrovnaná = 0, snížená i zvýšená = 1): *stejná* (se směrodatnou odchylkou rovnou nule), *sourodá* (se směrodatnou odchylkou menší než 0,4), *nesourodá* (s větší směrodatnou odchylkou);

Podlažnost (*celkové maximum* a *mezikvartilová střední hodnota* vypočtené ze souboru hlavních stavebních objektů *všech* parcel);

Relativní podlažnost zástavby (míra sourodosti přisouzená dle velikosti směrodatné odchylky[19] *podlažností* souboru hlavních stavebních objektů *všech* parcel: *vyrovnaná* (se směrodatnou odchylkou rovnou nule), *sourodá* (se směrodatnou odchylkou menší než cca 1 podlaží), *nesourodá* (s větší směrodatnou odchylkou);

Výška střešní hladiny (*celková střední hodnota* vypočtená ze souboru výšek střešních hladin hlavních stavebních objektů *městských parcel s vazbou na uliční úsek*);

Relativní výška střešní hladiny (míra sourodosti přisouzená dle velikosti směrodatné odchylky[19] *výšek střešní hladiny* souboru *všech* parcel: *vyrovnaná* (se směrodatnou odchylkou menší než cca 1 m), *sourodá* (se směrodatnou odchylkou menší než cca 3 m), *nesourodá* (s větší směrodatnou odchylkou);

Výška průčelí (*celkové maximum, mezikvartilové rozpětí, mezikvartilová střední hodnota, směrodatná odchylka* vypočtené ze souboru výšek hlavních říms *domovních průčelí* na *městských parcelách s vazbou na uliční úsek*;

Relativní výška průčelí (míra sourodosti přisouzená dle velikosti směrodatné odchylky[19] *výšek průčelí* souboru *všech* parcel: *vyrovnaná* (se směrodatnou odchylkou menší než cca 1 m), *sourodá* (se směrodatnou odchylkou menší než cca 3 m), *nesourodá* (s větší směrodatnou odchylkou);

Převažující typ zastřešení (určený výpočtem ze souboru hlavních stavebních objektů souboru *všech parcel* postupem o dvou krocích:
1. učením obecně *šikmého* či *rovného* typu zastřešení vypočtením jeho plošné převahy;
2. určením konkrétního typu zastřešení plošně převažujícího v určujícím obecném typu dle předchozího kroku): *šikmé štítové*, *šikmé okapové*, *šikmé všesměrné, rovné* (včetně nízkých), *rovné s ustoupením;*

Parter (*koeficient* vypočtený podílem celkové délky *aktivního parteru* na celkové délce *domovních průčelí*);

Podlažnost parteru (výpočtem určená ze souboru všech aktivních parterů *domovních průčelí* jako převažující);

Statistické budovy (datová vrstva *budovy s číslem domovním a vchody* dle censů od roku 2011 vypočtená součtem dílčích hodnot aglomerovaných souboru *všech připojených* parcel: *SUM_BYT* – počet bytů v budově, *BUDOBYTSL* – trvalý pobyt obyvatel, *BUDOBYOSL* – obvyklý pobyt obyvatel);

Hustota vstupů (ukazatel vypočtený průměrem počtu všech vstupů s výjimkou typu *vedlejší* na 100m délku uliční hrany);

Hustota parcel (ukazatel vypočtený průměrem počtu všech parcel na 100m délku uliční hrany);

Hustota obytné zástavby (ukazatel vypočtený průměrem počtu *jednotek obytné zástavby* na 100m délku uliční hrany);

Obydlenost (koeficient vypočtený podílem počtu *všech připojených parcel* s nenulovou hodnotou *BUDOBYOSL* (u mapování období před 2011 postačuje určující obytné využití parcely) a *všech parcel;*

Obytnost (ukazatel uživatelské kvality vypočtený součtem koeficientů *obydlenosti zástavby, zastavěnosti uliční hrany* a *parteru*).

---

[19] **Prahové hodnoty směrodatné odchylky pro určující míru sourodosti jsou určeny heuristicky s platností vždy pro celek posuzovaného města či jeho specifickou lokalitu. Vzhledem ke strukturální a morfologicko-topografické různorodosti českých měst se různí i jejich specifické prahové hodnoty, pročež je při jejich určení třeba postupovat s citem a porozuměním situaci.**

Atributy stanovené výpočtem (pro jednotlivá *uliční prostranství* vzájemným porovnáním jejich *segmentů*):

Poměrný rozdíl (vypočítává se v procentech porovnáním maximálního rozdílu mezi atributovými hodnotami jednotlivých segmentů prvku společného *uličního prostranství* pro: *přímé vstupy, přímé hlavní vstupy, všechny vstupy, všechny hlavní vstupy, otevřenost uliční hrany, parcelní průčelí* (pro mezikvartilové rozpětí i mezikvartilovou střední hodnotu), *domovní průčelí* (pro mezikvartilové rozpětí i mezikvartilovou střední hodnotu), *domovní frontu* (pro střední hodnotu), *zastavěnost průčelí, zastavěnost uliční hrany, podlažnost* (pro mezikvartilovou střední hodnotu), *výšku střešní hladiny, výšku průčelí,* koeficient *parteru, SUM_BYT, BUDOBYOSL, hustotu vstupů, hustotu parcel, obytnost*);

Stejnorodost (výpočtem určený ukazatel rozdílu mezi atributovými hodnotami jednotlivých segmentů prvku společného *uličního prostranství* pro: *relativní zastavěnost průčelí, úroveň přízemí, relativní úroveň přízemí, relativní výška střešní hladiny, převažující typ zastřešení, podlažnost parteru);*

Překryvná prostranství – plošné prvky veřejných prostranství v překryvné poloze vůči jiným prostranstvím: podloubí, průchodů, podchodů, podjezdů, nadchodů, nadjezdů, nákupních galerií a pasáží. Definice veřejného prostranství je v případě této kategorie prvků rozšířena o nejednoznačný typ nákupní galerie, avšak (...)

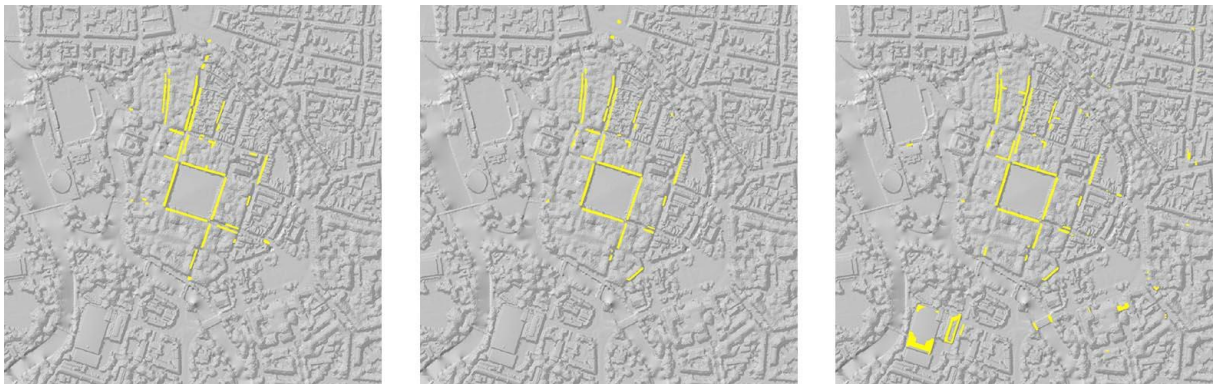

fig D—15 Překryvná prostranství – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

(...) nezahrnuje neformální průchody skrz neveřejná prostranství areálů (např. výroben, nemocnic, nádraží apod.).

Základem dat současného stavu je technická mapa obce (účelové mapy povrchové situace ÚMPS – tam, kde je k dispozici), popřípadě data katastru nemovitostí z databáze RÚIAN (ISKN) zpřesněné dle leteckého snímkování, terénních průzkumů a doplňkových zdrojů (komerčních mapových aplikací apod.); stav poloviny 20. století je rekonstruován dle archivních leteckých měřičských snímků, map pozemkového katastru a doplňkových zdrojů (orientačních plánů, účelových map, archivních snímků apod.); stav první poloviny 19. století je rekonstruován dle map stabilního katastru zpřesněných o stavebněhistorický průzkum zástavby a doplňkovými zdroji (místními archivními mapami a zobrazeními). Doporučený rozsah by měl pokrýt výřez mapování 1:5000.

Atributy přisouzené při mapování:

- *Typ* – ukazatel typu prvku zpevněného veřejného prostranství: *podloubí a průchody, podchody a podjezdy, nadchody a nadjezdy, nákupní galerie a pasáže;*
- *Hierarchie* – ukazatel rozlohy územního celku, pro který je posuzovaná cesta významná (dosah): *nadregionální, regionální, městské, lokální, doplňkové* (obdobně hodnocení cest v mapování 1:15000);
- *Využití* – ukazatel charakteru dopravy, který prvek veřejného prostranství umožňuje: *smíšené, motorové, pěší* (obdobně hodnocení cest v mapování 1:15000);
- *Význam* – popis kulturních a historických významů prvku;
- *Zdroj* – odkaz na relevantní zdroje informací o prvku.

Povrchy veřejných prostranství – plošné prvky povrchů v překryvné poloze vůči zpevněným i nezpevněným veřejným prostranstvím; vymezují nezpevněné plochy prostranství převážně zpevněných, zpevněné plochy prostranství převážně nezpevněných i zastavěné plochy, které jsou součástí veřejných prostranství.

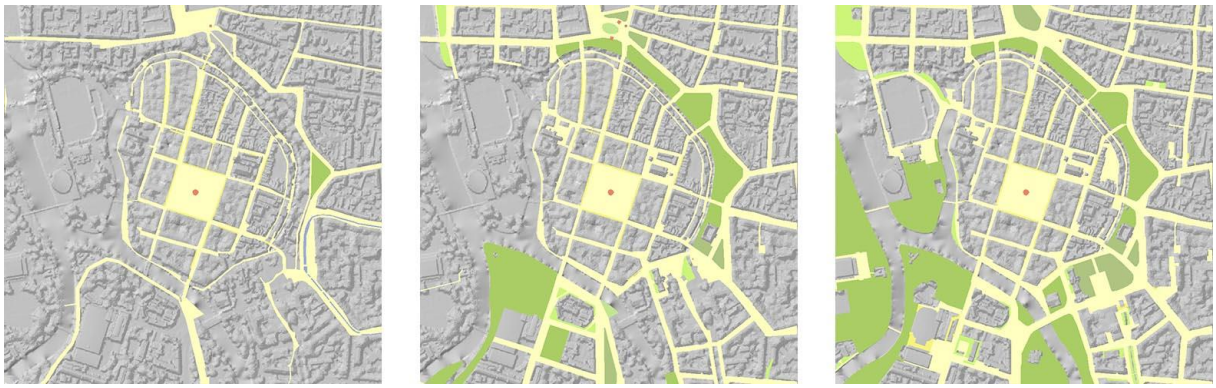

fig D—16 Povrchy veřejných prostranství – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

Základem dat současného stavu je technická mapa obce (účelové mapy povrchové situace ÚMPS – tam, kde je k dispozici), popřípadě data katastru nemovitostí z databáze RÚIAN (ISKN) zpřesněné dle leteckého snímkování, terénních průzkumů a doplňkových zdrojů (komerčních mapových aplikací apod.); stav poloviny 20. století je rekonstruován dle archivních leteckých měřičských snímků, map pozemkového katastru a doplňkových zdrojů (účelových map, archivních snímků apod.); stav první poloviny 19. století je rekonstruován dle map stabilního katastru a doplňkových zdrojů (místních archivních map, zobrazení).

Atributy přisouzené při mapování:

Typ – ukazatel typu prvku povrchu veřejného prostranství: *park, nezpevněný, zpevněný, zastavěný;*

Zdroj – odkaz na relevantní zdroje informací o prvku.

Domy *(stavební objekty)* – prvky zastavěných ploch, zahrnují půdorysný průmět zástavby včetně samostatně stojících stavebních konstrukcí (např. hradeb), dělené na dle parcelních hranic (domovní sekce) a stavební typologie (hlavní a vedlejší zástavba městských parcel).

fig D—17 Domy (stavební objekty) – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

Základem dat současného stavu je mapa katastru nemovitostí z databáze RÚIAN (ISKN) zpřesněná dle technické mapy obce (účelové mapy povrchové situace ÚMPS – tam, kde je k dispozici), leteckého snímkování, terénních průzkumů a doplňkových zdrojů (komerční mapové aplikace apod.); stav poloviny 20. století je rekonstruován dle archivních leteckých měřičských snímků, map pozemkového katastru a doplňkových zdrojů (orientačních plánů, archivních snímků apod.); stav první poloviny 19. století je rekonstruován dle map stabilního katastru a doplňkových zdrojů (místních archivních map, zobrazení, stavebněhistorických či archeologických výzkumů).

Atribut typu se přisuzuje jednotně všem objektům na společné městské parcele dle využití, které je pro ni určující (např. samostatná plocha garáže má typ využití shodný s obytným domem, na jehož pozemku stojí).

Atributy přisouzené při mapování:

Typ – ukazatel využití zástavby (u nevyužité je určující typ): *obytná, technologická, občanská – duchovní* (církevní využití), – *kulturní* (společenské či kulturní využití), – *správní* (využití pro správu: obecní, státní, vrchnostenskou, církevní či vojenskou), – *administrativní* (nesprávní kancelářské využití), – *školská* (výchovné a vzdělávací využití), – *sportovní* (pohybově-rekreační využití), – *obchodní* (převažuje prodejní využití), – *pohostinská* (stravování a ubytování), – *dopravní* (veřejné budovy, zejm. výpravní), – *sociální* (sociálně-pečovatelské využití), – *zdravotní* (zdravotně-pečovatelské využití);

Pořadí – ukazatel rozlišující hlavní a vedlejší stavební objekty v rozsahu městské parcely: *hlavní, vedlejší;*

Podlažnost – údaj o počtu nadzemních podlaží hlavních objektů, posuzovaný ve směru od hlavního uličního průčelí;

Zastřešení – převládající tvar střechy hlavních objektů posuzovaný ve směru od hlavního uličního průčelí: *šikmá štítová*, *šikmá okapová*, *šikmá všesměrná, rovná* (zahrnuje i střechy šikmé se sklonem nižším něž cca 10°), *rovná ustoupená;*

Využití – kapacity a intenzity převzaté z databáze RÚIAN (především údaje censu z IS ČSÚ vztažené k definičním bodům tzv. *vstupů*);

Hierarchie – (určena pouze u staveb s občanským využitím): ukazatel rozlohy územního celku, pro který je významná (dosah): *nadregionální, regionální, městská, lokální, doplňková;*

Vazba – indexové odkazy a popisy prostorových souvislostí prvků s jinými prvky mapování;

Význam – popis kulturních a historických významů prvku;

Zdroj – odkaz na relevantní zdroje informací o mapovaném prvku.

Atributy stanovené výpočtem:

Statistické budovy (datová vrstva *budovy s číslem domovním a vchody* dle censů od roku 2011 vypočtená součtem dílčích hodnot aglomerovaných překryvem definičních bodů polygonovým prvkem domu: *SUM_BYT* – počet bytů v budově, *BUDOBYTSL* – trvalý pobyt obyvatel, *BUDOBYOSL* – obvyklý pobyt obyvatel)

Výška střešní hladiny (vypočtená rozdílem nevyššího bodu střechy a jeho půdorysného průmětu na terén; např. algoritmicky, rozdílem nejvyššího místa digitálního modelu povrchu ČR v polygonu domu a digitálního modelu reliéfu ČR v témže bodě);

Výška průčelí (vypočtená rozdílem výšek hlavní římsy uličního průčelí a nejnižšího bodu jeho půdorysného průmětu na terén; např. algoritmicky, rozdílem digitálních modelů povrchu a reliéfu podobně, jako u *výšky střešní hladiny*);

Domovní průčelí – lineární prvky značící všechny obvodové zdi domů ve styku s uličním prostranstvím a podloubím, domovní fasády se vstupy či okny vzdálenosti do 6 m od uličního prostranství a vybraných uličních fasád (např. rodinných domů) ve větších vzdálenostech.

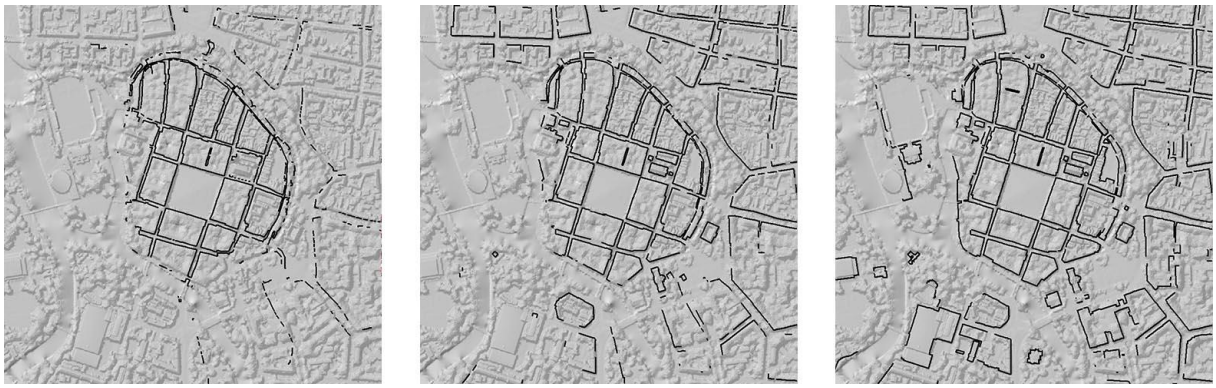

fig D—18 Domovní průčelí – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

Základem dat současného stavu je terénní průzkum; stav poloviny 20. století je rekonstruován regresivní interpretací dle dochované zástavby zpřesněné archivními snímky a údaji z městských adresářů; stav první poloviny 19. století je rekonstruován obdobně s využitím archivních zobrazení a vedut, indikačních skic či originálních map stabilního katastru (vstupní průčelí), stavebněhistorických či archeologických výzkumů.

Atributy přisouzené při mapování:

Úroveň přízemí – ukazatel výškové úrovně podlahy přízemí vůči povrchu před vstupem: *vyrovnaná* (do rozdílu výšky ±1 m), *zvýšená, snížená;*

Aktivní parter – ukazatel aktivního parteru značí přítomnost aktivního parteru v celé délce úseku, kterému je přisouzen: úsek aktivního parteru se vymezuje v délce veřejně přístupné provozovny, která k uličnímu prostranství přiléhá a je s ním propojena vstupem či výkladci;

Podlažnost parteru – ukazatel počtu podlaží, ve kterých se aktivní parter nachází (přisuzuje se z hlediska vnějšího členění objektu);

Význam – popis kulturně a historicky významných průčelí;

Zdroj – odkaz na relevantní zdroje informací o prvku.

Atributy stanovené výpočtem:

Poloha – výpočtem stanovený ukazatel polohy domovního průčelí (fasády) vůči veřejnému prostranství: *na uličním rozhraní, v podloubí, na neuličním veřejném prostranství, na neveřejném prostranství, kombinovaná na více prostranstvích.*

Vstupy – bodové prvky umístěné na společné hranici neveřejných a veřejných prostranství, případně na hranici veřejných prostranství v překryvné poloze vůči zástavbě či neveřejným prostranstvím (podloubí, průchody apod.).

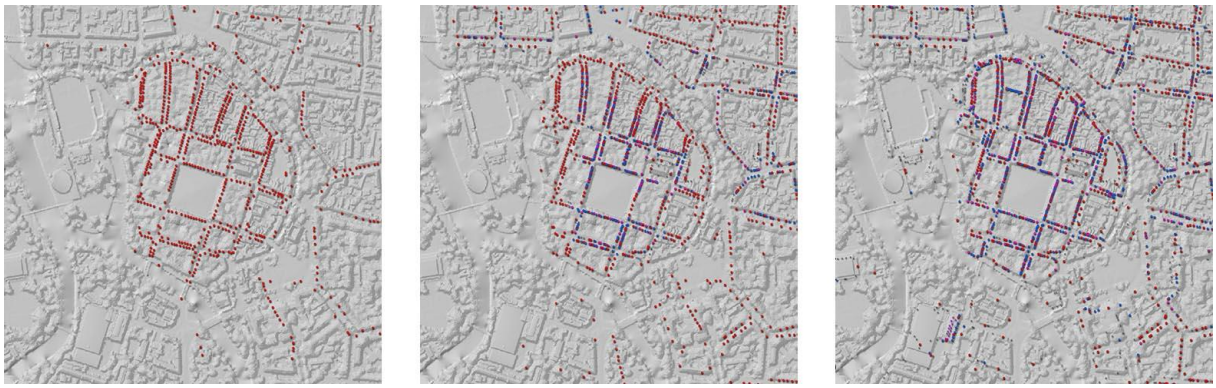

fig D—19 Vstupy – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

Základem dat současného stavu je terénní průzkum polohově zpřesněný dle technické mapy obce (účelové mapy povrchové situace ÚMPS – tam, kde je k dispozici) a doplňkových zdrojů (komerční mapové aplikace apod.); stav poloviny 20. století je rekonstruován regresivní interpretací dle dochované zástavby, zpřesněné archivními snímky a údaji z městských adresářů; stav první poloviny 19. století je rekonstruován obdobně s využitím archivních zobrazení a vedut, indikačních skic či originálních map stabilního katastru (vstupní průčelí), stavebněhistorických či archeologických výzkumů. Každá městská parcela má právě jeden hlavní vstup.

Atributy přisouzené při mapování:

<u>*Typ*</u> – ukazatel typu vstupu: *hlavní* (kterým je obsloužena celá městská parcela), *do parteru* (kterým je obsloužena pouze komerční či veřejná vybavenost nezávislá na převažujícím využití domu), *hlavní a do parteru* (kombinace obou uvedených vstupů), *sekundární* (bočních vstupy provozně srovnatelné s hlavními), *vedlejší* (ostatní vstupy a vjezdy doplňkového charakteru);

Městské parcely – plošné prvky základních pozemkových jednotek neveřejného prostranství (městišť) vymezených expertně dle skutečného prostorového vymezení, vazeb a využití (s přihlédnutím k vlastnictví zapsaném v katastru nemovitostí, přístupnosti a typologii zástavby na pozemku stojící).

fig D—20 Městské parcely – ukázka zobrazení na příkladu Českých Budějovic (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnost)

Základem dat současného stavu je mapa katastru nemovitostí z databáze RÚIAN (ISKN) zpřesněná dle dat technické mapy obce (účelové mapy povrchové situace ÚMPS – tam, kde je k dispozici), leteckého snímkování, terénních průzkumů a doplňkových zdrojů (komerční mapové aplikace apod.); stav poloviny 20. století je rekonstruován dle map pozemkového katastru, archivních leteckých měřičských snímků a doplňkových zdrojů (archivních snímků apod.); stav první poloviny 19. století je rekonstruován dle map stabilního katastru a doplňkových zdrojů (místních archivních map, zobrazení, stavebněhistorických či archeologických výzkumů). Doporučený rozsah by měl pokrýt výřez mapování 1:5000.

Atributy přisouzené při mapování:

<u>Orientace</u> (posuzuje se dle počtu navazujících veřejných prostranství a orientace průčelí či vstupů do nich), určuje se typ: *jednostranná, nárožní, dvoustranná* (protilehlá vazba), *vícesměrná, solitérní;*

<u>Uspořádání</u> (posuzuje se dle půdorysného tvaru parcely a orientace hlavního vstupu), určuje se typ: *podélného*, *neurčitého* či *příčného* uspořádání;

<u>Vnitroblok</u> (posuzuje se dle relativního vztahu zástavby a nádvoří) určuje se typ: *zcela zastavěný, oddělené dvory, společný prostor* (obvodové bloky a řady), *nevymezený* (solitérní zástavba);

<u>Vazba</u> – indexové odkazy a popisy prostorových souvislostí prvků s jinými prvky mapování;

<u>Význam</u> – popis kulturně a historicky významných prvků (např. průmyslových areálů apod.);

<u>Zdroj</u> – odkaz na relevantní zdroje informací o prvku.

Atributy stanovené výpočtem:

<u>Statistické budovy</u> (datová vrstva *budovy s číslem domovním a vchody* dle censů od roku 2011 vypočtená součtem dílčích hodnot aglomerovaných překryvem definičních bodů polygonovým prvkem městské parcely: *SUM_BYT* – počet bytů v budově, *BUDOBYTSL* – trvalý pobyt obyvatel, *BUDOBYOSL* – obvyklý pobyt obyvatel)

<u>Zastavěnost</u> (*koeficient* vypočtený podílem zastavěné plochy souboru všech *domů* vůči ploše městské parcely);

<u>Podlažnost</u> (*celkové maximum* určené výpočtem ze souboru podlažností hlavních stavebních objektů na městské parcele);

<u>Hrubá podlažní plocha</u> (vypočtená celkovým součtem hrubých podlažních ploch všech *domů* na parcele);

<u>Koeficient podlažní plochy</u> (vypočtený podílem hrubé podlažní plochy vůči ploše prvku městské parcely);

<u>Výška střešní hladiny</u> (*celková střední hodnota* vypočtená ze souboru výšek střešních hladin všech hlavních domů na městské parcele);

Převažující typ zastřešení (určený výpočtem plošné převahy typu v souboru hlavních stavebních objektů na městské parcele): *šikmé štítové*, *šikmé okapové*, *šikmé všesměrné, rovné* (včetně nízkých), *rovné s ustoupením;*

Parcelní průčelí (*celková délka* vypočtená součtem délek společných hranic městské parcely a veřejných prostranství bez zohlednění překryvných prvků veřejných prostranství: *podloubí, průchodů, nadchodů* apod.);

Zastavěnost průčelí (*koeficient* vypočtený podílem celkové délky *domovních průčelí na uličním rozhraní* vůči celkové *délce parcelního průčelí*);

Parter (*koeficient* vypočtený podílem celkové délky *aktivního parteru* na celkové délce *parcelního průčelí*).

Ilustrační příklad: stanovení městské parcely při mapování současného stavu

Městské parcely jsou stanoveny expertně po zvážení tří hledisek: *prostorového vymezení* (uživatelské a vlastnické kontroly), *přístupnosti* z veřejného prostranství a *typologie* parcely či zástavby na parcele:

fig D—21 Městská parcela – případ 1.: Strojírny Telč (*parcely* jednoho vlastníka dle KN a stanovená *městská parcela*)

Část parcel katastrální mapy vyznačená na prvním snímku má odlišného vlastníka než zbytek parcel areálu bývalých strojíren. Při expertním posudku převážilo hledisko *přístupnosti*: areál bývalých strojíren má jediný hlavní vstup do veřejného prostanství, proto stále tvoří jednu městskou parcelou.

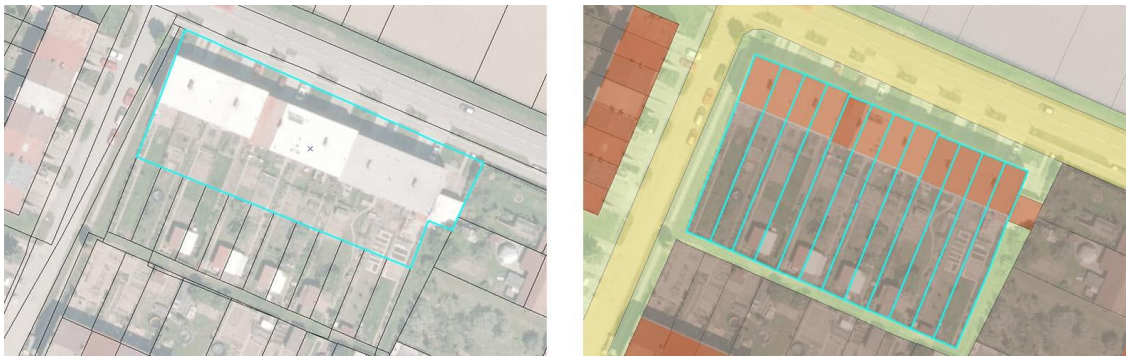

fig D—22 Městská parcela – případ 2.: řadové domy Telč (společná *parcela* dle KN a stanovené *městské parcely*)

Část parcel katastrální mapy vyznačená na prvním snímku je ve společném vlastnictví majitelů řadových domů. Při expertním posudku nad vlastnictvím převážilo hledisko *využití*, *přístupnosti* a *typologie* (konstrukčně nezávislé řadové domy). Část společné parcely před domy byla po zvážení skutečného stavu (přístupnosti a charakteru využití) připojena k nezpevněným veřejným prostranstvím.

fig D—23 Městská parcela – případ 3.: Grandhotel Zvon Č. Budějovice (stanovené *městské parcely* a pohled z náměstí)

Grandhotel Zvon je provozní jednotkou na třech parcelách se stejným majitelem. Při expertním posudku převážilo nad vlastnictvím a využitím kritérium *přístupnosti* a *typologie.* Vnitřně propojená provozní jednotka je stále tvořena třemi městskými domy se samostatný konstrukčním systémem a vlastními vstupy na náměstí. Proto jsou na jeho místě hotelu stanovena tři samostatná městiště.

D.3
DÍLČÍ MAPOVÉ SOUBORY

analýzy urbanistické struktury

Založení *Základního mapového souboru 3x3* ve standardu GIS (kap. D.2) umožňuje provádět různé formy rozborů, které předcházejí výslednému hodnocení. Pomocí dílčích zobrazení či matematických algoritmů lze vizualizovat i kvantifikovat vzájemné vztahy různých projevů vybraných jevů a jejich atributů, nebo promítat kombinace zvolených údajů jako analytické informace pro následné rozbory, posuzování a hodnocení (např. velikostní poměry nebo průměty kvantifikovaných dat do území atp.).

D.3.1 Proměny jevů v čase

Cíl metody

Tímto analytickým krokem je posouzení urbánní struktury ve vztahu k její časové proměně pomocí porovnávání charakteristických jevů a atributů. To lze provézt tak, že časové průměty (19., 20., 21. stol.) jednotlivých soustav prvků vzájemně překryjeme a dostaneme tak rozdíly mezi pozicemi, formami a významy jednotlivých prvků, ale i jejich soustav a komplexů.

Vazba na památkovou péči

Pomocí této metody lze objektivně zkoumat změny *topografie a morfologie* vybraných jevů, resp. změny jejich *proporcí, měřítka a vazeb* jako jedněch ze základních atributů urbánně-památkových hodnot. Tato metoda je proto významným podkladem pro rozhodování o tom, zda analýzou získané informace ovlivňují pozitivně či negativně hodnotu chráněného celku či subcelku, a v jaké míře. Tím se stává součástí argumentačního instrumentária orgánů památkové péče, resp. veřejné správy, ale i zpracovatelů dalších odborných podkladů.

Vazba na Metodiku

Tato metoda a tyto analytické postupy prakticky využívají základní databázi GIS a zpětně zadávají podrobnější požadavky na její strukturování a třídění. Současně je tato metoda komplementární k metodám a analýzám ostatním, je tak součástí společné relativně komplexní informace o daném jev, atributu či jejich vztazích.

Popis metody

Vybrané zobrazitelné jevy z různých časových úseků jsou projektovány do společného průmětu – obrazu tak, aby byly zřejmé rozdíly v jejich plošném tvaru či v liniovém vedení. Lze tak jednoduše získat informaci o míře změn, díky digitálnímu GIS systému lze k vybraným jevům a přisoudit jejich lokalizaci, rozměry, význam apod. Dostáváme takto jak kvantitativní, tak kvalitativní údaje o sledovaném jevu i o jeho změnách. Nad takovou prvotní informací je dále možné podrobněji zkoumat příčiny změn a posuzovat, zda a případně jak byly oslabeny či posíleny urbánně-památkové hodnoty.

Výstupy

Pro velkou názornost jsou do výstupního schématu projektovány jevy a atributy většinou z jedné informační vrstvy, případně kombinace jevů, které spolu přímo souvisejí (např. *cesty* a *místa*). Dostáváme tak sérii dílčích schémat, která lze jednoduše analyzovat jev po jevu, a jejichž parciální analýzy lze následně vyhodnocovat v rámci komplexní interpretace.

I. Město v krajině

V měřítku *města v krajině* lze promítnout a zkoumat např. přírůstek a úbytek ploch zastavěných částí obcí, lesů, vod, významných cest a významných míst jako zásadních fenoménů určující *měřítko, proporce a vazby* v rámci urbánního prostředí a jejich přímých potenciálních dopadů na památkovou rezervaci či zónu. Lze tak v časových intervalech porovnávat *morfologii, topografii a typologii* zastavěného (intravilán) a nezastavěného (extravilán) území, resp. zasazení města do krajiny (např. vazby na horizonty), včetně vztahu přírodních a kulturních fenoménů (potoky, rybníky apod.), a míru stability charakteristické soustavy historických cest a míst (vitalizující kontinuum vztahů civilizačních hodnot).

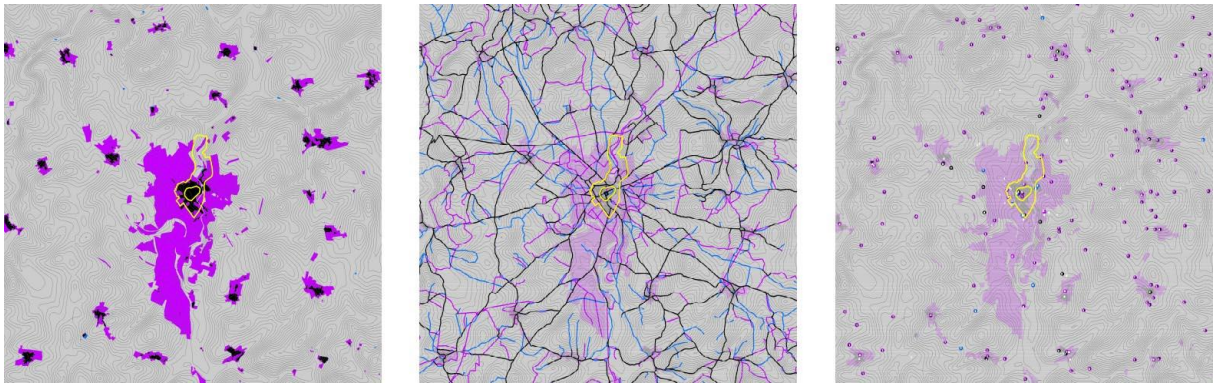

fig D—24 Změny jevů – zobrazení změn *zastavěných ploch, cest* a *míst* na příkladu Pelhřimova (srovnání pol. 19. stol. a současnosti: fialová barva značí přírůstek, modrá úbytek, černá stabilní stav; žlutě je vyznačena hranice městské památkové rezervace a jejího ochranného pásma)

Vztah k hodnocení urbánně-památkových jevů:

- Posouzení proměn velikosti a tvaru intravilánu města a okolních obcí ve vztahu k historické morfologii a topografii území a vazby na krajinná rozhraní umožňuje argumentovat proti oslabení, resp. pro posílení památkově chráněných území jako součásti přirozené krajinné konfigurace.

- Posouzení proměn existence, významu a způsobu využití významných historických cest a míst a proměn urbánní sítě umožňuje argumentovat proti oslabení, resp. pro posílení památkově chráněných území jako součásti celého systému historického osídlení.

II. Vnitřní Město

V měřítku *vnitřního města* (resp. jakékoliv části města) lze promítnout a zkoumat např. obecný přírůstek a úbytek ploch urbánních bloků, veřejných prostranství, významných cest a významných míst jako zásadních fenoménů určující *měřítko, proporce a vazby* v rámci kompaktní městské struktury a jejích přímých potenciálních dopadů na památkovou rezervaci či zónu. Lze tak v časových intervalech porovnávat *morfologii, topografii a typologii* potenciálně zastavitelného či zastavěného (bloky) a nezastavitelného či nezastavěného (veřejné prostranství) území, resp. pozici, velikost, tvar, průběh a význam uvedených fenoménů a míru jejich stability.

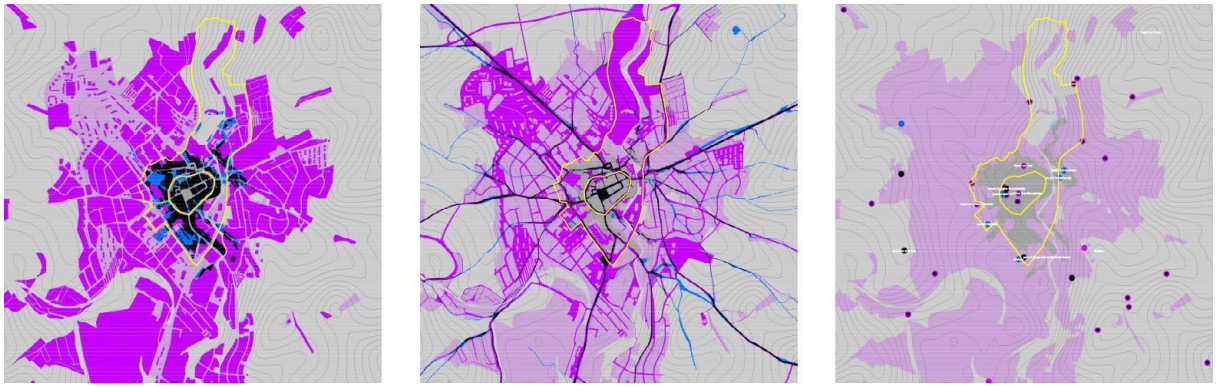

fig D—25 Změny jevů – zobrazení změn *městských bloků, veřejných prostranství* a *míst* na příkladu Pelhřimova (srovnání pol. 19. stol. a současnosti: fialová barva značí přírůstek, modrá úbytek, černá stabilní stav; žlutě je vyznačena hranice městské památkové rezervace a jejího ochranného pásma)

Vztah k hodnocení urbánně-památkových jevů:

- Posouzení proměn velikosti a tvaru urbánních bloků odrážející základní měřítkové vazby jádra a ostatních částí kompaktního města ve vztahu k historické morfologii a topografii urbánní formy (viz též výše: *cesty*) umožňuje argumentovat proti oslabení, resp. pro posílení památkově chráněných území z hlediska rytmizace, návaznosti a měřítka navazujících blokových struktur.

- Posouzení proměn velikosti a tvaru veřejných prostranství odrážející míru provázanosti jádra a ostatních částí kompaktního města ve smyslu potenciálu přirozenému pohybu a ve vztahu k historické morfologii a topografii urbánní formy (viz též výše: *cesty*) umožňuje argumentovat proti oslabení, resp. pro posílení památkově chráněných území z hlediska přirozené kontinuity veřejného prostoru města.

- Posouzení proměn existence, významu a způsobu využití významných historických míst, proměny sítě míst (viz též výše: *místa*) umožňuje argumentovat proti oslabení, resp. pro posílení památkově chráněných území z hlediska archetypálních situací, vzájemného spolupůsobení a významů rozhodujících objektů a míst.

III. Městské jádro

V měřítku *městského jádra* (resp. jakékoliv městské lokality) lze promítnout a zkoumat např. detailní přírůstek a úbytek ploch urbánních bloků, veřejných prostranství, městských parcel (městišť) a domů (stavebních objektů) jako zásadních fenoménů určující *měřítko, proporce a vazby* v rámci památkové rezervace a jejího *rozhraní* a kontaktního okolí (včetně ochranného pásma). Lze tak v časových intervalech porovnávat *morfologii, topografii a typologii* potenciálně zastavitelného či zastavěného (bloky, parcely/městiště) a nezastavitelného či nezastavěného (veřejná prostranství) území, stavebních i nestavebních objektů, resp. pozici, velikost, tvar, průběh a významu uvedených fenoménů a míru jejich stability. .

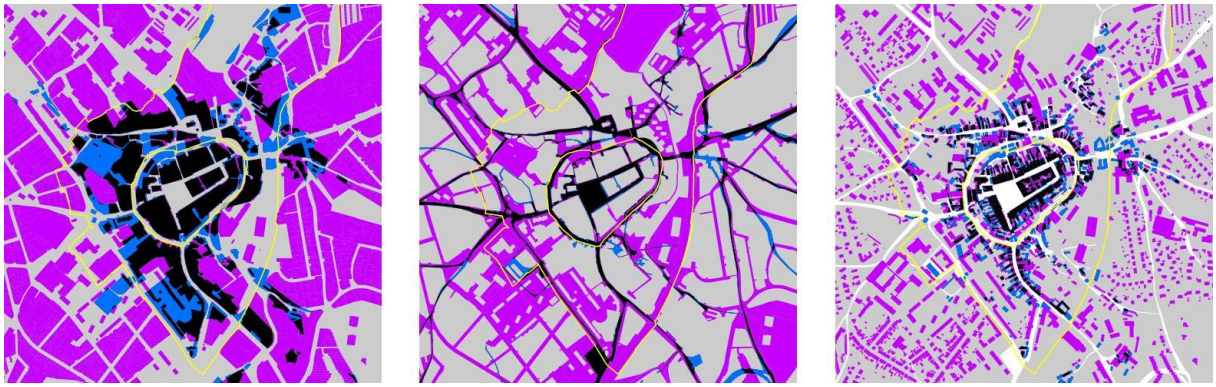

fig D—26 Změny jevů – zobrazení změn *městských parcel* (bloků), *veřejných prostranství* a *domů* na příkladu Pelhřimova (srovnání pol. 19. stol. a současnosti: fialová barva značí přírůstek, modrá úbytek, černá stabilní stav; žlutě je vyznačena hranice městské památkové rezervace a jejího ochranného pásma)

Vztah k hodnocení urbánně-památkových jevů:

- Posouzení proměn velikosti, tvaru a členění urbánních bloků odrážející základní měřítkové vazby jádra a jeho *rozhraní* ostatních částí městského centra ve vztahu k historické morfologii, topografii a typologii urbánní formy (viz též výše: *cesty*) umožňuje argumentovat proti oslabení, resp. pro posílení památkově chráněných území z hlediska stability *měřítka, proporcí a vazeb* jednotlivých urbánních bloků.

- Posouzení proměn velikosti a tvaru veřejných prostranství odrážející míru provázanosti jádra a jeho *rozhraní* ve smyslu potenciálu přirozenému pohybu a ve vztahu k historické morfologii a topografii urbánní formy (viz též výše: *cesty*) umožňuje argumentovat proti oslabení, resp. pro posílení památkově chráněných území z hlediska vzájemných prostorových vazeb uvnitř i vně historického jádra, a z hlediska udržení formy jednotlivých prostranství.

- Posouzení proměn existence, významu a způsobu využití významných objektů a míst ve vztahu k historické morfologii, topografii a typologii urbánní formy (viz též výše: *místa*) umožňuje argumentovat proti oslabení, resp. pro posílení památkově chráněných území z hlediska stability *měřítka, proporcí a vazeb* zástavby jednotlivých urbánních bloků.

D.3.2 Proměny atributů v čase

Cíl metody

Tímto analytickým krokem je posouzení atributů vybraných jevů na škále zrnitosti, resp. relativním porovnáním jednotlivých údajů a jeho vizualizací. Zrnitost udává míru rozmanitosti daného prvku v rámci vybraného území (např. to, že škála velikostí parcel či domů je široká či úzká rozhoduje o části charakteru území).

Vazba na památkovou péči

Pomocí této metody lze objektivně zkoumat změny charakteru vybraných území, resp. změny *měřítka* a *vazeb* jejich elementů ve smyslu míry jejich různorodosti v rámci sousedství, urbánního bloku či části města.
Tato metoda je proto významným podkladem pro rozhodování o tom, zda analýzou získané informace ovlivňují pozitivně či negativně hodnotu chráněného celku či subcelku, a v jaké míře. Tím se stává součástí argumentačního instrumentária orgánů památkové péče, resp. veřejné správy, ale i zpracovatelů dalších odborných podkladů.

Vazba na Metodiku

Tato metoda a tyto analytické postupy prakticky využívají základní databázi GIS a zpětně zadávají podrobnější požadavky na její strukturování a třídění. Současně je tato metoda komplementární k metodám a analýzám ostatním, je tak součástí společné relativně komplexní informace o daném jev, atributu či jejich vztazích.

Popis metody

Jednotlivé skupiny kvantitativních údajů o jevech (plocha, výška apod.) jsou na základě jejich číselných hodnot tříděny na velikostních škálách („od-do“). Následně jsou úseky každé škály zobrazeny ve škále barevné a projektovány do společného průmětu – obrazu tak, aby v rámci zvoleného parametru byla zřejmá míra odlišnosti všech zvolených jevů (např. kolem náměstí). Je tak možné zobrazit míru různorodosti jednotlivých prvků, resp. jejich atributů v rámci určitého území. A následně lze porovnat rozdíly míry heterogenity v různých časových úsecích vývoje města, stejně jako u předešlé metody. Lze tak jednoduše získat informaci o míře změn, díky digitálnímu GIS systému lze k vybraným jevům a přisoudit jejich lokalizaci, rozměry, význam apod. Dostáváme takto jak kvantitativní, tak kvalitativní (charakter) údaje o sledovaném jevu i o jeho změnách.
Nad takovou prvotní informací je dále možné podrobněji zkoumat příčiny změn a posuzovat, zda a případně jak byly oslabeny či posíleny urbánně-památkové hodnoty.

Výstupy

Pro velkou názornost jsou do výstupního schématu projektovány jevy a atributy většinou z jedné informační vrstvy (např. *parcely, nebo zastavěná plocha*). Dostáváme tak sérii dílčích schémat, která lze jednoduše analyzovat jev po jevu a atribut po atributu, parciální analýzy lze následně vyhodnocovat v rámci komplexní interpretace.

Městské parcely

V měřítku *městského jádra* (resp. jakékoliv městské lokality) lze promítnout a zkoumat změnu charakteru parcelace např. změnou *zrnitosti ploch městských parcel* na zvolené velikostní škále jako výraz proměny měřítka území a jeho charakteru. Lze tak v časových intervalech porovnávat míru stability spektra dělení území historického jádra.

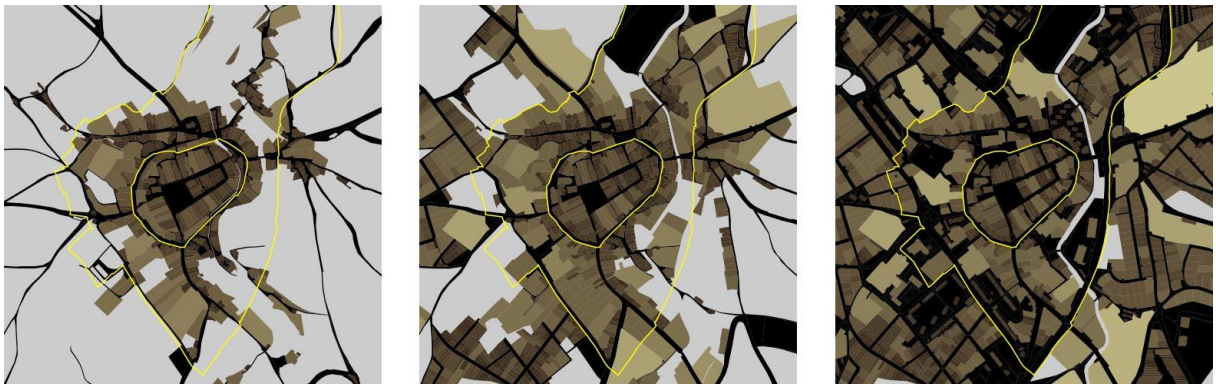

fig D—27 Změny atributů – zobrazení změn zrnitosti ploch *městských parcel* na velikostní škále (např. 0-100 m^2, 100-200 m^2 atd.) na příkladu Pelhřimova (srovnání pol. 19. stol. pol. 20. stol a současnosti: černě jsou značena veřejná prostranství; nejtmavší odstín hnědé barvy odpovídá nejmenším městským parcelám – nejsvětlejší největším; žlutě je vyznačena hranice městské památkové rezervace a jejího ochranného pásma)

Vztah k hodnocení urbánně-památkových jevů:

- Posouzení proměny spektra či vzájemné návaznosti různě velkých městských pozemků umožňuje argumentovat ve prospěch dodržení charakteristické *zrnitosti* pozemků jako jednoho z reprezentantů charakteru a měřítka daného území.

Domy – zastavěné plochy

V měřítku *městského jádra* (resp. jakékoliv městské lokality) lze promítnout a zkoumat změnu zrnitosti zastavěných ploch na zvolené velikostní škále jako výraz proměny *měřítka* území a jeho *charakteru*.
Lze tak v časových intervalech porovnávat míru stability spektra stavební hmoty území historického jádra.

fig D—28 Změny atributů – ukázka zobrazení změn zrnitosti ploch *domů* na velikostní škále (např. 0-100 m^2, 100-200 m^2 atd.) na příkladu Pelhřimova (srovnání pol. 19. stol. pol. 20. stol a současnosti: bíle jsou značena veřejná prostranství; nejtmavší odstín šedé barvy odpovídá nejmenším zastavěným plochám – nejsvětlejší největším; žlutě je vyznačena hranice městské památkové rezervace a jejího ochranného pásma)

Vztah k hodnocení urbánně-památkových jevů:

- Posouzení proměny spektra či vzájemné návaznosti různě velkých stavebních objektů umožňuje argumentovat ve prospěch dodržení charakteristické *zrnitosti* stavební hmoty jako jednoho z reprezentantů charakteru a měřítka daného území.

Domy – výška staveb, dominanty

Změnu *zrnitosti* zastavěných ploch lze měřítku městského jádra lze promítnout a zkoumat i u výšek stavebních objektů na zvolené velikostní škále jako výraz proměny *výškové hladiny* území a jeho *charakteru*. Lze tak v časových intervalech porovnávat míru stability spektra stavební hmoty území historického jádra v rámci jeho třetího rozměru. Městské dominanty jsou zvýrazněny a popisovány bodově.

fig D—29 Změny atributů – ukázka zobrazení změn zrnitosti výšek *domů* na velikostní škále (např. 0-5 m, 6-10 m atd.) na příkladu Pelhřimova (srovnání pol. 19. stol. pol. 20. stol a současnosti: bíle jsou značena veřejná prostranství; nejtmavší odstín šedé barvy odpovídá nejmenším zastavěným plochám – nejsvětlejší největším; černě je vyznačena hranice městské památkové rezervace a jejího ochranného pásma)

Vztah k hodnocení urbánně-památkových jevů:

- Posouzení proměny spektra či vzájemné návaznosti různě vysokých stavebních objektů umožňuje argumentovat ve prospěch dodržení charakteristické *zrnitosti* stavební hmoty jako jednoho z reprezentantů charakteru a měřítka daného území.

Uliční prostranství – rozhraní (kap. D.3.3)

V měřítku *městského jádra* (resp. jakékoliv městské lokality) lze promítnout a zkoumat změnu zrnitosti rozhraní uličních prostranství na zvolené velikostní škále jako výraz proměny *měřítka* území a jeho *charakteru*. Lze tak v časových intervalech porovnávat míru stability spektra stavební hmoty i dělení území historického jádra.

fig D—30 Změny atributů – ukázka zobrazení změn zrnitosti *rozhraní uličních prostranství* na příkladu Pelhřimova (srovnání pol. 19. stol. pol. 20. stol a současnosti: stupeň tmavě červené značí typickou šířku parcelního průčelí – čím tmavší, tím hustší dělení parcelní fronty; černě je vyznačena hranice městské památkové rezervace a jejího ochranného pásma)

Vztah k hodnocení urbánně-památkových jevů:

- Posouzení proměny spektra či vzájemné návaznosti šířek parcelních průčelí umožňuje argumentovat ve prospěch dodržení charakteristické *zrnitosti* parcelace jako jednoho z reprezentantů charakteru a měřítka daného území.

D.3.3 Průmět atributů na uliční síť

Cíl metody

Tímto analytickým krokem je vizualizace, resp. průmět dat a informací o urbánních blocích a jejich částech na plochu veřejných prostranství. Lze tak porozumět a posoudit kvalitu daného veřejného prostoru v jeho celistvosti (např. vazbu uliční fronty a prostranství) jako výslednou hodnotu složenou z dílčích hodnot veřejného a neveřejného prostoru.

Vazba na památkovou péči

Pomocí této metody lze objektivně zkoumat mj. změny *obytnosti* vybraných území, resp. změny *vazeb* veřejných a neveřejných částí území. Mimoto lze tak porovnávat charakter různých částí města (primárně jeho historického jádra) z hlediska hmotných i nehmotných jevů (např. uliční fronta, obydlenost apod.). Tato metoda je proto významným podkladem pro rozhodování o tom, zda analýzou získané informace ovlivňují pozitivně či negativně hodnotu chráněného celku či subcelku, a v jaké míře. Tím se stává součástí argumentačního instrumentária orgánů památkové péče, resp. veřejné správy, ale i zpracovatelů dalších odborných podkladů.

Vazba na Metodiku

Tato metoda a tyto analytické postupy prakticky využívají základní databázi GIS a algoritmické postupy z ní vycházející (viz tzv. vypočtené atributy v kap. D.2.4 – D.2.5). Různá zadání této metody zpětně zadávají podrobnější požadavky na její strukturování a třídění, případně na další výpočty a algoritmy. Současně je tato metoda komplementární k metodám a analýzám ostatním, je tak součástí společné relativně komplexní informace o daném jev, atributu či jejich vztazích.

Popis metody

Jednotlivé skupiny kvantitativních údajů o jevech (počet obyvatel, délka uliční fronty apod.) jsou na základě jejich číselných hodnot vzájemně porovnávány do relativních vztahů (element: zvolený soubor sousedících elementů). Tyto relativní údaje jsou následně tříděny na velikostních škálách („od-do“). Následně jsou úseky každé škály zobrazeny ve škále barevné do plochy veřejného prostranství. Je tak možné zobrazit relativní vztahy jednotek k subcelku a současně ukazovat míru homogenity (resp. heterogenity) daného území na bázi jednoho údaje i komplexu či kombinace vybraných údajů. Stejně jako u předešlých metod lze porovnat rozdíly v různých časových úsecích vývoje města. Lze tak jednoduše získat informaci o míře změn, díky GIS lze k vybraným jevům a přisoudit jejich lokalizaci, rozměry, význam apod. Dostáváme takto jak kvantitativní, tak kvalitativní (charakter) údaje o sledovaném jevu i o jeho změnách. Nad takovou prvotní informací je dále možné podrobněji zkoumat příčiny změn a posuzovat, zda a případně jak byly oslabeny či posíleny urbánně-památkové hodnoty.

Výstupy

V měřítku *městského jádra* (resp. jakékoliv městské lokality) lze v průmětu veřejných prostranství zobrazit vybraná data přisouzená urbánním blokům a zkoumat tak charakter a proměny veřejného prostoru jako prostředí, jehož urbánní a zprostředkovaně i památková hodnota je potenciálně dána součinností projevů veřejné a neveřejné a hmotné i nehmotné sféry. Výčet atributů, prostorových charakteristik a jejich vzájemných poměrů popisujících charakter veřejného prostranství, zástavby a jejich vzájemného rozhraní je neomezený. Pro seznam těch nejvíce relevantních viz kap. D.2.5: Městské jádro – Uliční prostranství: seznam atributů stanovených výpočtem.

Následující ukázky jsou příklady analytických výstupů, umožněných uvedenou systematikou mapování a navazujícího algoritmického vyhodnocení v GIS. Ilustrují způsob, jak posoudit jedny z nejdůležitějších hodnotících atributů pro stabilitu hodnot městské památkové rezervace (příp. i zóny), viz kap. D.2. a E.

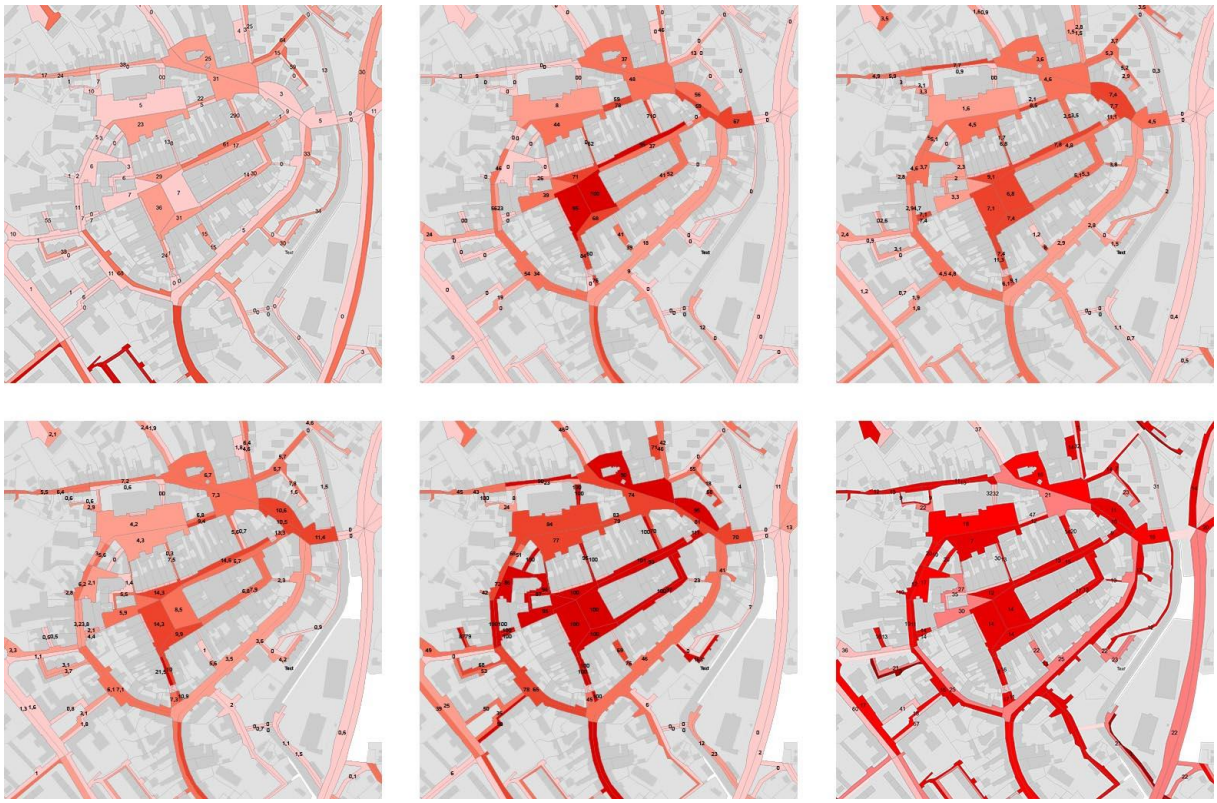

fig D—31 Průmět atributů na uliční síť (segmenty uličních prostranství) – ukázka vybraných zobrazení na příkladu Pelhřimova (v řádcích zleva doprava: obvyklý počet obyvatel dle censu 2011, tmavě = více; poměrná délka parteru v uliční hraně, tmavě = více; hustota domovních jednotek na 100 m ulice, tmavě = více; poměrné vymezení ulice domovní frontou, tmavě = více; typická délka parcelního průčelí, tmavě = kratší)

D.3.4 Struktura sítě – Space Syntax

Cíl metody

Teorie *Space syntax* se obecně zabývá vlastnostmi skladby prostoru. Sleduje konfiguraci prostoru, jeho topologické vlastnosti (Hillier, 2007). Byla založena Billem Hillierem a Julienne Hanson na UCL v Londýně a je dále bohatě rozvíjena. Předmětem zkoumání může být interiér budov, prostory domu až celé město. V našem případě se zaměřujeme na prostorové vlastnosti města, konkrétně na organizaci veřejného prostoru a budov. Obecným východiskem teorie *Space Syntax* je poznání, že prostor je odrazem společenských vztahů a naopak, mezilidské vztahy se promítají do daného řešení organizace prostoru. Každá společnost existuje v prostoru, který si vytváří a formuje specifickým způsobem. Prostor současně organizuje určitým způsobem lidi, způsob, jak se potkávají, nebo jak jsou naopak segregováni. Organizace prostoru (města, domu, školy atd.) je jednám ze základních způsobů, jakým poznáme, že se nacházíme v jiné kultuře, jak poznáme, kulturní rozdíly odlišných společenstev.

Tato skutečnost je obsažena ve *Space syntax* jako teorii pohybu – tzv. *Movement Economy*. Konfigurace prostoru umožnuje pohyb lidí, jejich setkávání nebo naopak segregaci.

Vazba na památkovou péči

Analýza *space syntax* umožňuje vizualizovat změnu vztahů propojení historického centra a okolní krajiny. Grafy ukáží, kde byla porušena původní historická síť cest. Důvodem může být nový obchvat, přestavba objektů, což vede k oslabení integrace centra. *Space syntax* nedokáže podchytit změnu kvality cest nebo jejich charakter. Význam dostává analýza prostoru v kombinaci s distribucí služeb, bydlení nebo charakteru parteru. Můžeme sledovat, jak se mění rozložení služeb ve vztahu k integraci prostoru.

Vazba na Metodiku

Významné je porovnání různých časových období rozvoje města z hlediska organizace veřejného prostranství. Historická města měla své centrum jako nejvíce integrovanou část, kam se sbíhaly cesty. Prostorová síť cest tomu odpovídala. Centrum bylo na trase dálkového i lokálního obchodu. Pozdější vývoj měst tento přirozený jev často změnil. Vlivem zvětšující se automobilové dopravy, často za cílem chránit historické město před nadměrnou dopravou, došlo k budování obchvatů, které přerušily konstitutivní propojení historického centra s okolní krajinou, sousedními obcemi nebo městy.

Popis metody

Space syntax pracuje s reprezentací města jako axiální sítě nebo konvexních útvarů. Urbanistická mapa je převedena do jednoho z následujících zobrazení. Axiální síť je formována tak, že veřejným prostranstvím města vedeme přímky viditelnosti, tak aby jich byl co nejmenší počet, a současně, aby přímky byly co nejdelší. V tomto rámci prostor rozdělíme do co nejmenšího počtu co největších konvexních tvarů. Pro naše účely pracujeme s axiální reprezentací. Po vytvoření sítě pracujeme dále pomocí teorie grafů. K dispozici je *Depthmap software*, který vyhodnocuje prostorová kritéria. Nejčastěji používané jsou integrace, *choice* a *connectivity*. Výsledné hodnoty jsou vizualizované pomocí barev – nejvyšší hodnoty jsou červené, dále se barvy mění na oranžovou, žlutou, zelenou a nejnižší hodnoty mají barvu modrou. Integrace – ukazuje potenciál každé linie pro cílový pobyt v území (*to-movement*). Predikuje potenciál pobytu. *Choice* – ukazuje potenciál každé linie pro cílový pohyb v území (*through-movement*). Predikuje potenciál pohybu. *Connectivity* – lokální veličina, určuje počet protnutí, v urbanistickém smyslu propojení, axiální linie (ulice) s ostatními axiálními liniemi (ulicemi). Globální a lokální veličiny – *integrace* a *choice* můžeme hodnotit pro celé město – pro celou síť, v tomto případě mluvíme o globální hodnotě. Pokud počet axiálních čar omezíme, můžeme vypočítat hodnotu lokální. V případě *choice* odpovídá globální hodnota pohybu aut, lokální hodnota odpovídá pohybu pěšímu. V případě Integrace odpovídá globální hodnota centru celého města, lokální hodnota naznačí místa, která mají prostorový potenciál fungovat jako sub-centra.

Výstupy

Příkladem výstupu je uliční síť města Pelhřimov (fig D–32). Uliční síť byla podrobena analýze *Space syntax*, barvy odpovídají kritériu *choice*. Škála barev je od červené, která odpovídá největším hodnotám a ukazuje na největší potenciál pohybu, přes oranžovou a žlutou až po zelenou, která odpovídá nejmenší hodnotě, a tedy nejmenšímu potenciálu pohybu daným místem. První část ilustrace znázorňuje stav města v 19. století, druhá část zobrazuje stejnou část Pelhřimova v současnosti. Z porovnání obou schémat můžeme sledovat několik informací. Město Pelhřimov v 19. století bylo prostorově menší a tím pádem mělo menší počet ulic a veřejného prostoru. Část, která je dnes historické jádro, byla maximálně prostorově integrovaná do celku města. Na místě po bývalých hradbách vedla okružní cesta, která navazovala na radiální cesty vedoucí do krajiny, které Pelhřimov propojovaly s okolními městy a vesnicemi. Současně tato okružní cesta propojovala radiální cesty se samotným centrem a procházela náměstím. Prostorové uspořádání města tak odpovídalo významové hierarchii míst, kde výjimečné postavení mělo centrum města s náměstím, hradební ulice a cesty propojující Pelhřimov s okolními městy, jako je Červená Řečice, Tábor, Jihlava nebo Praha.

fig D—32 *Space syntax* – ukázka analýzy *choice* (potenciál pohybu) v *uliční síti* na příkladu Pelhřimova (srovnání pol. 19. stol. a současnosti: tmavě červená značí nejvyšší potenciál, zelená nejnižší)

V současnosti je situace odlišná. Město zaznamenalo přirozeně rozvoj, bylo vystavěno mnoho nových čtvrtí a uliční síť se stala bohatší. Vznikly tak další tangenciální okruhy městem, případně došlo k jejich posílení. Tento vývoj je přirozený a je důsledkem zvětšování města. Současně došlo k několika prostorovým zásahům, které vedly k oslabení potenciálu středu města pro náhodný pohyb lidí (viz *movement economy*). Jedním z nich je výstavba vnitřního obchvatu centra na východní straně města. Trasa obchvatu protíná jednu z historických cest spojující náměstí a osadu Na Obci (severovýchodním směrem od centra). Vzhledem k plynulosti vedení obchvatu a jeho řešení (široké pruh pro auta, minimální nebo zcela chybějící chodník) není obchvat ve skutečnosti integrován do systému běžných ulic města, ale má výhradně dopravní charakter.

D.4
ANALÝZY URBANISTICKÉHO VÝVOJE

Cíl metody

Cílem je popsat vývoj daného sídla se zaměřením na kulturní, hospodářský a společenský kontext vzniku a vývoje sídla, významné historické události, které zasáhly do architektonické a urbanistické podoby města.[20] Popis vývoje v měřítku *města v krajině* je zaměřen na proměny krajinné morfologie a její vliv na topografii osídlení a utváření jednotlivých částí města; limity a příležitosti, které formovaly genezi sídla od vzniku či založení do současnosti a přispěly k jeho jedinečnému charakteru. V měřítku *vnitřního města* je zaměřen na utváření historického středu místa a kontextu památkové rezervace, vazeb jádra na okolní zástavbu a přechody historických urbanistických struktur do zástavby novodobější. V měřítku *městského jádra* je zaměřen na území památkové rezervace; její vznik a vývoj v propojení s dějinnými událostmi a zachycení proměn jednotlivých parcel a objektů.

Vazba na památkovou péči

Tento popis umožňuje památkové péči podrobně sledovat proměny klíčových prostorových atributů prostředí, spolu s historickým vysvětlením jednotlivých změn. Přispívá k pochopení, interpretaci sledovaných jevů i jako podklad k argumentaci ve výkonu památkové péče. Ve vazbě na další závazné dokumenty v územně plánovací praxi, které jsou pořizované krajskými a obecními úřady slouží jako jeden ze základních podkladů v územně analytických podkladech i územně plánovací dokumentaci.

Vazba na Metodiku

Shromážděné informace tvoří podklad pro následné prostorové analýzy, jsou zdrojem pro mapování vztahu obyvatel k sídlu i podkladem pro sledování využití centra měst pro bydlení, komerční aktivity nebo turismus. Dále má přímou vazbu na atributy *vazba* a *význam* prvků *základního mapového souboru 3x3* viz kap. D.2. Sledování historického vývoje sídla spolu s obrazem města umožňuje definovat klíčové období, které je vhodné zahrnout do mapování, a pomáhá určit problematické a kolizní jevy ve výše uvedených sledovaných oblastech.

Popis metody

Metoda doporučuje shromáždit relevantní literaturu a archivní materiály, využít místní zdroje informací a živou paměť v jednotlivých městech (zejm. kronikářů) a odborných pracovištích Národního památkového ústavu. Vztáhnout popis vývoje k archivním a historickým mapám i *základnímu mapovému souboru* v prostředí GIS, historickým vedutám, a archivním snímkům. Výsledkem je souhrnná zpráva, která zachycuje zlomové okamžiky vývoje města s vazbou na obrazovou dokumentaci a soubor map v prostředí GIS. Práce zahrnuje syntézu dostupných existujících informací. V návaznosti na další metody (kap. D.2, D.5, D.7), na základě probíhajících archeologických výzkumů a nových zjištění je doplňována a aktualizována. Z hlediska zaměření na urbanistický vývoj města Metodika navrhuje soubor charakteristik, které je vhodné zaznamenat a informace strukturovat ve standardizovaných „krycích listech“ takto:

---

[20] **Metoda byla tvořena primárně pro nově zakládaná města, která byla předmětem výzkumu v rámci projektu NAKI II, její struktura je v modifikaci obecně využitelná i pro další sídla.**

- Město a krajina – pozice města v krajině a vazby na historické cesty, pozice v rámci vznikající sítě měst, specifické podmínky;

- Morfologie a topografie – morfologie a topografie místa osídlení/lokace, vliv vybraného místa na fyzickou strukturu města, pozice hlavních veřejných prostranství, vymezení sídla, pozice hradeb a jejich tvar, využití a změny morfologie terénu;

- Místo před založením města – popis předlokační situace, cestní sítě a jejich vlivu na charakter města a způsob založení města;

- Založení města – důvody, vlastník, rok, lokátor, práva, počet obyvatel, městišť;

- Hradby a veřejný prostor – datování opevnění, trasa, délka, dimenze náměstí, orientace ke světovým stranám, uliční síť;

- Vývoj města – významné momenty v historickém a urbanistickém vývoji města;

- Příběhy o městě – narativní rovina založení i rozvoje města, pověsti o založení a podstatných historických momentech, srovnání s prameny, vývoj v interpretaci města;

- Památková péče – vznik povědomí o památkové hodnotě města, geneze památkové ochrany.

D.4.1 Město a krajina

Vztahy města a krajiny se při vysazování měst ve 13–14. století omezovaly pravděpodobně zejména na výhodnost chráněné terénní konfigurace s dostatkem prostoru a možností vytvoření efektivního obranného uspořádání, na přítomnost dostatku vody, ideálně proudící, a na vhodné podmínky pro zemědělskou či jinou hospodářskou činnost.

Sledované charakteristiky:

- jedinečné a typické aspekty pozice (kap. C.) města v okolním krajinném prostředí v průběhu historie, zejména ty, které byly relevantní při jeho založení a následném formování až do současnosti;
- potenciál krajiny, přírodní podmínky;
- vazby na dálkové i místní historické cesty, jejich křižovatky;
- širší kontext a specifické podmínky založení;
- pozice města v rámci vznikající sítě měst.

Příklad (popis by měl být psaný srozumitelnou formou volného výkladu s odkazy na použitou literaturu):[21]

„Základní síť komunikací na Pelhřimovsku, předurčená reliéfem krajiny a říční sítí, byla vytvořena nejpozději do konce 12. století a přetrvala ve své podstatě dodnes. Vznikem měst a otvírkou dolů na Jihlavsku a Pelhřimovsku se jen poněkud zahustila. (…) Pelhřimov byl vyměřen příhodně právě na soutoku říčky Bělé s Belkou, u brodu na trase tehdy poměrně frekventované cesty, kde již existovala osada fungující jako místo centrálního významu, tržiště a křižovatka. Viz Martínek (2014, s.54 a 63)“

[21] **Primární prameny jsou v první části textu citovány jen výjimečně.**

D.4.2 Morfologie a topografie

Setrvačnost stop historické morfologie v topografii sídel i krajiny překvapivě vysoká a představuje důležitou informaci pro jejich vývoj, zejména v případech, kde může být kombinována s archeologickými nálezy. Topografie je cenná tím, že poskytuje spojitá data o velkém území, archeologie většinou jenom data ze zlomku území, zato s přidanou hodnotou časových informaci a vývoje úrovní ztraceného přirozeného povrchu v území. Většina nově vysazených měst dávala přednost rozlehlejším rovinatým územím na mírném svahu nebo na plochém návrší (ostrožně) nad větším vodním tokem s dostatkem pramenů na území města. Svažitost terénu k vodnímu toku umožňuje dobrý odtok srážkové a případně i splaškové vody. Jedná se o logický postup a můžeme v něm vidět i odraz kultury budování římských táborů nebo sídel[22]. Významnou výhodou byla i poloha vysoko nad řekou na skalních útesech, přestože plocha sídla tím mohla být značně omezena. Tato morfologie se pak výrazně promítala do proto-urbánního vývoje sídla i do lokace sídla při následné změně organizace[23],[24]. Identifikace detailního tvaru původního nezastavěného území měst je často velmi obtížná, neboť samotná spojitá výstavba města, ale i řada ničivých historických událostí změnila topografii sídla. Materiál z havárií či záplav se neodvážel, pouze planýroval a tím se měnila výška povrchu.

Sledované charakteristiky:

- morfologie bezprostředního krajinného prostoru a místa lokace,
- topografie bezprostředního krajinného prostoru a místa lokace,
- vliv vybraného místa na prostorovou strukturu a uspořádání města,
- vliv vybraného místa na pozici a orientaci hlavních veřejných prostranství,
- využití morfologie a přírodních prvků k opevnění města

Příklad (z popisu morfologie Pelhřimova):

„Nové město bylo vklíněno mezi několik významných bodů. Prvním byla lokalita Na hradišti, která mohla mít funkci dohledu nad brodem přes řeku Bělou, kde cesta opouštěla intravilán. Druhým bodem byl prostor u kostela sv. Víta, který se nacházel pod svažitým terénem na severu a zčásti nebo celý byl uvnitř lokace. Třetí lokality Na obci se nové město dotýkalo z východního směru, byla převážně vlhká a bažinatá, Na jihu a jihozápadě bylo město omezeno těžko schůdným bažinatým terénem kolem ramen řeky Bělé (dnešní ulice Na Příkopech a Nádražní). Viz Martínek, (2014, s.66-67)“

---

[22] **Příkladem může být město Řezno, kde se zachovalo staré římské založení včetně odvodňovacího kanálu.**

[23] **Např. Olomouc**

[24] **Třídění míst z hlediska topologie např. dle Tomáše Valeny (1991)**

D.4.3 Místo před založením města

Popis předlokační situace, cestní sítě a jejich vlivu na charakter města a způsob založení města je významný pro porozumění limitních podmínek v případě nově vysazeného města i při rozšíření stávajícího sídla[25]. Nejstarší vrstva Český a Moravských měst je totožná se sítí starých hradských center, která fungovala již od 10. a 11. století (Litoměřice, Žatec, Hradec Králové, Chrudim, Čáslav, Brno, Olomouc, Znojmo a další). Pro poznání konkrétní předlokační situace jsou nejhodnověrnějším zdrojem informací archeologické průzkumy nejen uvnitř hradeb ale též na předměstí. V našem prostředí jsou to zejména záchranné průzkumy při budování infrastruktury ve městech nebo nálezy v rámci rekonstrukcí jednotlivých staveb.

Sledované charakteristiky:

- založení na zelené louce, vedle starého sídla, na obchodní cestě, další varianty,
- předlokační zástavba a struktury doložené, případně existující,
- zachovaný/nezachovaný obraz předlokace ve struktuře zástavby města,
- propsání existujících tras cest do uliční sítě, např. způsob zakomponování cestní sítě do struktury města a proměny ve sledovaných časových rovinách, hierarchie cestní sítě a její vliv na pozice ulic ve městě,
- výsledky archeologických průzkumů a nálezy.

Příklad (z popisu situace Pelhřimova před založením města):

„Nejstarší osídlení se nacházelo kolem toku řeky Bělé, potoka Belky a komunikace procházející na jih. Je možné ho hledat v osadě na Hradišti, která mohla mít strážní charakter při cestě, nebo ve Svatovítské osadě v okolí kostela stejně jako v dolní části Hrnčířské ulice (zde ji určil Josef Dobiáš) nebo v lokalitě Na Obci směrem k brodu přes Bělou. Osady se mohly nacházet i v jiných polohách, jisté také není, zda vznikaly postupně, souběžně nebo se vyvíjeli jedna z druhé. Zanikly kolem pol. 13. stol. když splynuly se vznikajícím městem. Na malém návrší nad osadami vyrostl (podle tzv. Fuchova urbáře z roku 1761) v roce 1224 kostel sv. Víta, viz Martínek (2014, s.61-62).“

[25] **Předlokační osídlení bylo ovlivňováno i jinými faktory, např. blízkostí správního centra – hradu nebo celního místa, surovinou pro řemeslnou či těžební činnost apod. Nevhodné umístění sídla mohlo vést v budoucnu k jeho přeložení nebo neúspěšnému vysazení.**

D.4.4 Založení města

Pojem „město“ je zjednodušeně řečeno především právní kategorie. Mezi atributy odlišující město od venkovských sídel jsou dále počítány: městský typ hospodářských aktivit, diferencovaná sociální struktura, nábožensko-ideologické funkce, funkční městská architektura (účelové stavby a úřady) a zejména *opevnění* – viz Piekalski (2014, s.13), Hoffmann (1992). V průběhu staletí se právní důsledky velmi silně modifikovaly a většinou ztratily původní význam. Na historické město dnes pohlížíme z hlediska památkového zájmu jako na soubor dochovaných zjevných či skrytých fyzických objektů, artefaktů a prostor s více či méně známou historií. Města vznikala a rozvíjela se za přesně daných podmínek a jen díky tomu se nám zachovaly i jejich architektonické a urbanistické hodnoty. Založení města představovalo významný právní krok s politickými, hospodářskými, vojenskými a sociálními důsledky.

Sledované charakteristiky:

- důvody založení – hospodářské, politické, obranné, specifické – např. těžba,
- kdo založení inicioval, listinné doklady
- vlastník města – poddanské, královské, bližší charakteristika, případné proměny v průběhu historie,
- rok založení, rychlost vzniku (berní povinnost a případné odpuštění daní apod.,
- doložený nebo pravděpodobný lokátor, případně další lokace provedené stejnou osobou (typický rukopis lokátora, bude-li zřetelný),
- typ kolonizace a městské právo, městské právo a jeho pozice v období založení, důvody pro jeho volbu, případné změny v případě přezaložení, proměny městských privilegií
- počet obyvatel (odhad) + počet bloků / městišť – v době založení, rychlost nárůstu, pokud zjistitelná,
- charakteristika založené půdorysné osnovy, srovnání s dalšími městy.

Příklady (z popisu založení Pelhřimova):

„Jedním z podnětů pro založení Pelhřimova (resp. Starého Pelhřimova) mohly být nálezy stříbrné rudy v okolí. Viz Kuča (2002, s.95)“

- V roce 1289 po zkáze první pelhřimovské lokace při nájezdu Hroznaty z Úžic si biskup Tobiáš z Bechyně vyžádal u krále Václava II. (vláda 1278-1305) povolení, aby směl v rámci obnovy poničená města a městečka na svém panství opevnit. Tak bylo povoleno založení Pelhřimova v dnešní podobě, vzniklé druhou lokací. Viz Martínek (2014, s.68)“

„Zvláštností Pelhřimova oproti jiným českým městům je to, že obyvatelé na předměstí měli s výjimkou možnosti zřízení právovárečného domu stejná práva jako obyvatelé města za hradbami. Je to způsobeno druhou lokací, při které zůstala práva měšťanů také obyvatelům původního Pelhřimova, kteří se nepřestěhovali do nové lokace a zůstali na předměstí. Viz Martínek (2014, s.69)“

„Při druhé lokaci v letech 1289-1290 bylo opět vyměřeno 80 městišť ke 40 lánům dělených po ½ mezi osadníky. K jejich naplnění v okolí menšího náměstí u Dolní brány nedošlo ještě ani v poslední čtvrtině 16. století. Viz Martínek (2014, s.68-70)“

D.4.5 Hradby a veřejný prostor

Městské opevnění nemělo ve středověku pouze funkci obranou, ale bylo výrazem politického významu města a jeho ekonomického potenciálu. Hradby vymezovaly také odlišné právní poměry a sociální postavení obyvatel uvnitř města od okolního zázemí – viz Lavička (2016, s. 252). Výstavba trvalejšího opevnění představovala finančně velmi náročnou záležitost, která mohla trvat desetiletí. Opevnění krátce po založení měst mělo nejspíš podobu provizorní kůlové hradby doplněné mělkým příkopem (Junek 2015, s. 18–40). Základní prostorové uspořádání západoevropských a severoevropských měst nese značné rysy kontinuity, byť s mnoha výjimkami, přináší zavedení parcelace do lokovaných měst střední Evropy zásadní změnu. Teprve nyní zde vznikají sídliště, jejichž půdorys se skládá z jasně vymezitelných, poměrně stabilních bloků dále členěných na plošně i právně zakotvená městiště – viz Procházka (2007, s. 6-41).

Sledované charakteristiky:

- doložené fáze opevnění,
- datování stavby hradby, délka vnitřní hradby, čas mezi založením města a stavbou hradeb, právo uděleno kdy, docházelo ke změně trasování hradeb? Jak město řešilo hradby při růstu (nebylo nutné, případně posun),
- půdorysná osnova města,
- tvar a dimenze tržiště, pravoúhlé 6/6, poměr stran 7/9,[26] apod.,
- poměr mezi plochou náměstí a plochou města v době založení,
- naplnění původního záměru (vztah velikosti náměstí a velikosti/významu města, osazení městišť apod.),[27]
- orientace městské struktury vč. náměstí ke světovým stranám, (ideální založení versus konkrétní podmínky místa),
- tvar, pozice a šířka ulic (shodné, rozdílné šířky),
- rozvržení bloků, městišť a parcelace, archeologické nálezy.

Příklad 1. (z popisu vyměření Uherského Hradiště):

„V rejstříku činží odváděných velehradskému klášteru se dochoval vzácný doklad lokačního vyměření města na 22 kontextů (parcelních bloků), po 11 v každé části. Každý blok zahrnoval původně 4 parcely (městiště). Z každého ideálního městiště mělo město platit velehradskému klášteru 12 denárů roční činže, to odráží právní formu měšťanské držby parcel jako formy dědičného nájmu, přičemž formálním majitelem pozemku, na kterém se město rozkládalo, zůstali velehradští cisterciáci. Brzy, pravděpodobně již při lokačním procesu došlo k dělení původních ideálních městišť. Vznikla tak velmi nerovnoměrná struktura, kterou (s určitými změnami) odráží jak zmíněný rejstřík, tak mapa stabilního katastru z roku 1827. V některých částech města (zejména jižní frontě Mariánského náměstí) se dosud setkáváme se čtyřmi, případně pěti parcelami v jednom domovním bloku. Jde o poměrně široká městiště. V dnešním čtyřparcelním bloku se jejich šíře pohybuje kolem 19–24 m. Většinou ale byla šířka skutečných městských parcel menší, nikoliv však pod 9–10 m. Dokud převládala dřevěná zástavba docházelo po zániku jednotlivých objektů i k posunům parcelních hranic. Rejstříky uvádějí 188 městišť uvnitř hradeb. Viz Čoupek (2007, s. 59–78).“

Příklad 2. (z popisu vyměření Pelhřimova):

„Právo opevnit město si vymohl biskup Tobiáš z Bechyně v roce 1289. Jako opevnění nejprve vznikl val s kolovou palisádou, v roce 1440 byly založeny zděné hradby, k úplnému dokončení opevnění došlo zhruba

---

[26] **viz. kap. D.5**

[27] **viz. nenaplněné kapacity měst, např. Bělá pod Bezdězem, Marchegg, Nový Bydžov**

o století později, následně přibyly ještě střelecké bašty. Výsledné opevnění se skládalo z vnitřní hradby s baštami a střílnami, parkánu a nižší vnější hradby s vodním příkopem. Vnitřní zeď opevnění byla přes 10 m vysoká a u paty měla šířku téměř 2,5 m. V 17. století k ní byly pro zesílení přistavěny 3 velké bašty, které zasahovaly přes celou šířku parkánu až k vnější hradbě a 8 menších bašt. Parkán měl šířku 7-7,5 m, vnější zeď měřila na výšku asi 4,5 m a byla 1 m silná, byla vybavena střílnami a polokruhovými baštami, kterých v 18. století stálo ještě 8, dnes jsou dochovány 3. Opevnění posiloval vodní příkop přecházející ve valový, o kterém existuje zmínka z 16. století. Byl 10 m široký a 4-6 m hluboký, zavodňovalo ho rameno říčky Bělé, které se oddělovalo pod Horním mlýnem a vracelo se z příkopu pod Jihlavskou bránou. Příkop nekopíroval celé hradby, protože na severovýchodě bylo město založeno na skále, proto byl v těchto místech pouze mohutnější val. Viz Kvášová (2008, s.11)"

D.4.6 Vývoj města

Curiculum vitae města popsané prostřednictvím stěžejních událostí a jejich důsledků, stavebního a sídelního rozvoje půdorysné struktury a hmotové skladby zástavby i rozvoje celého sídla. Urbanistické schéma zakládaného města předurčovalo jeho domovní zástavbu k tomu, aby mohla vytvořit souvislé pásy řadových domů, které by svým průčelím vymezily plochy ulic a náměstí. Tento koncept často zůstal nenaplněn a bloky městišť byly zastavěny nesouvisle původní dřevohlinitou zástavbou – viz Radová a Hauserová (1991, s. 121-132). Například v Českých Budějovicích začalo *„zastavování pozemků v blocích kolem náměstí, postupovalo v postranních komunikacích a do okrajových částí města se dostalo až ve 14. století.“* (Lavička, 2016, s. 254-256)

Sledované charakteristiky:

- etapy rozvoje města, milníky,
- požáry, demolice, přestavby,
- překročení hradeb a důvody rozšíření města,
- infrastrukturní a dopravní stavby,
- změna významu města a její důvod, rychlost regenerace,
- podmínky pro územní rozvoj města v souvislosti s polohou, strukturou, orientací historické půdorysné osnovy města.

Příklad (obecný popis vývoje zástavby parcely):

„Osadníci příchozí na nové místo, budovali na svých parcelách nejprve provizorní obydlí. Do střední nebo zadní části parcely umístili zemnici nebo polozemnici, zahloubenou 1,5 m pod úroveň terénu a přístupnou po šikmé rampě, která nesměřovala do ulice ale do dvora. Objekty byly roubené o rozměrech mezi 5 x 4 až 6,5 x 6,5 m. Další stavby na dvoře měly lehkou nadzemní konstrukci s výpletem a mazanicí, chlévy mohly být roubené. V dalším období vznikaly v přední části parcely obytné a výrobní prostory. Někdy se již jednalo o důkladně stavěné objekty se sklepem a zděnými podezdívkami. Přízemí bylo zapuštěné pod terén nanejvýš 1 m, nadzemní, až dvoupodlažní části byly masivně roubené a pokryté omazávkou. Zastavěná zůstává zhruba polovina až dvě třetiny šířky parcely, zbytek sloužil jako průjezd. V poslední fázi dochází k přechodu ke kamennému zdivu, k překlenutí průjezdu a tím i rozšíření obytného prostoru v patře. Rychlost přestavování a rozšiřování domů závisela na úspěšnosti jednotlivců, zástavba tím získávala různorodý charakter. Stavební činnost ve městě probíhala permanentně. Viz Junek (2015, s. 18–40)“

D.4.7 Příběhy o městě

Legendy a pověsti o založení města jsou součástí jeho historie. Z hlediska identity města a povědomí obyvatel jsou nezřídka důležitější než doložená historická fakta. Uplatňují se při prezentaci měst zejména v turistickém ruchu a ovlivňují interpretaci nejen historie, ale i urbánního vývoje města. Jsou neopominutelným zdrojem i inspirací.

Sledované charakteristiky:

- pověsti o založení,
- legendy o podstatných historických událostech,
- srovnání s prameny,
- změny v interpretaci města.

Příklad (legendy spojené se založením Pelhřimova):

„K založení města se váží dvě varianty pověsti. První hovoří o tom, že biskup Peregrin, který se při své pouti do Říma v letech 1225–1226 zastavil u studánky Belky, byl natolik okouzlen krásou krajiny, že zde založil město, které pojmenoval po sobě – Pelhřimov. Občané mu zachovali vzpomínku tím, že jeho siluetu umístili do svého městského znaku.

Druhá pověst vypráví o osadě na nedalekém vršku, odkud byl dobrý rozhled, díky kterému mohli obyvatelé vidět na každého, kdo projel po nedaleké obchodní stezce. Na kopci ale často foukal vítr, pro stavební materiál bylo třeba jezdit do údolí a vody nebyl dostatek. Když jednou jeli obyvatelé k říčce Bělé, potkali poutníka, biskupa Pelegrina na jeho cestě do Říma. Vyprávěli mu o své osadě a problémech. Biskup jim poradil, ať město postaví na místě, kde se potkali. Osadníci poslechli jeho radu a začali na místě stavět, na památku pojmenovali město Pelhřimov.

Podle pověsti založil město Pelhřimov pražský biskup Peregrinus (Pelhřim), který se na své cestě do Říma zastavil u pramene Belka, natolik mu učarovala krásná krajina a vynikající voda chuť vody že se rozhodl založit město. Viz Kvášová (2008, s.5)“

„Pelhřim z Vartenberka (lat. Peregrinus Pragenis, nem. Pilgrim von Prag, zemřel 1240) podnikl na přelomu let 1225–1226, doprovázen členy své kapituly, cestu do Říma, kde byl nucen vzdát se své diecéze. Pelhřimovi byl ponechán biskupský titul, zůstal správcem pražské kapituly a také byl nadále mělnickým proboštem.“ [28]

[28] **Místní pověst o založení pražským vzdorobiskupem Pelhřimem nemá oporu v pramenech. Jméno obce vychází pravděpodobně ze jména lokátora Pelhřima (v něm. podobě Pilgrim nebo Peregrim) – viz Martínek (2014, s.61).**

D.4.8 Památková péče

Záznam o vzniku povědomí o kulturtněhistorické, stavebně architektonické a později i sídelní kvalitě historických jader našich měst z hlediska dobrovolných, občanských aktivit a spolků. Uzákonění památkové ochrany a vývoj předmětu ochrany.

Sledované charakteristiky:

- vznik povědomí o památkové hodnotě města,
- zakládání okrašlovacích spolků, pobočka Klubu za starou Prahu atp.,
- významné stavby a areály, jejich definice a pokusy o záchranu/ochranu,
- doba vyhlášení a stupeň památkové ochrany, zdůvodnění,
- proměny vymezení předmětu památkové ochrany,
- definice významu a předmětu ochrany z pohledu města,
- definice významu a předmětu ochrany z hlediska NPÚ.

Příklad (památková ochrana Pelhřimova):

„Historické jádro Pelhřimova bylo vyhlášeno za památkovou rezervaci v r. 1969 výnosem ministerstva kultury ČSR podle par. 4 odst.1 zákona č.22/1958 Sb. o kulturních památkách. V roce 1984 byla MPR zahrnuta do seznamu městských památkových rezervací a městských památkových zón podle koncepce památkové ochrany historických měst v ČSR z roku 1984. Městská památková rezervace v Pelhřimově byla dále zahrnuta do novelizovaného seznamu městských památkových rezervací a městských památkových zón uvedeného v příloze č. 2 k usnesení vlády České republiky č. 209 ze dne 25. března 1992. Vydáním materiálu „Program regenerace městské památkové rezervace PELHŘIMOV Z ROKU 1994“ město Pelhřimov splnilo podmínky pro získání státního příspěvku na regeneraci památkově chráněných území historických měst v České republice, uvedených v příloze č. 2. k usnesení vlády ČR č. 209 ze dne 25. března 1992. Pro zachování a obnovu estetických hodnot historického, památkově chráněného obrazu MPR sloužily od r. 1995 regulační zásady ÚpnZ-MPR. Od r. 2008 platí regulační zásady nového regulačního plánu MPR. Viz Matoušek (2010).“

D.5
ANALÝZY PŮDORYSNÉ OSNOVY

Metoda identifikace středověkého vytyčení města

Cíl metody

Cílem metody je popsat geometrické vztahy půdorysné osnovy historických jader měst, která byla zakládána od 12. do 14. století na území České republiky, obdobně jako jinde v Evropě. Dále formulovat a ověřit hypotézu o možném způsobu vyměření užitím *triangulace*[29] při vysazování nových měst nebo reorganizaci starších sídelních útvarů. Pomocí triangulační analýzy rozkrýt základní schéma založení měst, jejich veřejných ploch (tržišť a uliční sítě) a soukromých bloků (městišť, parcel) pro postupnou kolonizaci novými osadníky.

Vazba na památkovou péči

Půdorysná osnova měst představuje jednu ze základních charakteristik jedinečnosti sídel a je tudíž považována také za základní hodnotu měst s plošnou památkovou ochranou (Kuča, Kučová, 2015). *Půdorysná osnova* spolu s *parcelací* a *půdorysnou skladbou zástavby* tvoří *půdorysnou strukturu*, která přímo podmiňuje utváření, výraz a prostor města (*prostorovou skladbu*). Jmenované atributy spoluvytváří jedinečnou urbanistickou strukturu sídla a v případech značné *autentické dochovanosti* a *celistvosti* vedly v minulosti k vyhlášení plošné ochrany. Poznání a popis základního konceptu rozvržení sídla napomůže památkové péči formulovat přesněji předmět ochrany i konkretizovat zásady péče o určující atributy hodnot památkových rezervací, zón i obecně území s potenciálem urbánních hodnot. Tato metoda napomáhá památkové péči podrobně sledovat, analyzovat a hodnotit proměny urbanistické struktury sídla. Zatímco se hmotová struktura, půdorysná skladba zástavby, a nakonec i parcelace sídel vyvíjela, půdorysná osnova vykazuje značnou stabilitu a tvoří nejstarší doklad o vzniku a rozvržení sídla.

Pohledem do minulosti lze konstatovat, že vitalita a další vývoj měst byl také ovlivněn jejich založeným vzorcem. Dnes dobře fungující města integrují jádro do současného *městského organismu*. Jádro bývá hlavním nositelem *identity města* pro místní obyvatele i hlavním *atraktorem* v rozvoji památkově orientovaného cestovního ruchu. Poznání, interpretace a zohlednění specifických vlastností *půdorysné osnovy*, *parcelace* i *půdorysné skladby zástavby*, a z nich vycházející *prostorové skladby* je vhodné zahrnout do *územně analytických podkladů* i jako součást zadání pro návaznou *územně plánovací dokumentaci* sídel.

Vazba na Metodiku

Metoda je příkladem expertní analýzy, navržené jako součást komplexního Mapování a vychází z podkladů dalších dílčích metod zejména kapitol D.2 a D.4. Pracuje převážně v měřítku *městského jádra* (1:2000). Využívá a doplňuje souvrství GIS. Jako podklad jsou využity archivní zdroje (kap. D.2.1) zejména:

- polohopis ZABAGED (základní báze geografických dat České republiky),
- výškopis ZABAGED (zejm. digitální model reliéfu DMR 5G ČÚZK),
- RÚIAN (registr územní identifikace, adres a nemovitostí – katastrální mapy ČUZK)
- archivní mapování (zejm. mapy stabilního katastru),
- archivní a současné účelové mapy a plány města (zejm. mapy povrchové situace ÚMPS),
- historické veduty a fotografie,
- studie urbanistického vývoje,
- archivní letecké měřičské snímky LMS,

[29] **Triangulace, zde jako způsob geodetického zjišťování a vyměřování bodů a vzdáleností v terénu.**

- současné kolmé letecké snímkování, šikmé snímkování dronem a pozemní snímkování
- informace z vlastních terénních průzkumů a zaměření,
- mapy se zákresy archeologických nálezů (vytvořené),
- hypotetické předlokační modely terénu a krajinných prvků (vytvořené),
- modely historické cestní sítě (vytvořené).

Výstupy

Výstupem použité metody jsou samostatné vrstvy v GIS (specializované mapy s odborným obsahem):

- Triangulace opevnění města – hradeb,
- Triangulace veřejných prostorů.

fig D—33 Příklad využití snímkování dronem (kvadrokoptérou) – dokumentace původní modelace terénu a trasa Telčského potoka patrná při vypuštění Štěpnického rybníka v Telči, foto ÚTAM AV ČR, v.v.i., 2017

D.5.1 Kontext metody

První založená města na geometricky uspořádaných půdorysech se u nás objevila počátkem 13. století náhle a bez doložených vývojových předstupňů. Je zřejmé, že potřebné urbanistické zkušenosti nebylo možné získat v českých zemích. Mohly se k nám dostat z Francie a z přilehlých území pod jejich vlivem, kde se ve 12. a 13. století nashromáždil potenciál urbanistických zkušeností. Viz Radová a Hauserová (1991, s. 121–132).

Metoda vychází z racionálních předpokladů o potřebě a možnostech přesného vyměřování a její východiska lze shrnout takto:

- založení (lokace) města byl velmi komplexní a složitý proces,
- byla vymezena zřetelná hranice mezi městem a krajinou,
- město bylo prostorově jasně vyčleněným územím s vlastním právním řádem, velikost a vymezení města nebylo náhodné a odráželo požadavek na předpokládaný daňový výnos, odpovídající náklady na opevnění, funkčnost městského organismu, požadovaný počet městišť (stavebních parcel pro nové osadníky) a stanovení jasného předělu mezi veřejným prostranstvím a soukromým pronajatým pozemkem,
- schéma města bylo navrženo racionálně a kontextuálně, ekonomicky i velkoryse, soběstačně i jako prostor budoucích příležitostí. Dle takového návrhu mohlo být město vytyčeno a následně postupně vystavěno.

Popisovaná metoda je založena na racionálních premisách, nepředpokládá a nepotvrzuje, že města byla vysazována na základě formálních geometrických kompozic či jiných symbolických a proporčních vzorcích.

Vzhledem k počtu a těsnému sledu zakládaných měst [30] je pravděpodobné, že byla vyměřována zkušenými geometry, s teoretickými i praktickými znalostmi geometrie, kteří byli touto prací trvale zaměstnáni (Boerefijn, 2010, s.300) a mohli být najímáni lokátory konkrétních měst. Kdo byl autorem základního rozvrhu půdorysné osnovy města není jednoznačně doloženo. Z útržků zpráv se jeví, že to byli lokátoři a zejména geometři.[31]

Není znám archivní doklad o plánu města, které mělo být vyměřeno. Ojediněle se dochoval např. plán města Talamone, v Toskánsku z roku 1306, na kterém jsou, nedlouho po relokaci města, uvedena jména osadníků, jimž jsou připsány jednotlivé parcely. Za pozornost stojí, že zatímco jsou na plánu bloky předkresleny celé, předčíslovány jsou pouze některé beze jmenné parcely a zbytek bloku je dokonce nerozparcelován. Lze se domnívat, že[32] byly při vyměření měst použity předběžné plánky se schématem rozvržení bloků a výpočtem nutným k úspěšnému vytyčení ohrazení města a linií půdorysné osnovy v terénu.

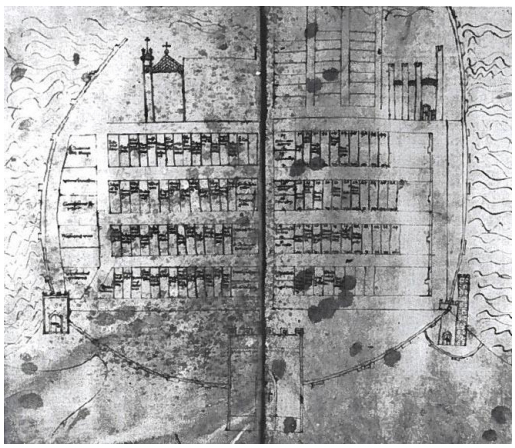

fig D—34 Město Talamone s uvedenými vlastníky městišť 1306,
Archivio di stato di Siena, Capitoli, 3, carta 25v-26r převzato z (Boerefijn, 2010)

---

[30] **jen za vlády Přemysla Otakara II se jedná o několik desítek královských měst**

[31] **(lat.) mensores**

[32] **přes vzácnost papíru či pergamenu**

Velmi ucelenou syntézu a rešerši souboru informací a obrazového materiálu k fenoménu zakládání měst v Evropě ve 13. až 14. století shromáždil ve své práci holandský badatel Wim Boerefijn (2010).

Podrobné a rozsáhlé archeologické průzkumy ve městech Wroclaw a Krakov umožnily identifikovat původní rozvržení těchto lokovaných měst a jejich postupný růst podle předem založeného schématu i odchylky od exaktně pravoúhlého geometrického vzoru (Piekalski, 2014).

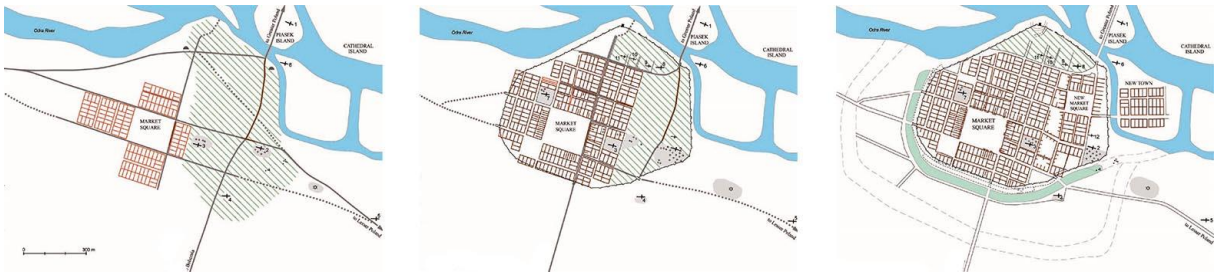

fig D—35 Původní rozvržení města Wroclaw a jeho předpokládaný postupný růst během 13. století a naplnění ohrazené plochy města podle předem založeného schématu, převzato z Piekalski (2014)

D.5.2 Principy metody

Metoda vychází z měření a analýzy fyzických linií hranic v plochách historických měst. Rozlišujeme dva druhy těchto hranic:

- hradby, které stanoví hranici mezi vnitřním městem a krajinou,
- linie tržiště a ulic, které stanoví hranice mezi prostory určenými k veřejnému a soukromému využívání.

Oba typy hranic mají důležitý právní význam a lze vyvodit, že hranice nemohly být stanovovány nahodile, ale musely být stanoveny nesporně. Pokud předpokládáme, že města byla navrhována a plánována geometry, musíme také připustit, že tyto práce nemohly být vykonávány místními a příležitostnými zaměstnanci, ale výhradně zkušenými, profesionálními geometry. Je velmi pravděpodobné, že geometři byli také pověřeni výpočtem plochy budoucího města a délky jeho hradeb. Náklady na stavbu hradeb mohly být plánovány úměrně jejich délce a pravděpodobný příjem města mohl být přímo odvozen od jeho plochy.

Metoda hledá ve městě postup jak:

- vypočítat plochu předpokládaného města a délku hradeb pro informaci o maximální možné ploše budoucího města;
- provést vytyčení ulic a tržiště tak, aby bylo zajištěno jasné vymezení veřejného a soukromého využití půdy.

První úkol je čistě vědeckého charakteru. S uvážením velikosti měst a s ohledem na experimentální ověření může být výpočet plochy města a délky hradem vyřešen pouze triangulací. Uvažovali jsme, že lokátor/geometři mohli aplikovat zjednodušený systém triangulace, s omezeným počtem úhlů pro vytyčování. To by rovněž umožnilo omezit nutný počet *trigonometrických hodnot*[33], které byly potřeba pro další výpočet. Zjistili jsme, že geometři mohli používat dva způsoby zjednodušené triangulace: jeden založený na rozdělení pravého úhlu na 12, druhý na 16 dílů.

Pro lepší pochopení práce lokátora/geometrů rozložíme jejich hypotetické úkoly na 4 fáze:

Fáze I – Výběr místa pro vysazení nového města

Lokátor/geometři stanoví polohu první *stanice,* určí délku základny a orientační směr pro další záměry. Pravděpodobně také stanoví ideální orientaci města ke světovým stranám.

Fáze II – Provedení základního vymezení města a výpočet jeho přibližné plochy i obvodu.

Geometři musí zvolit umístění hradeb tak, aby zajistily nejlepší obranu města: na okraji skal nebo svahů, na břehu řeky, na okraji močálů apod. Topologie předpokládaného umístění města je velmi důležitá.

V této fázi musí geometři *triangulovat* zvolené místo pomocí systému, s omezeným počtem použitelných úhlů. Tímto systémem není možné pozorně sledovat nejlepší topologickou polohu zamýšlených hradeb, ale *triangulace* může poskytnout dobré vyhodnocení možností lokality. Předpokládáme, že v této fázi byl proveden výpočet, nebo lépe řečeno, hodnocení přibližné plochy města a délky jeho hradeb. Nicméně hradby musely být postaveny na nejvhodnějším topologickém místě, což mohlo být úkolem další fáze.

---

[33] **Trigonometrie – za zakladatele je považován řecký astronom Hipparchus z Nicaea, (190 – 125 př. n. l.), protože pravděpodobně jako první sestavil tabulky trigonometrických hodnot. Nicméně principy trigonometrie byly v té době již dlouho známy. Trigonometrie využívá vlastnosti podobných trojúhelníků, které mají stejné vrcholové úhly a při různých velikostech trojúhelníků poměry jejich stran zůstávají konstantní. Pokud tedy uvažujeme dva podobné trojúhelníky s odpovídajícími stranami a-b-c a x-y-z, pak platí x/a=y/b=z/c. Tato vlastnost byla známa již tisíce let Egypťanům, Babyloňanům a jiným národům. První tabulky hodnot trigonometrických funkcí sinus a cosinus vypočítal v r. 499 indický matematik Aryabatha. Výpočty těchto hodnot byly zvládnutelné i ve starověku při znalosti používání abaku. Staří Římané při vyměřování vojenských táborů a měst šachovnicového půdorysu i při dělení půdy na čtvercových sítích používali jednodušší pravoúhlou gromu na složitější operace dioptru. Zda využívali trigonometrii, není doloženo. Trigonometrie se opět významně rozvíjela až v 16. stol. po překladu řeckých děl do latiny a díky aplikaci v astronomii. Nicméně nedostatek písemných pramenů k užívání trigonometrie ve vrcholném středověku by neměl být důvodem, že byla tehdejším zeměměřičům neznámá. I jiná vysoce profesionální středověká sdružení nezanechala popisy svých speciálních znalostí, např. stavební huti budující katedrály a nezbývá, než analyzovat jejich díla a snažit se o pochopení jejich logiky a metod práce. To je i předmětem studie předkládané metody.**

Fáze III – Přesné vymezení města

Samozřejmě se můžeme domýšlet, že geometři prostě přemísťovali vytyčovací tyče tak, aby sledovali nejlepší umístění hradeb. Ve skutečnosti jsme zjistili, že korigovaná poloha hradeb se také mnohde shodovala se záměrami pomocí stejně omezeného "triangulačního" systému. Zjistili jsme, že byly rovněž použity stejné úhlové jednotky, ale i jejich díly, například poloviční nebo čtvrtinové. V tomto případě je velmi obtížné vysvětlit použitý systém měření. Nicméně, tato fáze nevyžaduje žádné další výpočty a "triangulace" se jeví jako nadbytečná. Následující a zároveň poslední fáze se týká uspořádání uvnitř města.

Fáze IV – Vytyčení ulic a tržiště

Není jasné, zda jsou v této fázi požadovány výpočty délek a ploch. Rozbory měst ukázaly, že všechny vedoucí linie a hranice odpovídají zvolenému systému úhlového měření. Před vytyčením osnovy města je zapotřebí rozhodnutí o orientaci, velikosti tržiště, resp. uspořádání a velikosti požadovaného počtu městišť/bloků.[34]
Pro úspěšné vytyčení osnovy města byl zapotřebí plán/model se základním rozvržením – vzorem *(pattern)* města.

To je pravděpodobný postup pro skupinu měst v systému D12, vzhledem k tomu, že uliční síť a tržiště bylo vyměřováno ze základní stanice a dalších bodů na obvodě města (z budoucích hradeb). U měst charakterizovaných systémem D16, kde čtyři základní stanice tvoří zároveň rohy tržiště, je možné, že finální ohrazení města mohlo být také definováno až po úspěšném vytyčení bloků alespoň v základním rozsahu, kolem celého tržiště (tedy vystřídání pořadí Fáze III a IV).

V rámci metody byla vypracována *Pravidla*, která definují:

- *režimy D12 resp. D16* použitých úhlových jednotek,
- *systémy S1 – S4*, podle počtu vytyčovaných základních stanic,
- *formy vytyčení hradeb* (spirála, kříž, hvězdice),
- *formy tržiště* (nepravidelné: polygonální, organické, čočkovité; pravidelné: čtverec, obdélník, rovnoběžník...),[35]
- *formy ulic* a způsoby jejich vytyčování.

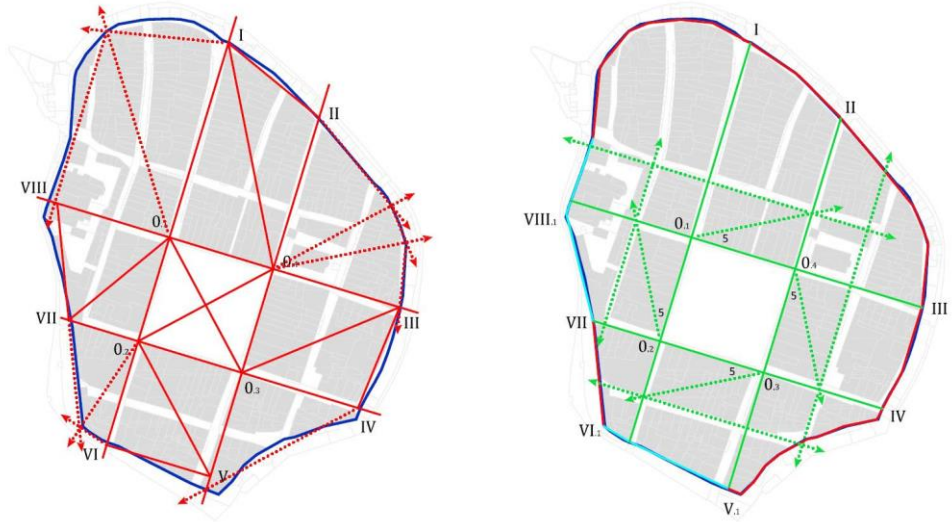

fig D—36 Ukázka analýzy v Systému S4: Hradby jsou vytyčovány měřením ze čtyř stanic, umístěných uvnitř plánovaného města. Ulice jsou vytyčovány z bodů umístěných na křížení referenčních čar.

---

[34] **Je doložen např. požadavek na vyměření přesného počtu bloků a městišť v Uherském Hradišti, viz Čoupek (2007, s. 59-78)**

[35] **detailně viz např. Loits a kol. (2017)**

D.5.3 Příklady analýz půdorysné osnovy

Podrobný postup původní metody ilustrovaný na příkladech je uveden v samostatném výstupu projektu *Triangulace: Uživatelská příručka* a Souboru 26 Map s odborným obsahem pro 26 analyzovaných měst.

Výstupy metody

Vedle analýzy městských půdorysů vlastní hypotetickou triangulační metodou je výsledkem přesná analýza geometrických vztahů vedoucích linií půdorysné osnovy sídla, kterou je možné dále studovat a porovnávat. Jako vhodné parametry pro další stadium se jeví např. srovnání velikosti měst, jejich plochy vůči délce hradeb, orientace ke světovým stranám, charakteristiky a motivy a doba lokace apod. V měřítku parteru města se jedná např. o hlubší studium tvaru veřejných prostorů, orientace, dimenze a velikosti náměstí, šířky ulic apod.

Geometrie hradeb, veřejných prostorů, uliční sítě

Tvar opevnění byl dán možnostmi terénní konfigurace, využitím vodotečí a dalších prvků v krajině i dobou vlastní výstavby. Lokovaná města v sytému D12 jsou na první pohled složitějších půdorysů a se zdánlivě nepravidelným tvarem tržišť i uliční sítě. Lze to interpretovat jednak snahou maximálně zúročit příhodnou plochu na maximum co umožňoval terén či faktem, že postup vyměření většinou pouze z jedné stanice umožňuje v procesu triangulace větší variabilitu a "různé scénáře". Je dobré mít na paměti i fakt, že v mnohých případech nové město vzniklo relokací staršího města nebo doplněním sídelní zástavby o nový útvar, zohledňující již existující zástavbu. Naproti tomu města lokovaná v sytému D16 – často ze čtyř základních stanic, jsou přísněji vázána původním geometrickým schématem a vyznačují se v převážné většině, pravidelnými, většinou ortogonálně uspořádanými tržišti s věncem městišť po jejich obvodu. Ta byla organizována v pravidelných blocích. Ulice mívají pravidelnou šíři (naměřili jsme 2–4 pruty).

Typy náměstí

V množině několika desítek studovaných měst jsme rozlišili jiné formy tržišť v závislosti na typu založení v systému D12 resp. D16. Zatímco u první skupiny převládají nepravidelná náměstí o 5 a více stranách, v systému D16 se vyskytují náměstí čtvercová, obdélná nebo ve tvaru rovnoběžníku.

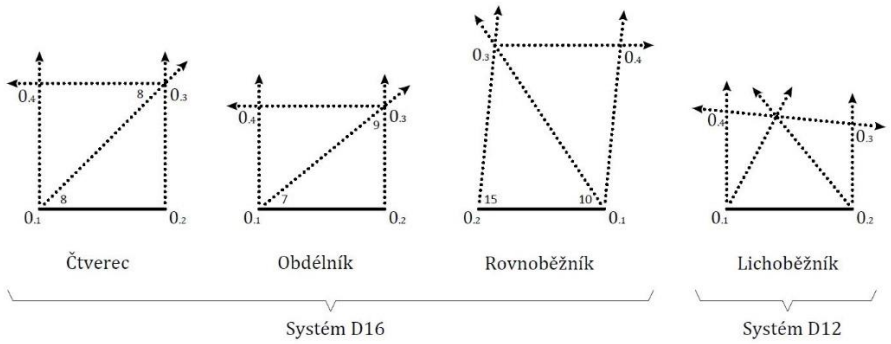

fig D—37 Typy forem a způsob vytyčení tržišť

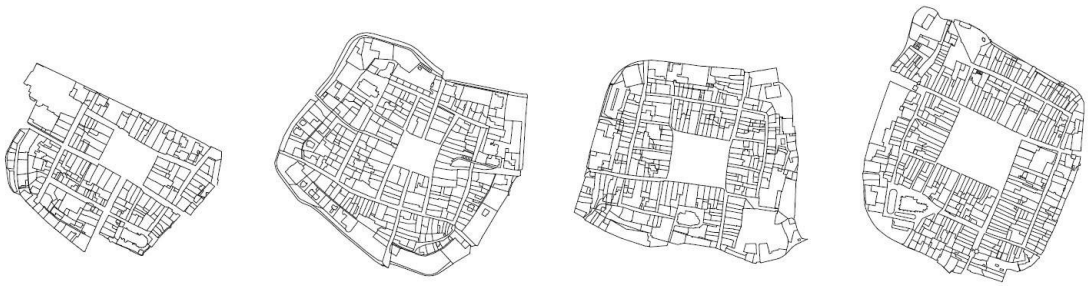

fig D—38 Porovnání velikosti plochy a orientace tržišť měst Kolín, Litovel, Moravská Třebová a Vysoké Mýto

Seznam a třídění analyzovaných měst

Pro účely výzkumu byla vybrána města z našich Městských památkových rezervací či zón primárně dle míry zachování a celistvosti města a jeho půdorysné struktury včetně dochovaného opevnění. Druhým kritériem bylo vyvážené zastoupení měst z hlediska jejich velikosti, formy prostorové struktury, typologie, morfologie/topografie, doby vzniku či zakladatele. Jsou to *České Budějovice, Jihlava, Kadaň, Litomyšl, Pelhřimov, Telč* a dále: *Český Krumlov, Domažlice, Horšovský Týn, Hradec Králové, Jičín, Jindřichův Hradec, Kolín, Kroměříž, Lipník nad Bečvou, Litoměřice, Moravská Třebová, Nové Město nad Metují, Nový Jičín, Olomouc, Plzeň, Prachatice, Slavonice, Třeboň, Úštěk, Znojmo.*

Doklady stability půdorysné osnovy, hradeb

Metoda vycházela z předpokladu, že dochované půdorysné osnovy našich lokovaných měst obsahují stopy jejich původního rozvrhu. Tento předpoklad byl ověřen srovnáním více než třiceti českých a moravských měst, založených ve 13. století, která vykazují podobnost v základním schématu tržiště a bloků k němu bezprostředně přiléhajících.

Půdorysy měst jsou před započetím analýz vždy kriticky porovnány s odbornou literaturou, archivními prameny a mapovými díly. Vzhledem ke genezi půdorysné skladby zástavby, úpravám parcelace i městského opevnění jsou existující stavebně historické průzkumy a výsledky archeologických (většinou převážně záchranných) průzkumů důležitým zdrojem pro korekce a upřesnění průběhu linií původní půdorysné osnovy.

Testování možného užití různých měrných jednotek (sáh, prut, provazec)

V rozborech českých a moravských měst bylo pracováno převážně s délkovou jednotkou *prut = 4,744 m = 16 stop*. Pro všechna města byly též provedeny testy s *provazci* (1 provazec odpovídá cca 5 prutům).

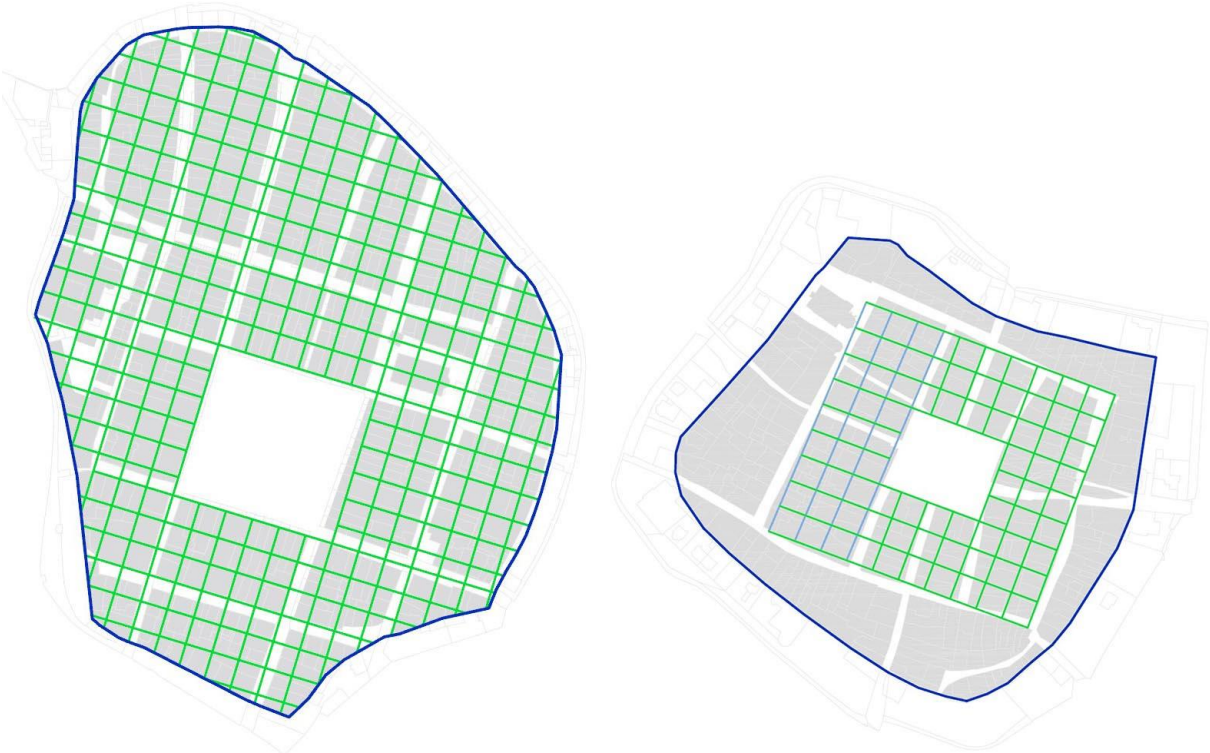

fig D—39 Ukázka testování užití provazce 25 m při vyměření bloků: v Českých Budějovicích (r. 1265) a v Litovli (r. 1260) v obou případech je hloubka bloku rovná 3x délce provazce (75 m). V Litovli sleduje západní blok odklonění hrany tržiště o 1/2 úhlové jednotky D16 oproti třem zbylým stranám tržiště, které jsou v pravoúhlé poloze.

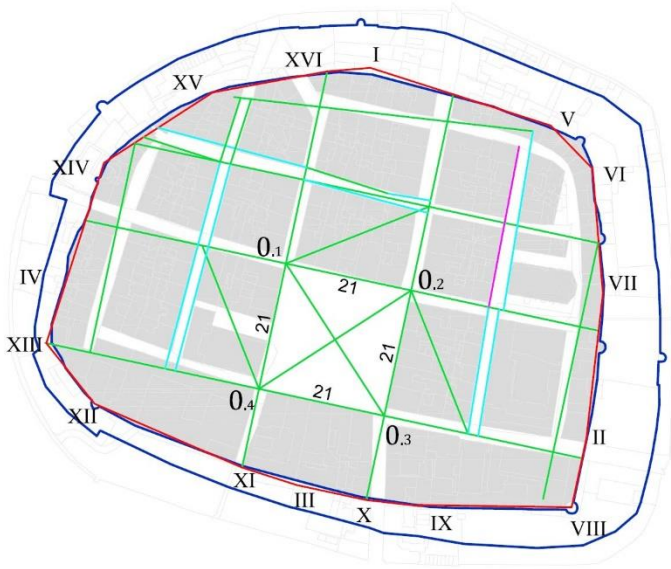

fig D—40 Vyhodnocení orientace vedoucích linií půdorysné osnovy města Klatovy, zeleně jsou linie odpovídající plným úhlům D16, tyrkysově odchylky ½ resp. růžově ¼ úhlu D16. Rozměr náměstí je 21 x 21 prutů.

D.5.4 Ověřování metody a její limity

Pro ověření míry pravděpodobnosti, že byla při vytyčovacích pracích při lokaci měst použita triangulační metoda D12 resp. D16, byla navržena specializovaná metoda obarvení čar ve výkresu města – *Metoda cyklického obarvování*. Metoda měří úhly všech čar ve výkresu a přiřazuje jim barvy tak, že stejný barevný odstín se cyklicky opakuje po zvoleném kroku odpovídajícímu testované metodě D12, D16. Následkem toho jednotlivé linie výkresu, vytyčené geometrickou metodou D12 či D16, získají stejný barevný odstín. Výsledky naznačují, že v dosud zpracovaných plánech měst lze najít skupiny čar, které spolehlivě náleží do předpokládaného systému vyměřování, avšak tyto jednotlivé skupiny mají mezi sebou určitá úhlová pootočení.

fig D—41 Na příkladu analýzy půdorysu města Kadaně je aglomerované zobrazení 3 nejúspěšnějších analýz (3 úhly natočení větrné růžice, pro které byl počet identifikovaných čar výrazně vyšší, než pro úhly ostatní). Jednotlivé barvy odpovídají jednotlivým úhlům natočení a plné, poloviční i čtvrtinové úhly se mezi sebou nerozlišují.

Triangulační metoda byla testována v praxi na pracovišti ÚTAM AV ČR, v.v.i. Pro účely experimentálního ověření byly sestrojeny dva prototypy měřicího přístroje *groma*. Při opakovaných měřeních na vzdálenost do 350 metrů bylo dosahováno velké přesnosti ve vytyčovaných úhlech (odchylka do 0,15°). Naopak při fyzickém měření kladením provazce na terén dochází k velkým odchylkám směru i chybám v naměřené délce (decimetry až metry) i na podstatně kratší vzdálenosti

fig D—42 Použití prototypu gromy D16 při experimentálním vytyčování půdorysné osnovy města v terénu, podzim 2018

Je vhodné zmínit, že přestože je půdorysná osnova nejstarším viditelným záznamem historie města, nemusí být jako celek (i v případě zdánlivě zachovalých půdorysů měst) dokladem původního vyměření – lokace.
V souvislosti s analýzami geometrie půdorysné osnovy je zapotřebí stratifikovat také jednotlivé linie, nebo jejich části. Prvotní tržní a uliční prostory byly lemovány a limitovány skoro výhradně dřevěnými domy, které mohly vyhořet (i několikrát za sebou) a nakonec byly nahrazeny zděnými. Bez archeologického průzkumu je často nemožné (v přesnosti digitální katastrální mapy) správně určit vedoucí referenční linie půdorysné osnovy a prohlásit je za původní. Platí též, že půdorysnou osnovu a stopy původního vyměření je zapotřebí vyhodnocovat individuálně a nepřebírat schematicky výsledky z jiných měst Viz např. Procházka (2007, s. 32).

D.6
ANALÝZY OBRAZU MĚSTA

Cíl metody

Posoudit a zhodnotit vliv hmotných a nehmotných projevů *kontextu* nemovitého statku kulturního dědictví (města či objektů v městském prostředí zasazených) na význam statku a možnost jeho docenění.

Vazba na památkovou péči

Specifikace výkladu pojmu *prostředí kulturní památky* (viz B.1.4) z hlediska postupu identifikace, prostorové definice a posouzení hodnoty pohledu na *statek kulturního dědictví*, mj. jako sledovaných jevů územně analytických podkladů, zejména jevu č. 11 *urbanistické a krajinné hodnoty*.

Vazba na metodiku

Metoda navazuje na kapitolu D.2 (Geografický informační systém) a kapitolu D.4 Analýzy urbanistického vývoje. Rozšiřuje rozsah prvků a atributů do *Základního mapového souboru 3x3* (GIS) a poskytuje podklady pro kapitolu E. Hodnocení.

Popis metody

Obraz města (Lynch, 1960) je proměnlivý odraz živého komplexního systému, který vždy zahrnuje stejnou měrou to, co pozorovatel vidí i to, co o městě ví. Tato kapitola předkládá postup jeho posouzení, který umožňuje vzít obě souvztažná hlediska v potaz. Systémově je zakotven v představené struktuře GIS mapování a navazuje na českou legislativu,[36] doporučení UNESCO (2011) a vybrané české a zahraniční metodiky, zejména: metodiky a doporučení pro *identifikaci, péči a ochranu krajinného rázu* - zejm.: MŽP (2017), Vorel et al. (2011 a 2004), Löw et al. (2003),a metodiky a doporučení *Národního památkového ústavu* – zejm. Kučová et al. (2014), Kuča et al. (2015), Kibic et al. (2004), metodiky a doporučení *Ústavu územního rozvoje* – zejm. MMR-UÚR (2016), metodiky ochrany a péče o *Pražskou památkovou rezervaci* – zejm. Sedlák (2002), Koucký et al. (2018) metodiky britské veřejnoprávní organizace *Historic England* (2018, 2017a, 2017b, 2015) a profesních organizací *Landscape Institute* a *Institute of Environmental Management and Assessment* (2018, 2013, 2011), a další.

Při posouzení viděného obrazu města je podstatné rozlišovat mezi pozorovaným *objektem* (kulturním statkem), jeho *prostředím* a *kontextem*. Obsah těchto pojmů se mění v závislosti na *účelu* posuzování a *měřítku* čili *odstupu* od posuzovaného; město je zároveň objektem zasazeným v širším krajinném prostředí i *prostředím,* ve kterém jsou zasazeny jiné *objekty*. *Kontext* čili způsob zasazení je v obou případech ta část prostředí, která přímo ovlivňuje kulturní význam objektu. Tyto tři projevy můžeme posuzovat samostatně (*vzhled* objektu, *způsob* zasazení a *charakter* prostředí) či dohromady (*kompozici a obsah obrazu* při pohledu z *určitého místa*). V následujících podkapitolách budou jednotlivé způsoby posuzování postupně představeny.

---

[36] **Zejm. Vyhlášky MMR č. 500/2006 Sb. a č. 13/2018 Sb., MŽP č. 45/2018 Sb. a relevantní Judikaturu a stanoviska k zákonu č. 20/1987 Sb.**

D.6.1 Městská krajina

Prostředí, kterého je město součástí i to, které samo vytváří,[37] je v současnosti živou oblastí výzkumů a diskuzí s nezanedbatelným vlivem na proměnu přístupů k pojetí péče a ochrany. Aktuální výklad městského prostředí pro potřeby památkové péče specifikuje pod názvem *historická městská krajina* doporučení UNESCO (2011). *Krajinu* nepojímá jen jako *scenérii*, ale komplexněji jako *výsledek historického kulturního a přírodního vrstvení*, doslovně: *„širší kontext zahrnující zejména topografii, geomorfologii, hydrologii a přírodní prvky lokality; její vystavěné prostředí, historické i současné; její infrastrukturu nad zemí i pod zemí; její nezastavěné plochy a zahrady, způsoby využití půdy a prostorové uspořádání; vnímání a vizuální vztahy; jakož i všechny další prvky městské struktury. Dále zahrnuje sociální a kulturní praktiky a hodnoty, ekonomické procesy a nehmotné dimenze dědictví ve vztahu k rozmanitosti a identitě.“*[38] Zrakové vnímání či spíše *„vjemy a vizuální vztahy“*[39] jsou tedy i nadále pro posuzování prostředí důležité, však vždy v souvislosti s jeho širším poznáním.

Vedle uvedeného výkladu *městské krajiny* jako *prostředí* (angl. *urban landscape*) existuje i její tradičnější pojetí jako *scenérie* (angl. *townscape*).[40] I v zahraniční literatuře bývají dnes oba pojmy zaměňovány. V důsledku čehož se metodiky posuzování *scenérie městské krajiny* stále častěji obsahově přibližují posuzování *charakteru prostředí.*[41] V následujícím textu uvádíme nejprve metodu posuzování městské krajiny jako *prostředí*; metoda posuzování městské krajiny jako *scenérie* je popsána v navazujících kapitolách D.6.3–D.6.5.

---

[37] **Ve smyslu prostředí v okolí památek obecně (nejen kontextu památek). K péči o prostředí se Česká republika zavázala mj. přijetím Úmluvy o ochraně architektonického dědictví Evropy (Granada, 1985, článek 7)**

[38] **Viz článek 8 a 9 Recommendation on the Historic Urban Landscape (UNESCO 2011)**

[39] **v originále „perceptions and visual relationships“ UNESCO (2011, čl. 9).**

[40] **Srovnej s podobnými pojmy *seascape, mountainscape, lakescape, desertscape, skyscape* atp. V kontextu posuzování městské scenérie může být rovněž rozlišováno i mezi *townscape* ve smyslu intimního pohledu na uliční scénu a *landscape* ve smyslu celkového pohledu na město z vnějšku. Viz Oxford Preservation Trust (2015, str.14)**

[41] **Srovnej např. metodiku Historic England (2017b) s metodikami Landscape Institute (2013, str. 74) a Landscape Institute (2018)**

D.6.2 Charakter prostředí

Cílem posouzení *charakteru historické městské krajiny* je identifikace obecných i unikátních rysů příznačných pro město a jeho okolí. Toto prostředí je ze své povahy v nepřetržitém procesu historické i kulturní proměny včetně sezónního cyklu. Výsledný popis charakteru proto není konečnou informací o hodnotách, je však nezbytným podkladem pro jejich správné posouzení v konkrétních prostorových situacích i pro přípravu dokumentů územně-plánovací či strategické povahy zejména v kontextu památkově významných území.

Z českých metodik, které se charakterem prostředí z hlediska kulturního dědictví zabývají, lze doporučit zejména *Metodiku tvorby standardizovaného záznamu krajinné památkové zóny* (2014) či právě dokončovanou *Metodiku Identifikace a prezentace památkového potenciálu historické kulturní krajiny České republiky* (2020). Pro specifický účel posouzení *charakteru historické městské krajiny* doplňujeme jimi uvedené postupy o vybraná doporučení:

- Posouzení charakteru historické městské krajiny probíhá v předstihu před přípravou záměru či dokumentů strategické či plánovací povahy. Zahrnuje charakterizaci historického vývoje krajiny i její současné podoby.

- Rozsah posuzovaného území není vhodné omezovat administrativní hranicí. Má být stanoven expertně po předběžném posouzení zejména s ohledem na morfologii a urbánní strukturu.

- Při posuzování je možné vymezovat charakteristické lokality.

- Mezi hlavní vizuální charakteristiky definující charakter patří: *topografie, morfologie a typologie krajiny a přírodních prvků, rozvržení struktury pozemků a prostranství, topografie, morfologie a typologie zástavby* (včetně převládající materiality), *vymezení a ohrazení* (včetně charakteru prvků), *kulturní krajinné prvky* (drobná architektura, výsadba a terénní úpravy).

- Pozitivně hodnocenou kvalitou může být homogenita i diverzita posuzovaných jevů.

- Při posuzování historického urbanistického vývoje by mělo být zodpovězeno: *Jaké jsou nejstarší viditelné prvky území? Jak se vyvíjelo jeho osídlení? Jak se vyvíjel jeho společensko-ekonomický charakter? Jak se současné území uplatňuje v porovnání s jinými územími přilehlými a podobnými? Jak je rozvržena jeho urbanistická struktura? Jaké je typologické spektrum zástavby ve vazbě na její rozmístění? Jak se stavební fond v území proměňuje? Jaké typy zástavba s krajinou vzájemně formují? Jaké vystavěné a přírodní prvky krajině dominují? Jaké stavební materiály jsou patrné? Jaká je role prostranství a krajinných prvků při utváření charakteru?*

- Výsledná prezentace charakteru se skládá ze vzájemně provázaných částí souhrnné zprávy a souboru map v prostředí GIS.

D.6.3 Posouzení kontextu

Posouzení *kontextu kulturního dědictví* (kap. B.1.4.) se zabývá vlivem záměru na význam statku kulturního dědictví a prostředí (situace), ve kterém je zasazen. Postup posouzení navržené změny na kontext vychází z prověřených doporučení organizace *Historic England* (2017a). Skládá se z pěti kroků; jejich rozsah a hloubka proporčně odpovídají významu statku, jehož kontext je dotčen:

1. *Identifikace dotčených statků a jejich kontextů:* Již ve fázi posouzení záměru má příslušný úřad či pracoviště žadateli sdělit, zdali má navržená změna potenciál ovlivnit některý kulturní statek či jeho kontext, a vymezí plochu, ve které lze předpokládat posouzení vlivu záměru na kontext statku; v nejednoznačných případech doporučí prověřit zónu teoretické viditelnosti, definující území odkud může být stavební záměr částečně či celistvě viditelný (zohledňující terénní morfologii, zástavbu a stálou vzrostlou vegetaci). V případě předpokládaného dotčení většího množství statků a kontextů zohlední jejich význam i citlivost a žadateli poradí, na které kontexty bude při posuzování návrhu brán největší zřetel. V případě předpokládaného ovlivnění významných pohledů na statek budou žadateli stanoveny stanoviště a směry posuzovaných pohledů se zdůvodněním jejich výběru.

2. *Posouzení způsobu a míry, kterými dotčený kontext přispívá k významu statku či možnosti docenění jeho významu:* Tento krok je podstatný i pro preventivní posuzování statku či prostředí. Předně je třeba zvážit klíčové atributy kulturního statku a schematicky, s důrazem na jejich význam je zaznamenat do mapy; zvážení by mělo zahrnovat: *historické a současné vztahy mezi kulturním statkem a jeho okolím* (prostorové, smyslové i asociativní). Následně je třeba zvážit a obdobně zaznamenat způsoby, kterými kontext přispívá k možnosti význam statku docenit; zvážení by mělo zahrnovat: *mimořádné pohledy na statek a vnější pohledové vazby* (denní i noční), *asociativní vazby a charakter okolního prostředí.*

3. *Zhodnocení navržené změny: Je prospěšná či škodlivá pro význam kulturního statku či možnost docenění jeho významu?* Již v ranné fázi má úřad či pracoviště žadateli poradit, jaké zaměření lze u posuzování vlivu na kontext kulturního statku v daném případě očekávat, a tedy na jaké aspekty návrhu by se měla profesionální expertíza žadatele zaměřit. Posouzení může mimo jiné zahrnovat: *polohu a umístění návrhu* (umístění, pozici a orientaci vůči statku, terénní morfologii a mimořádným pohledům), *formu a vzhled návrhu* (výraznost vůči statku, měřítko a proporce hmotového členění, materialitu), *širší účinky návrhu* (kumulativní efekt na změnu okolního vystavěného prostoru, siluety, hluku, pachu, světelného znečištění, kvality života v okolí, přístupnosti a ekonomické životaschopnosti) i *stálost návrhu* (očekávanou životnost, opakovatelnost či návratnost do původního stavu).

4. *Přezkoumat možnosti posílení pozitivního a potlačení negativního vlivu změn:* Bývá tím úspěšnější, v čím rannější fázi záměru jsou předpokládatelné vlivy na význam kulturního statku promýšleny. Zlepšení může být dosaženo mimo jiné: *odstraněním či remodelací rušivého prvku či budovy, restaurováním či odhalením ztraceného historického prvku či pohledu, přidáním novotvaru, pohledu či přístupu zlepšujícího možnost ocenění kulturního statku či interpretace jeho kontextu.*

5. *Vypracovat a zdokumentovat rozhodnutí a monitorovat výsledky.* Součástí dobré praxe je každý krok procesu rozhodování zdokumentovat formou textu přístupného širší veřejnosti, který srozumitelně popíše, jakým způsobem dotčený kontext přispívá k významu kulturního statku či možnosti jeho docenění, jaké vlivy na kontext jsou u záměru předpokládány i případné návrhy na jejich zmírnění. Po realizaci je žádoucí přezkoumat a zdokumentovat skutečnou úspěšnost navržených řešení i případná ponaučení, která by mohla být užitečná při posuzování obdobných záměrů v budoucnosti.

D.6.4 Pohledy na město

Posouzení *scenérie městské krajiny* (kap. D.6.1) a *pohledového kontextu* statků kulturního dědictví (kap. B.1.4 a D.6.3) je nedělitelnou součástí posuzování konkrétní situace. Jeho cílem posouzení je identifikovat hodnotu jednotlivých prostorově definovaných pohledů pro obraz města a zhodnotit vliv jimi zachycených jevů na *statky* kulturního dědictví, jejich pohledové *kontexty* a *charakter* viditelné části historické městské krajiny.[42]

Pohled je plošné zobrazení části prostředí viditelné z prostorově definovaného *místa výhledu* (stanoviště pozorovatele) ve směru k *pozorovanému předmětu* (objektu či území a jejich souborů) obecně zahrnující *popředí* (část výjevu, která je nejblíže k pozorovateli), *pozadí* (část výjevu, která se nachází za pozorovaným předmětem) a *střední plán* (část výjevu mezi popředím a pozadím). Posuzovaná pohled je prostorově určen *místem výhledu* a *pohledovým kuželem* čili prostorovým koridorem spojujícím stanoviště pozorovatele a obrys pozorovaného předmětu přiměřeně zvětšený o relevantní rozsah jeho *kontextu*. *Šířka záběru* pohledu je určena *úhlem rozhledu* (vrcholovým úhlem půdorysného průmětu pohledového kuželu).

Podle charakteru a významu pohledu dále rozlišujeme: *panorama, průhled, vedutu, hodnotný pohled, reprezentativní pohled a specifický pohled*; při prostorovém určení pohledu a následném rozboru zobrazení rozlišujeme: *horizont, siluetu, rámování, pohledovou vazbu, pohledovou osu, pohledovou hranu, pohledovou exponovanost, pohledový celek, pohledovou dominantu* a další *pohledově výrazné prvky* a principy *pohledové kompozice*.

V českém prostředí nejsou dostupné metodiky, které by se pohledovému posuzováním historické městské krajiny celistvě věnovaly. Přesto se k tématu vztahuje množství teoretické literatury a zejména dlouholetá tradice soustavných průzkumů měst počínající činností *Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů* a *výzkumného ústavu výstavby a architektury*, na kterou částečně navazuje činnost dnešního *Ústavu územního rozvoje* a řady projekčních kanceláří.[43] Na základě jejich porovnání s vybranými zahraničními metodikami[44] předkládáme pro posouzení hodnoty *definovaných pohledů* následující doporučení:

- Pohled na město je zároveň pohledem na jednotlivé statky kulturního dědictví, které jsou jeho součástí. Význam pohledů je proto vždy posuzován ze tří hledisek: příspěvku k významu *celku historického města*, významu *viditelných statků kulturního dědictví*[45] i významu *míst výhledu*. Souhrnná *hodnota pohledu* je určena expertním zvážením všech tří uvedených významů.
- Pohledy na město, podobně jako na jakýkoliv jiný kulturní statek, přispívají k možnosti docenění jeho významu zejména: přispěním k pochopení jeho historie, poskytnutím spojení s minulými pozorovateli, přispěním k jeho identitě, navýšením jeho estetické hodnoty či kulturní asociací s ním spojenou (kap. B.1.4).
- K vlastnímu významu pohledů přispívá: pokud byly historicky oceňované (např. pro své estetické kvality), pokud jsou součástí záměrně vytvořené urbánní či krajinné kompozice, pokud pohledy či k nim náležící místa výhledu mají asociaci s významnou osobností, uměleckým počinem či historickou událostí, či pokud přispívají k identitě místních komunit.

---

[42] **Specifikuje vhodný způsob záznamu pohledů, které jsou součástí sledovaného jevu ÚAP č. 11 (urbanistické a krajinné hodnoty) dle přílohy č. 1 k vyhlášce č. 500/2006 Sb. a souvisejícího metodického pokynu (MMR, 2015) a souvisejí i s dalšími sledovanými jevy, zejm.: 11a (struktura a výška zástavby), 13a (architektonicky nebo urbanisticky cenné stavby nebo soubory staveb, historicky významné stavby, místa nebo soubory staveb) a 17a (krajinný ráz)**

[43] **Mezi nimi vyniká především činnost *Institutu plánování a rozvoje hl. m. Prahy* (dříve *Útvaru rozvoje hl. m. Prahy*, předtím *Útvaru hlavního architekta hl. m. Prahy*), který se metodami pohledového posuzování již desítky let zabývá a k tématu vydal i zatím nejmladší příspěvek: *Pražské veduty: jak se dívat na (historickou) městskou krajinu*, Koucký (2018)**

[44] **Zejm. *Historic England* (2018), Oxford Preservation Trust (2015), Landscape Institute (2011, 2013, 2018) a Archicultura (2009)**

[45] **Statkem kulturního dědictví je i celek historického města. Zde jsou myšleny jednotlivé objekty v něm – „statky ve statku“.**

- Posuzovány mohou být pouze pohledy prostorově definované místem pohledů a pohledovým kuželem v prostředí GIS. Hodnotné pohledy identifikované posouzením je možné zanést do územně analytických podkladů (jako jev č. 11: *urbanistické a krajinné hodnoty*).[46]
- Stavební záměr v památkově chráněném území (včetně jeho ochranného pásma a vymezeného kontextu chráněného kulturního statku)[47] je posuzován v kontextu *reprezentativních pohledů* a případně i v kontextu *specifických pohledů* určených právě pro posouzení tohoto záměru.
- Každý posuzovaný pohled je v prostředí GIS definován: *místem výhledu* (hlavním definičním prvkem), *půdorysným* vymezením *pohledového kuželu* (určujícím směr a pozorovací úhel), půdorysným zákresem *pohledově výrazných prvků* a těmito atributy: *vazba* (u všech prvků), *dosah* a *význam* (pouze u hlavního definičního prvku).
- *Místo výhledu* je v GIS definováno jedním bodem (point feature), ojediněle více sdruženými body (multipoint feature)[48]
- Půdorysné vymezení *pohledového kuželu* je v GIS definováno polygonem vymezeným v závislosti na terénní morfologii a skutečné viditelnosti. Plocha pohledového kuželu může být nespojitá, případně rozdělené na více částí (např. popředí, pozadí, předmět pohledu apod.) s různě definovanými režimy dohledu památkové péče.[49]
- Půdorysný zákres *pohledově výrazných prvků* je v GIS definován s ohledem na povahu prvků: Body či sdruženými body jsou zaznamenány *pohledové dominanty*; liniemi jsou zaznamenány významné *pohledové osy, hrany, plány* a *horizonty* (např. prostranství, zástavby či terénních zlomů), polygony jsou zaznamenány *pohledové celky* a *pohledově exponované plochy* (např. svahy či vegetační masivy).
- Atribut *vazba* je jedinečný identifikátor společný všem prvkům jednoho pohledu (v textovém formátu obsahujícím *kód obce* a *pořadové číslo* pohledu, např. 547492_003 značí, že prvek je součástí třetího posuzovaného pohledu na Pelhřimov),
- Atribut *dosah* je přisouzená hodnota pohledu (v číselném kódu 1 = nadregionální, 2 = regionální, 3 = městská, 4 = lokální, 5 = doplňková, přičemž hodnoty 1 a 2 označují pohledy mezinárodního či celonárodního významu, 3 označuje nejvýznamnější reprezentativní pohledy na obec a její dominanty, 4 označuje pohledy významné pro místní identitu a 5 označuje ostatní hodnotné pohledy).
- Atribut *význam* obsahuje popis pohledu, zahrnující: 1. stručné shrnutí jeho historie a přínosu k významu pozorovaného statku, 2. strukturované odpovědi na otázky: *Které skupiny pozorovatelů pohled využívají a jakým způsobem? Jaké významné osobnosti jsou s významem pohledu či s jeho asociací spojeni? Jaké jsou další doklady o uznání významu či pozitivní kvality pohledu a jeho charakteristik v průběhu času? Jak se uznání významu pohledu v minulosti projevovalo ve využití a správě místa výhledu?*
- Místa výhledu posuzovaných pohledů mají být definována pouze na veřejných prostranstvích (s výjimkou historicky doložených míst výhledu, např. rozhleden, věží, zámků apod. či specifických pohledových kontextů významných statků kulturního dědictví, např. zámeckých zahrad). Při stanovení místa výhledu má být zvážen jeho vliv na předmět pohledu (např. zarámováním pohledu, vzhledem či specifické prvky stanoviště).

---

[46] **Viz komentář k jevu č. 11 ve Standardu sledovaných jevů pro územně analytické podklady obcí (MMR, 2015, str.15)**

[47] **Viz definici prostředí kulturní památky ve stanovisku Ministerstva kultury, odboru památkové péče č.j. 11357/2005 ze dne 9. srpna 2005**

[48] **K takové situaci může docházet například v ulici či parku, vztahujícím se ke vzdálenému poit de vue. Sdružené body definující společný výhled mohou být posuzovány jednotlivě. Pro informaci o výhledech definovaných trasou pohybu viz kapitolu D.6.5.**

[49] **Pro definici rozsahu pohledového kuželu, chránícího siluetu významného statku kulturního dědictví (např. města či pohledově dominantního objektu) platí zásada nezbytného minima, nikoliv možného maxima. Plocha kuželu včetně jeho protažení za předmět ochrany má pokrývat pouze plochy, jejichž vzhled přímo ovlivňuje význam statku či možnost jeho docenění. Nezdůvodnitelně rozsáhlé vymezení pohledového kuželu může vést, vedle řady dalších negativních externalit, k jeho neefektivnosti.**

- Posouzení zobrazení[50] hodnotného pohledu se řídí výtvarnými principy *obrazové kompozice* a vychází z předpokladu, že pozorovatel je o významech viděného obrazu dobře informovaný.[51] Jeho cílem je specifikace hodnoty definovaných pohledů a jejich obsahu pro památkovou péči.[52] U reprezentativních pohledů na město musí být specifikováno a zváženo zejména: 1. Význam a hodnota jednotlivých viditelných statků kulturního dědictví, 2. Význam a hodnota místa pohledu (viz popis atributu *význam* uvedený výše), 3. Charakter prostředí historické městské krajiny (viz D.6.2), 4. Vztah statku a místa výhledu (jak jejich vzájemná pozice ovlivňuje zážitek statku), 5. Morfologické, vegetační a architektonické charakteristiky (jak výškové uspořádáním krajiny, vegetační prvky a zástavba přispívají ke kompozici zobrazení), 6. Pohledově poutavé prvky (jak pohledové atraktory přispívají ke kompozici zobrazení), 7. Infrastruktura (jak přispívá k charakteru zobrazené krajiny), 8. Obloha, světlo a sezónnost (jak jejich proměny přispívají k charakteru zobrazení), 9. Rušivé prvky (jak poškozují hodnotu a význam pohledu).

---

[50] **Při posuzování pohledového zobrazení je vhodné využít fotografickým záznam, který zploštěním viděného umožňuje lepší posouzení *kompozice* hodnotného pohledu než pozorování v terénu. Naopak, pro důsledné zohlednění prostředí (zejm. při posuzování stavebního záměru) jsou terénní posouzení nenahraditelné. Pro informaci o náležitostech fotografického záznamu pro posouzení viz kapitolu D.6.6.**

[51] **Viz pojmy pohled a obrazová kompozice v kapitole C.**

[52] **Podobně jako bylo uvedeno v souvislosti s kontextem v kapitole B.1.4: Cílem péče o významný pohled není bránit jeho proměně, ale specifikací jeho vztahu k významu kulturního statku napomoci proměně s žádoucím dopadem na význam chráněného kulturního statku i možnost docenění pohledu na něj.**

Příklad 1. – stanovení hodnotného pohledu na město Pelhřimov ze šibeničního vrchu

fig D—43 Panoramatický pohled na současný Pelhřimov z někdejšího šibeničního vrchu (Ke Spravedlnosti) poblíž historické trasy poutní cesty na Křemešník.

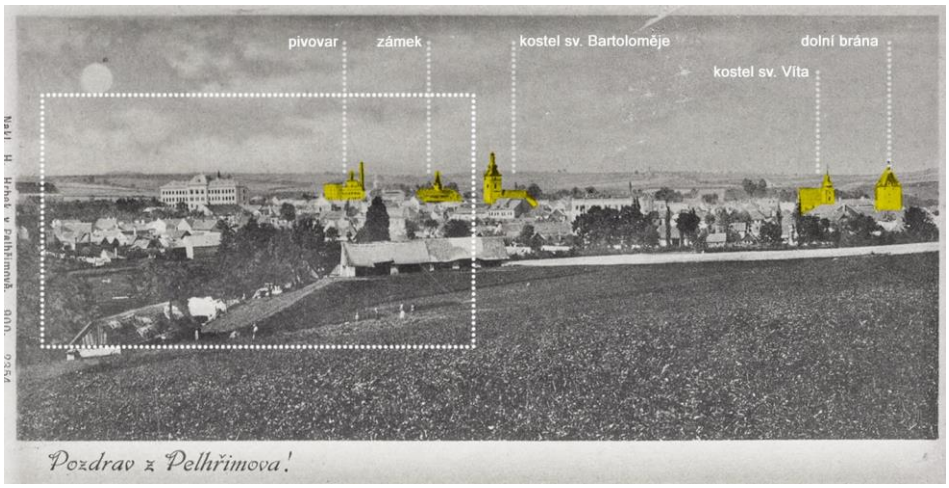

fig D—44 Pohlednice ze stejného místa (pořízená o něco níže po svahu patrně pro zdůraznění siluety města), představuje doklad historické reprezentativní hodnoty pohledu i podklad pro identifikaci historického uplatnění jednotlivých stavebních dominant v něm.

fig D—45 Výřez z jiného archivního snímku, pořízeného dříve a ze stanoviště více vlevo než u uvedené pohlednice. Představuje skutečnou podobu uplatnění stavebních dominant v místech, která byla na pohlednici pozměněna retuší (pravděpodobně při zákresu školy, jejíž pohledové uplatnění neodpovídá dobové skutečnosti – viz bílý rámeček na fig D–44).

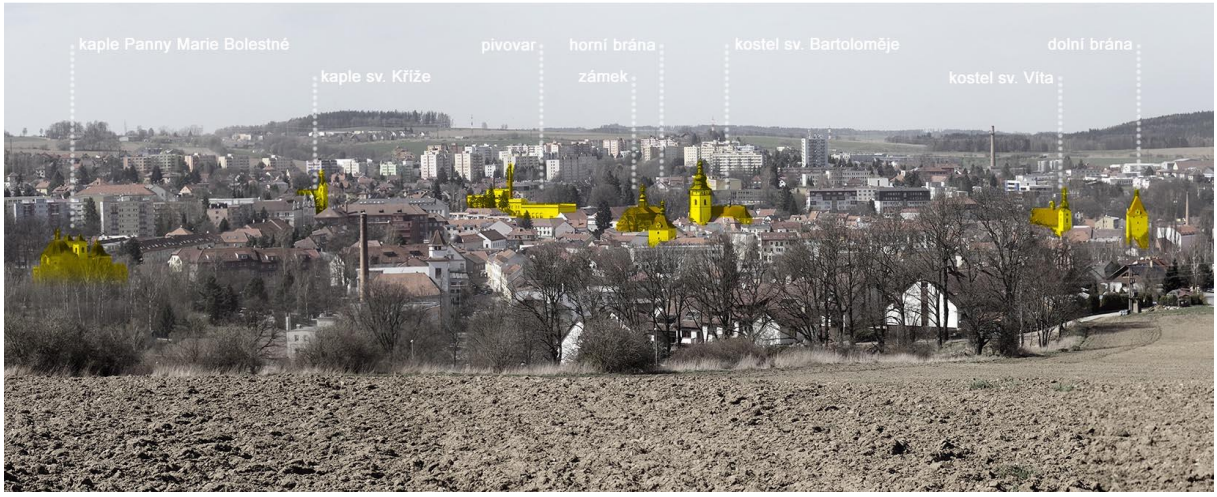

fig D—46 Posouzením stanovený výřez hodnotného pohledu s vyznačením hlavních dominant kulturního dědictví.

Příklad 2. – půdorysné stanovení hodnotného pohledu pohledovým kuželem (Pelhřimov)

fig D—47 Panoramatický pohled na Pelhřimov s vyznačeným rozsahem hodnotného pohledu.

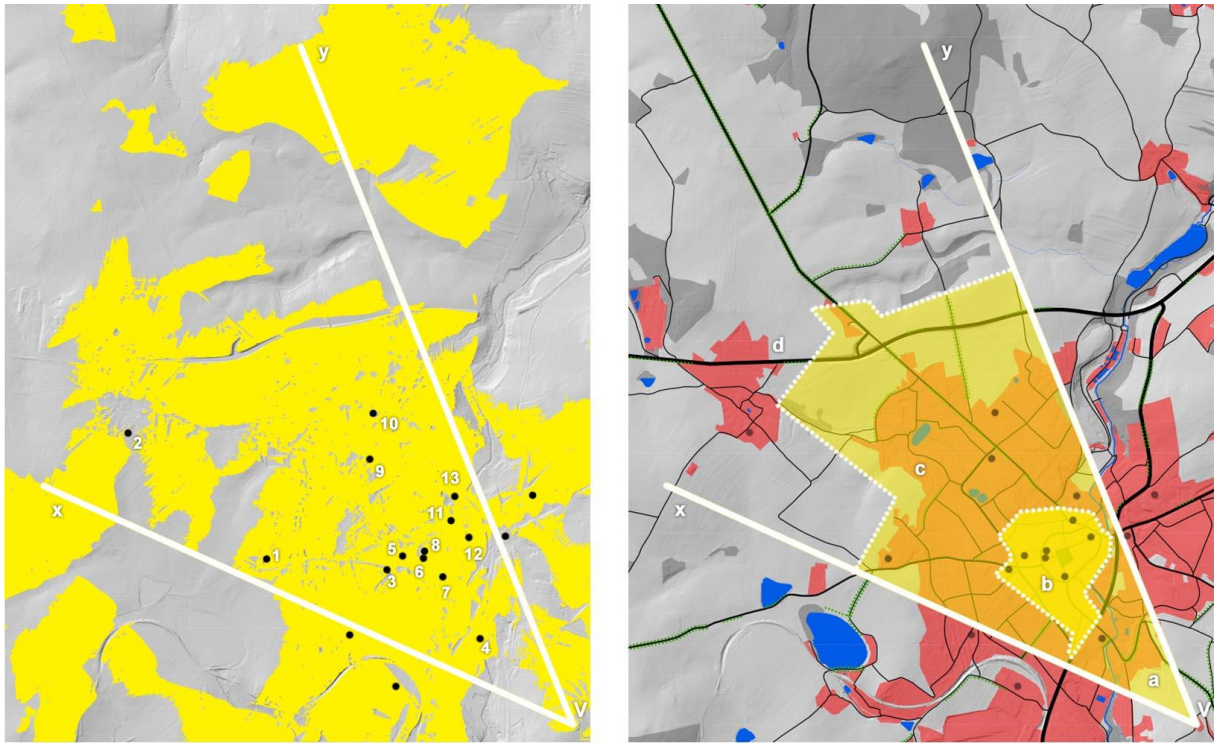

fig D—48 Výřezy z GIS ilustrující postup půdorysné definice pohledového kuželu hodnotného pohledu. Výřez vlevo obsahuje definiční bod V ve výšce 1,7m nad povrchem, bíle vyznačený směr a úhel záběru (čili půdorysný průmět kuželu), žlutě vyznačené plochy zemského povrchu viditelné z bodu V (dle modelu DMR5G) a černě vyznačené stavební dominanty. Výřez vpravo obsahuje posouzením navržené půdorysné vymezení předmětu pohledu (sytě žlutou) a jeho pohledového kontextu (světle žlutou).

fig D—49 Zobrazení půdorysně definovaného předmětu pohledu (sytě žlutou) a pohledového kontextu (světle žlutou). Bíle je vyznačen úhel záběru, respektive tečny podstavy vymezující rozsah pohledového kuželu.

Příklad 3. – půdorysné stanovení pohledových hran a celků v hodnotném pohledu (Pelhřimov)

fig D—50/51 Uplatnění pohledových hran a plánů v panoramatickém pohledu z vyhlídkové věže kostela sv. Bartoloměje. Pohledové hrany (v půdorysu zakreslené liniemi) jsou stanoveny posouzením snímku. Půdorysné vymezení ploch plánů přihlíží i k charakteru zástavby a pohledové exponovanosti (viz světlé plochy v půdorysu určené výpočtem dle modelu DMP1G)

D.6.5 Prostorová posloupnost pohledů

Posouzení *prostorové posloupnosti pohledů* čili *dynamické veduty* (Sedlák, 2002) je specificky vhodné pro významné cesty a návaznosti veřejných prostorů. Vychází z postupu Gordona Cullena (1961), založeného na kombinaci mapování (pohledového a půdorysného) a významovém výkladu posloupnosti městských prostorů při pohybu na dané trase. Tento postup je svou koncentrací na prostorově určitý a urbanisticky hodnotný prvek historické trasy (kap. B.4.1) dodnes nepřekonaným nástrojem popisu a zhodnocení jejich specifických prostorových kvalit. Oproti statickému pohledovému zobrazení nabízí vnímání pohledových hodnot v reálném čase (např. zážitek vznikající pohybem po vyhlídkové trase s proměňující se konfigurací viděného), a tedy i popis spolupůsobení jednotlivých (především veřejných) prostorů města tvořících prostorové kontinuum.

Metodikou doporučený postup specifikuje jev ÚAP č. 11 *urbanistické a krajinné hodnoty*, konkrétně popis tzv. *„scenérické cesty*“ která je uvedena v komentáři standardu sledovaných jevů (MMR, 2015, s.15):

- Podkladem pro posouzení jsou terénní průzkumy a obrazové dokumentace určené trasy probíhající postupně v období vegetačního klidu a ve vegetačním období, zpravidla v obousměrném pohybu po dané trase.[53]
- Posuzovaný úsek historické trasy je určen expertním posudkem na základě zvážení jejích historických, rituálních a asociativních významů i současného pohledového kontextu města.
- Záznam scénických přechodů a jejich hodnocení se soustředí především na významné pohledové vazby a návaznosti v ose pohybu, záměrnými i emergentními významy a scénografii v řazení městských prostorů a dominant, rozhraní jednotlivých lokalit historické městské krajiny, vazby prvků drobné (sakrální) architektury a jejich souborů a v poslední řadě i na vegetační prvky a krajině-morfologické situace cesty.
- Kromě pohledového záznamu je mapován stav cesty, zejména její využití, schůdnost, přerušení či nahrazení motorovou komunikací, jako podklad pro diskuzi o její regeneraci.
- Výsledná prezentace posouzení prostorové posloupnosti pohledů skládá ze vzájemně provázaných částí souhrnné zprávy, komentované série zobrazení a prostorovou definicí trasy v prostředí GIS.
- Souhrnná zpráva obsahuje zejména popis významu trasy (historického i současného), její hodnoty (jako kulturního statku i jako kontextu významných kulturních statků s ní souvisejících), stručnou historii jejího vývoje a výčet významných míst a objektů, které s ní souvisejí.
- Komentovaná série zobrazení obsahuje záznam cesty v pořadí dle směru postupu, obsahující zejména fotodokumentaci významných prostorových situací trasy, pohledů a vizuálních vazeb na statky kulturního dědictví, doplněná výkladem a případně schématy.
- Prostorová definice trasy v prostředí GIS obsahuje zejména tyto prvky: liniový prvek trasy (hlavní definiční prvek) a prostorovou definici pohledů uvedených v komentované sérii zobrazení. Doporučená struktura hodnotových atributů definičních prvků trasy i souvisejících pohledů je popsána v kapitole D.6.4.

---

[53] **Pro vybrané statky kulturního dědictví (např. křížové cesty apod.) přirozeně postačuje posouzení posloupnosti v jednom směru.**

Záznam prostorové posloupnosti pohledů

fig D—52 Ukázka zobrazení prostorové posloupnosti pohledů na příkladu trasy mezi železniční stanicí a náměstím v Pelhřimově.

D.6.6 Fotografování městského prostředí

Součástí souboru podkladů pro hodnocení urbánních jevů v kontextu témat památkové péče je systematicky pořizovaná a strukturovaná fotografická dokumentace. Ta se kromě záznamu prostorově definovaných pohledů (kap. D.6.4 a D.6.5) pořizuje pro dokumentaci současného stavu pohledů na archivních zobrazeních (zejm. fotografií, pohlednic a vedut) a dále pro specifické hodnocení *městských rozhraní.*

Při hodnocení *městských rozhraní* se sledují a posuzují tyto zásadní jevy a jejich atributy: pozice, poloha a tvar urbánního celku v rámci krajiny, jádra v rámci vnitřního města a dílčích projevů městského jádra. Z toho vychází i výběr měřítek zobrazovaného výseku, který povídá struktuře měřítek půdorysného mapování (kap. D.2.2): *město v krajině, vnitřní město, městské jádro*. Zásadními tématy pro vyhodnocování těchto obrazových souborů jsou vztahy jednotlivých rozhraní (město – krajina, vývojové vrstvy vzájemně, hranice kulturní památky apod.), charakteristiky autentického reliéfu města včetně jeho dominant, charakteristické pohledy (zejm. *průhledy* a *panoramata*) či konkrétní architektura míst viděných běžným pozorovatelem. Pro posouzení daného jevu je předmět fotografován ze dvou pozic: *zevnitř ven* a *zevně dovnitř*.

- Pro fotografický záznam městské scenérie platí následující doporučení: Fotografický záznam se zpravidla pořizuje z výšky odpovídající pohledu chodce (cca 1,7 m). Výjimku tvoří srovnávací záběry pro archivní snímky a veduty, které jsou pořizovány z míst odpovídajících záběru (pokud to není možné, využije se nejbližší místo poskytující srovnatelné zobrazení, např. s použitím teleskopického stativu či dronu).

- Veškeré snímky pořizované pro následné posuzování musí být doplněny o polohopisné souřadnice místa pořízení, výšku objektivu nad zemí, datum a čas pořízení snímku (dále o formát snímacího čipu, a nastavení ohniskové vzdálenosti objektivu při snímkování, pokud nejsou součástí EXIF dat snímků).

- Pro nastavení aparátu při pořízení snímku je optimální 50mm ohnisková délka při *full frame* formátu snímacího čipu (24×36 mm). Pro dálkové průhledy s malou šířkou záběru je možné využít i větší ohniskové vzdálenosti, avšak pro panoramatické snímky s úhlem rozhledu přes 40° je vhodné využít spíše seskládaných snímků pořízených z horizontálně vyváženého stativu či panoramatického režimu fotoaparátu. Ohnisková vzdálenost menší než 50 mm obecně není pro dokumentaci vhodná, ale je přípustná ve stísněném prostoru městského interiéru a parků.

Záznam městských rozhraní na příkladu Pelhřimova

fig D—53 **Rozhraní městského jádra – pro účely posuzování vnitřní struktury (dílčích projevů) historického jádra v rámci jeho „těla“ a jeho vazeb na rozhraní (vztah urbánní topografie, morfologie a typologie jednotlivých jevů) je fotografováno jednak vlastní jádro z charakteristických míst v jeho území, jednak jeho vazby na podstatné fenomény jeho rozhraní. Důležité je přitom vždy zachycení vzájemného vztahu konstitutivních fenoménů místa, vyjádření jejich strukturálních charakteristik (objekty, veřejný prostor, parter apod.) a postižení podstatných rysů obrazu města v tomto měřítku.**

fig D—54 **Rozhraní vnitřního města – Pro účely posuzování pozice jádra v rámci vnitřního města (vztah urbánní topografie, morfologie a typologie historického jádra a jeho přímého sousedství) je fotografováno jednak vlastní jádro z charakteristických míst v jeho okolí, jednak toto bezprostřední okolí v pohledu z historického jádra. Důležité je přitom vždy zachycení vzájemného vztahu sousedících území, vyjádření charakteru jejich rozhraní a postižení podstatných fenoménů ovlivňujících tento vztah.**

fig D—55 **Rozhraní města a volné krajiny – pro účely posuzování pozice města v krajině (vztah krajinné a urbánní topografie, morfologie a typologie) je fotografováno jednak kompaktně zastavěné území z charakteristických míst v otevřené krajině, jednak otevřená krajina z kompaktně zastavěného území. Důležité je přitom vždy zachycení vzájemného komplexního vztahu obou celků a vyjádření celkového obrazu.**

D.6.7 Prostorová jedinečnost města

Závěrečným dokumentem posouzení celkového obrazu města je syntéza jeho hodnot a jedinečné prostorové kompozice. Podobně jako při posouzení charakteru a kontextu se i v tomto případě jedná o posouzení s platností podmíněnou rychlostí proměny města i kulturního prostředí, kterého je posuzovatel–urbanista součástí. [54] Cílem je shrnout jevy, které jsou pro jedinečný prostorový charakter města určující, které jsou vůči němu neutrální, a které ho ovlivňují negativně. Toho nelze docílit algoritmicky; kvalita dokumentu přímo souvisí se zkušeností a citlivostí zpracovatele, a kromě požadavku na kvalitu a důslednost expertního zpracování vyžaduje verifikaci posouzení porovnáním s universálními, dobově uznávanými hodnotami.[55]

Pro posouzení *prostorové jedinečnosti města* obecně platí:

- Rozsah posuzovaného celku zahrnuje plochy intravilánu historického a současného města včetně jejich krajinného kontextu.
- Posuzovatelem je specialista (architekt), či tým specialistů s jasně rozdělenými rolemi a zodpovědností.
- Posouzení probíhá formou hermeneutického kruhu a vyžaduje předběžné i průběžné studium historického vývoje posuzovaného města, konzultace se specialisty (zejm. historiky, archiváři a archeology), terénní průzkumy a konzultace průběžných výsledků se zadavateli.
- Posuzování celkové kompozice města postupuje ve směru od stabilních k proměnlivým jevům (kap. D.1):
  1. Krajinná morfologie a topografie (prostorových daností místa, ve kterém je město situováno),
  2. Tvaru a skladby liniových prvků (zejm. cest, tratí a vodotečí),
  3. Tvaru a skladby zastavěných ploch (území a parcelace),
  4. Tvaru a skladby objemů zástavby (zejm. typologie, tvaru, členění a materiality domů).
- Mezi sledované projevy krajinné morfologie a topografie patří konfigurace terénu ve vztahu k osídlení (historickému i současnému; celku i částem), např.: město na rovině, město na izolované výšině, město na ostrohu, město v kotlině, město v kaňonu, město v širokém údolí, město u jezera apod. Viz např. Valena (1991) se kterou souvisí pohledový horizont (exponované svahy) a skladba krajinných prvků.
- Mezi sledované projevy tvaru a skladby liniových prvků patří zejména přírodní a urbanistické osy a hrany, základní prostorový skelet města (urbanistická osnova tvořená významově rozlišenou cestní sítí) a jejich uspořádání (historické, současné, v celku i částech), např.: liniové, mřížkové, radiální, okružní atd. Viz např. Michal Hexner (1996).
- Mezi sledované projevy tvaru a skladby zastavěných ploch patří zejména vrstvení a členění zastavěného území (např. na charakteristické lokality sourodých celků městské struktury), tvar a charakter rozhraní (zejm. mezi zastavěným územím a volnou krajinou a jednotlivými vrstvami zastavěného území) a měřítko, zrnitost a způsob parcelace (v relevantních případech včetně plužiny). Viz např. Karel Kuča a Věra Kučová (2015), Jan Sedlák (2002), Jan Pešta (2000) a Kevin Lynch (1981).[56]
- Mezi sledované projevy tvaru a skladby objemů zástavby patří zejména morfologie městských prostorů (včetně jejich interakce), morfologie zástavby (zejm. typologie, volumetrie a vertikální členění a střešní rovina). Viz např. Jan Sedlák (2002)
- Pro posouzení je vhodným podkladem mapování GIS *Základního mapového setu 3x3* v podobě uvedené v kapitole D.2.

---

[54] **Předmětem památkové ochrany, resp. památkové péče je především stabilizace hodnot a jejich uchování.**

[55] **(viz kritérium OUV používané v UNESCO)**

[56] **Pešta J. (2000). *Několik poznámek ke studiu půdorysné struktury venkovských sídel na území Čech*. Průzkumy památek**

Jevy celkové kompozice Pelhřimova v posuzovaném pořadí (porovnání pol. 19. stol se současností)

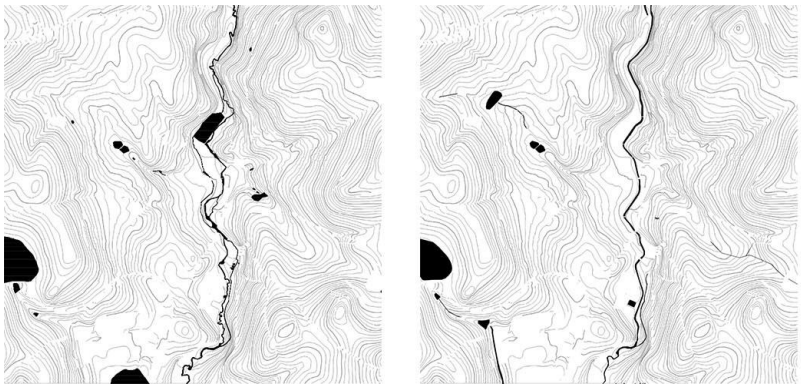

fig D—56 **Krajinná morfologie a topografie – Posouzení se soustředí na historickou proměnu projevů zasazení města v krajinném kontextu**

fig D—57 **Tvar a skladba liniových prvků – Posouzení se soustředí na historickou proměnu projevů vnitřního a vnějšího provázání města**

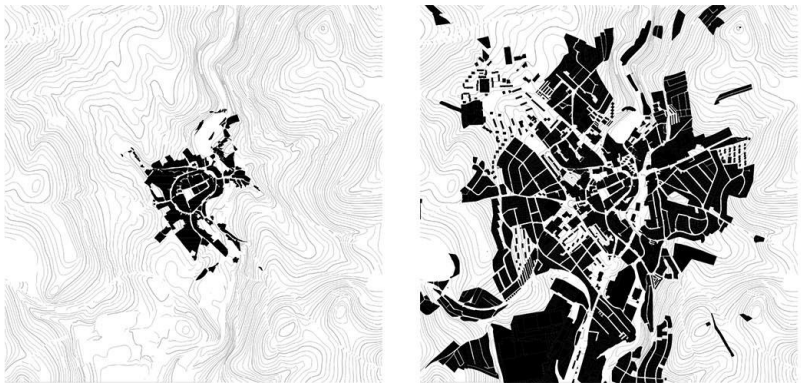

fig D—58 **Tvar a skladba zastavěných ploch – Posouzení se soustředí na historickou proměnu pohledových celků zástavby**

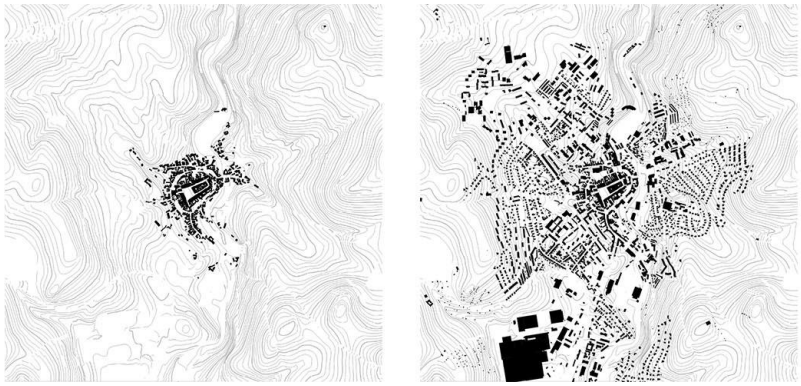

fig D—59 **Tvar a skladba objemů zástavby – Posouzení se soustředí na historickou proměnu pohledového uplatnění jednotlivých domů**

D.7
ANALÝZY UŽÍVÁNÍ HISTORICKÉHO JÁDRA

Mimo fyzických projevů a prostorových parametrů jsou nedílnou součástí památky i životní projevy, které se odehrávají v jejich rámci, tj. aktivity, společenské, ekonomické, právní a další skutečnosti. Tyto životní projevy, způsob využívání jednotlivých prostorů a vztahování se k nim definují významy jednotlivých míst a jsou jedním z rozhodujících faktorů přispívajících k dlouhodobé udržitelnosti a autenticitě prostředí nebo naopak k popření těchto kvalit a postupné ztrátě ryzosti, původnosti, vnímání historického významu míst a proměně prostředí v pouhé prostorové kulisy. Následující kapitola popisuje faktory a trendy týkající se vztahu hmotných a nehmotných jevů v prostředí historických jader. Současně se jedná o snahu zahrnout do záběru komplexní památkové péče širší škálu analýz neomezujících se na prostorové parametry nebo na jednotlivé objekty.

D.7.1 Předmět analýz

Předmětem je historické jádro a jeho postavení v rámci sídla z hlediska vztahu sociálně-ekonomických jevů a jejich fyzických a prostorových projevů. Sledování vztahu hmotných a nehmotných jevů a proměny způsobu využití historického jádra vychází z těchto premis:

- Jedinečnost – Historická jádra představují soubory projevující se jedinečný systémem fyzických a prostorových parametrů, kterým odpovídá i jedinečnost sociálně-ekonomických charakteristik. Právě s ohledem na tuto jedinečnost a na výjimečnou hodnotu těchto areálů, je potřebné sledovat jednak charakteristiky těchto jevů (=*míra prominence*, tj. odlišnosti oproti ostatním částem sídla) a dále vývoj těchto jevů a jejich vzájemné vazby, aby je bylo možné eventuálně usměrňovat a koordinovat ve prospěch jejich zachování a průběžné transformace.

- Kapacita a Intenzita – Sledované jevy je možné zkoumat z pohledu jejich momentální intenzity a dále míry s jakou tato intenzita odpovídá možnostem a charakteru struktury, tj. kapacity systému.

- Adaptabilita a Proměnlivost (Variabilita) – Druhou významnou perspektivou, z hlediska, které je možné uvedené jevy zkoumat, je míra jejich proměnlivosti v čase. Zde je možné sledovat průběh a četnost změn (proměnlivost) a současně i schopnost struktury takové změny přijímat a absorbovat, event. sledovat jaké změny tyto proměny vyvolávají (adaptabilita). Pro analýzu míry odlišnosti v chování historických jader sídel, míry naplnění jejich kapacity i adaptability je účelné porovnávat výše uvedené charakteristiky (Kapacita/Intenzita + Adaptabilita/Variabilita) s vybranými typy odlišných charakterů prostředí týchž měst i městských jader v jiných městech navzájem. Proto je vhodné sjednotit alespoň v základních rysech parametry a metodiku měření sledovaných jevů. Kritériem pro výběr vhodných indikátorů je kombinace jejich *relevance* a *dostupnosti*.

- Identita / Autenticita / Vitalita: Historická jádra, jako nejstarší součást městské tkáně jsou přirozenými nositeli identity místa, ať už jako doklad historie místa, sídlo jeho významných institucí, dějiště celoměstsky významných aktivit či jako emblematické znázornění důvodů jeho existence (základní trasování obchodních cest, jejich křížení jako výrazu jejich komunikačního potenciálu, základní vztahy ke krajinnému rámci atd.). Důležitými charakteristikami tohoto identifikačního vztahu jsou jeho autenticita a vitalita. Obě tyto charakteristiky naplňují potřebu vnímat přítomnost-minulost-budoucnost jako přirozené kontinuum a současně jako v každé době se obnovující a ustalující rovnováhu, potvrzení důvodu existence sídla a jeho trvání. Autenticita historického jádra potvrzuje uživateli opravdovost či hodnověrnost městské pospolitosti; vitalita, jako vlastnost historického jádra, je potom naplněním i potvrzení životaschopnosti sídla a jeho trvání. Pociťovaná přítomnost obou těchto charakteristik je potom nezbytnou podmínkou pro to, aby bylo historické jádro chápáno jako živý fungující organismus a přirozená součást ostatních částí sídla. Oslabení těchto charakteristik vede potom k oslabení vnímané identity města s eventuálními průvodními projevy ve společenské, kulturní i ekonomické rovině.

Základní teze: Tato kapitola vychází z předpokladu, že intenzita (a její podmínka kapacita) mají spolu s variabilitou (a její podmínkou adaptabilitou) významný vliv na *autenticitu* i *vitalitu* historického jádra a tím i na schopnost uživatelů (obyvatel, spádových uživatelů i turistů) vnímat identitu města a místa a jeho hodnotu. Cílem vymezení základních jevů sledujících tyto charakteristiky a jejich dynamiku je vytvoření podkladu pro informované rozhodování o správě historického jádra, směřujícímu k tomu, aby naplňovalo svoji kulturní, společenskou, infrastrukturální i ekonomickou roli.

D.7.2 Metoda

Základem předložené metody je vyšetření stavu a změn v základních uživatelských módech města: *bydlení – práce – rekreace*. Ty se projevují jednak *intenzitou* (mírou své přítomnosti), *kapacitou* (schopností fyzické a prostorové struktury tuto intenzitu absorbovat), *variabilitou* (četností a mírou změn) a *adaptabilitou* (schopností fyzické a prostorové struktury tuto proměnu absorbovat).

Jevy vyjadřující intenzitu a variabilitu dějů je možné vztahovat k různým prostorovým jednotkám (kap. D.2). Ty v principu rozlišujeme dle *měřítka* (krajinné, celku města, části města vč. historického jádra jako jeho specifického případu, bloku a parcely) či dle *charakteru* (zastavitelné/nezastavitelné). Vzniklá matrice jednotek různého měřítka a charakteru, umožňuje rozmanité interpretace, přičemž tato kapitola se primárně pohybuje v měřítku části města, a to především z důvodu jejího zaměření (primárně na vystopování atributů městského jádra jako specifické části města) a dále vzhledem k možnostem sledovat uvedené jevy, event. v rámci nich intervenovat (administrativní a statistické jednotky). Je ovšem nutné zdůraznit, že sledované jevy jsou spojité povahy a pro jejich správné pochopení je nutné je jako takové nahlížet.

Tři základní typy uživatelů: obyvatelé / spádoví uživatelé / turisté jsou voleny pro vyšetření intenzity životních projevů. U těchto skupin je možné sledovat následující kategorie parametrů:

- počet a strukturu samotných uživatelů (obyvatelé, zaměstnanci, turisté atd.)
- počet a strukturu institucí seskupujících tyto uživatele (domácnosti, firmy, ubytovací zařízení atd.)
- vztah výše zmíněných údajů k prostorovým jednotkám
- porovnání těchto charakteristik s parametry odlišných typů městské struktury či v odlišných městech

V zásadě tedy hovoříme o intenzitě a vzájemných poměrech rezidenčního bydlení vč. občanské infrastruktury, návštěvníků v pracovním režimu vč. obchodní infrastruktury v každodenním režimu a návštěvníků v turistickém režimu vč. turistické infrastruktury v turistickém ruchu.

Hlavní skupinou, na kterou se výzkum zaměřuje, jsou stálí obyvatelé. Bydlení je primárním projevem městského života a míra jeho přítomnosti či absence má klíčový vliv na charakter a vnímanou autenticitu místa. Neopominutelnou okolností je i dlouhodobá kontinuita ve sledování tohoto jevu[57] a relativně snadná dostupnost a přehlednost těchto údajů. S ohledem na další navazující srovnání a dostupnost dat je jako základní statistická jednotka (= hlavní kvantitativní parametr) volen počet v místě trvale hlášených osob.[58] Z hlediska struktury obyvatel je dále žádoucí sledovat věkovou, vzdělanostní, příjmovou strukturu, které charakterizují obyvatelstvo a sledovat jejich proměnu při vztažení k odlišným prostorovým jednotkám města. Základní sociologická jednotka – domácnost je v tomto případě považována za sekundární především s ohledem na další běžně užívané urbanistické poměrové ukazatele vztahující se k prostorovým jednotkám (hustota obyv. / ha, počet obyvatele na m^2 veřejných prostranství atd.).[59]

Další skupina uživatelů, tj. spádoví uživatelé jsou považováni za významný ukazatel, nicméně jejich vymezení a struktura nemá onu relativní jednoznačnost ani kontinuitu sledování srovnatelnou s údaji o rezidentech. Okruh spádových uživatelů tvoří především v místě zaměstnané osoby (počet a struktura pracovních míst) a jejich

---

[57] **Mimo moderní statistická šetření probíhající na našem území od roku 1869 existují i relativně spolehlivé starší prameny pokrývající – byť nikoliv celoplošně – období do raného novověku. Pro starší období lze v pramenech nalézt pro vývoj počtu stálých obyvatel zpravidla alespoň indikativní údaje – viz např. (Kuča, 2011)**

[58] **V některých případech lze hovořit i o v místě bydlících osobách (např. osoby bydlící, ale v místě nepřihlášené k trvalému pobytu).**

[59] **V případě doplňujících analýz by ovšem bylo žádoucí sledovat i vývoj tohoto parametru (počet domácností, počet osob v domácnosti atd.).**

zastřešující instituce (počet v místě hlášených ekonomických subjektů)[60] a dále návštěvníci ve spádovém režimu (tj. počet návštěvníků institucí občanské či běžné obchodní infrastruktury a počet a struktura těchto institucí).

Poslední kategorii uživatelů a jejich institucí tvoří turisté (počet návštěvníků za rok, jejich struktura – přenocující / nepřenocující, sezónnost výskytu, počet a kapacita ubytovacích zařízení či počet a návštěvnost na tyto uživatele zaměřené infrastruktury). Historie samostatného sledování těchto údajů je ze zvolených třech skupin uživatelů městských jader nejmladší, nejméně systematizovaná a souvisí přirozeně se vznikem tohoto jevu jako masové formy zábavy a navazujícího hospodářského odvětví v pozdním novověku.

[60] **Údaje lze obvykle dohledat v pramenech týkajících se daňových či živnostenských skutečností.**

D.7.3 Trendy

Změny probíhající ve vystavěném prostředí mají v každém sídle specifické charakteristiky. Přesto lze v určitém kulturním a socioekonomickém okruhu hovořit o společných tendencích. Na tyto jevy je vhodné zaměřit pozornost při monitorování prostředí. Specifikum daného sídla spočívá právě v míře intenzity, v jaké ke zmíněným jevům dochází, míře adaptability daného prostředí na příslušnou změnu, ale i míře, v jaké je daná změna v souladu s dlouhodobými rozvojovými záměry sídla jako celku, jeho dílčích aspektů zahrnujících památkovou ochranu i jednotlivých aktérů.

Metodika vymezuje jednak okruh hlavních sledovaných jevů (trendy) a dále u nejzávažnějších z nich nabízí konkrétní způsoby jejich sledování (indikátory).

Uvedené jevy byly vybrány s ohledem na:

- míru relevance (dlouhodobost, trvalost), v jaké indikují změnu a jsou specifické pro daný typ prostředí,
- míru prominence v jaké se v prostředí, především vizuálně, projevují,
- dostupnost relevantních informací o daném jevu,
- možnosti veřejné správy regulovat daný jev.

Určitou roli při zařazení daného jevu do sledovaných trendů hrála i skutečnost, zda se jako takový vyskytoval ve studovaných příkladech management plánů památkově hodnotných urbánních souborů.

I. Pokles počtu obyvatel jádra města

Zatímco stavební hmota, reprezentovaná počtem domů, doznává ve většině případů po sledovaných sto padesát let relativně málo změn, počet obyvatel historického jádra oproti ostatním čtvrtím od přelomu 19 a 20 století strmě klesá. Tento jev bývá ještě umocněn v době výstavby velkých modernistických sídlišť v sedmdesátých a osmdesátých letech. Důvodů pro tento pokles může být více: menší poptávka po bydlení v jádře z velké části určitě souvisí s oslabením do té doby ve městech poměrně pevné vazby bydlení a místa provozování řemesla nebo jiné profese. Rozpojení této vazby má přirozeně dva efekty – rozšiřuje možnost volby místa bydlení a zároveň staví bydlení s podnikáním do konkurenčního vztahu. Oba tyto efekty měly nepochybně na úbytek bydlení v historických jádrech měst vliv. Bydlení v historickém jádru je s obtížemi odolává ekonomickému tlaku komerčně výhodnějším způsobům využití ploch v prominentní pozici v rámci města [Alonso, 1964] a uvolňuje tak prostor obchodu, službám a krátkodobému ubytování. Nemalý vliv na proměnu zastoupení trvalého bydlení v jádře měl zároveň, především v případě vln vystěhovávání ve druhé polovině dvacátého století, nižší komfort bydlení v jádře oproti v té době běžnému standardu. Nedostatečná adaptabilita prostředí na dobově vnímané kvality bydlení[61], se především v 70. a 80. letech některým historickým centrům či na ně bezprostředně navazujícím čtvrtím[62] stal osudným. Tento trend vylidňování historických center v 90. a nultých letech dále pokračoval tentokrát ve spojení s vlnou suburbanizace s nabídkou individuálního bydlení v dostupné vzdálenosti a na levnějších pozemcích v okolí města.

---

[61] **V našem kontextu spojeném se specifickým vztahem politických a hospodářských elit k určitým typům historického prostředí viz Kuča (2011)**

[62] **Např. Třeboň, Prostějov, a mnoho dalších viz Kuča (2011)**

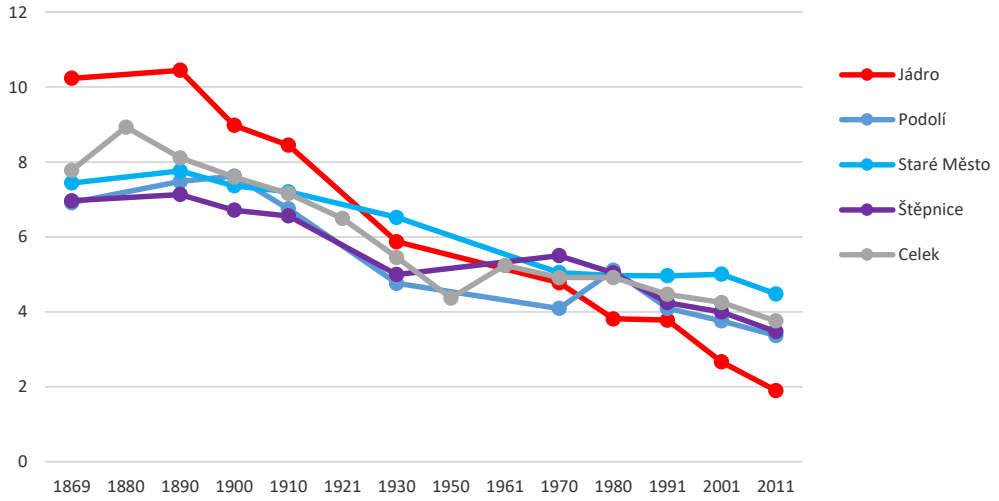

tab D—6 Vývoj počtu obyvatel na dům – jádro vs. předměstí Telče

Podstatné z hlediska dnešní péče o městské jádro jsou dopady vylidňování historických městských jader na každodenní fungování. Při ztrátě své původně převažující náplně, tj. bydlení, přestávají aktivity ve vystavěném prostředí – na veřejných prostranstvích i v budovách – odpovídat jeho původnímu účelu. Z historického prostředí se tak zásadním způsobem vytrácí jeho autenticita se vzrůstajícím rizikem jeho vyprázdnění a zakonzervovaní v čase, bez současných obyvatel, kteří do prostředí přinášejí projevy běžného každodenního života. Tento trend současně vychází vstříc určitému segmentu očekávání turistického průmyslu a souběh těchto tendencí se tak stává pro autentický charakter prostředí reálnou hrozbou. Vzhledem k roli, kterou v jádru města hraje trvalé bydlení, je rezidenční hustota a celkový počet obyvatel v jádře jeden z parametrů, který je třeba ve městech dlouhodobě sledovat (viz indikátor A/ počet a distribuce trvale žijících osob a kapacita zástavby pro bydlení).

II. Úbytek občanské infrastruktury a běžné obchodní vybavenosti; vznik nevyvážené skladby vychýlené směrem k luxusnímu sortimentu, či sortimentu zaměřenému výhradně turisticky – zmonofunkčňování – koncentrace obchodních aktivit

Snížení rezidenční hustoty jádra představuje riziko pro celkovou životaschopnost této části města. I s ohledem na většinou poměrně skromné rozměry těchto lokalit, se výsledný počet obyvatel v jádře často dostává pod práh funkční efektivity běžné občanské vybavenosti i obchodních služeb v území. Spádové území pak neobývá kritické množství obyvatel, které by vytvořilo dostatečnou poptávku zajišťující ekonomický provoz služeb v území a tyto služby bez subvencování z území mizí. Mimo prostorové neuzpůsobitelnosti prostředí pro současný životní styl je to další důvod, který hendikepuje historické jádro z pohledu jeho obytnosti, a dále přispívá vylidňování historického centra. Se službami lokálního významu navíc soupeří služby s celoměstskou, regionální či dokonce širší globální spádovostí. Dochází k postupnému zmonofunkčňování jádra na centrum administrativy a obchodu bez trvalých obyvatel, zároveň jde o způsoby využití s tendencí vytvářet rozsáhlé monofunkční bloky a objekty narušující měřítko historického jádra. Nahrazování běžných obchodů a služeb službami orientovanými na návštěvníky, a ploch bydlení krátkodobým ubytováním má zároveň sklon k oslabování funkčního vztahu obyvatel města k historickému jádru.

III. změna způsobu využití; zvýšený tlak na zastavěnost a využití rezerv, změna standardu bydlení

Základní charakteristikou historických jader měst je omezená územní a prostorová kapacita. V okamžiku zvýšení poptávky se tak prostorová kapacita území rychle vyčerpává, což vede ke zvýšenému tlaku na hledání rezerv, které mění původní charakter zástavby. Plánovací opatření by proto měla sledovat možné způsoby zvýšení prostorových rezerv a plánovat jejich přípustnou podobu a míru. Tyto prostorové rezervy lze obvykle nalézt intenzivnějším využitím stávajícího stavebního objemu (půdy, hospodářské přístavky atp.), přístavbami (nadstavby, dvorní trakty, podzemí) a dostavbami (volné a uvolňované parcely, scelování parcel). Každá z těchto oblastí přitom přináší specifický okruh plánovacích otázek spojených s památkovými hodnotami v urbanistickém měřítku.

IV. Krátkodobé pronajímání bytů (skryté pensiony)

Byty v jádrech historických měst se stále častěji stávají předmětem krátkodobého prázdninového pronájmu (např. skrze online platformu Airbnb). Tento fenomén mimo jiné může znamenat nahrazování trvale obydlených jednotek krátkodobým ubytováním, tedy snižování obytné kapacity jádra města. Do jaké míry je tento fenomén relevantní v jednotlivých městech a jaký přesně vliv může mít na jejich historická jádra, by mělo být předmětem průběžného sledování a srovnání. Rizika rozvoje této tendence tkví především v jejím snadném přehlédnutí v běžných statistikách, protože takový byt nebo objekt je z právního hlediska stále běžnou obytnou stavbou. Z pohledu sledování rozvoje turismu jsou v mnoha městech počty ubytovacích kapacit v posledních letech více méně stabilizované (viz tab D –7a), během posledních čtyř let ale zároveň dochází ke strmému nárůstu ubytovacích kapacit „mimo tabulky“ (viz tab D–7b), v některých městech už je tak objem pokojů nabízených v rámci běžných hromadných ubytovacích zařízeních prakticky srovnatelný s počtem pokojů pronajímaných individuálně.

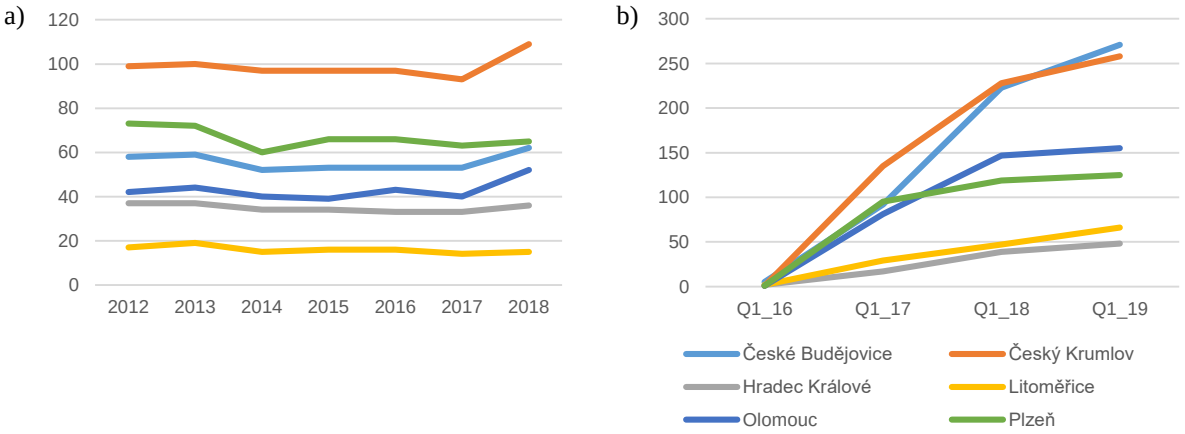

tab D—7 **a) Vývoj počtu hromadných ubytovacích zařízení v rámci vybraných měst (zdroj dat: ČSÚ)**
b) Vývoj počtu jednotek Airbnb v rámci vybraných měst (zdroj dat: AirDNA.co)

V. Spekulativní nákup nemovitostí

Realitní trh je inherentně neflexibilní (Lux et al., 2015), přičemž jedním důvodů této charakteristiky je omezená flexibilita nabídky. Tato vlastnost platí ve zvýšené míře právě pro prostředí historických jader měst. V atraktivních, investičně zajímavých lokalitách bude mít proto realitní trh zvýšenou tendenci ke spekulativním transakcím majícím za primární, eventuálně jediný cíl další prodej za účelem dosažení finančního zisku bez úmyslu je trvale užívat (event. pouze příležitostně). Tato tendence nemusí mít na prostředí výhradně negativní dopad. V určité míře mohou být pro rozvoj sídla či ochranu jeho památkových hodnot i prospěšná, neboť může znamenat i příchod investičního kapitálu a potenciál nového využití. Je ovšem nutné nastavit mechanismus sledování a regulace trhu především v oblasti daňového zatížení a transakčních nákladů tak, aby trh působil ve prospěch dlouhodobého zlepšování kvality prostředí, nikoliv opačně.

VI. Gentrifikace, pauperizace

Důsledkem zrychleného životního tempa, měnících se nároků na prostředí i proměňujících se investičních vzorců a příležitostí v globálním světě je i skutečnosti, že změny, ke kterým dnes v prostředí dochází, mají tendenci odehrávat se v důsledku kumulativních efektů rychleji než v minulosti a se silou, kterou může tradiční prostředí jen obtížně vstřebávat. Tyto změny se manifestují buď zvýšeným investičním tlakem, který může mít až skokovou tendenci[63] či naopak zhroucením tradičních způsobů života a dramatickým odlivem nejen kapitálu ale i samotných obyvatel. Správná identifikace příčin takového vývoje přitom umožňuje hledání eventuálních východisek či ještě lépe přijímat v plánovací fázi taková opatření a nástroje, která umožní se takovým situacím vyhnout, podstatně tlumit jejich dopady či je dokonce využít ve prospěch kvality prostředí. Změny spojené

[63] **Viz vzrůst zájmu globálního turistického průmyslu o Český Krumlov, Telč, Kutnou Horu a další po jejich zařazení na seznam památek UNESCO v roce 1992.**

s růstem bohatství (gentrifikace) či chudnutím (pauperizace) historických jader měst mají vedle svých fyzických projevů dominantní složku v oblasti ekonomické (např. růst či pokles cen) a sociální (např. vytlačování určitých sociálních skupin či naopak příliv jiných) a souvisí proto s komplexním přístupem k plánování sídel a jejich historických jader.

VII. Aktivity a dočasné zásahy ve veřejných prostranstvích

Změny v oblasti využití území historického jádra se přirozeně odráží v proměnách užívání a uzpůsobování veřejného prostranství. Nástup volnočasových aktivit a turismu se projevuje v podobě specifických aktivit odehrávajících se ve veřejném prostoru. Původní primární prostředky směny – trhy jsou zážitkovou akcí, reminiscencí na původní fungování prostoru. Různé formy městských slavností, nabízí zážitky formované nezřídka podle očekávání návštěvníků, spíše než podle jejich vnitřního významu, často bez reálného historického předobrazu. Přesto je možné je chápat jako důležitou snahu o posílení vitality prostoru a jeho společenské a reprezentativní role, která je pro veřejná prostranství historických center životně důležitá. Klíčovou otázkou je, obdobně jako u samotné zástavby, do jaké míry jsou tyto akce orientované na obyvatele lokality a města a do jaké míry jsou obyvatelé ti, kdo naopak připravují scénu exkluzivního prožitku pro turisty. Důležité je i to, do jaké míry se jedná o syntetickou autenticitu snažící se působit jako součást původního historického dědictví nebo přiznanou novou vrstvu oživení historického prostoru.

S výše zmíněným souvisí trend privatizace veřejného prostoru. Zábory pro jednotlivé dočasné akce, restaurační zahrádky, parkující soukromé automobily, to vše jsou projevy privatizace veřejného prostoru, které je nutné je pečlivě vyvažovat vůči přínosům, které přináší celkovému fungování lokality. Veřejná prostranství by svým celistvým charakterem a přehledností měla pomáhat utvářet ucelený obraz historického prostoru, nikoliv být jen fragmentovanou plochou mezi jednotlivými památkově chráněnými objekty.

VIII. Objektový a vizuální smog (reklamy, informační systém)

Proměna využití jádra a proměna měřítka, ve kterém je toto území vnímáno a užíváno je následována proměnou způsobu prezentace komerčních provozů a navigace v území. Současný životní styl a způsob užívání města nebo turistických destinací vyžaduje efektivnější přísun informací. Výrazná vizuální propagace je často jedním z mála nástrojů konkurenčního boje na globalizovaném turistickém trhu, minimálně co se týká segmentu návštěvníků zaměřených na rekreaci, rozptýlení a zážitek (Cohen, 1979). Vystavěné prostředí tak dostává novou, sekundární informační vrstvu nad rámec inherentní symboliky, kterou v sobě nese samotný výraz objektů a prostorů daný jejich typologií. S jemnými prvky fasád, s původními materiály a samotným vystaveným zbožím soupeří předsazená vrstva reklamních poutačů a informačních panelů, často dokonce bez vazby k danému místu. Tento objektový a vizuální smog znemožňuje vnímání autentického prostředí, které zahlcuje jeho doslovným popisem, narušuje kompozici fasád, celistvost prostorů a celkový charakter hodnotného prostředí. Tato vrstva zároveň často uniká nástrojům památkové péče, protože ve většině forem nepodléhá povolovacímu procesu.

IX. Individuální doprava vs prostor (obsluha i parkování), MHD, pěší doprava, cyklistika

Jedním z témat, ve kterých se výrazně projevuje problematika omezené fyzické kapacity a adaptability historického jádra města je téma dopravy. Perspektiva dopravy staví do ostrého do kontrastu historické fyzické prostředí s aktuálními nároky užívání města. Prostředí historických jader měst, utvářené primárně pro pěší pohyb, případně pro vozy tažené zvířaty, se nedokáže snadno přizpůsobit v současnosti běžnému životnímu stylu, v němž hrají podstatnou roli nové dopravní mody, - především automobilová doprava – s odlišnými, prostorově náročnějšími, požadavky na vystavěné prostředí. Fyzická kapacita zde často nedokáže situaci efektivně řešit bez významných zásahů, omezení jiných forem pohybu, nebo naopak vyloučením automobilové dopravy. To znamená volbu mezi zásahy nebo regulací hrozící ztrátou identity, autenticity, respektive vitality.

D.7.4 Indikátory

Jednotlivé indikátory jsou nastaveny na vyhledání podstatných jevů, stanovení způsobu jejich popisu a vzájemného srovnávání. Naopak se vyhýbají stanovení normativních hodnot pro jednotlivé sledované jevy. Jedním z důvodů je malé, statisticky neprůkazné množství datových řad, které jsou k jednotlivým jevům shromažďovány. Druhým vážnějším důvodem je fakt, že stanovení takových hodnot úzce souvisí s mnoha různými faktory i celkovou rozvojovou strategií a jsou proto v zásadě nikoliv odborné, ale společenské či politické povahy.

I. Počet a distribuce trvale žijících osob a kapacita zástavby pro bydlení

Série analýz popisuje vývoj míry využití historického jádra pro bydlení v historii, nedávný vývoj tohoto fenoménu v podrobnějším měřítku, vývoj v jádře ve srovnání s jinými lokalitami, distribuci rezidenčních hustot v rámci samotného jádra, kapacitu zástavby nevyužitou pro bydlení a demografické charakteristiky obyvatel historického jádra města. Jednotlivými analytickými nástroji jsou:

- Historický vývoj počtu obyvatel a domů
- Počet obyvatel a domů
- Hustota obyvatel na zastavěné území
- Počet obyvatel na blok dle současných dat
- Nevyužitá kapacita pro bydlení
- Demografický profil obyvatel historického jádra města

Indikátor sleduje kapacitu prostředí a intenzitu jeho využití z pohledu bydlení. Snížení rezidenční hustoty jádra, kterým většina českých měst prochází, i s ohledem na většinou poměrně skromné rozměry těchto lokalit, znamená sníženou schopnost dosáhnout prahu efektivity fungování běžných služeb, což dále snižuje rezidenční atraktivitu jádra. Bydlení v historickém jádru je přitom předpokladem pro životaschopnost města a úzce souvisí s jeho autenticitou. Představuje kontinuitu nejstabilnější z vrstev původního užívání historického prostředí a přináší, do jinak často globalizovaného prostředí, děje v odpovídajícím lokálním měřítku. Potvrzuje tak místní identitu a posiluje vztah obyvatel města k jeho historickým částem.

Analýza 1 – Historický vývoj počtu obyvatel a domů od 1869 (na jednotku katastrálního území / historické obce):

- vývoj počtu obyvatel v jádru vs. na předměstích (graf)
- vývoj počtu domů v jádru vs. na předměstích (graf)
- vývoj podílu počet obyvatel / dům v jádru vs. na předměstích (graf)

Analýza poskytuje náhled na dlouhodobý historický vývoj tlaku na jádro z pohledu intenzity využití pro bydlení. Vývoj celkového počtu obyvatel ve srovnání s předměstími zobrazuje v případě většiny měst výrazný historický význam jádra z pohledu bydlení, jeho postupnou ztrátu a často až propad rezidenčního využití ve srovnání s jinými lokalitami v současnosti. Vývoj počtu domů ukazuje vývoj „konkurenčních“ obytných lokalit a může vysvětlovat skokové proměny v jádře související např. s obdobími výstavby modernistických sídlišť. Ukazuje zároveň vývoj stavební hmoty v jádře jako kapacity pro bydlení. Vývoj podílu počtu obyvatel na dům indikuje ve většině případů pokles rezidenční hustoty v historickém jádře. Tento pokles může být daný sníženou rezidenční atraktivitou jádra ve srovnání s nově budovanými obytnými lokalitami, nebo naopak zvýšeným tlakem na jiné formy využití území, ať už se to týká reprezentativní funkce celoměstských institucí v jádře, komerčního významu centra, nebo turistického a ubytovacího potenciálu historického prostředí.

Celkový pokles počtu obyvatel na územní jednotku je zároveň částečně determinován historickým vývojem běžné obytné plochy na jednoho obyvatele, tedy plošného standardu bydlení. Důležité je tedy i srovnání s jinými lokalitami (katastrálními územími) města, kde se plošný standard vyvíjí srovnatelně, ale proměna počtu obyvatel má odlišný průběh. Analýzu je možné provést pouze pro ta města, u nichž jsou dostupná statistická data s prostorovým odlišením historického jádra a předměstí.

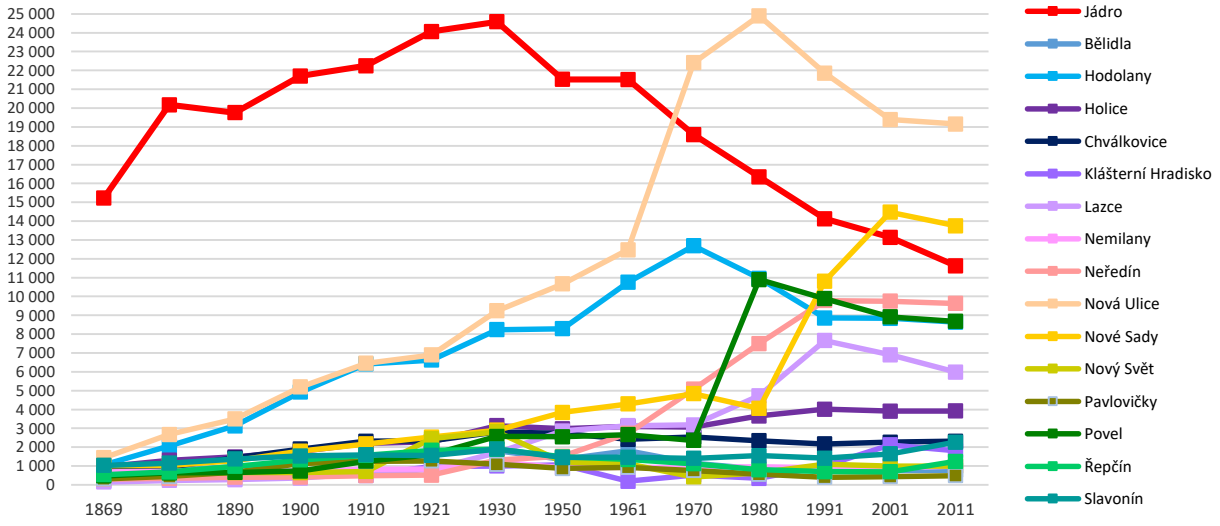

tab D—8 **Ukázka grafu – vývoj počtu obyvatel v historickém jádru a na předměstích Olomouce (zdroj dat: ČSÚ)**

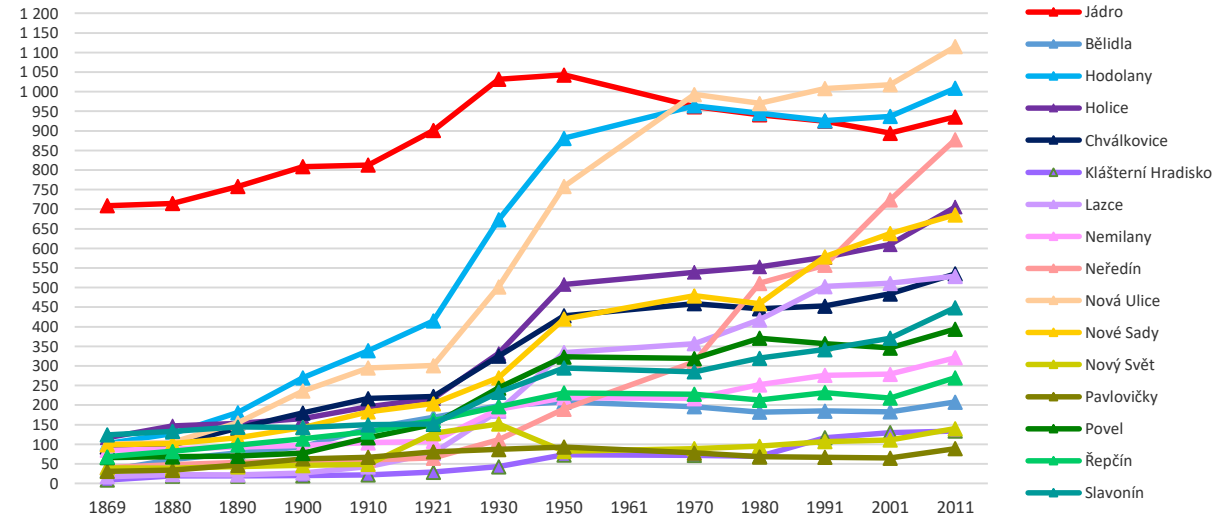

tab D—9 **Ukázka grafu – vývoj počtu obyvatel domů v historickém jádru a na předměstích Olomouce (zdroj dat: ČSÚ)**

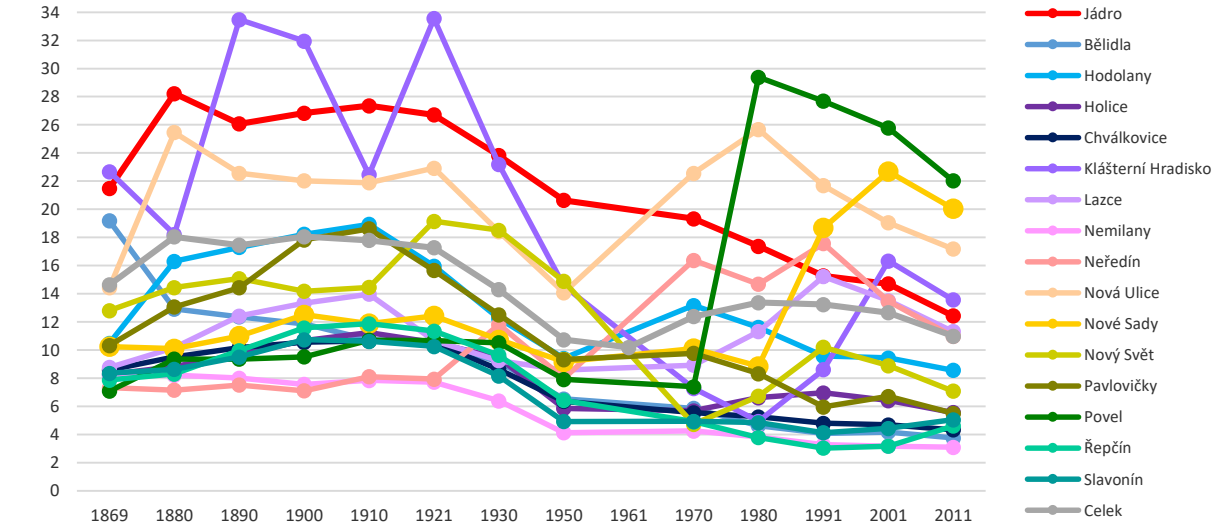

tab D—10 **Ukázka grafu – vývoj počtu obyvatel na dům v historickém jádru a na předměstích Olomouce (zdroj dat: ČSÚ)**

<u>Analýza 2</u> – Počet obyvatel a domů (dle ZSJ – základních sídelních jednotek od roku 1980)

- vývoj počtu obyvatel v jádru vs. na předměstích (grafy + kartogramy)
- vývoj počtu domů v jádru vs. na předměstích (grafy + kartogramy)
- vývoj podílu počet obyvatel / dům v jádru vs. na předměstích (grafy + kartogramy)

Analýza poskytuje náhled na současnou tendenci proměny historického jádra města z pohledu intenzity využití pro bydlení. Zacílení na základní sídelní jednotky umožňuje oproti předchozí analýze podrobnější prověření sledovaných jevů z pohledu prostorových souvislostí (ZSJ jsou členěna dle charakteru zástavby). Intenzity jevu je možné díky přesným hranicím ZSJ vyjádřit graficky formou kartogramu. Nevýhodou je při skládání vývoje intenzity jevu dostupnost dat až od r. 1980.

Ukázka kartogramů (České Budějovice):

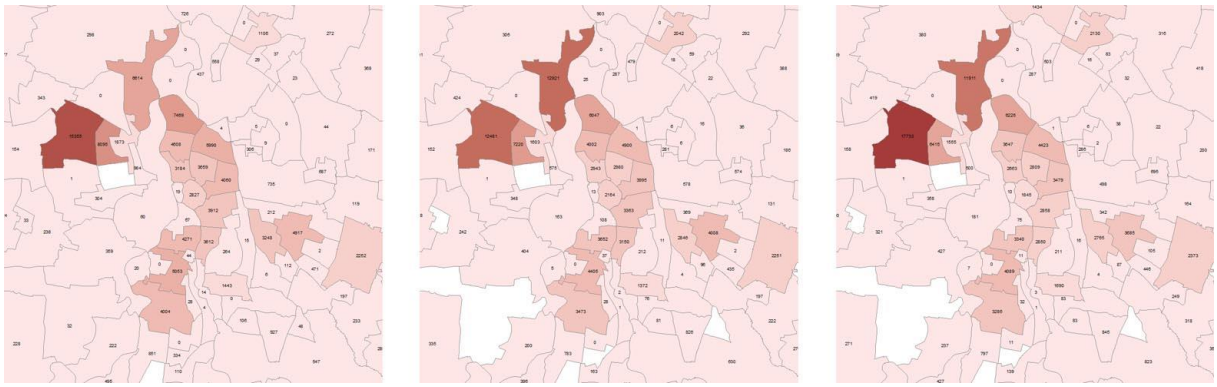

fig D—60 Ukázka kartogramů – počet obyvatel Českých Budějovic dle ZSJ; srovnání let 1981, 1991 a 2001 (zdroj dat: ČSÚ)

<u>Analýza 3</u> – Hustota obyvatel na zastavěné území dle intravilánu pro 19., 20., 21.století (kartogramy)

Analýza umožnuje sledovat proměnu prostorové distribuce obyvatel města ve skokovém vývoji mezi 19. stol., 20. stol. a současností. Tato analýza demonstruje postupné rozpouštění tlaku na využití historického jádra z hlediska bydlení do okolních zastavěných struktur.

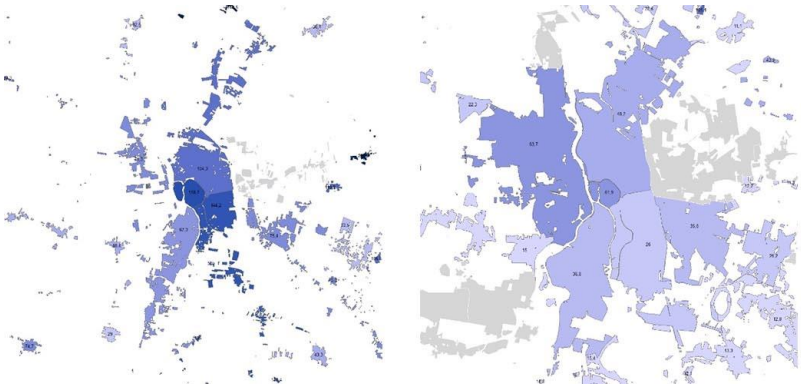

fig D—61 Ukázka kartogramů – hustota obyvatel Č. Budějovic na zastavěné území; srovnání pol. 20. stol a současnosti (zdroj dat: ČSÚ)

<u>Analýza 4</u> – Počet obyvatel na blok dle současných dat (kartogramy)

- počet obyvatel na blok
- hustota obyvatel na velikost bloku
- počet obyvatel na přiléhající veřejné prostranství

Analýza ukazuje distribuci obyvatel ve struktuře bloků historického jádra a odhaluje případnou míru prominence polohy např. na náměstí či jiném specifickém místě. Tato analýza může naopak naznačit i snížené rezidenční hustoty v prominentních polohách, kde soutěží s komerčním využitím.

Ukázka kartogramu (České Budějovice):

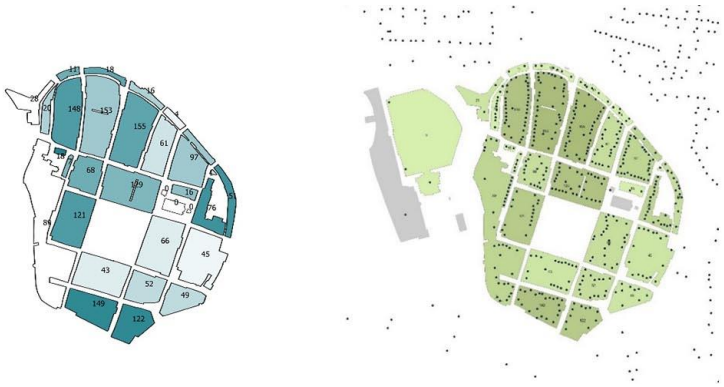

fig D—62 Vlevo počet obyvatel historického jádra v bloku, vpravo rezidenční hustota vztažená k ploše bloku (zdroj dat: ČSÚ)

<u>Analýza 5</u> – Nevyužitá kapacita pro bydlení dle ZSJ (grafy + kartogramy)

- počet neobydlených domů dle ZSJ od roku 1980
- počet neobydlených bytů (současnost)

Analýza sleduje vývoj množství nevyužitých kapacit a případnou odlišnost intenzity jevu na území historického jádra oproti okolním strukturám.

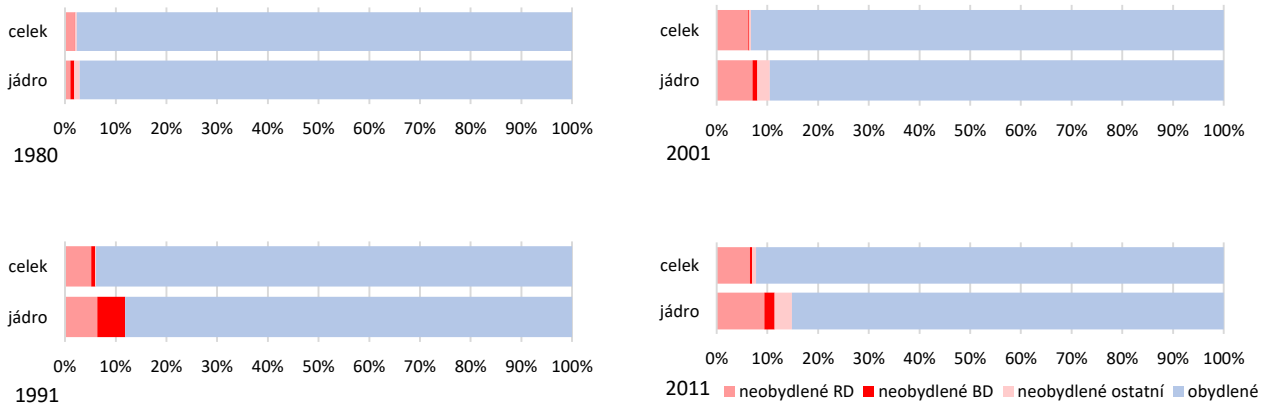

tab D—11 Vývoj počtu poměru obydlených a neobydlených domů v Českých Budějovicích (zdroj dat: ČSÚ)

<u>Analýza 6</u> – Demografický profil obyvatel historického jádra města

- věková struktura obyvatelstva (dle ZSJ nebo srovnání jádro / celek města) od roku 1980
- vzdělanostní struktura obyvatelstva (dle ZSJ nebo srovnání jádro / celek města) od roku 1980

Analýza sleduje specifika demografie jádra města a její vývoj. Ukazuje charakteristiky obyvatelstva jádra města ve srovnání s jinými lokalitami nebo s celkem. <u>Věková struktura obyvatelstva</u> ukazuje dlouhodobou udržitelnost bydlení v jádře z hlediska zastoupení obyvatel produktivního věku. <u>Vzdělanostní struktura obyvatelstva</u> naznačuje vývoj preference a dostupnosti bydlení v jádře pro různé skupiny obyvatel dle nejvyššího dosaženého vzdělání.

Ukázka grafů (České Budějovice):

tab D—12 Obyvatelstvo podle vzdělání dle ZSJ v Českých Budějovicích (zdroj dat: ČSÚ)

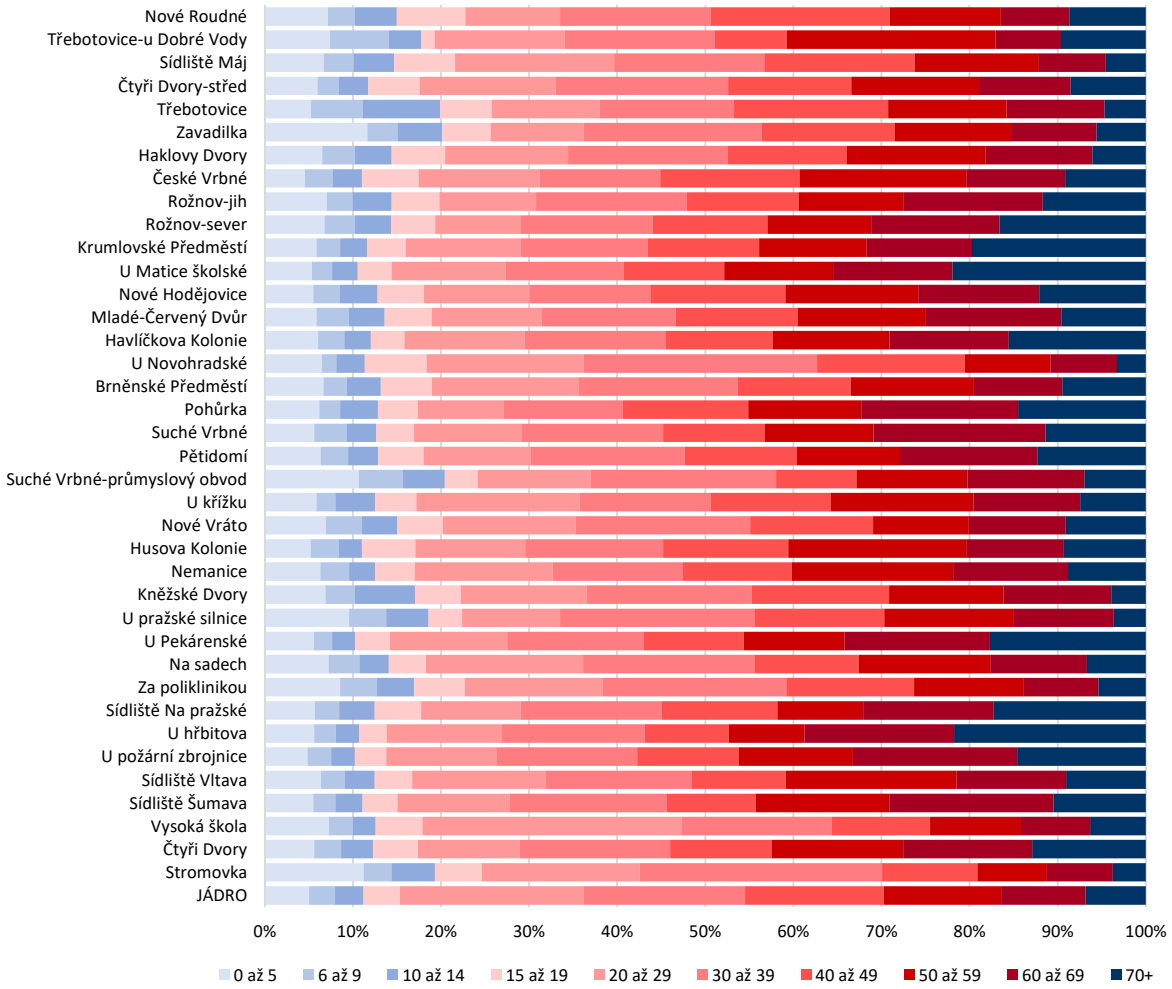

tab D—13 Věková struktura obyvatelstva dle ZSJ; 2011v Českých Budějovicích (zdroj dat: ČSÚ)

II. Počet návštěvníků, kapacita a struktura ubytovacích zařízení

Význam indikátoru: Indikátor sleduje turistický význam města a tlak na využití historického jádra pro ubytování a služby spojené s turismem společně s ubytovací kapacitou města, jejími charakteristikami a vývojem. Využití jádra pro ubytování a služby turistům snižuje možnost obytného využití jádra, zároveň ale přináší do území pracovní příležitosti a ekonomicky pomáhá zajistit péči o památkově chráněné objekty. Míra využití jádra pro běžné ubytovací kapacity i krátkodobé pronájmy zaměřené na turisty pomáhá posoudit udržitelnost jádra z pohledu vyvážení funkcí v jeho rámci.

Analýza 1 – Vývoj turistického významu města od roku 2012 (na územní jednotku obce)

Na základě dat z ČSÚ o počtech návštěvníků a počtu přenocování lze sledovat a srovnávat celkový turistický význam města a trend jeho vývoje v poslední době.

- - Vztah počtu návštěvníků za rok a počtu obyvatel
- - Vývoj počtu návštěvníků
- - Vývoj počtu přenocování
- - Vývoj podílu počtu přenocování na obyvatele

Výstupy analýzy poskytují náhled na nedávný vývoj turistické oblíbenosti jednotlivých měst i jejich důležité vzájemné srovnání pro pochopení významu turismu v rámci jednotlivých měst.

Vztah počtu návštěvníků za rok a počtu obyvatel ilustruje ve srovnání s jinými městy roli, jakou turismus v rámci daného města hraje. Naznačuje tlak působící na využití historické zástavby pro ubytování. Pomáhá rozlišit města relevantní pro poučení se z aplikace nástrojů využitých v oblasti památkové péče ve vztahu k turistickému potenciálu.

Vývoj počtu návštěvníků a vývoj počtu přenocování ukazují trend v oblasti turismu za období od roku 2012 ilustruje, zda poptávka po ubytování ve městě a přeneseně i po využití historické stavební hmoty pro ubytování klesá, stoupá, nebo stagnuje.

Vývoj podílu počtu přenocování na obyvatele ukazuje srovnání posledního vývoje role turismu a naznačuje dynamiku případné proměny ve srovnání s jinými městy.

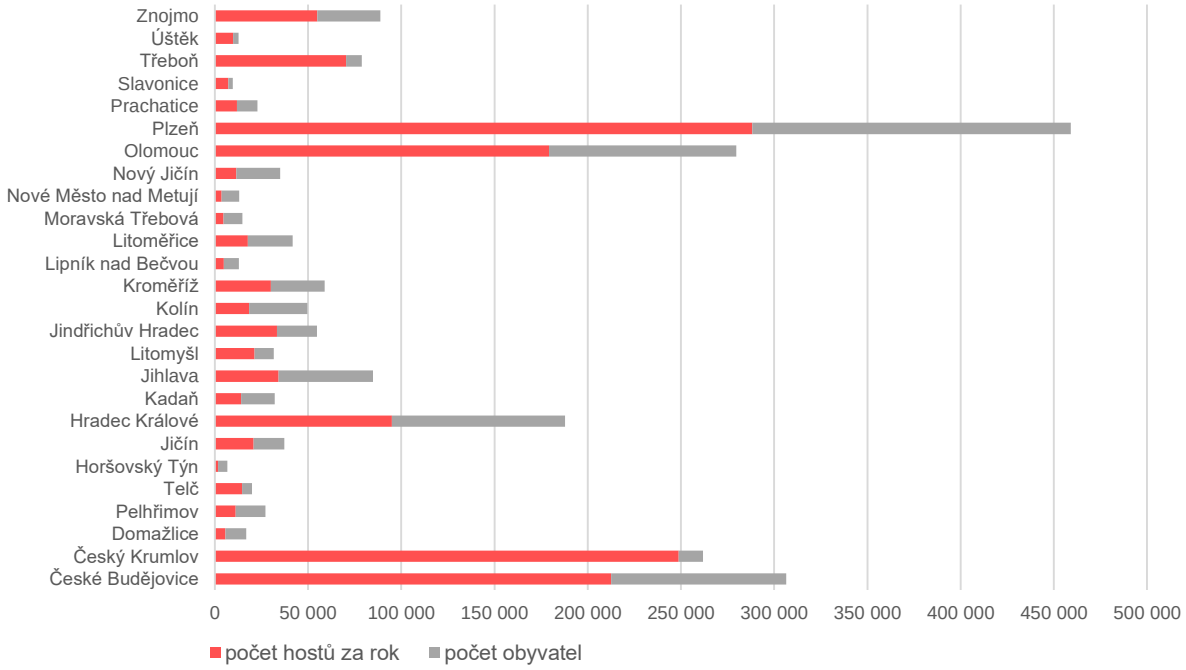

tab D—12 Vztah počtu návštěvníků a počtu obyvatel; 2017 (zdroj dat: ČSÚ)

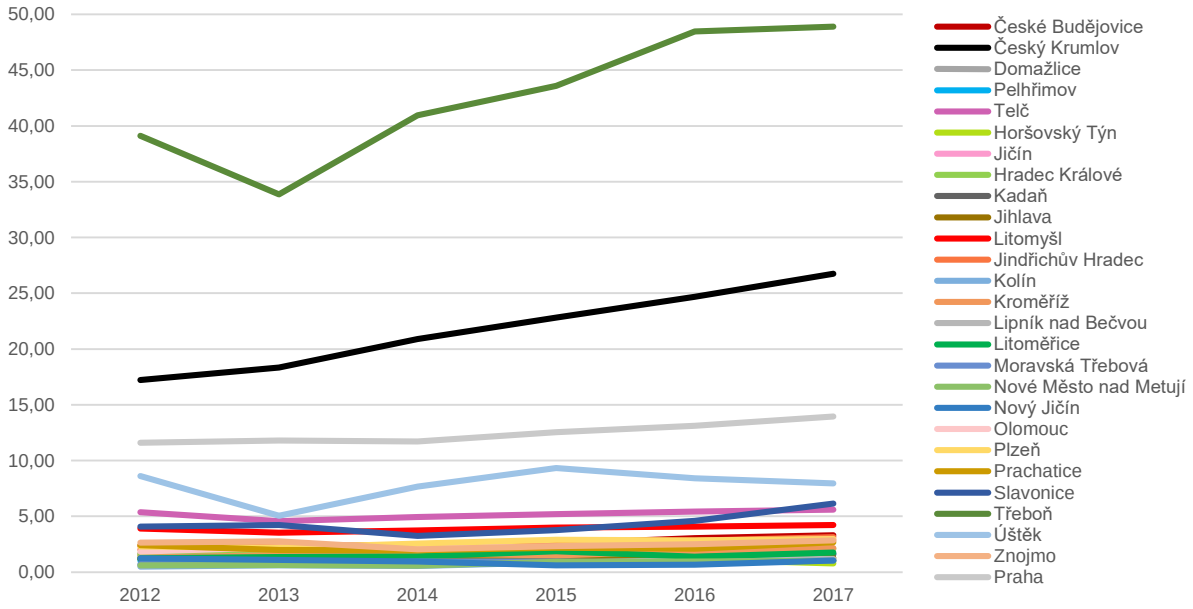

tab D—10 Ukázka grafu – počet přenocování v ubytovacích zařízeních za rok na obyvatele (zdroj dat: ČSÚ)

<u>Analýza 2</u> – Vývoj turistické kapacity města v rámci různých forem krátkodobého ubytování od roku 2012 (na územní jednotku obce)

- Vývoj počtu hromadných ubytovacích zařízení
- Vývoj počtu pokojů v hromadných ubytovacích zařízeních
- vývoj počtu jednotek Airbnb
- poměr pokojů nabízených v rámci Airbnb a běžných hromadných ubytovacích zařízeních
- poměr návštěvníků využívajících Airbnb vs HUZ
- poměr počtu návštěvníků využívajících Airbnb na obyvatele vs návštěvníků HUZ na obyvatele

Výstupy analýzy poskytují náhled na nedávný vývoj tlaku na využití historického jádra pro různé formy krátkodobého ubytování a rozvoj fenoménu krátkodobých rekreačních pronájmů ve vztahu k běžným hromadným ubytovacím zařízením. <u>Vývoj počtu hromadných ubytovacích zařízení, vývoj počtu pokojů v hromadných ubytovacích zařízeních a vývoj počtu jednotek Airbnb</u> ukazuje vývoj turismu v daném městě v absolutních hodnotách, ve srovnání s daty z jiných měst pomáhá ukázat míru dynamiky proměny, vztah návštěvníků k obyvatelům města, a vývojový trend v poslední době a vypovídá o udržitelnosti turistické situace ve městě. <u>Poměr pokojů nabízených v rámci Airbnb a běžných hromadných ubytovacích zařízeních (HUZ) a poměr návštěvníků využívajících Airbnb vs HUZ</u> ukazuje míru rozvoje fenoménu krátkodobých pronájmů ve vztahu ke statisticky sledovaným ubytovacím kapacitám a vypovídá o případném vlivu nárůstu kapacit krátkodobých pronájmů na proměnu kapacit běžných hromadných ubytovacích zařízení. <u>Poměr počtu návštěvníků využívajících Airbnb na obyvatele a návštěvníků HUZ na obyvatele</u> vypovídá o celkovém vztahu počtu obyvatel a návštěvníků a jejich vlivu na formování historického jádra.

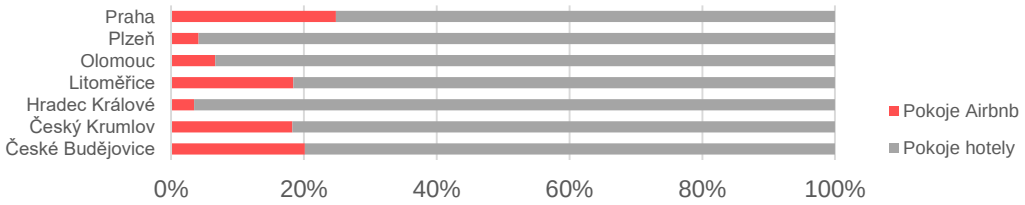

tab D—12 Počet pokojů nabízených v rámci Airbnb a v rámci běžných hromadných ubytovacích zařízení; 2018 (zdroj dat: ČSÚ, analytický nástroj AirDNA.co)

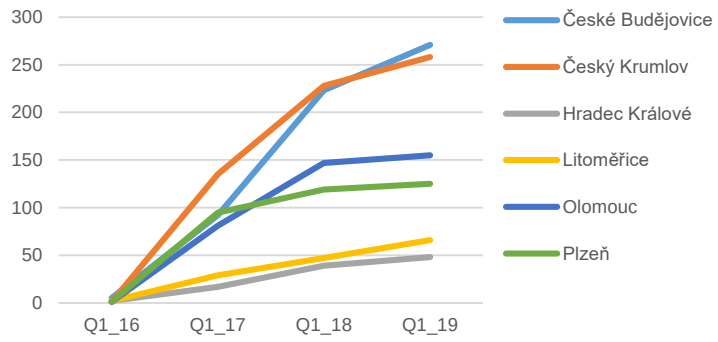

tab D—13 Vývoj počtu jednotek Airbnb (zdroj dat: AirDNA.co)

III. Poměr a distribuce využití zástavby historického jádra města

Série analýz popisujících využití území. Sleduje poměr jednotlivých druhů využití v rámci jádra ve srovnání s jinými částmi města a míru dostupnosti občanského vybavení, obchodu a služeb pro obyvatele jádra. Spolu s analýzou bydlení v jádře a analýzou využití parteru domů vypovídá o vitalitě území a autenticitě z pohledu dějů v historickém prostředí.

- Poměr způsobu využití v jádře a ve městě jako celku
- Dostupnost občanské vybavenosti a běžných služeb
- Počet pracovních míst a jejich struktura
- Využití parteru domů a veřejných prostranství

Indikátor sleduje poměry jednotlivých druhů využití jako výpověď o míře tlaku na jiné než obytné využití území. Zároveň je výpovědí o schopnosti fungování historického jádra jako běžné obytné lokality z pohledu dostupnosti a kapacity běžného vybavení a pracovních příležitostí pro její obyvatele.

Analýza 1 – Poměr způsobů využití v jádře a ve městě jako celku (na územní jednotku obce)

- Poměr domů dle způsobu využití v jádře a ve městě jako celku
- Poměr hrubých podlažních ploch jednotlivých druhů využití

Poměr domů dle způsobu využití v jádře a ve městě jako celku je základní analýzou ukazující prominenci jádra z hlediska nebytového využití. Ve srovnání jádra a celku města a ve srovnání s jinými referenčními městy pomáhá vytvořit si představu o tlaku na jiná využití jádra, než je bydlení.

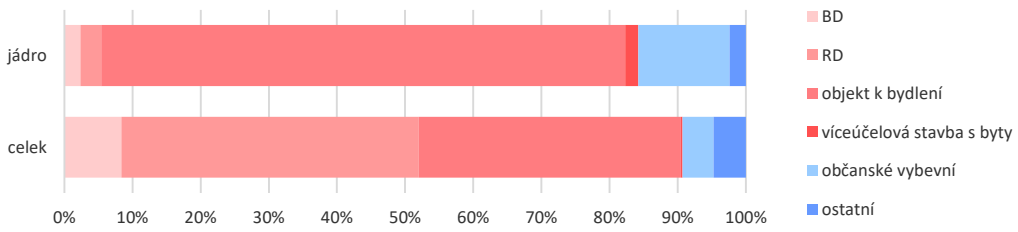

tab D—14 Počet a struktura využití domů v Českých Budějovicích; 2018

Prostorová kapacita jádra města z hlediska hrubých podlažních ploch (HPP) a zastoupení ploch jednotlivých druhů využití: nad rámec ne zcela přesných dat o distribuci využití území z ČSÚ je vhodné provést analýzu historického jádra z hlediska distribuce využití jednotlivých hrubých podlažních ploch na 3D modelu urbánní

struktury. Tato analýza zároveň umožňuje sledovat kapacitu prostorové struktury jádra města, jako kritický faktor, ke kterému se vztahuje potenciální intenzita využití a míra prostorové adaptability struktury. Může ukázat nevyužité kapacity města nebo prostorová omezení pro intenzivnější využití jádra města. Zároveň je efektivní i v souvislosti s následným potenciálním přesahem do nástrojů regulace, vztažených ve většině případů k hodnotám HPP.

Analýza 2 – Dostupnost občanské vybavenosti a běžných služeb

- Průzkum dostupnosti občanské vybavenosti
- Průzkum dostupnosti běžných služeb

Průzkum dostupnosti občanské vybavenosti: možno postupovat dle certifikované metodiky Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury [Maier, 2016]. Analýza sleduje dostupnost občanské vybavenosti a běžných služeb v jádře jako jednu ze složek utvářejících význam jádra města pro jeho obyvatele a pro spádující uživatele. Sledování struktury služeb může pomoci odhalit nepřiměřené vychylování zastoupení určitých typů služeb a nedostatek běžných služeb zajišťujících obyvatelnost jádra města.

Průzkum dostupnosti běžných služeb: rámcovým srovnáním dostupnosti služeb a maloobchodu dle publikovaných standardů dostupnosti veřejné infrastruktury dle přílohy č.1 certifikované metodiky Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury [Maier, 2016] je možné zjistit zásadní nedostatky z hlediska vybavení lokality běžnými službami, snižujícími potenciál využití historického jádra k bydlení. Alternativně je možno postupovat srovnáním kapacit a počtu jednotek jednotlivých typů služeb a obchodních zařízení na počet obyvatel v jádře a v jiných lokalitách.

Analýza 3 – Počet pracovních míst a jejich struktura:

Analýza počtu pracovních míst a jejich struktury sleduje počet pracovních míst v jádře jako jednu ze složek utvářejících význam jádra města pro jeho obyvatele a pro spádující uživatele. Počet pracovních míst je jedním z atributů skládajících intenzitu využití lokality, určující pro její vitalitu.

IV. Koncentrace žádostí o ÚR, SP, resp. stavební ohlášení[64]

Indikátor sleduje proměnlivost a tlak na adaptabilitu fyzické složky prostředí. Ukazuje míru zájmu o využívání jádra města ale i hrozbu jeho nevratné proměny.

V. Cenové mapy[65] a ceny záborů veřejných prostranství

Indikátor sleduje ekonomický tlak na využití jádra města určující pro výsledné rozložení různých druhů využití lokality. Ukazuje zároveň vztah intenzity poptávky po kapacitách pro bydlení a krátkodobé pronájmy a poptávky po nebytových prostorech. Může ukazovat i ekonomický tlak na využití veřejných prostranství (ceny záborů veřejného prostranství pro akce nebo zahrádky restaurací).

---

[64] **viz Bath & North East Somerset Council (2016)**

[65] **nájemné bytů a nebytových prostor, ceny pozemků a budov**

D.7.5 Analýza využití parteru

Analýza umožňuje sledovat dlouhodobé trendy ve využití parteru domů i přilehlých veřejných prostranství souvisejícími se zvýšeným zájmem o lokalitu z hlediska turismu. Ideální četnost aktualizace pořízení je jednou ročně, jako součást monitoringu historického jádra (památkové rezervace či památkové zóny):

- změny v užívání přízemí měšťanských domů
- využití plochy veřejných prostranství (restaurační předzahrádky, parkovací stání)
- záznam dopadu turismu na vzhled, nabídku a rozložení služeb a aktivit ve městě

Změny v užívání přízemí měšťanských domů: jednoduchá metoda pravidelného zaznamenávání (a přiřazování do databáze GIS k parcelnímu číslu objektu) užívání nebytových ploch domů (přednostně parteru, dvorů, sklepů) pro obchod a služby dle škály zařízení, která jsou určená primárně místním obyvatelům, kombinovaná (typicky restaurace, kavárny, galerie apod.) až po čistě turistické obchody a provozovny.

Využití plochy veřejných prostranství: pravidelné zaznamenávání (a přiřazování do databáze GIS) trvalých nebo sezónních záborů veřejných prostranství (např. restaurační předzahrádky, parkovací stání). Lze kombinovat s dalšími metodami přesnějšího sledování, popisu a hodnocení využívání veřejného prostoru různými skupinami uživatelů (rezidenti, obyvatelé jiných částí města, návštěvníci, zahraniční turisté, děti, rodiny, senioři aj).[66]

Záznam vlivu turismu na vzhled, nabídku a rozložení služeb a aktivit ve městě: expertní metoda vyhodnocení změn ve fyzickém a vizuálním prostředí historického města. Sleduje proměnu živého, obývaného centra směrem ke skanzenu či muzeu doprovázeného např. historizujícími vývěsními štíty, reklamami a městským mobiliářem, evokujícími (karikujícími) historické slohy.[67] V rámci této dílčí práce je možné monitorovat také typy aktivit a akcí, které město a jiné subjekty v historickém jádru organizují a podporují (např. kulturní kalendář, přehled podpořených grantových žádostí apod.).

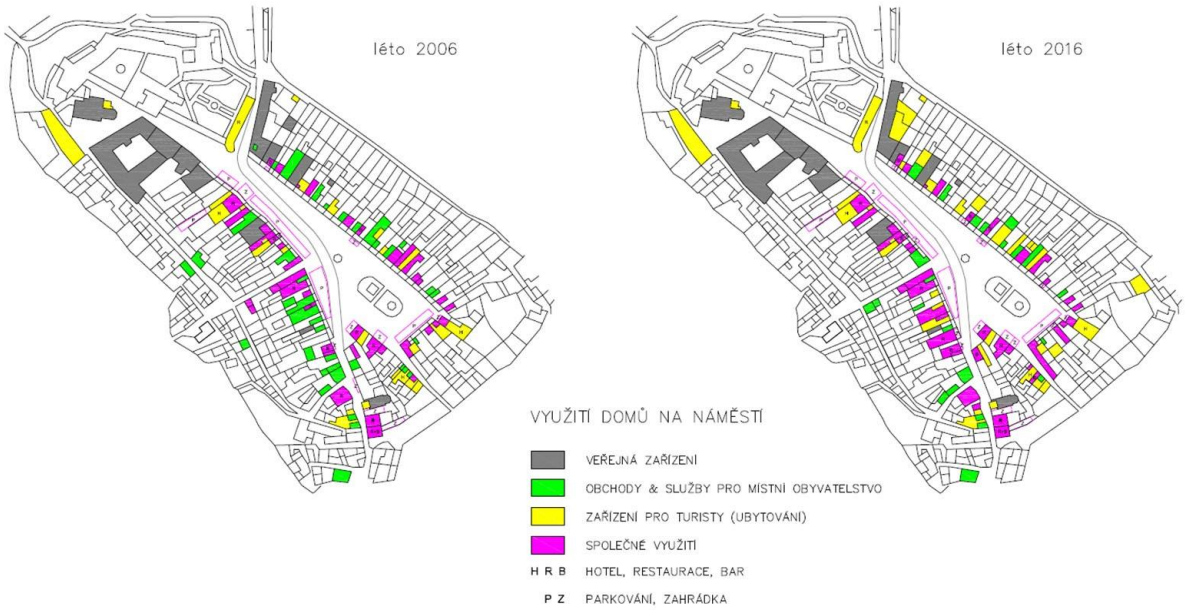

fig D—63 Využití obchodů a služeb v historickém jádru Telče v letech 2006 a 2016 z hlediska klientely – zeleně místní obyvatelé, žlutě turisté, fialově smíšená. Do mapy jsou zaznamenány také konkrétní zábory veřejného prostranství (náměstí) pro předzahrádky a parkovací stání rezidentů i návštěvníků města. V Telči byla tato analýza vypracována opakovaně pro historické jádro v letech 1996, 2006 a v roce 2016 poprvé pro území celého města.

---

[66] **Pro podrobný popis vhodných metod viz např.: *How to Study Public Space,* Jan Gehl (2017)**

[67] **Popsáno např. Anja Barbara Nelle (2009)**

D.8
ANKETNÍ ŠETŘENÍ, CÍLENÉ ROZHOVORY

Cíl metody

Historická jádra měst se významně podílejí na obrazu města jako celku a přispívají k jeho unikátnosti a identitě. Dokumenty, které se zabývají ochranou historického dědictví, apelují, aby se podporovala identita a autenticita památkově chráněných objektů a míst (ICOMOS, 1994). Tento požadavek lze jistě rozšířit i na historické části měst, které nejsou formálně památkově chráněné, ale u kterých si ceníme jejich prostorových nebo architektonických kvalit. Území jádra, které často až do rozvoje průmyslu v 19. století plnilo zásadní úlohu v životě města, se postupně stalo jednou z mnoha strukturálních částí většího celku. Jádro města se dostává do nových prostorových i významových vztahů. Můžeme se ptát, jaká je hodnota historické části města, jaký význam má historický střed pro současné město. Je městské jádro pro obyvatele stále atraktivní? Využívají jeho nabídky? Je pro obyvatele historická část města dnes jádrem města jako celku?

Vazba na památkovou péči

Centrum má v životě obce roli jednak sváteční, náměstí je prostor, kde se občané setkávají k slavnostním, církevním nebo občanským událostem. Náměstí a obecně centrum města současně v historii tvořil prostor každodenního provozu města, místo, kde se obchodovalo, lidé se potkávali. Cílem šetření je zmapovat vztah obyvatel k objektům, a způsob, jak se pohybují po městě a jak volí trasu. Chceme ověřit hloubku a povahu vztahu, který obyvatelé mají k historickému centru a jednotlivým objektům. Sledujeme, jak využívají veřejný prostor města, zda způsob a kvalita propojení jádra a okolí umožňuje dostatečně pohodlný pohyb – ideálně nemotorový – městem a kontakt s historickým jádrem. Právě dobrá propojenost jádra s okolím je předpokladem k častému kontaktu obyvatel s prostorem historického centra a může přispět k podpoře významu centra v jeho každodenní, běžné rovině (Hillier, 2007).

Pro fungování historických městských jader jako integrální součásti měst je zásadní atraktivita pro lokální obyvatele, která vede k jejich přítomnosti a využívání prostoru. Mimo vlastnosti samotného centra je proto podmínkou běžného kontaktu obyvatel s centrem i dobré prostorové napojení uliční sítě jádra s okolní zástavbou, tedy provázání centra se zbytkem města. Zodpovězení těchto otázek nám rozšíří argumenty při posuzování požadavků na zásahy do struktury centra a jeho proměnu.

Vazba na tuto metodiku

Sledování postoje obyvatelů a uživatelů daného místa je vedle názoru odborné veřejnosti, nebo městské samosprávy dalším pohledem pro vytvoření ucelené představy obrazu města. Slouží jako doplněk expertní analýzy. Lze s její pomocí získat osobní názory uživatelů zejména pro orientaci z pohledu *insidera* ve smyslu uživatele města (Relph, 1967).

Metoda slouží k doplnění zmapování místa pomocí ostatních metod – *Space Syntax,* funkční analýza atd. Metoda je zvolena s ohledem na nízké náklady a personální obsazení projektu.

Popis metody

Metodou první volby pro získání obrazu místa „zevnitř“ je kvalitativní rozhovor. Tato metoda je vhodná pro svou malou finanční náročnost, je náročná na čas, ale umožňuje zpětnou vazbu a doplňující otázky. Z tohoto důvodu by měla být vedena zkušeným tazatelem, který je schopen reagovat na vzniklou situaci a klást vhodné doplňující otázky. Doporučujeme polostrukturované rozhovory, které jsou flexibilnější a volnější než strukturované, ale jsou organizovanější a systematičtější než nestrukturované rozhovory. Tento typ má předem daný soubor témat a volně přidružených otázek, ale jejich pořadí, volba slov a formulace může být pozměněna, případně může být něco dovysvětleno. Rozhovory je dobré vést s různými cílovými skupinami (důchodci, pracující, matky s dětmi, majitelé psů, vlastníci objektů apod.). Ve středu našeho zájmu jsou klady a problémy spojené s podobou města a jeho využíváním a mapování nenaplněných potřeb uživatelů.

Sestavení okruhu otázek

Za účelem dotazování je vytvořen seznam otázek. Zaměřujeme se zejména na jeho pohyb ve městě (Golledge et Stimson, 1997) a vztah k centru. Zda je jádro města – památková rezervace součástí jeho každodenního pohybu po městě. Jaké aktivity ve městě vítá a které nikoliv. Jaké hodnoty ve městě vnímá a zda si je vědom památkové hodnoty místa. Okruh je určen pro běžné obyvatele, dotazování směřuje na jejich každodenní pohyb po městě, vztah k památkové rezervaci a vztah k městu jako celku. Další otázky směřují na aktivity spojené s konkrétními místy. Otázky jsou modifikovány dle daného města. Respondenti dostanou k dispozici barevný výtisk mapy z portálu *Googlemaps*. Během rozhovoru respondenti kreslí své trasy do mapy. Trasy odlišíme podle destinace barevně. Zajímá nás samotná možnost prostorem projít i důvody, proč určitý prostor funguje jako destinace.

Okruhy otázek: osobní údaje, pohyb po městě, vztah k místu, povědomí o památkové ochraně centra, ovlivňování a zájem o dění ve městě, jaká místa jsou osobně spojena s vybranými aktivitami, jaké aktivity respondenti spojují s konkrétními místy.

Pro plné poznání využití prostoru historického jádra vytvoříme z oficiálních stránek měst ale i z jednotlivých rozhovorů seznam akcí a aktivit, která se v centru odehrávají. Rozdělíme je na aktivity každodenního charakteru jako je chůze, postávání, čekání, posezení na lavičkách nebo nakupování. Druhou skupinu aktivit představují plánované akce, organizované buď městem, nebo místními organizacemi.

Vyhodnocení rozhovorů

Vyhodnocení probíhá u každé skupiny respondentů zvlášť. Z rozhovorů jsou získána hlavní témata, o kterých lidé při popisu města vyprávějí. Sledují se jejich postoje k historickým místům a budovám, jsou identifikována problémová místa, trasy, které obyvatelé volí pro pohyb městem z hlediska příjemnosti a kvality jak samotné trasy, tak i okolního prostředí, kterým se pohybují. Trasy a místa jsou zaneseny do map.

Výstupy

- Problémová místa
- Oblíbená místa
- Záznam pohybu po městě
- Propojení místa a aktivity
- Orientační body ve městě

Způsob, jakým lidé volí trasu, závisí na kvalitě veřejného prostoru. Zásadní vliv má pocit ohrožení z dopravy, případně bariérovost přístupu. Trasy městem na stejné místo se navíc pro obyvatele mohou měnit podle jejich životní fáze, například pokud mají kočárek, pokud jsou v doprovodu malého dítěte apod. Rozhodování jednotlivců o volbě trasy je ovlivňováno mnoha faktory. Mimo vlastní konfiguraci veřejného prostranství to jsou např. jeho kvalita, zvolené materiály a mobiliář, výškové převýšení terénu, pocit bezpečí nebo hladina hluku (Gehl, 2000).

Příklady:

Následující diagramy ukazují 3 respondenty a jejich trasy po městě. Každá linie odpovídá jedné trase pohybu, barvy rozlišují destinaci trasy. Zvolené trasy jsou doplněné komentáři, které uvádějí důvod cesty nebo argumenty, proč respondent zvolil konkrétní trasu. Grafické zobrazení umožňuje vizualizovat místa, která respondent chápe jako konfliktní nebo nebezpečná, a proto se jim snaží vyhnout.

Respondentka 1 – Respondentka na mateřské dovolené jmenuje trasy, které v dané životní fázi často využívá. Cíle tras jsou z velké části rekreační, představují procházky s malými dětmi. Z tohoto pohledu je pro respondentku zásadní dostatek stínu na hřištích nebo vybavení veřejného prostoru lavičkami. Zvláštní pozornost si zaslouží kvalita náměstí, přes které vedou některé zvolené trasy. Jako problematické se jeví parkování a obecně provoz aut na náměstí, které ruší klidný pohyb a omezuje malé děti v samostatném pohybu. Dalším významným faktorem, který má vliv na volbu trasy, je bezbariérové řešení cest. Z tohoto důvodu například respondentka nevyužívá trasu podél řeky, protože s kočárkem je pro ni nepřístupná.

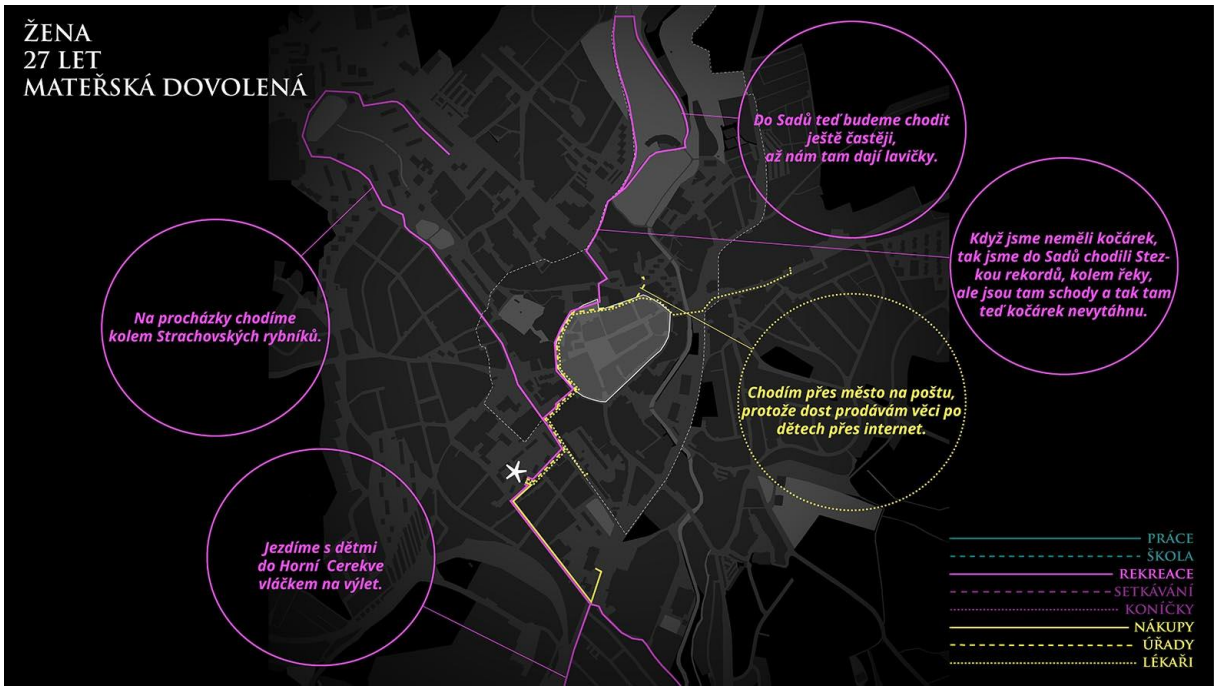

fig D—64 **Ilustrace vyhodnocení rozhovoru s respondentem 1 (Pelhřimov)**

Respondent 2 – Respondent je žákem gymnázia, jeho trasy jsou proto definované hlavně cestami do školy a na zájmové aktivity. Vzhledem k poloze jeho bydliště a školy, které se nacházejí na opačné straně vnitřního dopravního obchvatu města, je tak nucen denně překonávat tuto nepříjemnou bariéru. Tento fakt má vliv na volbu jeho trasy, chodí buď podchodem, nebo jde delší trasu na přehledný přechod pro chodce. Cestu přes náměstí volí v situacích, kdy má dostatek času a drobné obchody v jádru města využije k zastavení, případně si zde něco koupí. Pokud se potřebuje setkat s kamarády, jednoznačně volí jako místo setkání kašnu na náměstí. Odtud poté s přáteli pokračují do dalších míst ve městě. Historické centrum města považuje za výjimečné a zábavní podniky, kluby nebo hospody podle něj do takto významného místa nepatří.

fig D—65 **Ilustrace vyhodnocení rozhovoru s respondentem 2 (Pelhřimov)**

Respondentka 3 – Respondentka je žena důchodového věku, která bydlí na sídlišti. Její trasy mají rekreační charakter, chodí na procházku do parků nebo za kamarády do svého bývalého pracoviště. Jako rekreaci považuje i cestu do cukrárny na náměstí nebo u hradební brány v historickém centru, kde se setká se známými. Centrum města využívá i k drobným, specializovaným nákupům. Některé trasy na náměstí vedou přes Děkanskou zahradu, drobný park v těsné blízkosti náměstí. Při cestách do parku s názvem Sady přechází frekventovanou ulici Pražská, která je na místě původní historické cesty. Dnes má tato ulice více dopravní charakter. Stejné místo pro přechod volí i pro návštěvu komerční zóny na kraji města, kam chodí obden. Významný prostor respondentky tvoří i veřejné prostranství samotného sídliště, protože zde často chodí na procházky nebo venčí psa. Respondentka vnímá historické budovy na náměstí jako silnou vzpomínku na období spojené s osobním životem. V blízkosti Jihlavské brány bydlela s malými dětmi, k náměstí má proto i osobní pouto.

fig D—66 Ilustrace vyhodnocení rozhovoru s respondentem 3 (Pelhřimov)

E.

HODNOCENÍ

E.1
HODNOTY A HODNOCENÍ

Smyslem a účelem Metodiky je nabídnout dostatečně širokou škálu kritérií a indikátorů pro kvalifikované posuzování a hodnocení urbánních jevů, atributů a vztahů v širších souvislostech krajinných i architektonických, vykazují-li památkový potenciál, a vytyčit pro tento účel kriteriální rámec. Tato metodika slouží tudíž jako vodítko pro přípravu jednotlivých konkrétních odborných rozhodnutí a navazujících rozhodnutí plánovacích a správních, pro něž pojmenovává potenciální hodnoty a napomáhá formovat hodnotovou strukturu. Hodnocení urbánního prostředí z hlediska výkonu památkové péče představuje proto vždy konkrétní tvůrčí odborný výkon, související s nástrojem, pro nějž je toto hodnocení prováděno.

Hodnotový rámec

Předmětem výzkumného Projektu a Metodiky je identifikace jevů a atributů (historických) měst a jejich projevů majících významný památkový potenciál, a identifikace a popis skutečností, které mohou být vzaty za hodnotový základ pro stanovení společenstvím sdílených kulturních hodnot. Vztahu kultury a hodnot a koncepci hodnot je věnována obsáhlá literatura, na niž odkazujeme příkladmo v přehledu literatury. Není účelem a posláním této Metodiky zabývat se na kritické úrovni pojetím hodnot samých. Nicméně i při této příležitosti je nutno zdůraznit, že hodnota je v obecné rovině jednak výsledkem osobního chování, konání a rozhodování, vycházejícího z osobních preferencí a osobní orientace a směřující k uspokojování osobních potřeb, tužeb a zájmů, jednak je výsledkem sociálního chování, konání a rozhodování pospolitostí, společenství či společností, vycházejícího z preferencí a orientací skupinových a směřujících k uspokojování potřeb a zájmů těchto societ. I v tomto smyslu je hodnota povahy „subjektivní“, neboť se formuje – obdobně jako zájem – v procesu rozprav a dohod konkrétních societ a jejích členů. Různé míry „objektivity“ pak nabývají hodnoty jako societou uznaný a aprobovaný výsledek těchto dohod k určitému časovému okamžiku. Hodnota nevyplývá pouze z vnitřní struktury a vnějšího projevu konkrétní věci nebo skutečnosti, ale především z toho, že tato věc nebo skutečnost byla zahrnuta do sociální sféry a stává se nositelem určitých sociálních vztahů a významů, resp. se stává vodítkem pro chování, konání a rozhodování jednotlivců a societ. K povaze hodnot jako subjektivních nebo objektivních existují velmi různé přístupy (zastáncem subjektivního pojetí je za mnohé, zejména ekonomy, například Ludwig van Mies, zastáncem objektivního pojetí je za mnohé jiné například Max Scheler).

Autoři Metodiky zaujímají spíše stanovisko kompromisní ve shora uvedeném smyslu. Základním rysem hodnot (a zájmů jimi vyjádřených) je jejich mnohost, vrstevnatost, různorodost a rozmanitost; průvodním projevem plurality příslušejících zájmů je tudíž jejich mnohonásobná konkurenčnost a z toho plynoucí koliznost. Tato různorodost a koliznost je jejich zdravým projevem; naprostá jednotnost zájmů či hodnot svědčí spíše autoritativním režimům (Aristoteles). Hodnoty navíc procházejí vývojem, jsou historicky podmíněné a v různé míře proměnlivé. Je-li hodnota výsledkem „duševního aktu jednotlivce, jenž nemůže být pozorován, ale který vyjadřuje jeho přání, chutě, touhy, pocity, volby nebo preference, jež ho podněcují či vedou v daném čase, situaci a prostředí k určitému způsobu jednání ve snaze nahradit méně uspokojivé podmínky podmínkami, jimž dává přednost. Hodnotový soud je osobní a subjektivní, a proto není možné ho důkazem potvrdit či vyvrátit. Může být rozpoznán jen prostřednictvím jednání, z něhož jej lze vyvodit“ (van Mies), musí se nutně projevit v sociálním prostředí, v rámci societ, k nimž je jednotlivec příslušný a v jejichž rámci jsou tyto osobní preference nejen rozpoznávány ostatními příslušníky society, ale také jimi různou formou korigovány. Tato korekce se děje v sociálním prostředí uznanými procesy a formami, jimiž se hodnotám dostává určité míry „objektivity“ a stávají společně sdílenými v určitém hodnotovém rámci a tomu odpovídající hodnotové struktuře [jak naznačuje připojené schéma (Jehlík, Plos et al. 2015). Hodnotou tudíž rozumíme jednotlivci nebo společenstvím sdílený význam, přičemž hodnoty mohou být poté, kdy o nich bylo dosaženo základní shody a dostalo se jim aprobované právní formy veřejného zájmu, dokonce mocensky vynucovány.

Zájmy kteréhokoliv subjektu, pokud jsou legální, jsou i legitimní (oprávněné) a tedy prostě výrazem onoho „komplexního motivačně-postojového zaměření“, které je danému subjektu vlastní a vyjadřuje – mimo jiné – jeho hodnotovou orientaci. „Konkurenci“ zájmů lze řešit buď mocenským rozhodnutím o prioritách těchto zájmů,

nebo pomocí jednání, které vede k nějaké formě dohody, srozumění; předpokladem úspěšnosti takového jednání je ochota subjektů konkurujících si zájmů k ústupkům; míra těchto ústupků bude zřejmě v důsledku různé síly jednajících subjektů nevyrovnaná, avšak zájem některé skupiny nelze nikdy a priori nadřadit zájmu jiné skupiny nebo zájmům jednotlivce.

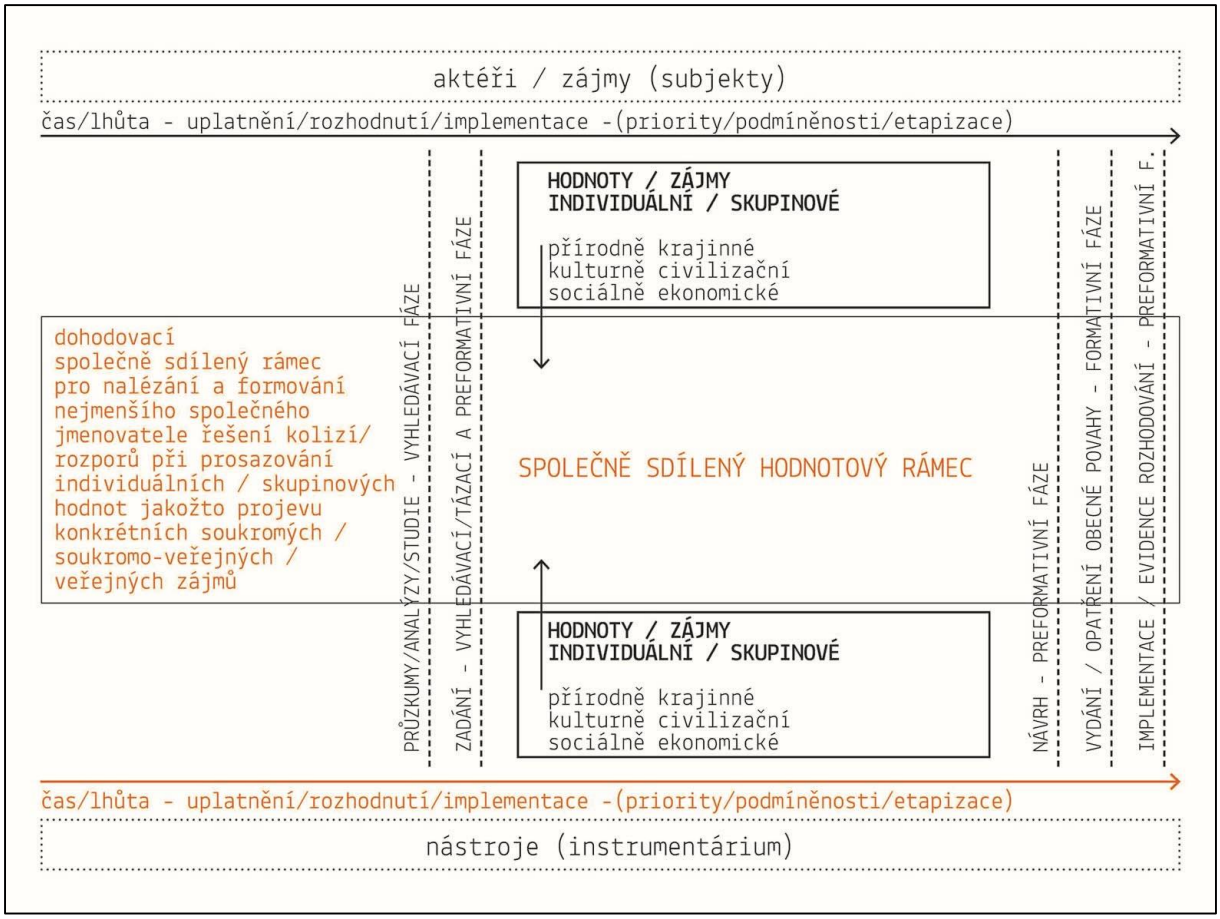

fig E—1 Hodnotový rámec

Z hlediska subjektů, resp. aktérů jakožto nositelů určitých hodnot a zájmů, resp. jejich prosazovatelů lze tudíž hodnoty dělit na:

a) hodnoty individuální – osobní preference a osobní orientace, utvářející osobní hodnotový rámec, prosazovaný chováním, konáním a rozhodováním jednotlivců v každodenním životě;

b) hodnoty skupinové – skupinové preference a skupinová orientace, utvářející skupinový hodnotový rámec, prosazovaný chováním, konáním a rozhodováním různorodých societ v každodenním životě;

obecně však platí, že toto členění je pomocné a značně proměnlivé, resp. bohatě vrstvené a strukturované. Systém hodnot, zejména v současné pluralitní společnosti, vykazuje mimořádnou míru dynamismu a vysokou míru proměnlivosti, která vynucuje pravidelnou revizi a aktualizaci celého souboru sdílených hodnot, tvořících rámec utváření krajinného, urbánního a architektonického prostředí – v tomto případě prostředí s vyšší mírou památkového potenciálu (významného pro dějinné vědomí a přenos kulturních tradic). Dohodnutý a sdílený soubor hodnot, tvořící rámec rozhodování, pak vyjadřuje určitou míru dohody o vypořádání kolizí zájmů, jimiž jsou hodnoty formovány a které zpětně tyto hodnoty ovlivňují a formují. Vzájemná koliznost hodnot a hodnotových „systémů“ (lépe ucelených souborů společně sdílených hodnot) jakožto projevů zájmů prosazovaných jednotlivými aktéry je jevem řešeným jak v úrovni plánovací, tak v úrovni projektové, tak v úrovni rozhodovací – vždy však se specifiky z toho plynoucími.

Základní typy kolizí hodnot, resp. projevených zájmů jsou

- kolize mezi individuálními hodnotami/zájmy navzájem;
- kolize mezi individuálními hodnotami/zájmy a hodnotami/zájmy skupinovými;
- kolize mezi skupinovými hodnotami/zájmy navzájem;

zvláštním případem skupinového zájmu jsou veřejné zájmy (rovněž pluralitní), jejichž zvláštním případem je veřejný zájem na péči o kulturní dědictví (na péči památkové) vymezující, co se pro tuto chvíli v této společnosti považuje za obecně sdílené památkové hodnoty. Za veřejný zájem lze proto považovat jen takový zájem, s jehož formováním a formulováním právní řád spojuje určité náležitosti a stanovuje poté pro jejich implementaci též určitou míru právní závaznosti, na níž se společenství shodlo a jejichž obsah na základě konkrétního hodnotového rámce sdílí. V tomto ohledu lze rozlišovat mezi veřejným zájmem

a. formovaným právními předpisy vydanými závazným procesními (legislativními, legislativně technickými) postupy;
b. formovanému správními akty (rozhodnutími/usneseními) jakožto aprobovanými právními formami vymezení veřejného zájmu;
c. politickými rozhodnutími s právními důsledky (usnesení), jimiž se rozumí především rozhodnutí samospráv územních celků, popřípadě samospráv personálních (zájmových) sdružení, jejichž postavení je založeno zákonem (profesní samosprávy/akademické samosprávy).

Podle důsledků/vlivu a způsobu vyjádření (veřejného) zájmu na činnostech lze odlišit

a. negativně vyjádřený zájem, který má <u>prohibiční</u> charakter (zakazuje se provozovat určitou činnost, a tudíž i šířit a spotřebovávat její výsledky);
b. pozitivně vyjádřený zájem, který má <u>iniciační</u> charakter (podporuje se provozování určité činnosti, šíření a spotřebovávání jejích výsledků).

Hodnoty ztotožněné s památkovým potenciálem (to jest s formativní silou kolektivní paměti a kulturní sounáležitosti society) se nacházejí velmi často v konfliktních vztazích s individuálními hodnotami (motivacemi), vyvěrajícími z každodenních potřeb a jejich uspokojování na straně jedné, a na straně druhé z uspokojování potřeb dlouhodobějších, například souvisejících se stavěním a proměnami staveb a vystavěného prostředí, s vývojem urbánního a krajinného prostředí vyvolaném inovacemi technologickými, kulturně-civilizačními anebo sociálně-ekonomickými.

Jak jsme uvedli výše, v popsaném hodnotovém rámci se jednotlivé zájmy a hodnoty s nimi spjaté prosazují prostřednictvím aprobovaných nástrojů a procesních postupů, o nichž se zmiňujeme v části B této Metodiky. Pro posouzení a hodnocení kulturně významných hodnot nutno ovšem vždy vycházet z hodnot již v minulosti vyjádřených – existujících a pro konkrétní prostředí v historickém vývoji formativních, jak se o nich zmiňujeme v preambuli k této Metodice (i relativizace hodnot má své meze). Neboť přes existující proměnlivost hodnot je jedním ze základních znaků jejich existence – alespoň v případě hodnot spjatých s kulturním dědictvím a s dějinnou pamětí – rovněž určitá míra jejich setrvalosti a stability, popřípadě naopak určitá míra jejich proměnlivosti a variability změn, jimiž procházejí. Tímto procesem postupného utváření (a užívání) hodnot v čase, jejich zacílení či směřování se v teorii rozumí hodnotová orientace.

Hodnocením se tudíž pro účely této Metodiky rozumí postup, při němž se na základě pořízených podkladů a provedených analýz popisují hodnocené věci a skutečnosti, jimž se přikládá určitý kladný (popřípadě i záporný) význam, který může být společenstvím následně uznán a sdílen relevantním procesem a věcně i právně relevantní formou. Jedná se zprvu (a především) o proces subjektivní, zpravidla odborně fundovaný, zaměřený na určitou míru objektivizace, to jest sdělitelnosti a dohodnutelnosti. V případě památkové péče jsou takovými hodnocenými skutečnostmi především jevy a atributy krajinné, urbánní a architektonické, posuzované z hlediska jejich významu pro společnost ve smyslu dokladu o jejich vývoji, původnosti, vývojovém stáří, jedinečnosti a vzácnosti, stupni dochovanosti a vývojové kontinuitě, jakož i jejich významu pro současnost a budoucnost.

E.2
HODNOTY A HODNOCENÍ

E.2.1 Pořízení dokumentace (kap. B.2.4)

Aby bylo dosaženo účelu sledovaného touto metodikou, to jest kvalifikovaného odborného vymezení souboru hodnot souvisejících s kulturním dědictvím, který by se mohl a měl stát vodítkem pro konkrétní plánovací, projektovou a rozhodovací praxi, vtělenou jednak do právních předpisů, jednak do odborné praxe, považujeme z výše uvedených standardních fází pořizování dokumentů s regulativními dopady v území okruhy výkonů zejména výkony související

- se soustředěním nezbytných podkladů již existujících (fáze třetí), popřípadě podle okolností doplněných
- s podrobnějším provedením věcných analýz (fáze čtvrtá), zejména
  - urbanistických (včetně souvisejících krajinných charakteristik);
  - architektonických (ve vztahu k urbánním charakteristikám);
  - archeologických a obecně historických (ve vztahu k urbánním charakteristikám);
  - sociálně psychologických (mentálně kognitivních) a sociálně ekonomických;

  (vždy se speciálním se zaměřením na identifikaci památkových hodnot a památkového potenciálu),
- s vlastním posouzením a vyhodnocením urbánního (včetně souvisejícího krajinného a architektonického) potenciálu (fáze pátá), zejména
  - posouzení jevů, atributů a vztahů z hlediska památkového potenciálu;
  - příprava nových podkladů (nové a doplňující průzkumy a analýzy) pro konkrétní zjištění;
  - aktualizace podkladů a identifikace témat, kolizí a problémů pro účely identifikace a evidence; památkového potenciálu,
- s identifikací a evidencí významných urbánních (včetně souvisejících krajinných a architektonických) jevů, atributů a vztahů z hlediska památkové péče a určení jevů, atributů a vztahů rozhodných pro stanovení podmínek výkonu památkové péče v území (fáze šestá a sedmá), zejména
  - určení významové hierarchie zjištěných atributů a jevů památkového potenciálu a zjištěných památkových hodnot;
  - určení jevů, atributů a vztahů rozhodných pro stanovení podmínek regulace pro výkon památkové péče;
  - příprava nových podkladů (nové a doplňující průzkumy a analýzy) pro konkrétní zadání;
  - vypracování návrhu plánu památkové ochrany (*plánu památkové péče*) / alter.: vypracování návrhu regulačního plánu, zejména stanovení podmínek pro
    - ochranu dochovaných urbánních (včetně souvisejících krajinných) a architektonických památkových hodnot (podmínky omezující);
    - podporu vytváření nových vrstev urbánních (včetně souvisejících krajinných) a architektonických (podmínky podporující) s podporou existujících památkových hodnot;
- s implementací / instrumentací zjištěných památkových hodnot prostřednictvím plánovacích, projektových a rozhodovacích procesů (fáze osmá), zejména
  - při správě památkově (kulturně) cenného území, a to zejména pro
    - pořízení plánů ochrany, popřípadě vhodných územně plánovacích dokumentací nebo podkladů;
    - vytvoření kvalitní databáze pro rozhodování, doplnění a aktualizace územně analytických podkladů (popřípadě jejich restrukturalizace);
    - účely případné aktualizace prohlášení;
  - při rozhodování o aktivních investicích, resp. nakládání památkově hodnotnými součástmi majetku města;
  - při správních řízeních [vydávání správních aktů (rozhodnutí, resp. podmiňujících správních úkonů).

E.2.2 Podklady pro hodnocení (kap. D)

Z hlediska komplexního popisu a expertního posouzení urbánních jevů, atributů a vztahů pro účely hodnocení jejich památkového potenciálu je třeba na jedné straně jasně rozlišovat a charakterizovat relativně ucelené urbánní formy, na druhé straně specifikovat kritéria hodnocení odpovídající potřebám památkové péče. Ucelené bloky urbánních jevů jsou tak z hlediska jejich památkového potenciálu zkoumány a hodnoceny primárně na základě informací o jejich jedinečnosti, autenticitě, stabilitě, vývojové kontinuitě, dochovanosti apod. Hodnocení vychází z důkladně a systémově zpracovaných podkladů a analýz a z metod jejich zpracování, popsaných především v části D této Metodiky. Konkrétní podoby jejich využití se odvíjí z potřeb konkrétního území a z účelu, pro který je hodnocení určeno, zejména pro formulaci podmínek péče o památkové hodnoty v podobě vhodné pro zvolený nástroj. Aby bylo možno uspořádat data a informace pro účely posuzování konkrétních situací, resp. pro postup dle výše uvedených kroků (fází), je třeba vytvořit standardní databázový systém, využitelný jak v počátcích procesu, tak v jeho průběhu i závěru.

Postup při posuzování urbánně-památkového potenciálu měst a jejich částí, resp. při hodnocení urbánně-památkových situací lze na základě této Metodiky specifikovat takto:

1. Shromáždění dat a informací v GIS

Základní mapový soubor (kap. D.2) tj. vytvoření sady tematických vrstev obsažených ve specializované databázi v prostředí geografického informačního systému (GIS). Standardní systém poskytuje soubor účelových map a informací, podkladů pro identifikaci charakteristických vlastností urbánní struktury, nezbytnou pro rozhodnutí o jejích urbanistických hodnotách

2. Využití GIS pro vizualizaci a algoritmické porovnávání dat v rámci atributové škály

Dílčí mapové soubory (kap. D.3) tj. vizualizace, deskripce i kvantifikace vzájemných vztahů různých projevů vybraných jevů a jejich atributů na bázi GIS pomocí dílčích zobrazení či matematických algoritmů, analytické informace pro následné rozbory, posuzování a hodnocení ve formě průmětů kombinací zvolených údajů

3. Analýzy datových souborů a terénních poznatků na podkladě partikulárních metod

Analýzy urbanistického vývoje (kap. D.4) tj. posouzení zásahu kulturních, hospodářských a společenských historických událostí do architektonické, urbanistické a krajinné podoby města

Analýzy půdorysné osnovy (kap. D.5) tj. posouzení geometrických vztahů půdorysné osnovy historických jader měst, ověřování hypotéz o možném způsobu vyměření užitím *triangulace* a pomocí této analýzy rozkrýt základní schéma založení měst

Analýzy obrazu města (kap. D.6) tj. posouzení vlivu hmotných a nehmotných projevů *kontextu* nemovitého statku kulturního dědictví na jeho význam, identifikace a posouzení hodnoty pohledu pro *statek kulturního dědictví*

Analýzy užívání historického jádra (kap. D.7) tj. posouzení životních (nehmotných) projevů jádra, způsobů využívání jednotlivých prostorů, popis faktorů a trendů týkající se vztahů hmotných a nehmotných jevů v prostředí historických jader

Anketní šetření (kap. D.8) tj. aktivní sledování postoje obyvatelů a uživatelů historického města pro účely vytvoření ucelené představy obrazu města, získávání osobních názorů jeho uživatelů

4. Syntetické posuzování a hodnocení získaných informací na základě kritérií

Hodnocení (kap. E) tj. posouzení urbánně-památkového potenciálu pomocí výše uvedených podkladů a metod a škály kritérií a indikátorů pro kvalifikované posuzování a hodnocení urbánních jevů, atributů a vztahů

E.2.3 Soubory fenoménů (kap. D.1.4 a D.2)

Klíčovým aktem jak pro založení *základního mapového souboru*, tak pro *dílčí mapové soubory*, tak i pro *analýzy* a následná hodnocení je pevná struktura dat. V tomto případě se data váží na lokalizovatelné *jevy* v území, jejich *atributy* a *vztahy*. Všechny tyto projevy prostředí lze zkoumat v časové ose ve smyslu jejich vývoje a proměn (viz *fáze vývoje*) a v měřítkové ose ve smyslu míry jejich abstrakce (viz *měřítko projekce*), resp. průmětu (kap. D.1.4). Urbánní fenomény se zpravidla vyskytují ve formě uspořádaných a relativně ucelených souborů složených z nesamostatně fungujících prvků (kap. D.2.2).

Jevy (hmotné a nehmotné)

Základní struktura *jevů* (hmotných i nehmotných), může být daná jak obecnými pojmy

- Síť (linie a body)
- Plochy
- Objemy
- Činnosti

tak škálou podrobných určení jevů (kap. D.2), jako jsou: *cesty, místa* (kříže, muka, sochy, pomníky, kašny, zvonice, kaple apod.), *krajinné prvky* (lesy, parky, sady, vinice, vodní plochy, stromořadí apod.), *stavební dominanty* (věže, rozhledny, vysílače, komíny apod.), *veřejná prostranství zpevněná* (náměstí, ulice, průchody, cesty, silnice apod.), *veřejná prostranství nezpevněná* (hřbitovy, parky, obecní pastviny apod.), *urbánní bloky, městské parcely, domy, domovní průčelí, vstupy, loubí, průchody, drobná architektura, aktivity* (bydlení, práce, rekreace) atp.

Atributy (charakteristiky)

Základní struktura *atributů* může být daná jak obecnými pojmy

- Topografie (lokalizace)
- Morfologie (tvarosloví)
- Typologie (přiřazení)
- Historie (vývoj)

tak škálou podrobných určení atributů (kap. D.2 až D.7), jako jsou: *poloha, pozice, orientace, geometrie, rozměry, hustota, intenzita, forma, status, využití, stáří, vývoj, autenticita* atp.

Vztahy (celek – části – jednotky)

Základní struktura *vztahů* může být daná jak obecnými pojmy

- Proporce (vnitřní vztahy)
- Měřítko (vztahy k etalonu)
- Vazby (vztahy v hierarchii)
- Stav (vztahy k vývoji)

tak škálou podrobných určení vztahů (D.2–D.7), jako jsou: vzájemné atributové vztahy hmotných i nehmotných jevů, *etalony* (hodnoty) pro porovnání hmotných i nehmotných jevů, hierarchické a významové pozice hmotných i nehmotných jevů, kvalitativní a kvantitativní proměna jevů a atributů atp.

Měřítko projekce (měřítko tištěné mapy)

Základní struktura *jevů, atributů a vztahů*, může být projektována jak do základní měřítkové řady ucelených plánů

- Město v krajině (1:15000): nosným jevem je zde síť cest a míst (pohybu a pobytu)
- Vnitřní město (1:5000): nosným jevem je zde struktura veřejných prostorů a urbánních bloků
- Městské jádro (1:2000): nosným jevem je zde skladba městských parcel a stavebních objektů
- Městský detail (ad lib): nosným jevem je zde charakteristika jednotlivých prvků

tak do dílčích výseků území, resp. do účelových schémat umožňujících zobrazit, popsat a předepsat dílčí hmotné či nehmotné projevy osídlení (viz např. kap. D.8 a E.3)

Fáze vývoje (rozhodná etapa mapování)

Základní struktura *jevů, atributů a vztahů*, může být vztažena jak k vymezenému zdokumentovanému historickému období

- Středověk/novověk: založení osídlení a města
- Pol. 19. stol.: stabilizace základu novodobé struktury
- Pol. 20. stol.: extenzivní rozvoj, vznik nových čtvrtí
- Zač. 21. stol.: proměny krajiny v urbánní souvrství

tak do jakékoliv fáze vývoje daného osídlení, jež umožňuje získat relevantní data do založené databáze, resp. pro posuzování a hodnocení, resp. pro porovnávání jevů, atributů a vztahů na časové ose (viz např. kap. D.3)

E.2.4 Kritéria posuzování a hodnocení (kap. D.1.5)

Potenciál *urbánně-památkových* hodnot v širším kontextu lze zkoumat tak, že posuzujeme vybrané *jevy, atributy a vztahy* v uvedených *měřítcích projekce* a *fázích vývoje,* zda jsou:

Jedinečné či vzácné – Urbánní struktura a obraz města či místa jinde se neopakující

kde se mj. posuzuje vývojové stáří od okamžiku doložitelného vzniku nebo založení, to jest základního charakteru osídlení především v odlišitelných vývojových urbánních vrstvách, jejich vzájemný vztah a jejich rozpoznaný význam z hlediska historického vývoje pro současné urbánní struktury; urbánní jedinečnost architektonických struktur, resp. urbánních struktur z hlediska výskytu jedinečných architektonických forem a prvků a z hlediska bohatosti a různorodosti těchto forem a prvků a jejich působení ve vzájemných vztazích; vzácnost vrstev urbánní struktury, to jest mimořádnost výskytu a vysokého stupně dochovanosti jedinečných vrstev urbánních struktur (půdorysné osnovy, půdorysné a hmotové skladby, parcelace apod.) a jejich výrazu; vzácnost výrazu, tj. mimořádnost výskytu a stupeň dochovanosti jedinečného architektonického výrazu urbánních forem a prvků (typologie, geometrie, rozměry, pozice a orientace staveb a pozemků apod.); krajinným kontextem se vždy rozumí vývoj krajiny vzhledem k osídlení a vice versa;

Autentické a identické – Původní urbánní struktura a obraz města či místa s původními atributy jevů

kde se mj. posuzuje stabilita a stupeň proměnlivosti urbánního prostředí v průběhu jeho vývoje, to jest stupeň (míra) zachování charakteru (přírodně-krajinného, kulturně-civilizačního a sociálního) shora popsaných základních fenoménů urbánního prostředí z hlediska historického vývoje s přihlédnutím k jeho vývojovým proměnám a jejich pozitivním nebo negativním důsledkům pro zachování anebo změny urbánních struktur současných; kontinuita zachování základních jevů, atributů a vztahů prostředí, resp. jeho proměny vycházející z konstitučních vzorců měst a jeho částí (charakter prostředí, způsoby užívání prostorů apod.);

Relativně úplné a komplexní – celistvá urbánní struktura a obraz města či místa s převažujícími památkově hodnotnými jevy

kde se mj. posuzuje diversita jednotlivých vrstev a částí celistvého urbánního prostředí, jíž se rozumí posouzení a zhodnocení různorodosti urbánních vrstev podle výskytu urbánních forem a prvků z hlediska míry rozmanitosti a různorodosti a zachování této rozmanitosti při zachování celistvosti z hlediska historického vývoje a jeho vztahu k současným urbánním projevům;

Potenciálně stabilní a udržitelné – zde reálně udržitelná urbánní struktura a zachovatelný obraz města či místa

kde se mj. posuzuje citlivost urbánních (včetně souvisejících krajinných a architektonických) jevů s mimořádným památkovým potenciálem, to jest míra jejich zranitelnosti; popř. míra ohrožení urbánních jevů rozsahem a charakterem intervencí v památkově cenném území (území s urbánně-památkovým potenciálem), resp. investičním tlakem v území a jeho případnými důsledky na zjištěné památkové hodnoty.

E.2.5 Způsob hodnocení

Výše uvedené jevy, atributy a vztahy se ve skutečnosti projevují v relativně ucelených souborech, resp. *urbánních formách*. Vždy se jedná o porozumění vztahu mezi prvkem, částí a celkem, resp. o vymezení kontextu posuzovaného jevu (dům v ulici, ulice v rámci veřejného prostoru, veřejný prostor v krajinném prostředí). Posuzování urbánně-památkové hodnoty prostředí proto vždy vyžaduje rozlišení podstatných fenoménů od těch dílčích či dokonce podružných. Proto je v každé konkrétní situaci nezbytné rozhodnout o těchto významových vztazích. Například lze stanovit, že základní jevy, projevy a atributy prostředí mohou být pro účely posuzování strukturovány v následující měřítkové posloupnosti, odrážející většinou i časovou frekvenci proměny: pozice zakladatelského činu v kontextu země a krajiny; geometrie sítě cest a míst a vytyčení ohrazení nebo hradeb; tvar, rozměry a charakter veřejných prostranství, bloků a parcel; proporce, měřítko a vazby objektů (stavebních i nestavebních); způsob základního užívání objektů a prostranství (nehmotná složka paměti – identity), dispozice a architektonický výraz (objektů a prostranství), článkování, materialita (struktura, textura, faktura a barevnost prostranství i objektů). Podstatné hodnotové atributy obsahují informace o existenci, míře autenticity a součinnosti všech těchto fenoménů, bez apriorního (obecného) určování priority kteréhokoliv z nich. Stejně tak je stejně významný přístup od jednotlivosti k celku, jako od celku k jednotlivosti.

Na základě výše uvedených fenoménů prostředí a hodnotících kritérií lze hodnocení strukturovat takto

1. Místo, důvod a způsob vzniku urbánní struktury (osnovy), historický vývoj a míra autenticity a identity

Z hlediska urbánně-památkového potenciálu se jedná především o posouzení a hodnocení

- osnovy základní sítě cest a veřejných prostranství, rozlišení jejich hierarchie při utváření a vývoji městského osídlení;
- typu parcelace a uspořádání parcel do urbánních (městských) bloků;
- tvaru a trasy hradeb a jejich vlivu na vývoj městských struktur uvnitř a vně hradeb, příp. po jejich zrušení;
- základní urbánní kompoziční rozvrh stavební hmoty a typických dominant.

2. Přírodní a krajinné podmínky a jejich vliv na urbánní a architektonický charakter

Z hlediska urbánně-památkového potenciálu se jedná především o posouzení a hodnocení

- základní charakteristiky přírodních podmínek a jejich vlivu na utváření urbánního prostředí a stav jeho dochovanosti;
- základní charakteristiky krajinných podmínek a jejich vlivu na utváření urbánního prostředí a stav jeho dochovanosti.

3. Specifičnost založené struktury v širším územním kontextu – obraz města

Z hlediska urbánně-památkového potenciálu se jedná především o posouzení a hodnocení

- výskytu projevy jedinečnosti a vzácnosti, resp. specifičnosti řešeného území města;
- vztahů k jiným městům / širšímu osídlení, vývoj takových vztahů v minulosti a jeho specifické projevy.

4. Jedinečnost a vzácnost prvků krajinné, urbánní a architektonické struktury

Z hlediska urbánně-památkového potenciálu se jedná především o posouzení a hodnocení

- krajinných, urbánních a architektonických (památkově významných) prvků (bodů, linií, ploch a matric), jejich jedinečnosti, resp. vzácnosti;
- míry zastoupení takto jedinečných prvků v urbánní struktuře;

5. Míra stability prvků krajinné, urbánní a architektonické struktury

Z hlediska urbánně-památkového potenciálu se jedná především o posouzení a hodnocení

- krajinných, urbánních a architektonických (památkově významných) prvků (bodů, linií, ploch a matric), jejich stability/variability a možného ohrožení;
- míry zastoupení takto ohrožených prvků v urbánní struktuře;
- vztahu k současnosti v širším urbánním kontextu.

6. kontinuita krajinné, urbánní a architektonické struktury

Z hlediska urbánně-památkového potenciálu se jedná především o posouzení a hodnocení

- míry kontinuity/diskontinuity krajinných, urbánních a architektonických (památkově významných) struktur;
- dopadů kontinuity/diskontinuity hodnoceného území do utváření současného osídlení a jeho vývoje.

7. nehmotné projevy krajinné, urbánní a architektonické struktury

Z hlediska urbánně-památkového potenciálu se jedná především o posouzení a hodnocení

- převažujících činností a charakteristických dějů, tj. způsobů využívání území a souvislosti s jeho uspořádáním;
- vlivu významných formotvorných a památkově významných událostí, popřípadě osobností souvisejících s urbánním vývojem.

Veškeré posuzování a hodnocení širších projevů krajinných, urbánních a architektonických fenoménů, zejména z pohledu převažujících a proměňujících se činností a dějů (vývoje) musí v celistvosti zůstat vyhrazeno příslušným odborným institutům, zejména územnímu/prostorovému plánování; shora uvedená kritéria mají sloužit k identifikaci urbánně-památkových hodnot jakožto integrální součásti příslušných dokumentů, se zvláštním významem pro vývojově (historicky/památkově) cenná území.

Jednotlivá kritéria (a indikátory) musí být následně aplikována jako soubor s (obvykle multikriteriálním) expertním (projektovým) posouzením a hodnocením, jímž se rozumí komplexní posouzení jednak shora uvedených podkladů a analýz, jednak dalších podkladů v celé šíři rozpoznaného spektra, jejich vzájemné porovnání, a to vždy individuálně v konkrétních situacích a pro konkrétní zvolený účel (zadání). Výsledem (výstupem) bude obsah příslušného dokumentu (nástroje), pro který je toto hodnocení prováděno. Zpravidla se bude jednat o plán památkové ochrany (lépe: „plán památkové péče“ – a nikoliv v podobě dnes obsažené v platném právu), popřípadě některou z forem územně plánovací dokumentace (nejvhodněji regulačního plánu, popřípadě územního plánu s regulačními prvky) nebo územně plánovacího podkladu (územní studie pořízené pro účely péče o památkově významná území). Posloužit může rovněž pro účely tzv. územně analytických podkladů.

E.3
PŘÍKLADY DÍLČÍHO HODNOCENÍ

V tomto místě jsou předkládány ukázky dílčího hodnocení dvou situací z Pelhřimova, příklady dopadů nových intervencí na památkovou rezervaci, resp. narušení kulturních hodnot města. Podobným činům (v jakýchkoliv jejich urbánních rozměrech) lze předcházet důslednou analýzou vycházející ze strukturovaného vrstevného mapování (kap. D.2), dílčích analytických mapování (kap. D.3), standardizovaných souborů fenoménů (kap. E.2.3) a kritérií jejich hodnocení (kap. E.2.4) a příslušných analytických metod (kap. D). V tomto příkladu částečného hodnocení, které by bylo klíčovou součástí celkového hodnocení, jsou jako urbanistické fenomény vybrány: síť *cest* a *míst* a proporční vztahy *veřejného prostoru*, *parcelace* a *zástavby*. Posuzována je v duchu výše uvedených kritérií (kap. E.2.4) jejich *jedinečnost*, *autenticita*, *úplnost* a *stabilita*. Díky GIS mapování lze porovnávat změny příslušných jevů a atributů a rozhodovat o míře jejich proměn, většina údajů je v tomto rámci měřitelná a kvantifikovatelná. V případě, kdy se tyto fenomény mění v místě kulturně hodnotném (zde památková rezervace) či na jeho rozhraní, lze oprávněně usuzovat o porušení urbánně-památkových hodnot. Uvedené situace ukazují takové příklady, u již realizovaných činů, ale popisovaná metodika umožňuje samozřejmě obdobný postup u projektů připravovaných a hodnocených v průběhu jejich posuzování.

E.3.1 Příklad 1: Pelhřimov, severní rozhraní památkové rezervace

V tomto území byl na přelomu 80. a 90. let postaven obchodní dům Vysočina. V místě původní historické zástavby (cca 20 parcel zastavěných tradičním způsobem) s návazností na někdejší městské opevnění byl postaven monoblok nerespektující klíčové atributy charakterizující identitu místa. Byla zásadním způsobem narušena cestní a uliční síť (např. byla zastavěna historická ulička Belka propojující ulice Solní a Hrnčířskou), nebyly dodrženy žádné uliční fronty, měřítko parcelace a zástavby se řádově zvětšilo, tradiční orientace a rytmus průčelí domů byly nahrazeny účelovou orientací „vstupy zepředu, zásobovací dvůr zezadu“. Příkladem víceméně kvantifikovatelného odkrytí uvedených chyb budiž níže uvedený výběr analýz a dílčích hodnocení.

<u>Obraz místa</u>

na základě terénního průzkumu a při srovnání fotodokumentace je viditelná anomálie stavu – obraz a charakter lokality, zástavby a veřejného prostoru je zásadně měněný. Nový objekt a nově vytvořené prostory, resp. náhrada historických objektů a prostorů tvoří novou situaci.

fig E—2 Srovnání výřezu z kolmého leteckého snímkování z let 2017 (ČUZK) a 1961 (VGHMÚř); žlutou čarou je vyznačena současná hranice městské památkové rezervace

fig E—3 Rozhraní památkové rezervace – pohled z věže, srovnání 2018 (foto Ester Havlová) a 1973 (foto Václav Martínek)

fig E—4 Rozhraní památkové rezervace – průběh hradeb a současná Solní ulice (foto Ester Havlová)

Výrok: *„Je zřejmá změna stávající struktury, pauperizované území bylo nahrazeno novou výstavbou, obraz a charakter místa jsou změněny, jsou proto dále ověřovány základní atributy rozhodujících jevů.“*

<u>Měřítko bloků</u> (ploch)

Na základě porovnání parcelní a blokové struktury mapových vrstev z pol. 19., pol. 20. stol. a současnosti je viditelná anomálie stavu – tvar a velikost parcely a objektu významně vybočují z kontextu místa.

fig E—5 Porovnání blokové struktury (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnosti); žlutou čarou je vyznačena hranice městské památkové rezervace

Výrok: *„Pozice, tvar a velikost stavebních objektů a městských parcel (městišť) jsou významně měněny a historická stopa je tak zásadně deformována.“*

Zrnitost městských parcel (městišť)

Na základě porovnání zrnitosti ploch městišť v mapových vrstvách z pol. 19., pol. 20. stol. a současnosti je viditelná anomálie stavu – monoblok je příliš velký a nezapadá do spektra a rytmu historické struktury.

fig E—6 Porovnání plošné struktury městských parcel (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnosti); žlutou čarou je vyznačena hranice městské památkové rezervace

Výrok: *„Měřítko, proporce a vazby městských parcel jsou významně měněny a měřítková skladba hmoty i prostoru je tak zásadně deformována.“*

Měřítko staveb (ploch)

Na základě porovnání pozic, forem a velikostí zastavěných ploch v mapových vrstvách z pol. 19., pol. 20. stol. a současnosti je viditelná anomálie stavu – parcela nového objektu je příliš velká a je celá zastavěná.

fig E—7 Porovnání plošné struktury zástavby (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnosti); žlutou čarou je vyznačena hranice městské památkové rezervace

Výrok: *„Měřítko, proporce a vazby zastavěných ploch jsou významně měněny a stavební struktura je tak zásadně deformována.“*

Porovnání změn ploch

Na podkladě soutisku mapových vrstev z pol. 19. stol. a ze současnosti jsou porovnávány a) změny veřejných prostranství, b) změny ploch bloků, c) změny stavebních objektů – jsou viditelné výrazné anomálie stavu – rozdíly jsou mimořádné, charakter území je zásadně měněn ve všech atributech (kromě výšky zástavby).

fig E—8 Porovnání změn ploch; pozice, tvar a velikost a) veřejných prostranství jsou významně měněny (mj. je zastavěna historická ulička); b) urbánních bloků jsou významně změněny; c) půdorysných stop stavebních objektů jsou významně změněny; fialová barva značí přírůstek, modrá úbytek, černá stabilní stav, žlutou čarou je vyznačena hranice městské památkové rezervace

Výrok: *„Pozice, tvar a velikost veřejných prostranství, urbánních bloků a stop stavebních objektů jsou významně měněny a celková struktura místa je tak zásadně deformována.“*

Orientace průčelí

Na základě porovnání orientace průčelí v mapových vrstvách z pol. 19., pol. 20. stol. a současnosti je viditelná anomálie stavu – monoblok je orientován pouze jednostranně (na jih), západní a východní průčelí jsou víceméně slepá, severní strana je využita pro zásobování.

fig E—9 Porovnání orientace průčelí (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnosti); červenou čarou je značeno průčelí domů, žlutou čarou je vyznačena hranice městské památkové rezervace

Výrok: *„Orientace nového objektu významně mění historickou situaci, zásadně mění urbánní sémantiku místa a snižuje kvalitu veřejného prostoru lokality.“*

Prostorová skladba – zapojení do celku

Na základě analýzy *Space Syntax* – změny sítě cest a jejich *zapojení* do celku (*integration* – viz. kap. D.4.4.) byla diagnostikována axiální síť v daném místě. Z výřezů je zřejmá jak zásadní změna průběhů ulic, tak změna jejich hierarchické pozice – zmizela historická ulička Belka a Solní ulice zde ztratila svůj význam „hradební ulice“ jako konstitutivní segment historického uličního *vzoru* (*pattern*) města.

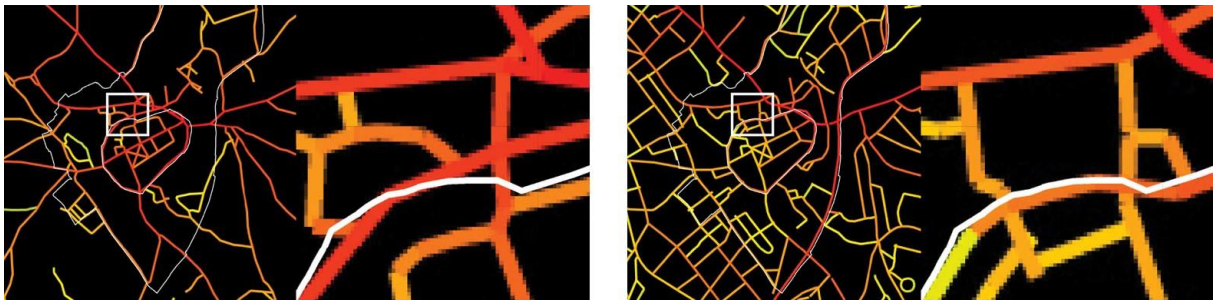

fig E—10 Prostorová skladba – zapojení do celku (pol. 19. stol. a současnosti); červeně je značena maximální míra zapojenosti, zeleně nejnižší; bílou čarou je vyznačena hranice městské památkové rezervace a porovnávaný výřez

Výrok: *„Průběh, hierarchie a význam uliční sítě v daném místě zásadně mění jak charakter sítě veřejných prostorů, tak mění význam dílčích prostorů a jejich zapojení do celku vnitřního města.“*

Prostorová skladba – propojení sítě

Na základě analýzy *Space Syntax* – změny sítě cest a jejich vzájemného *propojení* (*choice* - viz. kap. D.4.4.) byla diagnostikována axiální síť v daném místě. Z výřezů je zřejmá jak zásadní změna průběhů ulic, tak změna potenciálu jejich použití – zmizela historická ulička Belka, původní Havlíčkova ulice degradovala na utilitární spojku Hrnčířské a Solní a Solní ulice zde ztratila svůj potenciál přirozeně propojujícího veřejného prostoru.

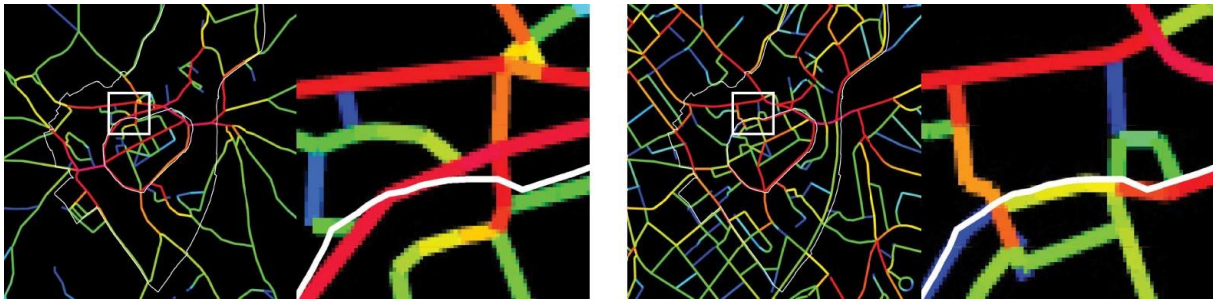

fig E—11 Prostorová skladba – zapojení do celku (pol. 19. stol. a současnosti); červeně je značena maximální míra zapojenosti, zeleně nejnižší; bílou čarou je vyznačena hranice městské památkové rezervace a porovnávaný výřez

Výrok: *„Průběh, hierarchie a význam uliční sítě v daném místě zásadně mění jak charakter sítě veřejných prostorů, tak mění význam dílčích prostorů a jejich vzájemné propojení a obohacování.“*

Zrnitost výšek

Analýza výšky stavebních objektů metodou zrnitosti (škálování) odhaluje anomálii – nový objekt je jednak na horní mezi hladiny okolní zástavby, jednak, a to hlavně, narušuje přirozenou výškovou rozmanitost lokality a její měřítko.

fig E—12 Porovnání zrnitosti výšek domů (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnosti); červené odstíny značí vyšší celkovou výšku objektů vůči objektům v odstínu žluté, černou čarou je vyznačena hranice městské památkové rezervace

Výrok: *„rozmanitost výškové hladiny a morfologie nové zástavby neodpovídá ani původní ani okolní zástavbě.“*

Průmět atributů na uliční síť – počet vstupů / délka parcelního průčelí / poměr aktivního rozhraní v parteru

Algoritmickým průmětem zvolených vlastností současné zástavby a parcelace na přilehlé segmenty veřejného (uličního) prostranství lze vyhodnotit charakter posuzovaného objektu takto:

Na prvním schématu udávajícím vážený počet vstupů na 100 m je ve srovnání s okolím zřejmá absence intenzity zejména na zadní a na bočních stranách nového objektu.

Na druhém schématu udávajícím typickou délku parcelního průčelí je ve srovnání patrná jednak zvýšená délka typického průčelí v „asanovaném“ úseku ulice (18 m), ale zejména pak kontrast této hodnoty s délkou parcelního průčelí, na kterém objekt stojí (přes 80 m).

Na třetím schématu udávajícím poměrnou délku aktivního rozhraní v uličním parteru je ve srovnání zarážející relativně malá délka parteru v průčelí obchodního domu (pouhých 8 %) a dále absence aktivního parteru ve třech zbývajících stranách bloku.

fig E—13 Porovnání vybraných ukazatelů charakteru současné zástavby a parcelace vůči přilehlým úsekům uličních prostranství

Výrok: *„Intenzita vstupů do objektů jako jeden z podstatných faktorů obytnosti veřejného prostoru je nerovnoměrně rozložená a celkově velmi nízká; délka průčelí a jejich rytmizace jsou významně měněny oproti historickému stavu i oproti sousedství a blízkému okol, aniž by byla tato změna opodstatněná mimořádným významem nové intervence; aktivní parter jako jeden z charakteristických rysů veřejného prostoru v městském centru není navzdory využití objektu podpořen.“*

Závěr: *Projektem a jeho realizací byly zásadně porušeny urbánně-památkové hodnoty dané lokality a celého území historického městského jádra, protože byla porušena celistvost urbánní struktury památkově chráněného území (síť a proporční vztahy historických cest a prostorů, vytvoření výrazné měřítkové anomálie), byla oslabena jedinečnost výrazu území (orientace parcel a objektů, kompozice na rozhraní bývalých hradeb apod.) a byl tak mj. destabilizován historický obraz místa i města, autenticita a identita jeho obrazu.*

E.3.2. Příklad 2: Pelhřimov, cesta na Křemešník, od hranice rezervace do volné krajiny

Tento příklad ukazuje souvislosti mezi různými měřítky, resp. souvislosti mezi městským detailem a krajinným kontextem, resp. souvislosti mezi různými památkovými hodnotami. Je tak potvrzován význam vazeb mezi různými hodnotnými fenomény a posilována argumentace pro ochranu těchto vazeb a péči o ní. V této situaci jde o celý řetězec urbánně-památkových hodnot. Na východní hraně památkové rezervace, kde městské jádro historicky přirozeně vázalo na předměstskou zástavbu a kde počínala poutní cesta na Křemešník, byly poničeny snad všechny atributy kulturních hodnot. Neústrojná stavba obchvatu přeťala obytné území a společně s novou nevhodnou zástavbou narušila celý urbanistický i památkový kontext. Byla naprosto změněna forma tohoto cenného místa navazujícího mostkem přes Bělou na historické jádro, zmizelo Svatojánské náměstí s barokní sochou sv. Jana Nepomuckého (přemístěna) a byla přerušena poutní cesta v místech kontaktu s městem. Jedná se tak o narušení celého řetězce konstitutivních fenoménů města.

<u>Obraz místa</u>

na základě terénního průzkumu a při srovnání fotodokumentace je viditelná anomálie stavu – obraz a charakter lokality, zástavby a veřejného prostoru je zásadně měněný. Nový objekt a nově vytvořené prostory, resp. náhrada historických objektů a prostorů tvoří novou situaci.

fig E—14 Srovnání výřezu z kolmého leteckého snímkování z let 2017 (ČUZK) a 1961 (VGHMÚř); žlutou čarou je vyznačena současná hranice městské památkové rezervace

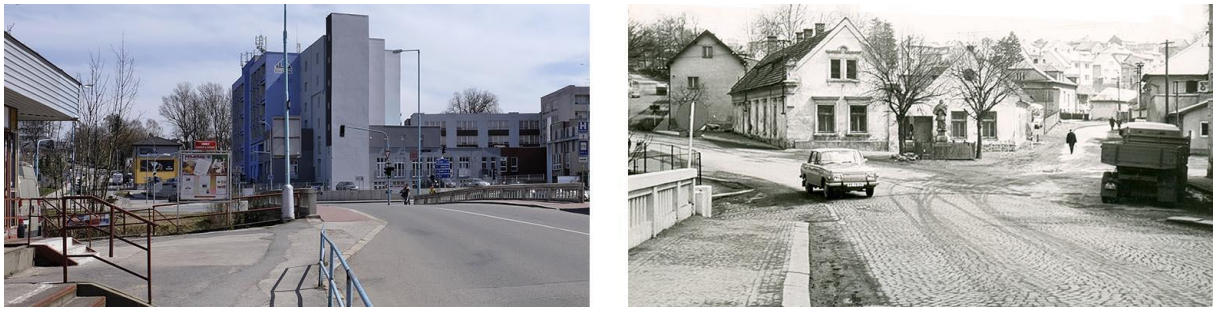

fig E—15 Pohled k bývalému Svatojánskému náměstí – srovnání 2018 (foto Ester Havlová) a 1973 (foto Václav Martínek)

Výrok: *„Je zřejmá změna stávající struktury, venkovský typ předměstí s jasnými prostory i pozicemi staveb byl nahrazen nevhodným měřítkem komunikace a solitérních objektů. Kromě proporcí byl tak definitivně pozměněn i charakter místa.“*

Zrnitost městských parcel (městišť)

Na základě porovnání pozic, forem a velikostí zastavěných ploch v mapových vrstvách z pol. 19., pol. 20. stol. a současnosti je viditelná anomálie stavu – konfigurace a měřítko veřejných prostorů, urbánních bloků a objektů se naprosto změnila.

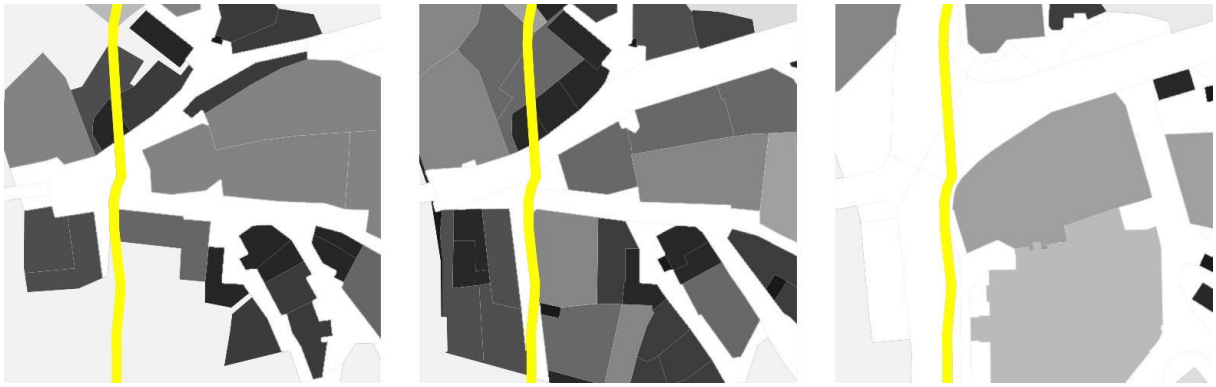

fig E—16 Porovnání plošné struktury městských parcel (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnosti); žlutou čarou je vyznačena hranice městské památkové rezervace

Výrok: *„Měřítko, proporce a vazby městských parcel, urbánních bloků a veřejných prostorů jsou zásadně měněny a měřítková skladba hmoty i prostoru je tak fatálně deformována.“*

Měřítko staveb (ploch)

Na základě porovnání pozic, forem a velikostí zastavěných ploch v mapových vrstvách z pol. 19., pol. 20. stol. a současnosti je viditelná anomálie stavu – parcela nového objektu je příliš velká a je celá zastavěná.

fig E—17 Porovnání plošné struktury zástavby (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnosti); žlutou čarou je vyznačena hranice městské památkové rezervace

Výrok: *„Měřítko, proporce a vazby urbánních bloků, veřejných prostorů a objektů jsou významně měněny a urbánní struktura je tak zásadně a nevratně změněna. Výchozí místo poutní cesty na Křemešník je zničeno a výchozí část cesty (ze Svatojánského náměstí jihovýchodně) je přerušena.“*

Porovnání změn ploch

Na podkladě soutisku mapových vrstev z pol. 19. stol. a ze současnosti jsou porovnávány a) změny veřejných prostranství, b) změny bloků, c) změny stavebních objektů – jsou viditelné výrazné anomálie stavu – rozdíly jsou mimořádné charakter území je zásadně měněn ve všech atributech (kromě výšky zástavby).

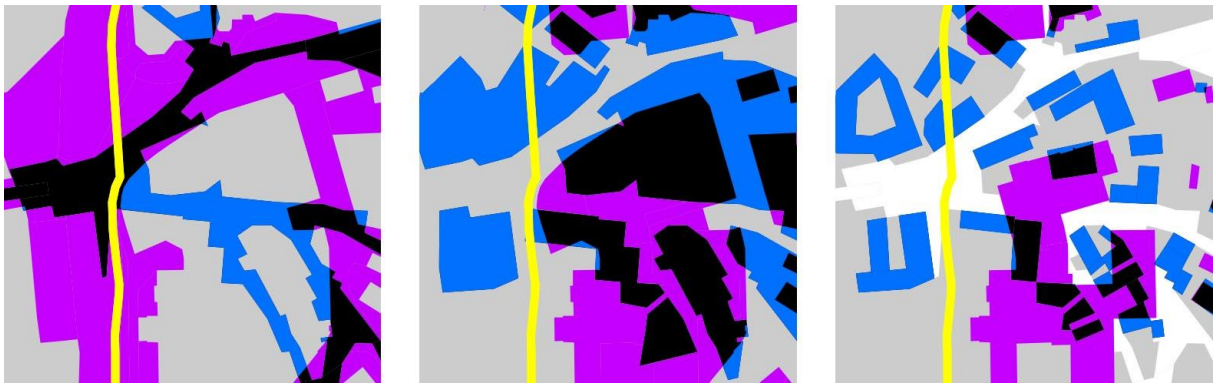

fig E—18 Porovnání změn ploch; pozice, tvar a velikost Pozice, tvar a velikost a) veřejných prostranství jsou významně měněny (jsou zastavěny jihovýchodní ulice předměstí a část prostoru původního Svatojánského náměstí); b) urbánních bloků jsou naprosto změněny; c) půdorysných stop stavebních objektů jsou naprosto změněny; fialová barva značí přírůstek, modrá úbytek, černá stabilní stav, žlutou čarou je vyznačena hranice městské památkové rezervace

Výrok: *„Pozice, tvar a velikost veřejných prostranství, urbánních bloků a stop stavebních objektů, jakož i jejich měřítko jsou naprosto změněny a celková struktura místa je tak definitivně zničena.“*

Síť cest a míst

Na základě porovnání sítě cest a míst (ve městě i otevřené krajině) v mapových vrstvách z pol. 19., pol. 20. stol. a současnosti je viditelná výrazná změna historické situace – pozice a význam cest propojující město a krajinu se ve východní části proměnila, zvláště u trasování cesty na Křemešník a její napojení na městské jádro.

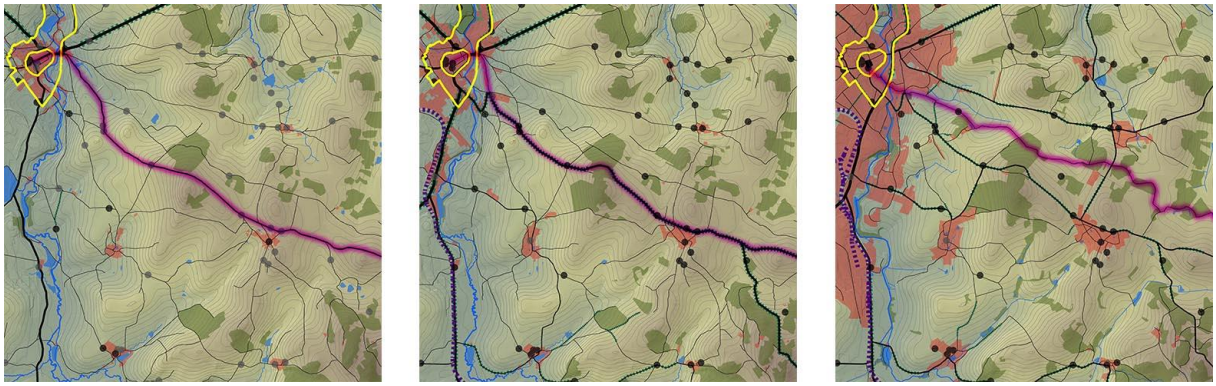

fig E—17 Porovnání trasy poutní cesty z pelhřimovského náměstí na Křemešník (pol. 19. stol., pol. 20. stol. a současnosti); žlutou čarou je vyznačena hranice městské památkové rezervace

Výrok: *„Změnou trasování a významu historických cest, především poutní cesty na Křemešník, a vytvořením bariér v jejich průběhu byly oslabeny urbánně-památkové hodnoty historického osídlení.“*

Závěr: *„Přestavbou východního rozhraní památkové rezervace v místě křižovatky ulic Nádražní (silniční obchvat) a Slovanského bratrství byly zásadně porušeny urbánně-památkové hodnoty dané lokality, celého území historického městského jádra a jeho vazby na historickou poutní cestu, protože byla porušena celistvost urbánní struktury památkově chráněného území (síť, proporční vztahy a návaznost historických cest a prostorů městských i krajinných, odtržení jádra od historického předměstí a poutní cesty), byla oslabena jedinečnost výrazu území (měřítko a orientace parcel a objektů, kompozice bývalé návsi a křižovatky ulic a cest) a byla tak mj. destabilizován historický obraz místa, města i krajinných vazeb, autenticita a identita obrazu historického osídlení.“*

E.4
PŘÍKLAD ZÁVAZNÉHO STANOVISKA

Příklad závazné části (výroku) závazného stanoviska k umístění stavebního záměru ve zvláště chráněném území (nebo na hranici s ním)

Jak jsme uvedli v části B této metodiky, pro implementaci závěrů plynoucích z podkladů, analýz a hodnocení lze využít řadu nástrojů plánovacích (územní plán, regulační plán, územní studie, ale také plán památkové ochrany jakožto základ vymezení zvláště chráněných území podle zákona o památkové péči) a rozhodovacích (rozhodnutí vydávaná podle zákona o památkové péči, rozhodnutí vydávaná podle zákona stavebního, popřípadě některých dalších zákonů). Z důvodů uvedených dříve není současná právní úprava plánů památkové ochrany postačující a vyžaduje novou úpravu splňující především požadavky na obsah a formu, ale také na procesní postupy při jejich pořizování (to jest jejich zpracování a projednání) a vydávání; k aplikaci alespoň zčásti splňující potřebný účel lze využít analogie s právním předpisem, týkajícím se plánů péče o chráněná území přírody a krajiny. Výsledkem bude odborně kvalifikovaný, avšak nikoliv v celém rozsahu závazný dokument. Pro činnost orgánů památkové péče, zejména pro vydávání závazných stanovisek do řízení vedených podle jiných právních předpisů, zejména podle stavebního zákona, by však mohly i za těchto okolností plány památkové ochrany sloužit jako vysoce kvalifikovaná odborná argumentační opora.

S přihlédnutím k účelu sledovanému touto metodikou uvádíme na základě praktického příkladu hodnocení ukázku možného výroku při aplikaci závěrů, a to podle zvoleného nástroje. Uvedený příklad se týká obsahu závazného stanoviska, vydaného do řízení o žádosti o umístění stavby (záměru), neboť tato právní forma je v současnosti standardním způsobem intervence dotčených správních orgánů při péči o svěřený, zákonem vymezený veřejný zájem.

Závazné stanovisko není správním rozhodnutím; je podmiňujícím správním úkonem správního orgánu (na základě odborných podkladů poskytnutých odbornými orgány památkové péče) ve smyslu ustanovení § 149 správního řádu. Právní povaha a způsob aplikace závazného stanoviska má pro meritorní správní proces (územní řízení, stavební řízení, resp. společné řízení) zásadní důsledky. V případě vydání nesouhlasného závazného stanoviska je správní orgán, který vede meritorní řízení, povinen ukončit dokazování a vydat ve věci samé zamítavé rozhodnutí.

Závazné stanovisko obsahuje část závaznou (obdoba výroku správního rozhodnutí) a část odůvodnění. Protože není závazné stanovisko správním aktem (rozhodnutím), nelze se do něho odvolat. Odvolání proti závazné části (výroku) závazného stanoviska je přípustné výlučně prostřednictvím meritorního rozhodnutí. Jak odborné stanovisko, tak na jeho základě vydané závazné stanovisko by proto mělo být založeno na zjištěních verifikovatelných, vycházejících z důkladně (na nejvyšší odborné úrovni ve své době dostupné) jak podmínky v závazné části (ve výroku), tak zejména v odůvodnění, z něhož by mělo být zřejmé, z jakých podkladů, analýz, posouzení a hodnocení odborný i správní orgán památkové péče vycházel a co jej vedlo k učiněným závěrům.

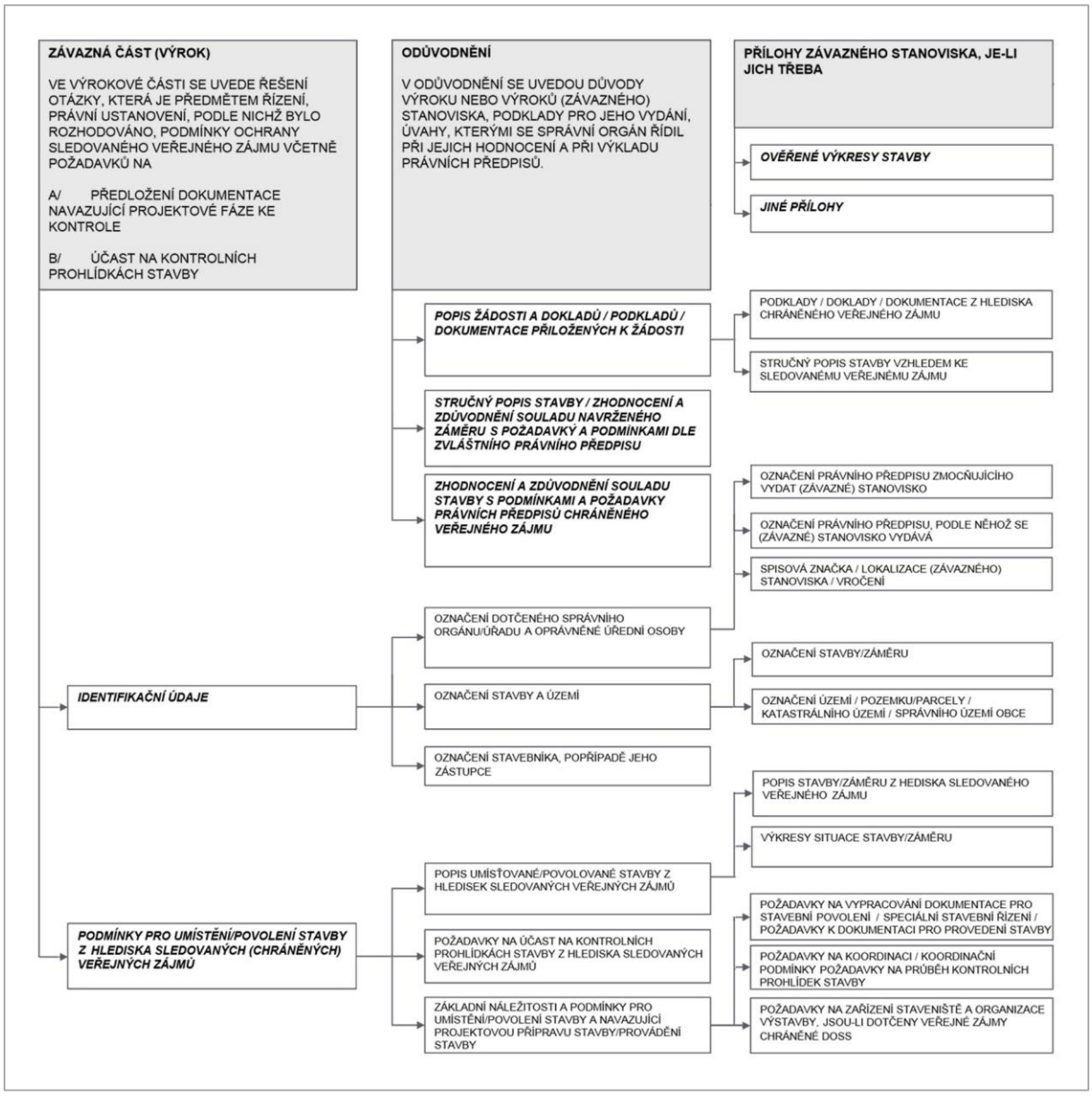

tab E—1 Závazné stanovisko dotčeného správního orgánu DOSS (struktura 2018)

ZÁVAZNÉ STANOVISKO / STANOVISKO

DO ÚZEMNÍHO ŘÍZENÍ / STAVEBNÍHO ŘÍZENÍ

Odbor ..... se žádostí na umístění/povolení záměru ..... z hlediska zájmů památkové péče

souhlasí / souhlasí za podmínek / nesouhlasí

za těchto podmínek / z těchto důvodů:

Zde nutno uvést jednotlivé konkrétní zjištěné skutečnosti (z hlediska urbanistických památkových atributů viz příklad uvedený v části E.3: obraz místa, měřítko bloků, měřítko staveb, porovnání změn ploch, zrnitost stavebních parcel-městišť, orientace průčelí, prostorová skladba-zapojení do celku, prostorová skladba-propojení sítě, zrnitost výšek, průmět atributů na uliční síť-počet vstupů); součástí mohou být též požadavky na vypracování navazujících fází projektové dokumentace (pro stavební povolení/pro provedení stavby), resp. pro samo provádění stavby včetně požadavků na průběh kontrolních prohlídek podle harmonogramu kontrolních prohlídek.

Odůvodnění:

Odůvodnění stanovených podmínek s uvedením:

- *právního / právních předpisu/předpisů, na jehož / jejichž základě a k jehož / jejichž provedení se stanovisko / vyjádření/jiné opatření vydává*
- *normy/norem (jejich konkrétních hodnot), jestliže její/jejich aplikace v konkrétním případě připadá v úvahu*
- *dalších rozhodných a věcně a právně relevantních skutečností, které vedly správní orgán k výše uvedenému stanovisku/vyjádření / jinému opatření a z něhož je patrné, jakými úvahami byl správní orgán veden, z jakých skutečností vycházel a jaký záměr sledoval – zde zejména lze popsat podrobněji výklad k jednotlivým zjištěním.*

(zcela výjimečně lze uvést na závěr této pasáže případná doporučení a pokyny investorovi, popřípadě architektovi; tato část může usnadnit orientaci a zlepšit informovanost, nemá však vynutitelnou – závaznou povahu)

Pro účelné a účinné uplatnění závazného stanoviska je důležité formulovat podmínky a požadavky s dostatečnou znalostní odbornou oporou. A to jako pro výrokovou část („závaznou část“) stanoviska, tak pro jeho odůvodnění. Jak je uvedeno v příkladu (viz E.3), v případě předloženého záměru byly na základě podkladů, provedených analýz a vyhodnocení zjištěny skutečnosti, prokazující zásadní rozpor s dosavadním urbánním vývojem města a jeho charakteristikami, a to v místě mimořádně citlivém, to jest na rozhraní jádra.

Samo meritorní rozhodnutí (územní, stavební) bude muset vzít v úvahu celou řadu dalších věcných a právních souvislostí (například potřebnost obchodních zařízení pro zajištění kvalitní občanské vybavenosti v dostupné vzdálenosti); orgány památkové péče však ve svém stanovisku mohou – na základě popsaných zjištění – formulovat následující stanovisko dvěma základními způsoby:

- buď uvedením zjištěných skutečností, které povolení záměru zcela vylučují (zjištěné projevy záměru jsou v nezhojitelné kolizi se základními principy dosavadního vývoje území a síla argumentace pro uplatnění záměru nepostačuje k jeho obhajobě ve smyslu judikatury ve správním soudnictví (rozsudek NSS vydaný pod č.j. 7 As 43/2009 – 52 ZE dne 13. 08. 2009 a na něj odkazující rozsudek NSS vydaný pod č.j. 6 As 36/2009 – 162 ze dne 21. 01. 2010; rozsudek NSS ze dne 20. 05. 2010, vydaný pod čj. 7 As 17/2010-101) – restriktivní působení,
- nebo stanovením podmínek, za nichž by bylo možné určitý záměr akceptovat; v uvedeném případě požadavky například na dodržení parcelace, orientace stavby k veřejnému prostranství – profylaktické působení.

Takový účel pro stanovení podmínek opírajících se o věrohodné podklady mohou ve výrokové části a jako podklad pro odůvodnění plnit např. hodnocení *jevů*, *atributů* a *vztahů* obsažené v kapitole E.3, a to především z hlediska urbánně-památkové *jedinečnosti* a *vzácnosti*, *autenticity* a *identity*, *celistvosti* a *komplexity* a *stability* a *udržitelnosti*, resp. míry a úrovně změn daných fenoménů dle těchto hodnotících kritérií. Takový účel mohou samozřejmě plnit i (zde) předběžné dílčí závěry hodnocení v kap. E.3 obsažené. Závěrečný výrok z příkladu dílčího hodnocení v E.3.1 může potom znít např. takto:

„Závěr: Předloženým záměrem hrozí narušení kontinuity urbánního vývoje území a jeho stability v urbánně citlivém (zranitelném) území přechodu mezi jádrem a související zástavbou, s bezprostředními dopady na chráněné území jádro města, na jeho urbánní jedinečnost a diversitu spočívající v organizaci území, zejména v uspořádání a orientaci veřejného prostranství, v parcelaci a orientaci staveb vůči veřejnému prostranství.“

Kromě toho lze využít i dalších jevů, zejména jevů uvedených v kapitolách D.6, D.7, D.8 jakožto skutečností dokládajících způsoby využívání sledovaného a hodnoceného území a vlivů záměru na nutné proměny v užívání území; jedná se o pohyby územím (prostupnost), pobytovou kvalitu veřejného prostoru a podobně.
A to přinejmenším potud, že investor je povinen při odchýlení se od dosavadního vývoje územní srozumitelně a přesvědčivě obhájit (v souladu s citovanou judikaturou), jaké zásadní důvody vedou k případné odchylce od dosavadního vývoje, v čem je tato změna přínosná a zkvalitňující dosavadní historicky cenné prostředí.

Pro účely přípravy plánovacích dokumentů bude pochopitelně rozsah a obsah poznatků a dokládaných jevů významně širší a bohatší, aby mohl následně vytvořit regulativní rámec, v němž se bude odehrávat budoucí rozhodování o území.

F.

BIBLIOGRAFIE

F.1
PŘÍMO CITOVANÉ PUBLIKACE

Alexander, Ch., Ishikawa, S, Silverstein, M, Jacobson, M, Fiksdahl-King, I a Angel, S. (1977). *A Pattern Language*. New York: Oxford University Press.

Alonso, W. (1964). *Location and Land Use. Toward a General Theory of Land Rent*. Cambridge: Harvard University Press.

Archicultura (2009) [online] https://landscapewpstorage01.blob.core.windows.net/www-landscapeinstitute-org/2019/01/LIPhotographyAdviceNote01-11.pdf [7.6.2019].

AUÚP (2013). *Urbanistická koncepce a kompozice v územním plánu*. Praha: Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR. [online] http://www.urbanismus.cz/assets/user/akce/2014_workshop/ Koncepce_MMR_050214-201552.pdf [7.6.2019].

Avrami, E., Mason, R. a de la Torre, M. (eds). (2000). *Values and Heritage Conservation*, Research Report. The Getty Conservation Institute, Los Angeles. [online] https://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/valuesrpt.pdf [7.6.2019].

Bandarin, F. a van Oers R. (2014). *The Historic Urban Landscape: Managing Heritage in an Urban Century.* Wiley-Blackwell.

Bath & North East Somerset Council. (2016). *The City of Bath World Heritage Site. Management Plan 2016 - 2022.* Bath: Bath & North East Somerset Council.

Boerefijn, W. (2010). The Foundation, Planning and Building of New Towns in the 13th and 14th Centuries in Europe, An Architectural-Historical Research into Urban Form and its Creation; Universiteit van Amsterdam.

Carmona, M., Tiesdell, M, Heath, T a Oc, T. (2010). *Public Places - Urban Spaces*. London: Architectural Press.

Cohen, E. (1979). *A Phenomenology of Tourist Experiences*. Sociology [online]. 13(2), s. 179–201. [7.6.2019].

Conzen, M. R. G. (1960). Alnwick, Northumberland. A Study in Town-Plan Analysis. *Transactions and Papers The Institute of British Geographers*. (27).

Cullen, G. (1961). *The Concise Townscape*. Oxford: Architectural Press.

Čoupek, J. (2007). *Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě*. Město Uherské Hradiště.

De la Torre, Marta, (ed). (2002). *Assessing the Values of Cultural Heritage: Research Report*. Los Angeles, CA: Getty Conservation Institute. [online] http://hdl.handle.net/10020/gci_pubs/values_cultural_heritage [7.6.2019].

Dovey K. (1985) The quest for authenticity and the replication of environmental meaning. In: Seamon D., Mugerauer R. (eds) *Dwelling, Place and Environment*. Springer, Dordrecht.

Drdácký, M. (2001). Telč, Czech Republic. In: R. Pickard, d., *Management of Historic Centres*. London, s. 31-52.

Drdácký, M., Loits, A.,, Rampula, J., Ramešová, M. a Valecký, Š. (2013). *Proměny telčských domů*, Praha: Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR.

Drdácký, M., Macháček, J., Rákosníková, V., Syrová, Z., Syrový, J. a Bláha, J. (1998). *Systém dokumentace, metodika ekonomického a mimoekonomického hodnocení a zásady plánu ochrany historických měst s demonstračním plánem ochrany města Telče*. Dílčí projekt DP04, Plán ochrany města Telče, Závěrečná zpráva k výzkumnému úkolu MK ČR 52/1996, Praha

Drdácký, T. a Teller, J. (2006). Strategic Assessment of Urban Cultural Heritage: the Case of Old Town Square in Prague, in M. Drdácký, ed., *European Research on Cultural Heritage*. Volume 4, pp.195-202, Praha: ITAM.

Dumont, E. ed. (2007). *Strategic urban governance framework for the sustainable management of cultural tourism*. PICTURE – Pro-active management of the impact of cultural tourism upon urban resources economies. European Commission.

Eliade, M. (2006). *Posvátné a profánní*, Praha: Oikoymenh.

Fortis, J. M. (2010). *Space in Language*. Leipzig Summer School. PART I.

Gehl, G. (2000). *Život mezi budovami: užívání veřejných prostranství*. Brno: Nadace Partnerství.

Gehl, J. a Svarre, B. (2013). *How to study Public Space*. Island Press.

Gibson, J. (1986). *The Ecological Approach to Visual Perception*, London: Routledge.

Golledge, R. G. a Stimson,R. J. (1997). *Spatial Behavior, A Geographic Perspective*. New York: The Guiford Press.

Guilford, J.P. (1967). *The Nature of Human Intelligence*. McGraw-Hill Education.

Habraken N. J. (2000) *The Structure of the Ordinary – Form and Control in the Built Environment*. Cambridge: The MIT Press.

Habraken, N. J. a Teicher J. ed. (2000). *The Structure of the Ordinary - Form and Control in the Built Environment.* The MIT Press.

Hánek, P a Hánek, P. (2018). 750 let od úpravy zemských měr. *Geografický a kartografický obzor*. 64(10), s. 222-225.

Hanzalíková, K. (2000). Činnost Klubu Za starou Prahu v Pelhřimově, in: K. Bečková ed. *Sto let za starou Prahu*. Praha: Klub za starou Prahu, s. 168-175

Hexner M. (2007). *Kompoziční osy a průhledy*. Praha: Útvar rozvoje města. [online] http://www.iprpraha.cz/uploads/assets/uap_pdf/UAP_prilohy_k_jevum/11_15_Kompozicni_osy_a_pruhledy.pdf [7.6.2019].

Hexner, M. a Novák, J. (1996). *Urbanistická kompozice*. Praha: ČVUT.

Hillier, B. (2007). *Space is the machine*. London: UCL.

Hoffmann, F. (1992). *České město ve středověku*, Praha: Panorama.

Hofmann, G. (1984). *Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*. Plzeň: Státní oblastní archiv v Plzni; Muzeum Šumavy v Sušici.

Holeček J. (2004) *Metodika pro posuzování nástaveb, půdních vestaveb a ochranu střešní krajiny*. Praha.

Honl, I. a Procházka, E. (1979). *Úvod do dějin zeměměřictví II. Středověk*. Praha: ČVUT.

James, P. & Scerri, A., (2010). Accounting for sustainability: combining qualitative and quantitative research in developing 'indicators' of sustainability. International Journal of Social Research Methodology, 13(1), 41-53.

James, P., Magee, L., Scerri, A. a Stegr, M. (2015). *Urban Sustainability in Theory and Practice Circles of sustainability*. London: Routledge.

Jehlík, J. (2016). *Rukověť urbanismu*. Praha: Ausdruck Books.

Jehlík, J. ed. (2015). *Metodika zadávání územních plánů*. Praha: Fakulta architektury ČVUT.

Junek, D. a Konečný, S. (2015). *Dějiny města Poličky*. Polička: Město Polička.

Klápště, J. (2005). *Proměna českých zemí ve středověku*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny.

Kostof, S. (1993). *The City Shaped: Urban Patterns and Meanings Through History*. Bulfinch.

Koucký, R. a kol. (2018). *Pražské veduty: jak se dívat na (historickou) městskou krajinu*. Praha: Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy.

Kovář, D. (2015). *Fundatio Civitas – Zrození královského města Českých Budějovic*, České Budějovice: Veduta.

Kratochvíl, K., Holub, P. a kol. (2017). *Kniha o koupi pelhřimovského statku*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov a Moravský zemský archiv v Brně - Státní okresní archiv Pelhřimov.

Kuča, K. (2011). *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri.

Kuča, K. a Kučová, V. (2000). *Principy památkového urbanismu*. Praha: NPÚ, generální ředitelství.

Kuča, K. a Kučová, V. (2015). *Metodika identifikace a klasifikace území s urbanistickými hodnotami*. Praha: NPÚ.

Kuča, K., Kratochvílová, I. a Kučová, V. (2012). *Metodika pro Plány ochrany památkových rezervací a památkových zón*. Praha: NPÚ.

Kuča, K., Kučová, V. a Kibic, K. (2004). *Novostavby v památkově chráněných sídlech*. Praha: NPÚ.

Kučová, V. (2009). *Světové kulturní a přírodní dědictví UNESCO*. Praha: NPÚ.

Kučová, V. a Bukovičová, O. (2018). *Světové dědictví a Česká republika*. Praha: NPÚ.

Kučová, V., Dostálek, J., Ehrlich, M., Kuča, K. a Pacáková, B. (2014). *Metodika tvorby standardizovaného záznamu krajinné památkové zóny*. Praha: NPÚ.

Kupka, J. (2010). *Krajiny kulturní a historické*. Praha: České vysoké učení technické.

Kvášová, M. (2008). *Pelhřimov*. Praha: Paseka.

Lavička, R., Čapek, L., Fröhlich, J., Havlice, J., Krajíc, R. a Reitinger, L. (2016). *Královská založení na jihu Čech za vlády posledních Přemyslovců*. České Budějovice: NPÚ, ÚOP.

Loits, A. (2006). The Landsurveyor and the Medieval City. In: M. Drdácký, ed., *European Research on Cultural Heritage State-of-the-Art Studies*. Praha: ITAM. s. 167-193.

Loits, A., Drdácký, T., Buzek, T. a Zadražil, T. (2017). Triangulated medieval cities. In. *Architektura v perspektivě*, Ostrava, Vysoká škola báňská s. 98-103.

Loits, A., Drdácký, T., Zadražil, T. a Buzek, J. (2018). Lokace středověkých měst na území Čech, Moravy a Slezska, *Rozpravy Národního technického muzea v Praze (228), Z dějin Geodézie a kartografie 19*, Praha: Národní technické muzeum, s. 138-144

Löw, J. a Míchal, I. (2003). *Krajinný ráz*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce.

Lux, M. ed., Sunega, P., Boumová, I., Gibas, P., Samec, T., Bartoš, V., Mikeszová, M., Hájek, M., Kážmér, L. a Palguta, J. (2015). Standardy bydlení 2014/2015. *Sociální normy a rozhodování na trhu bydlení*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Lynch K. (1981). A Theory of Good City Form. Cambridge: The MIT Press.

Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. Cambridge: The MIT Press

Maier, K., Šindlerová, V., Vorel, J., Jetel, V. a Peltan, T. (2016). *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury* (certifikovaná metodika). Praha: MMR ČR, FA ČVUT.

Martínek, J., Létal, A., Miřijovský, J., Šlézar, P., Vích, D. a Kalábek, M. (2013). *Moderní metody identifikace a popisu historických cest*, metodická příručka. Brno: MK ČR.

Martínek, Z. a Hejhal, P. (2014). *Dějiny českých, moravských a slezských měst.* Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny.

MMR-ÚUR (2016). *Principy a zásady urbanistické kompozice v příkladech*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. [online] http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/metodicke-prirucky-a-publikacni-materialy/2015/urbanisticke-zasady-a-principy-publikace-2017.pdf [7.6.2019].

Musílek, M. a kol. (2012). *Havelské Město pražské ve středověku: historie, archeologie, stavební historie*. Praha: Casablanca.

Nelle, A., B. (2009). Museality in the urban context: An investigation of museality and musealisation processes in three Spanish-colonial World Heritage Towns. *URBAN DESIGN International* 14(3), s. 152-171.

Norberg-Schulz, Ch. (2004). *Genius loci: krajina, místo, architektura*. Praha: Dokořán.

Novotná, D. (2015). *Městské stavební řády: kritická edice pramenů stavebního práva s komentářem a příklady aplikace*. Brno: NPÚ.

Patiwael, P. R., Groote, P a Vanclay, F. (2019). Improving heritage impact assessment: an analytical critique of the ICOMOS guidelines, *International Journal of Heritage Studies*, 25(4), s. 333-347.

Pešta, J. (2000). Několik poznámek ke studiu půdorysné struktury venkovských sídel na území Čech in *Průzkumy památek II*. [online] http://media.archeologicky-atlas.cz.s3.amazonaws.com/production/source/documents/Drnek/Pesta_2000.pdf [7.6.2019].

Piekalski, J. (2014). Prague, Wroclaw and Krakow: public and private space at the time of the medieval transition, University of Wrocław, Institute of Archaeology, Wrocław.

Plos, J. – Štěpán, P. et al. (2001-2004) *Praktická příručka plánování území a projektování staveb*, Verlag Dashöfer, Praha, 2001-2004

Plos, J. (2013) *Stavební zákon s komentářem pro praxi*. Grada. Praha, 2013

Plos, J. (2018). *Zákon o výkonu povolání autorizovaných architektů a o výkonu povolání autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě*: Komentář a výklad náležitostí a podmínek samostatného výkonu profese. (Zákon č. 360/1992 Sb.). Praha: Wolters Kluwer.

Plos, J. et al. (1998-2001) *Veřejné stavební právo v praxi.* Verlag Dashöfer, Praha, 1998 až 2001 [sv. 2, část 5, díl 3, kap. 4.1]

Polydorides, N. (1983). *Concept of Centrality in Urban Form and Structure*. Peter Lang AG.

Procházka, R. (2005). Area ...sive parva, sive magna...: Parcela ve vývoji raného a komunálního města. *Forum urbes medii aevi IV: Sborník příspěvků z konference FUMA věnované problematice uliční sítě a parcelace vrcholně středověkého města ve střední Evropě (12. až 14. století)*. Brno: Archaia.

Radová, M. a Hauserová, M. (1991). Lokační urbanismus. In *Archaeologia historica: sborník příspěvků přednesených na 22. celostátní konferenci archeologů středověku s hlavním zaměřením na zaniklá středověká sídliště a vývoj osídlení na území českých zemí a Slovenska od 11. do začátku 16. století*. (16), Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně. s. 121-130.

Relph E. (1976). *Place and Placelessnesss*. London: Pion Limited.

Salat, S. (2011). *Cities and Forms – on Sustainable Urbanism.* Hermann: Paříž.

Salingaros, N. A. (2014). *Principles of urban structure*. Vajra Books.

Sedlák, J a Cikán, M. (2018). *Management plán ochrany světového kulturního dědictví - historického centra Prahy*. Praha: Odbor památkové péče MHMP, IPR.

Sedlák, J. (2002). *Specifické členění památkově chráněných území, základ analyticko-regulativního plánu*. Praha: Odbor památkové péče MHMP.

Sedlmayr, H. (1992). Demolovaná krása. Praha: H&H.

Sedlmayr, H. (1992). *Demolovaná krása*. Praha: Státní ústav památkové péče, H&H.

Sennett (2009) Richard Sennet, Quant. The Public Realm, www.richardsennett.com, stáhnuto 15. září 2018.

Sharon, Z. (2009). *Naked City: The Death and Life of Authentic Urban Places*. Oxford University Press.

Sokol, J. (2014). *Civilizace a kultura*. Koreferát na francouzsko-českém semináři společenských věd CEFRES. [online] http://www.jansokol.cz/2014/03/civilizace-a-kultura/ [7.6.2019].

Trancik, R. (1986). Finding *Lost Space: Theories of Urban Design*. New York: Van Nostrand Reinhold.

Útvar rozvoje města (2008). *Pohledový horizont Památkové rezervace v hlavním městě Praze*. Praha: Útvar rozvoje města. [online] http://www.iprpraha.cz/uploads/assets/soubory/data/UAP/UAP_book/kapitoly/a011-11_pohledovyhorizont.pdf [7.6.2019].

Valena, T. (1991). *Město a topografie: evropské město v topografickém kontextu*. Praha: Národní technické museum.

Vorel, I. a Kupka, J. (2011). *Krajinný ráz – identifikace a hodnocení*. Praha: České vysoké učení technické.

Vorel, I., Bukáček, R., Matějka, P., Culek, M. a Sklenička, P. (2004). Metodický postup posouzení vlivu navrhované stavb, činnosti nebo změny využití území na krajinný ráz. [online] http://web.cvut.cz/fa/u519/KUKR/metodika.htm [7.6.2019].

Vrbová, K. (2019). *Standardizace územního plánování (standard vybraných částí ÚP*). [online] http://portal.uur.cz/aktualni-temata-v-uzemnim-rozvoji/aktualni-temata-v-uzemnim-rozvoji.asp [7.6.2019].

Wesener, A. (2016). 'This place feels authentic': exploring experiences of authenticity of place in relation to the urban built environment in the Jewellery Quarter, Birmingham, *Journal of Urban Design*, 21(1), s. 67–83.

Žemlička, J. (2014). *Království v pohybu: kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy*. Praha: NLN Nakladatelství Lidové noviny.

Právní předpisy

Česká národní rada. (1992). *Listiny základních práv a svobod*. [online] https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html [7.6.2019].

Ministerstvo životního prostředí. (2017). Metodický pokyn MŽP, odboru obecné ochrany přírody a krajiny, ve spolupráci s MMR, odborem územního plánování, k uplatňování § 12 odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.[online] https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_2017/$FILE/SOTPR_Vestnik_zari_171019.pdf [7.6.2019].

MMR. (2015). *Vyhláška č. 500/2006 Sb. O územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti.*

MŽP. (2017). *Metodický pokyn MŽP, odboru obecné ochrany přírody a krajiny, ve spolupráci s MMR, odborem územního plánování, k uplatňování § 12 odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny*.

OSN. (1972). *Úmluva ochraně světového kulturního a přírodního dědictví.*

Rada Evropy. (1985). *Úmluvy o architektonickém dědictví Evropy*. Granada.

Rada Evropy. (2000). *Úmluva o krajině.* ETS 176.

Dokumenty ICOMOS a UNESCO

ICOMOS. (1987). *Mezinárodní charta pro záchranu historických měst*. Washington. [online] http://portal.uur.cz/pdf/washington-charta.pdf [7.6.2019].

ICOMOS. (1994). *The Nara Document on Authenticity*. [online] https://www.icomos.org/charters/nara-e.pdf [7.6.2019].

ICOMOS. (2005). *Xi'an Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas*. [online] https://www.icomos.org/xian2005/xian-declaration.pdf [7.6.2019].

ICOMOS. (2011). *The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas.* [online] https://www.icomos.org/Paris2011/GA2011_CIVVIH_text_EN_FR_final_20120110.pdf [7.6.2019].

ICOMOS a). (2011). *The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas. [online] https://www.icomos.org/Paris2011/GA2011_CIVVIH_text_EN_FR_final_20120110.pdf [7.6.2019]*.

ICOMOS. b). (2011). *International Council on Monuments and Sites. Guidance on Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage Properties*. [7.6.2019].

UNESCO. (2011). *Recommendation on the Historic Urban Landscape*. [online] https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-638-98.pdf [7.6.2019].

ICOMOS. (2014). *The Florence Declaration on Heritage and Landscape as Human Values*: Declaration of the principles and recommendations on the value of cultural heritage and landscapes for promoting peaceful and democratic societies. [online] https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Secretariat/2015/GA_2014_results/GA2014_Symposium_FlorenceDeclaration_EN_final_20150318.pdf [7.6.2019].

Ostatní zahraniční metodiky

Historic England. (2018). *London's Image and Identity. Revisiting London's Cherished Views*. [online] https://historicengland.org.uk/content/docs/get-involved/londons-image-and-identity-pdf/ [7.6.2019].

Historic England a). (2017). *The Setting of Heritage Assets. Historic Environment Good Practice Advice in Planning*: 3 (2nd Edition). [online] https://historicengland.org.uk/images-books/publications/gpa3-setting-of-heritage-assets/ [7.6.2019].

Historic England b). (2017). *Understanding Place: Historic Area Assessments*. [online] https://historicengland.org.uk/images-books/publications/understanding-place-historic-area-assessments/ [7.6.2019].

Historic England (2015*). Assessment of the Oxford View Cones*. Oxford Preservation Trust.

Landscape Institute and Institute of Environmental Management and Assessment. (2013). *Guidelines for Landscape and Visual Impact Assessment*. Third Edition. New York: Routledge.

Landscape Institute. (2011). *Photography and photomontage in landscape and visual impact assessment*.

Landscape Institute & Institute of Environmental Management and Assessment. (2013). *Guidelines for Landscape and Visual Impact Assessment.* [online] http://bailey.persona-pi.com/Public-Inquiries/A465-English/10%20-%20Landscape%20and%20Visual%20Impact/10.2.8%20-20IEMA%202013%20Guidelines%20for%20 Landscape%20and%20Visual%20Impact%20Assessment.pdf [7.6.2019].

Landscape Institute & Institute of Environmental Management and Assessment (2018) *Guidelines for Landscape and Visual Impact Assessment.* Routledge.

F.2
OSTATNÍ PUBLIKACE

Assmann, J. (2001). *Kultura a paměť - písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha: Prostor.

Assmannová, A. (2018). *Prostory vzpomínání - Podoby a proměny kulturní paměti*. Praha: Karolinum.

Birnbaum, V. (1947). *Listy z dějin umění*. Praha: Václav Petr.

Crinson, M. ed. (2005). *Urban Memory – History and amnesia in the modern city*. London and New York: Routledge.

David, J. a Mácha, P. (2014). *Názvy míst - Paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host.

David, J. ed. (2016). Toponyma. *Kulturní dědictví a paměť míst*. Ostrava: Filozofická fakulta, Ostravská univerzita.

Dehio, G. (1905). *Denkmalschutz und Denkmalpflege*. Strassburg: Heitz.

Durkheim, É. (2007). *Sociologie a filosofie*. Praha: SLON.

Dvořák, M. (2004). *Katechismus památkové péče*. Praha: NPÚ, generální ředitelství.

Engliš, K. (1947). *Teorie hodnoty a hodnocení*. Praha: Melantrich.

Etzioni, A. (1995). *Morální dimenze ekonomiky*. Praha: Victoria Publishing.

Gadamer, H-G. (2019). *Problém dějinného vědomí*. Praha: Oikoymenh.

Goodman, N. a Elginová, C. Z. (2017). *Nové pojetí filozofie a dalších umění a věd*, Praha: Filozofická fakulta UK.

Halbwachs, M. (2010). *Kolektivní paměť*. Praha: SLON.

Hartog, F. (2005). Time and Heritage, *Museum International* 57(3), s. 7-18.

Hlavačka, M., Mares, A. a Pokorná, M. ed. (2011). *Paměť míst a osobností: historie jako identita a manipulace*. Praha: Historický ústav Akademie věd ČR.

Hlobil, I. (1985). *Teorie městských památkových rezervací, 1900 – 1975*. Praha: Ústav teorie a dějin umění ČSAV.

Hlobil, I. (2008). *Na základech konzervativní teorie české památkové péče. Výbor z textů*, Praha: NPÚ, gen. ředitelství.

Hudeček, O., Tomášek, V. a kol. (2015). *Vědomí hodnot (nejen) v antropologických perspektivách*. Praha: TOGGA.

Janák, D. (2009). *Hodnoty a hodnocení v sociologii Inocence Arnošta Bláhy.* Praha: Mezinárodní politologický ústav.

Jesenský, V. (2015). K teorii památkové hodnoty a hodnocení památek. In. *Památky západních Čech* (5). Plzeň: NPÚ, ÚOP v Plzni.

Jokilehto, J. (2008) *The World Heritage List. What is OUV? Defining the Outstanding Universal Value of Cultural World Heritage Properties.* Technical Report. Berlin: Hendrik Bäßler verlag,

Kiesow, G. (2012). *Památková péče v Německu*. Brno: Barrister&Principal.

Kratochvil, A. ed. (2015). *Paměť a trauma pohledem humanitních věd: Komentovaná antologie textů s komentářem.* Praha: Akropolis.

Kulka, T. (2019). *Umění a jeho hodnoty*. Praha: Argo.

Lévy, P. (2000). *Kyberkultura*. Praha: Karolinum.

Maslow, A. H. (2014). *O psychologii bytí*. Praha: Portál.

Maslow, A. H. (2017). *Náboženství, hodnoty a vrcholné zážitky*. Brno: Holar.

Maslowski, N., Šubrt, J. a kol. (2014). *Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum.

Mason, E. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. [online] Value Pluralism. [online] heslo in Stanford Encyclopedia of Philosophy (http://www-csli.stanford.edu) [7.6.2019].

Moore, N. a Whelan, Y. (2016). *Heritage, Memory and the Politics of Identity – New Perspectives on the Cultural Landscape*, Routledge.

Neubauer, Z. (1942). *Hodnoty a hodnocení*. Praha: Václav Petr.

Noonan, H. & Curtis, B. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. [online] Identity, heslo in Stanford Encyclopedia of Philosophy (http://www-csli.stanford.edu) [7.6.2019].

Nora, P. (1998). Mezi pamětí a historií: problematika mís, In: *Politika paměti: antologie francouzských společenských věd*, Cahiers du CEFRES, No. 10, [online]. http://www.cefres.cz/pdf/c10/nora_1996_mezi_pameti_historii.pdf [7.6.2019].

NPÚ. (2007). *Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví*. Praha: NPÚ, generální ředitelství.

Otruba, M. (1994). *Znaky a hodnoty*, Praha: Český spisovatel.

Pearce, D. W. (1995). *MacMillanův slovník moderní ekonomie*. Victoria Publishing.

Pereira, H. N. (2007). *Contemporary Trends in Conservation: Culturalization, Significance and Sustainability.* City & Time 3(2).

Prudký, L. a kol . (2009). *Inventura hodnot: Výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia.

Riegl, A. (2003*). Moderní památková péče*. Praha: NPÚ, generální ředitelství.

Richter, V. (1993). *Památka a péče*. Praha: H&H.

Sell, J. a kol. (2015). *Cultural Heritage Counts for Europe* – Full Report CHCFE Consortium, Bertelsmann. [online] https://issuu.com/europanostra/docs/chcfe_full-report [7.6.2019].

Seriya K. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. [online] Intention, heslo in Stanford Encyclopedia of Philosophy (http://www-csli.stanford.edu) [7.6.2019].

Schroeder, M. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. [online] Value Theory. heslo in Stanford Encyclopedia of Philosophy (http://www-csli.stanford.edu) [7.6.2019].

Stergioti, V. a kol. (2016). European Trends and Developments Affecting Heritage Interpretation, Interpret Europe European Association for Heritage Interpretation). Witzenhausen: Interpret Europe

Štorm, B. (2007). *Základy péče o stavební památky*. Praha: NPÚ, generální ředitelství.

Tondl, L. (1999). *Hodnocení a hodnoty*. Praha: Filosofia.

UNESCO. UNESCO´s criteria for the assessment of Outstanding Universal Value [online] https://whc.unesco.org/en/criteria/ [7.6.2019].

Varga, S. & Guignon, Ch. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. [online] Authenticity, heslo in Stanford Encyclopedia of Philosophy (http://www-csli.stanford.edu) [7.6.2019].

Vernieres M. a kol. (2012). *Methods for the Economic Valuation of Urban Heritage: A Sustainability-based Approach.* Paris: Agence Française de Développement.

Wagner, V. (2005). *Umělecké dílo minulosti a jeho ochrana*. Praha: NPÚ, generální ředitelství.

Weiss, P. a kol. (2011). *Etické otázky v psychologii*. Praha: Portál.

Zahrádka, P. (2015). *Heteronomie estetické hodnoty - Sociologická kritika filozofické estetiky*. Brno: Host.